

ion druță

1370

ion druță
povara bunătații noastre

★★

În „Biblioteca pentru toți” — cea mai veche colecție românească de literatură, înființată în anul 1895 — apar cele mai importante lucrări din literatura română și universală, clasică și contemporană.

Vă recomandăm ultimile apariții ale colecției:

- Mircea Eliade, *Noaptea de Sfinziene*, roman, 2 vol., nr. 1361—1362, 80 lei;
- Marcus Annaeus Lucanus, *Farsalia* (Despre războiul civil), nr. 1363, 35 lei;
- Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*, nuvele, nr. 1364, 49 lei;
- Iuri Dombrovski, *Pe urmele șarpelui boa* (Conservatorul muzeului de antichități), roman, nr. 1365, 49 lei;
- Al. Daudet, *Lidia*, roman, nr. 1366, 69 lei;
- * * * — *Basme arabe*, 2 vol. (I. *Noaptea neînfricaților*; II. *Vinătorul și vrăjitoarea cu pâlnărie cu pene*), nr. 1367—1368, 52+74 lei;

ISBN 973-21-0294-2

ISBN 973-21-0293-4

Vol. I—II, lei 160

editura minerva

Reeditări

- Guy de Maupassant, *O vioță*, roman, nr. 69, 96 lei

„Biblioteca pentru toți” — o garanție a valorii literare.

ion druță

Ilustrația copertei de Dumitru Verdeș

ion druță

povara bunătății noastre

★ ★

ROMAN

Ion Druță — Povara bunătății noastre, în: *Scrieri*, vol. II,
Editura Literatura artistică, Chișinău, 1990

Biblioteca pentru toți © 1992
EDITURA MINERVA. ● BUCUREȘTI

ISBN 973—21—0292—6

ISBN 973—21—0293—4

Pentru această versiune toate drepturile rezervate
Editurii Minerva (B.P.T.).
Notele pentru ediția B.P.T. au fost alcătuite de
Pavel Balmuș.

Capitolul X

CINA CEA DE TAINĂ

— Măi dracilor, măi, am să vă spînzur !!!

Era însă prea tîrziu. Peste Cîmpia Sorociei au trecut fronturi, s-au dat lupte, și pe fostele cîmpuri de luptă au rămas obuze, grenade, cartușe, mine. Orice material explozibil este, în fond, o armă și acea armă conține o ispită diabolică, mai ales pentru copiii trimiși cu vacile în cîmp și care, cu cite-o *pilotkă*, cu cite-o *ghimnastiorcă* refăcută pe măsura lor, demult se visau ostași. Nu trecea o zi să nu se audă pe deal focuri de armă, explozii, să nu alerge prin cîmp o biată femeie rupindu-și gîtele și bocindu-și odorul...

— Măi dracilor, măi...

Era însă tîrziu. Exploziile, după ce-au tot zguduit cîmpia zile întregi, au început de la o vreme a veni și noaptea. Acum copiii nu mai erau de vină. Copiii erau în casă cu părinții, acum o fi fost altceva la mijloc. Cîmpia Sorociei se frămîntă, şușotește, se îngrijorează zi cu zi.

— Apu', iaca, amu-i amu...

— Că bine zici. Ș-o s-o pățim cu toții, pentru că, dacă stai așa și te gîndești, oricum ai suci-o, îi tot un drac.

— Iaca, te-ascult eu, mai cumătre, dacă nu mă pălește în cap cam ce vrei să spui.

— Da mata ce-ai vrut să spui, zicînd că amu-i amu ?
— No, am aruncat și eu o vorbă. Dar cum de te-a prins așa, deodată vorba ceea ? Ori este vreo noutate ?
— Noutăți sînt ele, numai că, de, cel cu noutatea e și cu păcatul. Dai de-un prost și acela te bagă într-o străinătate, de nu ți se întoarce nici numele.
— Lasă, bre, că trăiește lume și pe acolo.
— Oare ?
— Îți spun eu.
— Păi, dacă-i așa, fă-te cu o ureche încoa. Dar — noi doi și pămîntul !...

— Hai, spune odată și nu mai scoate sufletul din mine !
Și cela spunea. Uneori noutatea era scurtă cît un oftat, alteori venea lungă și încilcită, cu întorsături și presupuneri, dar oricum ar fi fost ea, de fiecare dată stîrnea o mare tulburare în sufletele țăranilor — ferească-ne Domnul de una că asta !

Război. Iară război.

În fiecare sat noutățile se despleteau șoptite altfel, în fiecare casă intrau cu alt tîlc, orice om le primea ori nu le primea în felul său, dar la mijloc era aceeași poveste. Un nou război. Nu dovedim bine s-o sfîrșim cu unul și — na-ți-o bună ! — altul îi ia locul. Și ce avea a face că de data asta era vorba de-o bătălie mică, de o încăierare locală... Era totuși război în toată puterea cuvîntului — cu împușcături, cu răniți, cu operații ofensive, cu retrageri și contraatacuri.

Singurul lucru pe care nu-l avea războiul acesta mic față de războiul cel mare era o linie de front bine determinată, o evidență ce-ar fi despărțit cele două armate puse față în față. Adică, vorbă să fie, dacă începuse războiul, era ea și linia de bătaie pe undeva, numai că țăranii, oameni simpli, neștiutori de carte, și-o închipuiau în felul lor, pentru că nici armatele care luau parte la bătălie nu se prea arătau. Se zvonea că or fi stînd ascunse prin

păduri, pentru că nici a armate nu prea semănau ele. Basarabeni căzuți prizonieri cu oastea lui Antonescu și fugiți de prin lagăre, dezertori din Armata Roșie, rude îndepărtate de-ale renumiților hoți de cai, felurite haimanale și secături, oameni ce căutau veșnic sfadă și bătaie se adunaseră prin păduri. Zile întregi dormeau la umbră, iar noaptea și alegeau cîte-un sat și-l călcau. Se zicea că au împușcat de acum doi președinți de soviete, cîțiva milițieni și un surdomut, care avea urîtul obicei de-a umbla noaptea prin pădure, în loc să șadă frumuseșel pe cuptor și să aștepte pînă se vor fi limpezit toate.

Se zvonea că bandele celea primesc ajutor de peste hotare. Se spunea că noaptea vin la ei avioane — uneori americane, alteori englezești. Și se mai spunea că o parte din țăranimea cîmpiei îi susține pe ascuns. Ca să vezi dumneata fățarnicie : umblă el, țăranul cela, prășește cînd are de prășit, cosește cînd e vremea de coasă, și-i om pașnic, cuminte de felul lui, încît poți să-ți descarci inima ca unui frate bun al tău, da ce fierbe acolo, în sufletul cela, nu știe nimeni. Pentru că — la mîntea cucușului ! — cineva o fi hrănit armatele celea din pădure, le-o fi găsit cartușe și arme...

Vara era caldă și frumoasă, poate prea frumoasă, prea caldă, și în fiecare dimineată o ceață dulce încingea zările. Oamenii, coplesii de moleșeală, umblau zile întregi cu minile în buzunare, cu mîntea legănată de izul plăcut al unei hodine abia începute. Trîndăveau și cei harnici, și cei care mai întîi trebuiau urniți din loc pentru ca să facă ceva. Se îngălbeneau semănăturile năpădite de buruieni, femeile stăteau la taclale, copiii uitaseră de frică, vitele răgeau prin ocoale și viața satelor părea a se fi destrămat cu totul.

Adică, la prima vedere, părea că nu s-a schimbat nimic și toate se petrec așa cum au fost ele rînduite din moși-

strămoși. Satele se trezeau în zori — care avea de prășit se ducea cu sapa pe umăr, cine avea treabă la tirg pornea repezitor să treacă greul drumului pe cărare, cei ce țineau câte-o coadă de vită pe lingă casă trimiteau copiii să le pască. Gospodinele rămăneau pînă una-alta cu cei mici, cu cîrlanii, cu oalele puse la foc. Ziua de vară, însă, avea spor numai la începuturile ei, căci mai încolo, după răsăritul soarelui, o ceață, o moleșeală dulce pornea să învăluie cîmpia.

Pluteau în ceață și buruienile din fața prășitorului, și drumul colbăit din fața călătorului, și juncana din fundul imășului, și ulcica pusă la foc. Ca printr-o vrajă, toate începeau a se împerechea și a se desperechea — din una se fac două, din două — șase, apoi jocul o întoarce înapoi, din șase iar se adună două, din două una, și omului îi era atît de bine, stînd rezemat într-o coadă de sapă, să urmărească cum dăntuiesc toate în jurul lui.

„Măi, al naibii !“ — își ziceau prășitorii, privind mulțimea de buruieni scăpate de sapă și rămase în urmă.

„Ca să vezi...“ — oftau încurcați călătorii, oprîți la o răscruce pe un petic de iarbă de pe care nu-i mai lăsa inima să se ridice.

„Aracan de mine...“ — se frăsuiau gospodinele cînd oala pusă la fiert dădea în foc o dată, și a doua, și a treia oară.

„Mămunica mea... — se îngrozea copilul privind junca intrată într-o semănătură străină. Amu, dacă vine omul cela cu semănătura și-mi prinde junca acolo, ce mai uci-ganie o să-mi tragă, mămunica mea !“

Nu se întîmpla însă nimic, căci, mai spre sară, chiar dacă se arăta stăpînul semănăturii, vedea o mulțime de juncane intrate într-o mare nesfîrșită de semănături, și dacă vitele-s multe, iar semănăturile is și mai multe, le lăsam pe toate așa cum sînt, că-s bune toate...

Satele cîmpiei păreau pustii — trece o bună jumătate de zi de vară, iar casele picurau și nici tu hodorigit de căruță, nici tu lătrat de cine, nici tu scîrțit de porțiță. Iar cînd soarele ajungea la amiază, înțepenea și cîmpia întreagă : nici șopot de frunze, nici coame de colb deasupra șleahului, nici o cămașă albă pierdută prin semănături. Și așa o tot ținea mult, pînă mai spre sară, căci tocmai pe la chindii un început de înviorare părea să se arate de peste deal. Și scui-pau în palme prășitorii :

— Hai, bre, că prea ne-am luat cu șaga !

O întindeau la drum călătorii, copiii luau de frînghie vitele flămînde și începeau a le paște pe-o margine de drum. Gospodinele alergau grăbite din casă la cuptorașul de vară făcut în grădină. apoi de la cuptoraș — înapoi în casă, dar toate erau în zadar. Soarele scăpăra spre apus, dinspre pădure venea în valuri răcoarea nopții, și porneau spre case copiii trimiși cu vitele, se întorceau din drum cei porniți cu tirguiala, se adunau cîrduri prășitorii, gospodinele lăsau totul baltă și aprindeau focul pentru a pregăti cina. Și se frămîntau, și se doje-neau, și se chinuiau bieții oameni : ce Dumnezeu, parcă a mai fost o zi la mijloc, parcă n-a fost, parcă au trăit-o, parcă n-ar fi trăit-o !...

În amurg, cînd se aprindeau opaițele, cînd mășutele josute ale ciuturenilor se luminau cu câte-o mămăliguță caldă, întovărașită de puținul fruct al casei, cînd se adunau, pentru întîia oară, în ziua ceea, familiile plugariilor de la cei mici la cei bătrîni, cînd minile copiilor îndemnate de părinți, porneau rușinoase spre bucate, de undeva din cîmp venea, despicînd liniștea nopții, un foc ascuțit de armă. Prinse așa, pe neștiute, tremurau minile copiilor și se întorceau înapoi fără nimic. Tresălta și se stingea bunătatea din privirile celor mari. Se lăsa

o liniște adîncă, și numai opaițul uitat pe-o muchie de horn sfîrșia domol în sinea sa.

Cei din jurul mesei stăteau o vreme tăcuți, așteptînd, dar cîmpurile tăceau și ele în pragul nopții. Era pace și era bine în cîmpie, dar, firește, nu pe mult. Abia apu-eau să uite împușcătura de adineaori, abia minile copiilor făceau mămăliguța boțuri, iar cei mai mari porneau un capăt de vorbă ei înde ei, și iară detuna pe neașteptate un foc de armă. Le plăceau lor, armelor celor, să prindă lumea pe neștiute, și ele pîndeau orice capăt de vorbă bună, orice început de tihnă casnică.

Cînd vedea că nu mai poate fi stăpîn în casa lui, gospodarul se supăra și, supărat, tăia mămăliga felii, le făcea tuturor parte dreaptă. Se întreba :

— Ce năpastă să mai fi venit pe capul nostru ?!

Cel mic, mîndru că așa mic cum este, dar știe și el cîte ceva, șopti :

— Din otomată trag.

Sfîntul har al cinei ba se înfiripa, ba se destrăma din nou, iar după fereastră curgea încet la vale o noapte tulbură și grea. Omul însă nu poate dacă nu știe, măcar pe departe, cam ce-ar putea să se întîmple cu dînsul mîine-poimîne, și iată că cei mari se ridică de la masă, ies unul cîte unul. Se adună vecinii pe la garduri, ținînd țigara în mîneacă, ca la război. Ascultă împreună cum se desfăce noaptea în cîmpie și schimbă din vreme în vreme cîte o șoaptă, ca să le treacă de urit.

Se lasă întunericul peste sat. Se dezghioacă ici-colo prin case lumini slabe de opaiț, și tot scad, scad, aproape se sting cu totul, dar vine stăpîna, scoate mucul cu un vîrf de ac. Opaițul tresaltă, cearcă a zîmbi printr-o fereastră, dar se rușinează de graba sa și iar pornește a se stinge. Se tot sting, pînă se pierde prin întuneric și ferestrele, și casele satului — rămîn numai vîrfuri de

acoperișuri, numai creste de salcîmi. Satul cearcă să adoarmă. Ațipesc livezile, dorm și vișinele verzi, și cele coapte. Se pierde prin umbrele nopții drumurile cu albiile pline de colb, gardurile tivite cu urzică, și numai oamenii nu se pot ogoi. A tot sta cu un vecin la gard li se urăște, și atunci unul își aduce aminte că a uitat să adape vitele, altul — că a uitat să mîlga vaca. Se duc amîndoi, și peste o vreme scîrție fîntîna prin întuneric, sună într-un fund de căldare stropi fierbinți din mana blindelor vite. O scot ei repede la capăt cu cele ce aveau de făcut, da nu li-i a se întoarce în casă și tot umblă, tot caută ce-ar mai face. Pînă și copiii, ascunși într-un fund de grădină, se joacă prin întuneric în pietricele, se tot joacă, pînă dau cei mari peste dîșii :

— Bine, măi dracilor, nu v-a ajuns ziua întreagă pentru joacă ?!

Îi prind de cîte-o aripă și-i duc la culcare. O noapte rece, străină și tulbură se lasă peste sat. Țiuie a patimi valurile de tăcere, apoi se desfac, spintecate de cîte-o împușcătură. E vreme tîrzie, dar hodina nu vine și se sting cărbunii în vatră, amuțesc vrăbiile în cuiburile de sub streșini, oftează greu, rumegînd prin întuneric, vitele. Cu chiu, cu vai, copiii adorm. Cîte-un opaiț rămas ici-colo prin mahala se stinge, satul se cufundă în întuneric, și numai peste vale luminează din plin toate cele patru ferestre ale sovietului sătesc.

Greul cel mare al nopții pare să fi trecut și într-un tîrziu gospodinele intră prin case, îngenunchează în fața icoanelor, șoptesc rugăciuni pe care abia le mai aud ele însele. Liniștite de aceste cuvinte moștenite din bătrîni, se duc de se culcă. Somnul nu le prinde și ele ar mai vrea să mai schimbe o vorbă-două, dar n-au cu cine. Copiii dorm, bărbații stau în ogradă și nu se mai întorc. Cîntă cucoșii de miezul nopții și cîntarea lor se rostogolește moale dintr-o mahala în alta, apoi se întoarce înapoi. Aduce a

pustiu, a jale, a trădare aduce cîntarea cucoşilor în miez de noapte, şi femeile lunecă de prin culcuşuri, aruncă ceva pe umeri şi ies de prin case. Îşi găsesc bărbaţii stînd singurei într-un fund de ogradă. Li se face milă de singurătatea lor şi se aşază alături ca să asculte împreună zbuciumul trudit al nopţii.

Hăt tîrziu, pe aproape de zori, întunericul începe a se limpezi. De prin cîmp pare a se cerne un fel de lumină şi se vede binişor, mai ca în zori de zi. Dar, pînă a se fi zorit, mai este. Poate că nici din cîmp nu a venit nici o lumină, ci numai ochiul omului, după o noapte de veghe, s-a obişnuit cu întunericul. Răcoarea unei nopţi firzii de vară şi osteneala zilei trecute încep a-i răzbi pe oameni şi ei cască, se ridică, intră prin case. Se culcă, cum se obişnuieşte în lumea ţăranilor, bărbaţii cu nevestele alături, într-un singur aşternut, dar somnul nu le vine şi pentru că suflă amindoi tainic, trup lingă trup, obraz lingă obraz, li se face a dragoste. Şi ei se fură unul pe altul, se iubesc setos, crîncen, şi frigurile acelei iubiri tînmult, de parcă ani întregi s-au tot dorit şi de-abia acum au scăpat la dulcele fruct al dragostei.

Pe la aprinsul zorilor, osteniţi de zbuciumul dragostei, luminaţi de tainele ei, bărbaţii adorm cu nevestele alături, dar pericolul nu osteneşte de a-i tot paşte. Abia pornesc a se înfiripa primele vise, şi undeva aproape, lingă pîartă ori şi mai aproape, lingă prag chiar, detună un foc de armă. Zornăie sticla în ferestre, schelălăie cînele, se trezesc copiii şi, speriaţi din somn, prind a scînci. Buimăcit, omul sare de pe cuptor, prinde dintr-un ungher al tinzii o coadă de topor, dar cînd iese în prag, nu se mai vede nimeni. Peste sat domneşte liniştea, pacea, şi numai în ograda vecinului se mai leagănă o creangă de vişinar, stîrnită de fuga cuiva.

Astfel începe a se face ziua. În celălalt capăt al satului se aude trecînd o căruţă, sună mărunţ colacul unei fintini slobozînd căldarea. La sovietul sătesc luminile s-au stins, lumea s-a împrăştiat, ferestrele stau larg deschise şi prin toate cele patru căscături iese fum de mahorcă. Stînd aşa în prag, omul se întoarce, aruncă toporul la locul lui, oftează. Mai începe o zi de vară, o zi de muncă. Griji sînt destule şi el chibzuieşte cum ar face ca să facă mai bine, dar, stînd aşa şi punîndu-le pe toate la cale, ştie el prea bine că toate sînt zadarnice. Nu dormise noaptea trecută şi ceva mai încolo, cum va începe a încălzi soarele, valurile de moleşală iar îl vor fura, şi dincolo de picuratul cela el nu va putea trece, oricît s-ar chinui.

Vremuri grele au bătut la poarta cîmpiei şi satele înţepeniseră, satele erau numai aşteptare. Noapţile numărau focurile de armă, zilele căscau la soare, iar moleşala dulce părea un dar ceresc venit să mîngîie lumea de plîngari în pragul unei mari zguduiri. Tot ce au aflat ei singuri despre viaţă, tot ce au moştenit din bătrîni, — totul era pus la încercare. Fiecare cîntărea, trăgea cu coada ochiului în jur să vadă ce face lumea, pentru a şti pe urmă ce trebuie să facă şi el.

Apoi, cînd satele zăceau încurcate cum nu se mai poate, hai că a început alcătuirea listelor, ori, cum li se mai zicea, *spîsce*. Faptul de-a fi fost scris undeva pe-o hîrtie i-a dispăcut ţăranului dintotdeauna, dar acum, fiind peste tot atîta îngrijorare, ce şi-au zis? Hai, mă rog, să ne scriem cu toţii şi să scăpăm odată, dar, hei, de unde, că facerea listelor nu era concepută ca o treabă ce urma să aibă şi sfîrşit.

Mai întîi au fost chemaţi toţi cei care aveau scrisul cît de cît citeţ, au fost adunate şi încuiate în masa pre-

sedintelui toate rămășițele de caiete găsite prin școli, toate hîrțiile pe care se puteau trage linii : au fost aduse din raion cîteva galoane cu gaz anume pentru munca asta — și iată că industria facerii listelor a început. Ziua prin sovietele sătești era cam pustiu, iar din amurg și pînă în zori numai foșnet de hîrtie, numai scîrțit de pepițe. Omul căruia îi venea rîndul de-a fi introdus în listă era chemat de acasă, întrebare și iscodit după toată legea. Mai ales era chemată lume multă așa cam pe la miezul nopții și ceva mai încolo, spre zori, cînd mintea țaranului este obosită de nesomn, iar stîmă lui pentru autorități — nemărginită.

Fiecare listă își avea tiparul ei, fiecare fărîmătură de hîrtie venea cu iscodirile sale. Și cîte nu se scriau în listele celea ! Cum îi spune omului : numele de familie, prenumele și numele după tată. Anul în care s-au născut el și ceilalți ai casei. Originea și starea socială, neamurile lui, neamurile nevestei și neamurile lor. Pămîntul. Cît pămînt arabil are omul, cîtă pășune, cîte hectare de pădure, cîți copaci, cîți butuci de vie. Vitele : cîte vite și ce fel, cîte sterpe, cîte a fătă. Păsările : găini, rațe, curcani, gîște.

Apoi urma lista listelor : datoriile omului față de stat. Ce cantitate de pine, lapte, carne, ouă, lînă avea să dea omul statului, cît a dat și cît a mai rămas să ducă. Apoi *zaiomul*¹ — aceeași poveste, numai că de data asta totul era socotit în ruble.

Satele fierbeau. Fiecare casă, fiecare om era pus față în față cu hîrtia și trebuia să fii cu ochii în patru, ca nu cumva să dai greș, că te-ai ars. Pînea ca pînea și banii ca banii, dar vorba e că după pîne și bani se întrezărea războiul cel nou. Listele păreau să fi venit nu atît pentru pîne și bani, cît pentru a afla care și cu cine ține.

Ca într-adins, vara a fost secetoasă, grîul a rodit prost. Păpușoi au crescut bine pînă la legătură, dar pe urmă

¹ Împrumut de stat.

a dat seceta. Satele de abia au dus o treime din *postavka* pe care urmau s-o ducă la stat, și acum nu mai aveau de unde duce. Noptile veneau tot mai tulburi, tot mai grele, și, pînă la urmă, raioanele au început a împărți arme pe la sate. Cite zece carabine, cite două-trei automate nemțești. Cartușe raionul nu dădea — cartușe se găseau destule pe cîmp, prin tranșee.

Cum au sosit armele, pe lingă sovietele sătești au început a se organiza echipe de voluntari, zise *strebkovie otreadi*¹. Flăcăii de cîte cincisprezece-șaisprezece ani, băietani ce se visau noapte de noapte săvîrșind fapte eroice și primind decorații, au fost înscrși pe-o listă, li s-au dat arme și au fost botezați cu numele de „*strebok*“. Cum s-au văzut cu pușcă, băieții au și dat fuga în cîmp, și-au umplut buzunarele cu cartușe și acum prin sate ziua-n amiaza mare răsuna ba ici, ba colo cîte o detunătură de armă.

Raionul a început a trimite ofițeri prin sate. Veneau ofițerii comisariatului militar. Intrau veșnic grăbiți, suîndu-și decorațiile, adunau în cabinetul președintelui trei-patru oameni mai de încredere. Scoteau din geanta de piele harta raionului — o hartă cu liniuțe mărunte, însemnate ici-colo cu creioane colorate. Și ori pentru că hărțile celea arătau absolut totul, pînă și fîntînile singuraticice din cîmp, ori pentru că țaranii nu puteau pătrunde deloc limba semnelor făcute de creioanele colorate, harta ceea băga groaza în oameni. Oftau pe ascuns oamenii de încredere și se gîndeau că nu sînt spre bine toate acestea.

Veneau ofițeri tinereți de la secția raională de miliție. Veneau călări. Cum intrau în sat, adunau *strebocii*, îi duceau undeva într-o ripă după sat să facă cu ei puțină instrucție, le dădeau să tragă cu revolverul. După care tinerii ofițerași, dîndu-le băieților de grijă să nu-și

¹ Detașamente de pușcași.

piardă vigilența, încălecau și, mulțumiți de toate pe lume, duși erau.

Nu dovedea să se așeze colbul stîrnit de copitele cailor de la miliție, și în cabinetul președintelui stătea de acum, somnoros și supărat, un maior. Nimeni nu știa cînd, cum, pe unde vine el, nimeni nu știa cînd, cum, pe unde pleacă.

— *Dolojite obstanovku!*¹

— Ce zice el, măi ?

— Ești surd ? *Obstanovka* zice că-i trebuie.

— Da ce-i aceea ?

— Apoi — totul de-a mărunțelul.

Și oamenii povesteau, povesteau totul. Le povesteau și pe cele ce s-au întîmplat într-adevăr, și pe cele care poate au fost, poate n-au fost, și pe cele care n-au fost de bună samă, dar despre care s-a vorbit în sat. Ofițerul îi asculta mahmur, cu privirea înfiptă în călimara din fața lui, din vreme în vreme trăgea cu coada ochiului la activiști... Nu prea credea în cele ce i se spuneau și lăsa tot timpul să se înțeleagă că de ascultat ascultă, dar de crezut nu crede, pentru că știe el ce știe, și ceea ce știe el, nu știe nimeni.

— *Sostavte novie spiski*².

Erau chemați cei mai buni caligrafi, era scoasă din pămînt cea mai bună foaie de hîrtie, dar cum începea lucrul, se afla că degeaba a fost stricată bunătate de hîrtie. Maiorul nu mai era. Plecase.

Întreaga cîmpie, dintr-un capăt în celălalt, era numai înfrigurare, și singurii care nu se lăsau furați de aceste vremuri tulburi erau demobilizații din Armata Roșie. Oamenii se întorceau pe la case cu datoria împlinită, cu sufletul curat, iar nopțile nedormite din cîmpie, bandele de prin păduri, *strebocii* cu arma la umăr, — toate acestea li se păreau niște jocuri de copii în care cei vîrstnici nu

¹ Raportați care-i situația.

² Întocmiți liste noi.

prea aveau poftă să se amestece. Trec însă trei-patru zile după întoarcere, trei-patru săptămîni, după care îngrijorarea satului începe a se strecura pe nesimțite și în sufletele lor.

Mircea s-a întors tocmai cînd fierberea ajunsese la culme. Se aștepta din noapte în noapte să coboare bandele de prin păduri. Prin soviete nopțile stăteau militare, la intrarea și ieșirea din sate — soldați, și totul ajunsese pînă într-atîta încît oamenilor nici nu li se prea dădea voie să umble noaptea, nu era voie să aprindă lumina.

În casa Nuței, ce-i drept, a ars lampa în noaptea cînd i s-a întors bărbatul și nimeni nu i-a zis o vorbă, mă rog, are musafiri. Ba mai mult decît atîta. Sătênii au căutat ca marea lor îngrijorare să nu răzbată la oaspete chiar din prima zi, și-l mai luau cu gluma înainte, dar pace nu era în toată cîmpia și nu putea fi ea nici în casa lui Mircea.

A prins a se trezi și el noaptea. La început nu se putea dumeri ce l-o fi trezit, dar mai apoi a înțeles cum vine. Veghea alături, înfrigurată, Nuța — asta îl și trezea.

— Ce nu dormi, bre ?!

— ... ai auzit și tu ?

— Ce s-aud ?

— Pușcături.

— Culcă-te și dormi liniștită, că prin perete nu trece.

— Dacă nu pot. Cum aud împușcătură, mă strînge în spate.

Cam la o săptămînă după întoarcere a început și Mircea a urmări cum toate cele din jur ba se înmulțesc, ba iarăși se adună grămadă. Iar într-o dimineață a dat de un cuțit vechi, ascuns cu vicleșug la căpătiul patului. De mulți ani zăcea ruginitura ceea în podul casei — îl păstrau pentru tăiat porcii și nu-și putea da seama pentru ce l-o fi coborît Nuța de acolo.

— D-apoi tu nu vezi ce se face aici la noi ? ! i-a răspuns Nuța, oarecum necăjită de nepriceperea bărbatului. Pădurile is pline de bande, se spune că mine-poi-mine vin asupra noastră...

— Ei, și ce facem noi cu cuțitul ista ?

— Mare lucru poate că n-om face, dar nici n-om sta cu minile în sân !

Mircea și-a închipuit nevasta înarmată cu ruginătura cea și i-a venit a ride, dar Nuței nu-i părea tocmai bine-venită veselie lui.

— Degeaba rizi, Mircea. Că s-au întors alții și mai dihai, și tot au încercat să ridă, da amu ia să-i vezi cum înlă și tac... Da cei care țin pământ pe dealul cel mic sed pe acasă și tremură de frică. Pădurea e la doi pași — cearcă de te apropie ! Cei de-au avut nenorocul să samente răsărită cît pe ce să plîngă : se scutură roada dacă nu se pot duce s-o care, măcar mori !

— Taci din gură și nu spune prostii ! Că avem și noi răsărită pe dealul cel mic și iată că nu se mai prăpădește. Ai fost la secerat și, slavă Domnului, nu te-a mîncat nimenea.

Nuța i-a răspuns trist :

— De, am secerat eu, nu-i vorbă, dar întreabă-mă cînd m-am dus s-o secer ! Amu, pălăriile pe jumătate s-au scuturat, pe jumătate le-au mîncat vrăbiile. Mai trec două-trei zile și nici nu vom mai avea ce căra de acolo.

— Ehei, d-apoi că nu-mi mai las eu munca să se piardă, și, uite, chiar de mine ne ducem la cărat.

A rostit aceste cuvinte hotărît, cu înverșunare, și împreună cu el au spus aceleași cuvinte un sergent demobilizat din Armata Roșie, un cavaler al ordinului „Slava“, un țaran din Ciutura care știa să prețuiască munca sa și munca cîmpului său.

— Mircea dragă, stai binișor și fii cuminte ! Vrei să mă lași vădană ?

*

Și totuși, frumos lucru-i pe lumea asta un bărbat și o nevestă, tineri amîndoi, un cîmp larg, pe jumătate secerat, o zi caldă de toamnă și mii de snopi de răsărită, culcați la pământ în așteptarea nemaipomenitei călătorii spre sat. Seceratul s-a sfîrșit, a venit vremea căratului. Femeie cuminte și bună la inimă, Nuța alege mai întii snopii mici și oropsiți, căroro nici prin cap să le fi trecut că ar putea să-i ajungă și pe ei rîndul. Mircea, stînd în căruță, îi prindea din minile nevestei, îi așeza unul lingă altul și fluiera un pui de frunză verde...

N-au stat să se înțeleagă din timp cine și ce are de făcut ; fiecare își cunoștea din moși-strămoși partea lui de muncă. De altminteri, totul era cît se poate de simplu. Nuța căra snopii, Mircea îi așeza, iar căluții, încilciți în opritori, smuceau trăsura din vreme în vreme, cercînd să-și dea stăpînul pe spate.

— Hă-vă mamă !

În jur, cît cuprinde ochiul, numai liniște și pace. Era atîta liniște și atîta pace, încît sufletul pentru nimic în lume nu voia să creadă că în pădurea de alături stau ascunse bande gata să treacă prin foc și sabie dealurile din împrejurimi. Pădurea picură blîndă și se tot strecoară printre dealuri, și vine ca niciodată aproape de om. Lănțișorul de snopi de răsărită curge domol la vale, pînă la drumul străjuit de cîteva tufe de lobodă colbăită, iar dincolo de tufe, cu o poală puțin scăpătată peste dealul mic, sopteste trist, cu frunza încercată de prima suflare a toamnei, o pădure de stējari. Frunzișul se plînge înfundat, valuri de ropot se duc pînă hăt în fundul pădurii, se întorc înapoi, dar n-are cine le culege, n-are cine le căuta, căci în cîmpie e toamnă, iar toamna e numai grabă.

Percica îndărătnică, cu fire cărunte rătăcite prin ea, moțul cea arțăgos, în cele din urmă s-a supus și zace umezit de sudoare, mîndru de truda ce l-a răpus. Obrajii Nuței ard ca para focului, ard cu rușinea unei fete mari și atît de bine îi stă ei acum cu ochi mari, căprii, aproape negri. Muncesc din greu, muncesc tăcuți, fără a se vedea, fără a se auzi unul pe altul și numai rareori — cînd Nuța, cînd Mircea — mișcă din buze, de parcă și-ar fi șoptit ceva în taină unul altuia. Tainele, firește, stîrnesc curiozitate și pare că toată firea din jur ar fi vrut grozav să afle ce or fi tot șoptit ei înde ei ?

Adică, mare lucru nu putea fi la mijloc, pentru că și șopotul o fi fost moștenit din bătrîni. După ce își boierește bărbatul cu încă un snop, Nuța se întoarce, pornește re-pejor după altul și e mîndră, îndărătnică, bătaușă, de parcă i-ar fi zis bărbatului : lasă, o să vedem noi pînă la urmă cine poate mai mult ! Drept care alege un cogemite snop, îl saltă și vine cu el.

Mircea stă în căruța pe jumătate încărcată și, plin de așteptare, își urmărește nevasta pas cu pas, de parcă toată lumea s-ar fi adunat aici să vadă cu cine face el căsnicie. Omul pare mîndru și liniștit, omul n-are ce se îngrijora. Uneori însă, venind cu snopul, Nuța se împiedică de cite-un ciot, și atuncia Mircea își întoarce privirea în altă parte, zîmbește oarecum stînjenit, de parcă i-ar fi spus lumii adunate : credeți dumneavoastră că dacă ar fi putut ea încărca căruța, nu m-aș fi dus eu să car snopii ? Dacă nu știe. Femeile nu știu să încarce.

I se pare că vine ea prea încet, adică Nuța mai că nu se vede — numai un snop înfioat de răsărită plutește pe sus, iar undeva jos sub el flutură o poală de fustă, lăsînd să se vadă două picioare voinice, julite pe ici, pe colo cu bețe de răsărită, de parcă ar fi fost însemnate cu cretă. I se pare lui Mircea că pierde o jumătate de zi tot stînd și așteptînd un singur snop, dar nu se supără. O fi bănuît că acolo sub snopul cea lucesc a dragoste doi ochi căprii,

iar două buze fierbînti șoptesc : crezi că, de-ar fi fost altul acolo în căruța, crezi e-aș fi alergat eu și atunci ca proasta cu snopul pe umeri ?

De îndată ce răsărită ajunge în minile lui Mircea, jocul se schimbă. Acum bărbatul stă cu snopul ridicat sus, chitînd unde ar fi mai bine să-l așeze, iar Nuța, cu șiroaie de sudoare pe obraji, stă ceva mai la o parte și-l urmărește mișcare cu mișcare, de parcă ar fi vrut să vadă : este ceva de capul bărbatului celuiia ? Lui Mircea nu-i place să fie urmărit cu atîta stăruință, dar n-are ce face, pentru că răsărită e a ei — ea a semănat-o, ea a prăsit-o, ea a secerat-o. Găsește un loc bun, așază snopul, se lasă cu genunchii peste dinsul, dar, pocit și înfioat cum era, snopul nu vrea să intre printre ceilalți. Mircea îl scoate înapoi, îl scoate pînă la un băf, pînă la o pălărie. Acum snopul a intrat de minune, dar lui Mircea nu-i place cum e așezat el în căruța. Stă și se uită, se tot uită, apoi iată că îl mai scoate o dată. După care i se face lehamite și de răsărită ceea, și de snop. Îl aruncă așa, la întîmplare, și tresaltă a mirare, a bucurie tresaltă sprincenele Nuței, pentru că numai un prost ar fi putut crede că snopul a fost aruncat la întîmplare. Snopul și-a găsit unicul loc în căruța, s-a vîrsat, s-a topit printre ceilalți snopi. Mircea se întoarce mîndru, ca să vadă ce poate spune femeia lui de una ca asta, dar Nuța se duce de acum după un alt snop și toată făptura ei harnică parcă ar fi zis : crezi tu că de-ar fi fost un altul acolo în căruța, mă duceam eu după snopi în fuga mare ?

A doua sau a treia zi, Mircea, oprind căruța deșartă acolo unde ajunsese cu încărcatul, chibzuia ce să facă — să încarce totul ori să împartă în două, să mai vie o dată ? Și cum stătea el așa îngîndurat, s-a pomenit deodată că tresare, de parcă l-ar fi curentat. Era foarte ciudat : a fost demobilizat, s-a întors la vatră, s-au trezit în el deprinderi moștenite din moși-strămoși, și totuși, o pîrticică din firea lui mai rămînea să poarte epoleți, să facă armată. Și acum aceea pîrticică i-a strigat : „Alarmă !“.

Mircea s-a aplecat cum fac ostașii de cînd lumea, pentru că pămîntul e singura lor apărare. Mai apoi însă s-a rușinat de mișcarea asta : care alarmă ? Acum, toamna, aici, în cîmpie, pe-o vreme atît de frumoasă ? !

A început a încălca răsărita, dar fiorul cela de îngrijorare nu-i dădea pace. Așezînd snopii, tot cerceta cu coada ochiului împrejurimile și, pînă la urmă, s-a dovedit că alarma era cît se poate de întemeiată. La vreo trei sute de pași, coborît dintr-o margine de pădure, stătea un ofițer român cu tunica aruncată pe umeri, cu chipiul tras pe frunte — pe semne, îl orbea soarele ce dădea spre apus. Stătea nemișcat, ușurel și sprinten, ca ofițerii de la cavarerie. Stătea urmărindu-l pe Mircea mișcare cu mișcare. Mircea a zîmbit, aducîndu-și aminte că în armata română asta se chema „a lua inamicul în buza armei”. Las' că așa ceva este și în Armata Roșie, s-a mai gîndit el, și astfel stînd lucrurile, să vedem care și cît poate.

Nuța tocmai venise la căruță cu cel mai mare, cu cel mai greu snop din roada anului și, ținîndu-l sus, mîndră cît era de voinică, aștepta să se aplece Mircea, s-o ușureze de povară. Mircea însă nu se grabea. Mîinile bietei Nuțe au prins a tremura de încordare, mușchii i s-au înmuiat cu totul, iar el nu mai lua odată snopul, și atunci ea, furioasă, l-a întrebat :

— ...ai adormit ?

El nici măcar nu i-a răspuns, și femeia, aruncînd snopul cît colo, a făcut cîtiva pași înapoi să vadă de ce nu răspunde.

Stătea îngropat pînă la genunchi în răsărită, stătea în *ghimnastiorkă* și, cu o mîna uitată în sold, privea undeva spre pădure. S-a întors și Nuța să vadă ce-o fi găsit el acolo, a aruncat o privire și s-a schimbat la față, șoptind cu buzele-i înălbite :

— Sfîntă maica Domnului...

Cei doi bărbați stăteau nemișcați și se priveau unul pe altul. S-au privit ca doi ostași din două armate ce-au

luptat una împotriva celeilalte. S-au privit ca doi flăcăi sfădiți de la o fată. S-au privit ca doi școlari ce-au stat pe-o bancă, s-au privit ca doi puradei aduși de Onache Cărăbuș într-o primăvară din pădure.

Adică, la drept vorbind, Mircea și-a adus primul aminte povestea cu pădurea. A zîmbit, a ridicat un braț sus, a strigat din căruță :

— Salut oștirii române !

Ofițerul a prins de departe tonul binevoitor al vechiului său dușman. Și-a dat chipiul pe ceafă, a dus două degete la tîmplă — dacă e vorba să reprezinte o armată, mă rog, de ce să n-o reprezinte ? ! Hai salut ! Ar fi vrut să vină la ei, dar nu-i ajungea putere, nu-i ajungea încredere, nu-i ajungea suflet și atunci el a făcut o țigară și pe toate cîte nu-i ajungeau le-a împrumutat de la acel unic camarad care a întovărășit ostașii în toți anii războiului. A pornit încet, fumînd, spre căruță, și cu fiecă pas se schimba, semănînd tot mai mult și mai mult cu Nică, feciorul lui Haralambie cel Deștept, flăcăul care făcuse atîta vîlvă în Ciutura. Adică, de semănat semăna cu Nică acela, dar iată că semănatul rămînea semănat, iar spre ei se îndreaptă un cu totul alt om.

Nuța stătea împietrită. Acum, se gîndea ea, gata : toate s-au sfîrșit. Pe semne, atîta a fost al lor. Era însă tînără și plină de viață. Era gata de luptă. S-a uitat în jur să vadă pe ce-ar putea pune mîna, s-a uitat sus în căruță să vadă care va fi ordinul, dar Mircea, întors cu spatele spre pădure și puțin zgribulit, ca să nu-i stingă vîntul bricheta, aprîndea și el o țigară. Nu i-o fi ajuns și lui ceva, s-o fi repezit și el cu împ umutul la acel prieten vechi din anii războiului.

Pe Nuța au început s-o treacă fierbințelile. I se făcea rău de fiecare dată cînd mirosea a încăierare de bărbați. Era, pe semne, și acum vorba de bătaie, căci, vai, atîtea au rămas nespuse între acești doi oameni ! A făcut cîtiva pași înapoi, s-a dat în dosul căruței, dar căruța era veche,

încărcată numai pe jumătate și unde să te dosești tu ? ! O părăsiseră însă puterile, nu mai putea sta în picioare și atunci ea s-a așezat jos, femeiește, pe bulgării vîrtoși, abia încălziți de soarele zgîrcit al toamnei.

Părea acum altă femeie. Ședea frîntă, necăjită, cu fruntea plecată, cu ochii în lacrimi, căci, Doamne-Dumnezeule, ce mai soartă amară i-a trimis ci Cel de sus ! Cum s-a mai săturat ea de aceste focuri între care i-a fost dat să nimerească. De la șaisprezece ani și pînă în ziua aceea o tot frigea ba dintr-o parte, ba din altă : de la șaisprezece ani nu-și putea găsi sărmana loc.

I s-a spus că-i păcat, că nu se poate, și n-o să scape pînă nu-și va alege din cele două focuri pe unul singur. Și ea l-a ales, s-au cununat, i-a jurat credință, dar a venit războiul și alesul ei parcă nici n-ar fi fost. Au plecat amîndoi — și cel care era de acum al ei, și cel de care nu dovedise încă a se înstrăina. Patru ani, cît a ținut războiul, Nuța îi visa pe rînd, și cînd îi scria bărbatului, fugea cu gîndul și la celălalt, iar cînd se ruga pentru unul, lăsa să se subînțeleagă că rugăciunea poate fi tălmăcită și în folosul celuilalt.

Au fost în felurite armate și felurit le-a fost norocul. Mircea n-a venit niciodată acasă, vreo cîțiva ani scrisorile lui nu puteau răzbate în Ciutura, iar Nică mai toate sărbătorile le făcea cu ai săi. Scria des, satul era plin cu scrisori și fotografii de-ale lui. Nu-i vorba, îl țesea și pe el războiul, și de fiecare dată feciorul lui Haralambie, se întorcea tot mai altul decît s-a dus. A fost o vreme cînd umbla prin sat mîndru, cu medaliile de argint la piept, și era fudul, că nici nu mai vedea pe unde calcă. Pe urmă, în bătălia pentru Odesa, a fost rănit, s-a întors din spital în cîrjă, dar vesel și plin de voie bună. S-a făcut sănătos și iar s-a dus. A treia ori a patra oară, cînd a fost în sat, nu mai șchiopăta, dar umbla posomorît și fără medalie. Se apropia frontul, armata lui era în retragere.

Atunci cînd a trecut ultima oară prin Ciutura, venise să-și ia rămas bun de la o nașă acolo, pe dealul cel mare. Și nașa ceea a lui, sentimentală cum is femeile, a prins a boci, zicînd că — gata : n-o să-l mai vadă pe Nicușor al ei. Nică o liniștea — îi spunea să n-aibă grijă, pentru că, orice s-ar fi întîmplat, el o să mai vie, măcar o singură dată, dar o să treacă prin Ciutura. Din întîmplare, tocmai atunci trecea și Nuța pe lîngă casa lor. A prins cu urechea acest capăt de vorbă, și nu se știe de ce, dar i s-a părut că acele cuvinte au fost spuse nu atît pentru nașă, cît pentru dînsa.

Și, din ziua ceea, a început a se teme de întoarcerea lui Nică. Atunci cînd s-a apropiat frontul, nevasta lui Nică cu neamurile din Nuieluși au încărcat în căruțe ce-au putut și s-au dus în România. Apoi fișia războiului a trecut înainte, spre Carpați. Părea că totul s-a limpezit. Nuța a început iar a primi scrisori de la bărbat, dar nu se putea liniști și pace. Tot aștepta întoarcerea lui Nică, iar cum au pornit zvonuri despre bandele ascunse prin păduri, și-a zis : gata. Amu nu mai scapă.

Se temea grozav. Noaptea i se năzărea că aude prin vis fluierătura lui, și se trezea. I se părea că aude în ogradă pașii lui și venea pe furie la fereastră. Se temea că o să vină, o să bată la ușa ei, și ea n-o să aibă destulă putere să nu răspundă, să nu-i deschidă.

De n-ar fi fost bătrînul Onache, jumătatea ceea de desetină de pe dealul cel mic ar fi rămas țelină, dar Onache ținea cu sfințenie la bucata ceea de pămînt moștenită de la părinți. El a arat, el a semănat răsărita și tot el a prășit-o de trei ori. Nuța s-a dus numai o singură zi la secerat, s-a dus ca să astupe gura satului, să nu zică pe urmă că răsărita-i a lui badea Onache și să i-o ia drept *postavkă* pentru moșneag. Și tocmai atunci cînd tremura de nu vedea nici seceră, nici răsărita pe care o tăie, s-a întors Mircea.

Vede numai Dumnezeu, ca n-a vrut să vină s-o care de aici. Nici pe Mircea n-a vrut să-l lase. S-a sfădit cu el mai toată noaptea, și chiar a doua zi, când a urcat în căruță, a urcat cu inimă grea. Îi spunea, biata inimă că o să le iasă lor pe ochi răsărita ceea. Și n-a fost să fie așa, n-a avut biata inimă dreptate ?

— Îi gata răsărita, Mircea ?

Nică a întrebat cum întreabă un gospodar bun, ostent și înzdrăvenit de muncile toamnei. A întrebat oarecum în continuarea unei vorbe mai vechi, de parcă ore întregi au tot stat la sfat, le-au vînturat pe toate cite-n lună și-n stele, iar acum treceau la răsărită. A întrebat din mers, de departe, și glasul lui a început a șovăi, a lunecat, și lui Mircea i-a plăcut cum a început acela, simplu, fără mof-turi ; și că a șovăit glasul omului, — și asta i-a plăcut. S-a gîndit : ca să vezi, eu în locul lui n-aș fi putut așa. Și, peste atîta amar de vreme, iar a început să-l fure zavistia pe care i-a purtat-o cîndva.

— De gata îi gata ea, răsărita, numai că nu prea are miez. O cam pălit anul ista.

Nică a ridicat din mers o pălărie, a scuturat în palme cîteva semințe, le-a aruncat sub cerul gurii, a scuipat coaja și în aceeași clipă au răsărit pe obrajii lui mușchii fălcilor, mușchii voinici, repezi, zimțoși. O clipă întreaga lui fire gusta, cîntărea, socotea, de parcă ar fi vrut să arăte celor doi ce gospodar bun putea fi el în satul lor, de-ar fi fost să fie altfel.

— Îi cam pălită, nu-i vorbă, dar ăloiul va fi bun. Vrei să încarci totul într-o căruță ?

— N-ar fi rău, numai că n-o să aibă cine mi-o arunca încoace.

— Dă să ți-o arunc eu.

Mircea părea a sta la îndoială.

— Da Curtea marțială ce-a zice ? Orișicum, un ofițer român ajutînd un sergent din Armata Roșie la încărcat răsărita...

— Nu, că eu dezbrac haina și pun Curtea marțială, împreună cu vestonul, colo lingă hat.

Mircea căuta să nu participe chiar întru totul la încălcarea regulamentului.

— Vezi, dar, fă să fie bine...

Nică s-a uitat la el de jos în sus : avea draci sergentul ceta din armata inamică. S-a apropiat de hat, și-a scos chipiul, a dezbrăcat tunica, și-a desțertat buzunarele, a mai scos de la cingătoare ceva greu, învelit în basma — pe semne, un revolver. Le-a așezat pe toate grămăjoară în așa fel că, de se vor depărta cu încărcatul, să vadă de departe unde și-a lăsat hainele. I-a spus lui Mircea în vreme ce își scotea îmbrăcămintea :

— Mi-au plăcut totdeauna căruțele încărcate pînă la cer, chiar puțin fugite pe-o parte, gata-gata să se prăvale.

— Și cînd te prăvăleai, îți părea bine ?

— Asta nu. Dar îmi plăcea cînd se prăvăleau alții.

— Iaca, tocmai de-asta ați și pierdut voi războiul.

— Adică, de ce ?

— Ați tot așteptat să se prăvale căruța...

Rămînea una din două : ori să discute mai departe, și atunci nu se știe nici care ar fi fost soarta răsăritei, nici soarta lor, ori să lase discuția pentru altă dată și să înceapă a încărcă.

Nică a ales răsărită. S-a apropiat de-un snop, a trecut cu un picior peste dînsul, de parcă ar fi vrut să-l încalece, l-a chitit cum să facă să-l prindă mai bine. Și, cum se gătea să se aplece, să-l ridice, s-a pomenit oftînd. A oftat adînc, senin, din toată inima. Un rost în viață — cam asta căuta el în ultimii ani, și nici să-i fi trecut prin cap că nimic mai frumos pe lumea asta nu putea fi decît o roadă de răsărită secerată și făcută snopi. Îi duci la căruță

și-i încarci. Era, poate, singurul adevăr plin în care puteai crede, și Nică era bucuros că a dat de acest adevăr. Nu în zadar răsărita i-a plăcut totdeauna. I-a plăcut s-o semene, s-o prăsească, s-o secere, îi plăcea să intre iarna în oloiniță, să-și umple buzunarele cu miez prăjit.

— Ei, ce facem ?

— Hai.

Erau, în fond, doi țărani din două armate felurite. Puterea și îndemnarea adunate la munca acestui pământ au dospit în ei toți anii războiului. Acele palme care știau a duce coarnele plugului, știau a ține coasa, fiorul cel tainic, care îi șoptea țăranului când să-și însămânțeze pământul, fiind să culegă roada, osteneala grea și cinstită din care plugarul își culegea câte-un bob de bucurie — toate aceste daruri, purtate pe drumurile războiului, n-au luat parte la bătălii, n-au ochit în alții, n-au rivnit la faima mai-marilor săi. Ceea ce a fost trezit și crescut de pământ visa la pace, la casă, la întoarcere.

O sară molcomă și tihnită se lăsă peste dealuri. Nuța ședea pe un hat, nu departe de căruță, ședea adunată grămjă, cu privirea și cu sufletul pierdute cine știe pe unde. Asculta cum trosnesc în jurul ei bețele de răsărită, cum suflă adînc și fierbinte cei doi bărbați furați de munca lor. Se temea ea, nu-i vorba, când se luau bărbații la bătaie, și totuși, i-au plăcut totdeauna. I-a plăcut umbletul lor, vorba îndesată, răgușită puțin, o ademenea puterea, îndrăzneala, îndemnarea lor, și putea sta ore întregi, urmărindu-i cum muncesc. Toți anii războiului a ținut după vorba lor, după umbletul lor. Acum războiul s-a sfîrșit, ei s-au întors, sînt aici, la doi pași, iar Nuța șade pe hat și privește o coastă pustie de deal, pentru că se teme a întoarce capul. Se teme că ochilor iar o să le placă acel hot cu buze mari, vișinii, din pricina căruia a suferit atîta, iar ochii căprii sînt proști de felul lor și, dacă le-a plăcut ceva, în loc să-și ascundă dragostea, o țipă în gura mare.

Femeia ședea pe hat și se gîndea că amu cel mai bun lucru ar fi dacă ar împietri ei, toți trei, așa cum sînt în clipa asta — ea șezînd pe hat, Mircea stînd în căruță, iar Nică cu un snop ridicat sus. Să stea ei așa împietriți multe sute de ani, și de abia atunci cînd toate vor fi potolite și rînduite pe lumie, tocmai atunci să fie ei dezlegați de vrajă, să mintuie de încărcat răsărita și să pornească, toți trei, spre sat.

— Ai surzit, bre, pe hatul cela ?

Nuța a tresărit, și-a scuipat în sin, s-a gîndit că — gata, amu începe. Mircea, pe semne, o tot striga demult, iar biata femeie nici n-avea putere să se ridice de pe hat, nici n-avea glas să răspundă. Mircea s-a uitat lung la dînsa, s-a gîndit ceva în mintea lui.

— Auzi, măi femeie ? Mi se păruse că ai luat în coșul cela ceva de mîncare ?

Nuța a dat din cap că așa este.

— Atunci repede-te în vale la izvor, adă un ulcioraș cu apă, alege un locușor potrivit, scoate ce ai acolo și hai să ne stricăm măcar foamea. Credeam că-i o nimica toată de încărcat, și cînd colo — mamă, mamă !

Pentru toată viața Nuța i-a rămas recunoscătoare că atunci cînd i-a fost să-i fie greu, el n-a repezit-o. S-a întors și el mai altul decît s-a dus la război. Și acest Mircea nou-venit a înțeles cît i-o fi fiind ei de greu, și i-a tălmăcit că unui copil mic ce are de făcut. Cu vorbe blinde și socotite, Mircea a ridicat-o de pe hat, și-a făcut-o soție, și o soție mai credincioasă nici că văzuse Ciutura.

După ce a adus un ulcior cu apă proaspătă, i-a găsit culcuș lingă hat în așa fel ca nu cumva să se lase pe-o parte și să se verse apa dintr-însul. După care a ales un locușor neted, fără bolovași, fără cioturi de răsărită, l-a mai netezit pe ici, pe colo cu piciorul. A adunat un braț de mohor, l-a așezat pe vatra pregătită, peste mohor a întins o basma. Mîncare în coș era puțină de tot — o jumătate de pîne,

cîteva hrinci de caş şi patru cepe. Nici măcar cuţit n-aveau. La început s-a gîndit să rupă tot bucăţele mici, dar, mai apoi, s-a răzgîndit. Ce să fărîme pînea, ce să se mai faso-lească — atîta-i cit este. A împărţit cinstit totul în trei — cîte-un călcîi de pine, cîte-o hrincă de caş, cîte-o ceapă. A făcut trei grămăjoare, s-a aşezat alături, năucită de ruşinea acestei sărăcii. O viaţă întreagă a tot muncit, a tot adunat la casă, şi cînd i-a fost dat să-i primească pe cei doi bărbaţi pe care, oricum ar fi, dar i-a aşteptat toţi anii războiului, s-a dovedit că nici nu are cu ce-i primi. De-ar fi ştiut, ar fi luat în căruţă tot ce avea mai bun în casă, dar n-a ştiut, şi acum stătea aşteptînd ceasul ruşinii sale.

Cînd căruţa a fost gata încărcată, Mircea a fluierat de acolo de sus în semn de mare pagubă...

— Ştii că mi-ai făcut-o ! Amu, cum cobor eu ?

Nică, pe semne, nu văzuse masa pregătită şi i-a spus :

— Ce să-ţi mai rupi pantalonii coborînd ! Îţi arunc eu hăţurile şi — drum bun !

— No, că vezi tu cum vină povestea, mi-a rămas fumeia colo jos.

— Mi şi ?

— N-o pot lăsa, că-i tinerică, frumuşică. Sare vreun iepure de-acolo din pădure, mi-o sparie şi ce mă fac eu pe urmă ?

Drept care Mircea s-a întors pe burtă, a lunecat la vale aşa, într-un noroc, a prins cu piciorul o spinare de cal, încă o săritură şi iată-l jos.

— Hai să gustăm ceva. Mari bunătăţi nu cred să fie, dar, de, ni-i crede.

— Vă mulţumesc frumos, numai că eu, vezi...

— Hai, ni-i mulţumi pe urmă.

La început părea că Nică a primit poftirea. A pornit supus în urma lui Mircea, dar pe urmă s-o fi răzgîndit. A întors-o înapoi, unde îşi lăsase, pe hat, îmbrăcămintea. Şi-a aruncat pe umeri tunica, s-a pus chipiul, a băgat prin buzunare averea şi, făcîndu-le pe toate acestea, tot

frămînta ceva în mintea lui. Răsărita ora gata încărcată, ţărânia lor a sfîrşit, fiecare s-a întors la regimentul său, şi obrajii unuia purtau iar lumina biruinţei, pe cînd fruntea grea a celuilalt trăda înfrîngerea. De aici încolo drumurile lor se despărţeau — unul avea a se întoarce în sat, altul avea să ia drumul pădurilor. Unul putea face ce vrea, putea merge unde vroia, pe cînd celălalt trebuia veşnic să fie fugar, cu ochii în patru.

Nică a hotărît să se întoarcă în pădure. Îmbrăcîndu-se, şi-a ales un drum bun, de-a dreptul, din locul de unde sta, dar mai zăbovea, pentru că nu ştia cum să facă — nu-şi luase rămas bun de la cei doi. Şi în clipa ceeaa de şovăială Nuţa, pentru întîia oară, şi-a ridicat privirea. L-a privit lung, de departe. Era atît de palidă şi istovită prima ei dragoste, încît abia de-o mai cunoştea.

— Vină, Nică, chiar te rugăm.

Glasul acela sunător şi frumos, nesfîrşitul glas de fată mare, după ce l-a făcut de atîtea ori să i se topească inima de bucurie, a venit de i-a mai topit-o o dată. S-a întors, a venit, s-a aşezat. Este totuşi o taină la mijloc, un semn al sfinţeniei dăinuie peste cina din cîmpul lor, atunci cînd oamenii trudiţi se aşază de-a dreptul pe pămînt...

Erau trei în jurul unei basmale, iar pe basma — pîne, caş şi ceapă. Soarele mai că asfinţise — abia se zărea o coastă rumenită de cer printre dealuri. Mîncau încet, furaţi de gînduri, tustrei. Şi pînea grea de secară, şi caşul alb ca zăpada, şi cepele vinete, virtuose în învelişul lor, — toate erau roada aceluia pămînt, acelei ţărîne pe care şedeau. O fi ştiut el, bătrînul şi înţeleptul pămînt, că pe oriunde i-ar fi purtat războiul, oricare ar fi soarta lor, odată şi odată se vor întoarce ei, osteniţi şi infometăţi. A avut dreptate pămîntul, s-au înters osteniţi şi infometăţi. Şi el îi primea cu bunurile sale, îi împărtăşea cu mana sa, legîndu-i încă o dată de această cîmpie.

Nică mînea încet, grijuliu, cu evlavie, pentru că pînea din care muşca el nu era o simplă bucată de pîne. Era,

mai întâi, pine din Ciutura, din satul său de baștină. Era pine semănată și crescută pe dealurile pe care le colindase în anii copilăriei. Apoi era o pine frământată și coaptă de acea femeie pentru care a lăsat el cândva liceul, și apoi cine știe cum ar mai fi fost, de-ar fi fost să fie altfel...

Amintirile îl tăiau ca niște ferăstraie și, stînd așa și mîncînd, Nică s-a gîndit deodată că, dacă mîncă pinea toată, nu va mai avea putere să se întoarcă înapoi în pădure. Iar de întors trebuia să se întoarcă cu orice preț, pentru ca de acolo să treacă în România, să-și caute nevasta și copilul. Pe de altă parte, nici cu ei în sat nu se putea întoarce. În Ciutura îl așteptau santinela, lagărul, tribunul. Așa s-a făcut că de la o vreme mîncarea a început a nu-i mai prii. Nică mușca tot mai rar, tot mai puțin și, în cele din urmă, a pus pe basma bucălița de pine și cașul ce-i mai rămăsese. Nu-i prea era foame nici lui Mircea. A lăsat și el bucata din mînă, cît despre Nuța, ea mai că nu se atinsese de partea ei.

Au băut, rînd pe rînd, apă din ulcior, apoi Mircea a scos din buzunar un săculeț de mahorcă, și cei doi ostași au sucit cîte-o țigară. Fumau tăcuți, căci, în fond, ce aveau să-și spună ei unul altuia? Pămîntul — atîta aveau ei comun, încolo erau departe unul de altul. Țările pentru care au depus ei jurămint au fost mulți ani față în față, în acea mare bătălie. Unitățile cu care au intrat în luptă au tras una împotriva alteia, și era o minune că, după atîta fierbere, după atîția ani, nu s-au omorît unul pe altul.

Începea a se lăsa amurgul și Nică s-a ridicat.

— Vă mulțumesc frumos. La revedere și, încolo, să ne auzim numai de bine.

— Mai stai, ce te-o prins graba?

— M-a prins, pentru că Ciutura îi aici aproape, iar eu pînă la Prut mai am.

— Unde-i amu trecătoarea? La Ungheni?

— Trecătoarea mîca cine știe pe unde-o fi...

— Oricum, o noapte de drum.

— Într-o noapte nu răzbat — am batatori la picioare.

— Atunci în două nopți.

Nică a stins țigara, făcînd să scape pe ascuns mîncul rămas în buzunar, dar Mircea i-a prins mișcarea. A scos punga cu mahorcă, și-a lăsat pentru o țigară, să aibă ce fuma în drum spre casă, iar restul i l-a dat lui Nică cu tot cu pungă. Pe Nuța, cum stătea ea așa și urmărea înțelegerea asta frățească între cei doi ostași, au răzbit-o deodată dragostea și mila. I-a venit să ia și ea cumva parte la această facere de bine, dar n-avea cum, n-avea prin ce, și atunci a adunat rămășițele de la cîna lor, a legat totul frumuseț în basma și i-a întins legătura.

— Să n-o iei în nume de rău, Nică, da la drum, știu, pînă ajungi, poate să-ți prindă bine. Că, Doamne, de știam eu de una ca asta...

Nică stătea oarecum încurcat.

— Vă mulțumesc, dar, cum se poate... Nici n-am cum, nici n-am în ce...

— Ia așa, cu tot cu legătură.

— Să nu fie prea mult. Și tutun, și pine, acum ș-o basma...

— Lasă, ne-om mai vedea noi cumva și atunci ai să ne întorci basmaua.

Nică nu și-a luat rămas bun de la dinșii. S-a întors și a plecat simplu, cum pleacă omul cînd se duce pe-un ceas-două, pentru ca pe urmă să se întoarcă. Cu vestonul pe umeri, cu legăturica în mînă, el se tot ducea încet și legănat spre pădure. O jumătate din locul pe unde trecea cobora la vale, cealaltă jumătate urca spre pădure, dar și coborînd, și urcînd, el se făcea tot mai mic, tot mai mic.

Mircea și Nuța stăteau locului, oarecum petrecîndu-l, așteptau să se întoarcă, să le facă cu mîna, dar el nu se

mai întorcea, și atunci Mircea s-a gândit că ei nu fac bine stînd așa și așteptînd să li se mai facă și cu mîna. Soarta lor era prea felurită. Ei doi urmau să se întoarcă în aceeași sară la casa lor, la vatra lor, iar acela mai avea încă multe drumuri și apoi cine știe ce-l pîndea pe drumurile celea — poate lagăre, poate un glonte, poate o lume rece și străină.

Mircea a așezat șliurile pe cai, mîngîindu-i în aceeași vreme, căci aveau de dus o căruță grea, cum rar se întîmplă, a scos răsărita la drum, după care a lăsat caii să se odihnească, pentru că se umpluseră de suflet. Telegarii însă, simțind că drumul o să ducă spre casă, au pornit singuri căruța din loc, și Mircea, știind bine că cel mai greu lucru e să miști din loc o asemenea biserică, i-a lăsat în voie, pășind și el pe lingă dinșii cu biciușca în mînă. Nuța venea în urma căruței adunînd în pestelcă pălăriile ce cădeau în drum.

Nică totuși s-a întors cu fața spre dinșii. Ajuns la marginea pădurii, s-a oprit, s-a întors spre ei și a stat multă vreme, urmărind cum se pierde prin cîmp, legănîndu-se, o căruță încărcată cu răsărită. Stătea nemișcat — părea că nici nu suflă — și tot căta lung în zăne. S-o fi gândit, pe semne, că femeia ce pășea în urma căruței a fost cîndva prima lui dragoste, o dragoste în care el a dat cu piciorul, dar care l-a ținut minte și a venit acum să-l ierte... Poate și-l amintea pe Mircea — băietanul cu care se juca sara de-a poarca, ori flăcăuan necioplit cum era el pînă la război, și se întreba cum s-a putut că, după patru ani, același flăcăuș să se întoarcă om în toată firea, cumpănit, așezat, înțelept.

Vremea trece, amurgul se lasă cenușiu peste dealuri, iar Nică tot stă și stă nemișcat sub poala ceea de pădure. Poate privea cele două-trei căsuțe răsărite de după o coastă de deal și se gîndea că acolo e Ciutura, satul lui de baștină, satul copilăriei lui. Poate se gîndea că răsărita ceea

va fi ultima lui muncă aici pe dealul mic. Poate îi plăcea Cîmpia Sorocii la un apus de soare, cu o căruță ce se topește în depărtare, dar poate că plîngea, cum plîng, de obicei, oștenii — cu pieptul potcoavă, cu fruntea sus, cu gîndul la datorie, și numai sufletul plînge, strivit de roata propriului destin.

*

Iar dorul, vai, dorul, acela vechi al nostru, el tot sapă și sapă. Sapă zi și noapte, apasă peste inimile ce bat, peste inimile ce nu mai bat. Macină, chinuie, adună și pustiește dorul acela vechi al nostru, și tot așa a ținut-o, pînă ce într-o noapte tîrzie de toamnă din străfundul pădurii a ieșit mîndria cîmpiei de altădată, namila ceca roșcată cu apucături sălbatice și cu suflet mare de om. Trecut-au ani și ani, trecut-au veacuri... Acum, de, nici o putere în mușchi, nici foc în suflet, dar dorul o tot poartă, și iat-o coborînd spre satul, spre casa, spre omul acela care, mă rog..

O fi simțit de departe înfrigurarea ce domnea peste satul de la încheietura celor două dealuri, căci la marginea Ciuturii s-a oprit. Steaua javrelor i-o fi zis să nu intre, dar, odată ajunsă, nici că putea pleca fără nimica. Și a tot ocolit și ocolit Ciutura, pînă ce a descoperit, pe o margine de drum, lingă o pălărie de răsărită, urmele acelei case, urmele acelei lumi care au tot încălzit-o ani și ani în singurătatea pădurilor.

Urma intra în sat, dar aceeași urmă o fi venit ea de pe undeva...

După o clipă de șovăială Molda a prins a depăna urma nu încotro se duce, ci de unde vine. Culegea la fuga urmele lăsate de pașii Nuței, fericită fiind cum nu se mai poate, dar iată că urmele femeii părăsesc marginea de drum și intră într-un cîmp de răsărită soccerată. Printre

cioturi de răsărită și bolovani urma se putea găsi mult mai greu, pe alocuri pierzându-se cu totul, dar — pe unde urme de pași, pe unde urme de copite... Molda a tot venit și venit pînă la bătătura ceea așternută cu mohor, unde cinaseră cei trei...

Aici de acum mirosea a casă, a pîne coaptă, a brînză, a glume blinde, cărăbușene... Flămîndă cum era, Molda a prins a scotoci prin țărîină, poate-poate vreo fărîmătură ceva, dar șoarecii din ajunul secetei umpluseră cîmpia, și pînă să vină Molda, culeseseră tot ce mai putea fi. Mă rog, și-o fi zis mîndria cîmpiei, ne mai alegem cu o foame, puține le-am tot îndurat în lungul vieții ?...

Iată însă că nu poate pleca din cîmpul cela, nu se poate despărți de palma ceea de pămînt și, pentru a o simți mai bine, pentru a o avea și mai aproape, s-a încolăcit pe mohorul adunat de mina stăpînei sale, făcîndu-se una cu pămîntul, cu noaptea, cu cerul...

Cu ochii închiși, cu suflarea potolită, Molda părea că picură, dar uneori prin-picuratul cela o fura o groază de vis, că se cutremura cu mohor cu tot. Stă o vreme mahmură, cu blana zburlită, căutînd să vadă ce-a fost vis, ce nu a fost. Foșnetul codrului din depărtare, tihna pămîntului o legănă încetul cu încetul, și iar ațipește, și iară, în toropeala ceea dulce, i se năzare glasul semeț, puțin răgușit al stăpînului :

— ... o-o-olda-a-a...

Acel strigăt era în stare s-o scoale din morți, și cum i se năzărea c-o cheamă, se cutremura, ridica brusc capul, îl arunca pe spate, așa cum făcea ea atunci cînd îi venea să urle, și stătea cu botul ațintit în adîncul cerurilor lung-prelung, dar nici un sunet nu mai urca prin gîtlejul ei mort.

Greul cel mare trecuse, greul cel mare abia venea.

Capitolul XI

ÎNĂLTAREA ȘI PRĂBUȘIREA CASELOR

Trecut-au patruzeci și șase, patruzeci și șapte. Cîmpia Sorociei, stearpă și-n vîrf de deal, și-n fund de vale, cu plete de colb, fumegînd dintr-o zare în alta, se zbătea cu sufletul la gură, și nici un fir de frunză verde în tot lungul, în tot largul ei. Bătălia cea mare luase sfîrșit, și fusese o bătălie grea, căci pămînturile nu se lasă ele pustiite cu una, cu două. Pămînturile știu să tacă, știu să rabde, știu să zacă, și de-abia atunci cînd pustiirea coboară pînă în adîncuri, încep a se pleca.

Pămînturile mor greu. Mor bulgăre cu bulgăre, sămîntă cu sămîntă, mor deal după deal, vale după vale, dar totuși mor, și Cîmpia Sorociei, după de-a veri fierbinții, rămasă fără umbră de nor, fără strop de ploaie, în cele din urmă, a prins a se stinge. Murea încet, destoinic, dar murea, și numai roua ce se lăsa în zori peste văile spuzite de arsură îi amina sfîrșitul de azi pe mîine.

Blestemul secetei a fost mare și greu. Au secat apele, au ars imășurile, s-au posomorît pădurile desfrunzite. Pămînturile oamenilor zăceau așa cum le-a prins seceta — neșemănate, neprășite, nerodite, iar bucățica de pămînt care n-a vrut cu nici un preț să-și primească soarta a căzut și ea pînă la urmă, și pușinul care a fost din răsuputeri semănat, ori prășit, ori pornit a crește, a ars și el.

Satele cîmpiei, dosite pe după delușoare, împărtășeau vestit soarta pămînturilor din împrejurimi. Nu mai fămeagă acoperișurile, nu mai luminează în amurg ferestrele. Nici cîinii nu mai bat, nici cucoșii nu mai cîntă, iar oamenii, cum stăteau în casele lor, dormeau adînc, și cură în pragul unui somn de veci.

Totuși vina cea oropsită și îndărătnică de țăran se mai zbătea, ascuns, pe undeva. În zori de zi scîrșia ici-

colo câte-o uşă şi cei puţini, scăpaţi ca prin minune, ieşeau de prin case, se așezau osteniţi pe prispe şi se încălzeau la soare. Şedeau tăcuţi, fiecare pe prispa lui, şi urmăreau zile întregi cerul sterp, pîrjolit şi el de atîta căldură. Umflaţi de foame şi sluiţi, încît abia se mai cunoşteau ei înde ei, oamenii şedeau cumiţi şi nici un gînd, nici o umbră de durere nu mai flutura pe frunţile lor necăjite. Nu mai aveau putere. Nici pentru a se bucura, nici pentru a se amări nu mai aveau putere, dar şedeau şi urmăreau cerul, pentru că erau plugari şi așa apucaseră ei din bătrîni — cînd vin vremuri grele, te așezi pe prispă şi ridici privirea către cer. Zadarnice însă erau acum toate — arşiţa mai ţinea încă, şi cerul, chiar de căpăta săminţă de nor, aduna nişte nouraşi mici, uşurei ca pleava, şi vîntul făcea a se juca cu dinşii — ba îi adună grămadă, ba îi ascunde pe după zări.

Oamenii totuşi şedeau pe prispe şi urmăreau cerul. Bănuiau, pe semne, că greul cel mare e pe ducă, şi acum ar fi să se schimbe ceva. Bine ar fi fost să ploaie oleacă... Atîta amar de lume, atîta amar de vreme s-a tot rugat pentru o bură de ploaie, încît amu nici nu-i mai venea a crede că s-ar putea întîmpla o asemenea mare minune, dar alta nu-i rămînea şi ea aştepta tăcută, răbdătoare, neputincioasă ca un copil.

Darnic cu cei mici, norocul, în cele din urmă, şi-a adus aminte de dinşii. Într-un amurg au început a roti stoluri de cioare peste cîmpie. Zburau pe jos, ciriiu su-părate, iar în urma lor vîntul a şi prins a aduna puzderie de nouraşi. I-a tot aşezat straturi, i-a pus la dospit, apoi peste noapte a căzut prima ploiţă de după secetă. A fost o ploiţă scurtă, a trecut de-a lungul Nistrului abia muşcînd o margine de cîmpie şi, cum a întors-o spre Bălţi, s-a şi potolit, dar pămîntul, răcorit, a început a răspîndi miroznă grea de ploaie nouă, şi abia după aceea au pornit ploile adevărate.

Acum ele treceau des prin cîmpie. Se repezeau într-un mize de noapte, colindau largul pămînturilor şi fugeau în zori, grăbite, lăsînd pămîntul tot atît de însetat cum îl găsiseră, iar tărani, cînd se sculau, se căzneau să ghicească — a plouat noaptea trecută sau li s-o fi năzărit lor prin somn? Alteori ploile se repezeau ziua pe la o amiază, spre bucuria prăşitorilor ce ametişeră a tot da cu sapa prin bulgări. Bucuroşi, ei se întorceau spre sate, uzi leoarcă, veneau veseli şi se tot rugau să ploaie, să toarne bine, şi ploaia îi asculta, şi turna din belşug pînă la asfinţitul soarelui — în amurg se frămînta o vreme, ba se potoleşte, ba nu prea, iar odată cu întunericul începea din nou a răpăi prin băltoacele de la răsuciri.

Se mai repezeau, în miez de vară, ploi cu furtună. Veneau în puterea nopţii, vuind de departe, fulgere albe fărîmiţau întunericul în fel şi chip, tunetul răscolea văile, gonind ploaia din urmă, iar în zori, cînd se trecea urgia, pe cer rămîneau nourii înalţi şi grei ca nişte munţi. Stăteau munţii ceia nemişcaţi cu săptămîinile, iar dacă pe la o amiază scăpăta soarele după crestele lor, scăpătat rămînea pentru toată ziua.

Pămînturile cîmpiei începeau să-şi revină. Ploile au răzmuiat crăpăturile ce spintecaseră ca nişte şopîrle drumurile, imaşurile, semănăturile. Apoi iar a mai plouat şi crăpăturile umede, măcinîndu-se, au pornit să se umple. Peste văile arse pînă în adîncuri se aşterneau ploile rînd pe rînd, şi chiar de arsesse iarba cu tot cu floare, cu săminţă, cu rădăcină cu tot, după multe şi bogate ploi a prins să răsară ici-colo câte-un firicel de iarbă. Se pleca spre un frate de-al lui, răsărit mult prea departe pentru a-i fi neam, dar ploile tot veneau şi încă peste o vară imaşurile au început a se încinge cu verdeată.

Mai greu prindeau viaţă pămînturile roditoare. Seceta a ars tot ce poate prii omului, buruiana însă ştie a-şi

păzi sămînța și după prima ploaie tot ce crește nese-
cănăt a acoperit țarina palmă cu palmă, încît nici să-ți
cunoști hectarul, nici să te apropii de el.

„Amu, își ziceau tărani în mîntea lor, bun lucru ar
mai fi să vii cu plugul peste buruiana asta, cît n-a dat
ea încă în floare. O răstorni, arunci peste brazde un
pumn, doi de grăunțe, o fugă de boroană peste ele și
proslăvit fie numele Celui de sus !“

Proslăvit, însă, numele Celui de sus nu avea de unde
fi, pentru că nici tu pluguri, nici tu cai, nici tu sămînță.
Plugurile zăceau pe după case ruginite, stricate, iar sin-
gurul om ce știe a le doftori — fierarul satului — mu-
rise de foame. Cele citeva gloabe, rămase mai mult prin
răbdarea lor de vită, așteptau prin grajduri să vină oa-
menii să le ridice cu frînghiile, cît despre sămînță —
oamenii aproape că și uitaseră cum arată ea, sămînța
cea

O cunoșteau la față numai cei care mai păstrau un
pic de putere și se duceau din cînd în cînd pe la gară.
Acolo, la Pămînteni, era pîne destulă, mai ales păpușoi
erau. Hăt la marginea gării se înălțau grămezi nalte cît
stîlpul de telegraf și lungi, cît ar fi ținut un loc de casă.
Stăteau păpușoi ceia turnați jos, pe pămîntul gol, și
erau acolo de toată mîna — ciocălăi lungi și subțiri,
ciocălăi albi, galbeni, tărcăței, feluriți, cum felurite sînt
brațele ce i-au crescut. Aduși în pragul foametei și des-
cărcați aici, au devenit averea statului. După ce au stat
descoperiți o iarnă întregă, s-au aprins înăuntrul lor și
acum movilele celea suflau fierbințeală.

Orișicum, pentru semănat păpușoi nu mai erau buni.
Pămînturile însă așteptau și iată că într-o primăvară,
cînd se trecuse vremea semănatului, sovietele sâtești au
nceput a da sămînță la oameni. Dădeau un fel de pă-
pușoi cu grăunțele măscat cît dintele de cal, și chiar
așa li se zicea păpușoilor celora : *konskii zub*. Erău
adusi cu trenurile hăt de departe, au venit în sat gata

dezghiocați, stropiți cu niște chimicale. Se spunea că au
fost stropiți de către agronomi ca să țină la secetă, dar,
totodată, li se dădea oamenilor de grijă să nu cumva să
se atingă de sămînța primită. Prafurile celea, se spunea,
sînt un fel de otravă și vor muri cu toții ca muștele.
Trecuți prin cei doi ani de foamete, oamenii nu se mai
temeau de nimic. Cum ajungeau acasă cu sămînța pri-
mită, o și împărțeau în două. O bună jumătate o spă-
lau, o uscau la soare, o duceau la rîșniță, înjghebau o
fierătură și abia pe urmă porneau cu cealaltă jumătate
la deal.

Veneau încet — mai mult să se odihnească decît să-
meargă, și abia pe la amiază ajungeau pe la hectarele
lor. Sădeau păpușoi ca pe cartofi — în cuiburi, cu sapa.
Fac un cuib, scapă o sămînță, o acoperă, alături mai
fac un cuib. Amețeau de căldură, de foame, de osteneală
și rîndurile făcute de ei ba urcau amețite la deal, ba
coborau la vale, dar oamenii nu lăsau sapa din mînă,
căci roada acelor boabe era singura lor nădejde. Se țineau
mortiș de dinsa și munceau. Aruncau sămînța într-un
noroc, căci pămîntul era nearat, neboronit, dar veneau
ploi peste ploi și păpușoiul răsărea, se șalta din umbra
buruienilor.

Satele cîmpiei, acele văi pline mai nu demult cu
case albe, cu drumuri vechi, cu fîntîni și grădini, acum,
sleite de puteri, picurau la soare. Furtuna pustiirii a tre-
cut peste ele și casele au ajuns de plînsul lumii —
nici tu garduri, nici tu porțițe, nici tu gospodari, nici
tu gospodine. O liniște adîncă și grea dospește cu săp-
tămînilor peste sate. Și oameni au rămas puțini, iar cei
care au rămas umblă abătuți, veștejiți, săraci la suflet.
Mulți dintre ei păreau întorși de pe lumea cealaltă, dar
nu se bucurau deloc și nici că ar fi vrut să schimbe
cea ce apucaseră să vadă pe cealaltă lume cu cea ce
vedeau aici. Și ei umblau cu gîndurile cine știe pe unde.

Creștea loboda pe prispe, se cojeau pereții caselor. Oamenilor nu le păsa. Îmbrăcați în haine de strînsură, cum-părate la talcioc, botezați de cîrmuire distrofici și împărțiți în cinci grupe, ei umblau pe ulițele satului, căutînd să nu se întîlnească unul cu altul, fiindu-le rușine de jalea la care au ajuns.

Treceau pe ulițe oameni palizi, cu ochii fugiți adînc în fundul capului, cu glasurile stinse, și numai merisorul gîtului ba urcă, ba coboară, încît pare că bietul om se tot străduiește să înghită ceva și nu poate. Treceau invalizi cu medalii nou-nouțe „*Za vzeatie Berlina*”¹, treceau soldați căzuți prizonieri cu armata lui Antonescu și acum scăpați de prin lagăre, treceau femei care habar n-aveau cum se face cînd stai „drepti”, treceau copii ce nu știau cum se ocheste cu arma. Umblau cu toții fără nici o treabă dintr-un capăt al satului în altul, umblau abia tîrîind picioarele umflate în urma lor, umblau însă, căci umbra bătrînei cu coasa îi mai pîndea pe la colțuri, și pentru a scăpa trebuiau să-și schimbe întruna locul, să se miște, să se tot ducă undeva ori să se întoarcă de pe undeva, iar încotro și unde — nici că să le pese.

Pe la o amiază, distroficii din primele două grupe se adunau în ograda sovietului sătesc, unde se organizase, spre sfîrșitul foametei, o cantină de stat. Dădeau numai supă de fasole, cite două polonice de om. Vrînd-nevrînd, distroficii veneau la butoiul nalt, plin cu untură de pește și pus în mijlocul ogrăzii sovietului sătesc, să fie la îndemînă tuturor. Era grețosă și puțea nemai-pomenit untura ceea, dar felcerul stătea alături cu lista și făcea semne în dreptul fiecăruia: cine gustă untură — primește supă; cine nu — nu primește. Și oamenii se lăsau împărțaiți cu cite-o lingură-două, apoi se înșirau coadă la ferestruica prin care răzbătea miroznă de fasole fiartă. Cînd supa părea gata, ferestruica se deschidea,

¹ Pentru cucerirea Berlinului. Aici, denumirea unei decorații.

capii de familie întindeau ulcelele luate de acasă, numărău împreună cu bucatăru polonicele. Cu supa gata primită, stingheriți de propria lor lăcomie, oamenii se așezau jos, în ograda sovietului sătesc. Duceau usna ulcelei la gură, cu gîndul să guste numai ceva-ceva, dar cum dădeau de fiertură, nu se mai puteau opri. După care, rușinați că nici de data asta n-a putut duce copiilor partea ce li se cuvenea, se ridicau și porneau spre casă cu capul plecat, cu ochii în pămînt.

După care, peste sate au început a se abate și zile mai senine. La început veneau cite trei în fiecă lună. De trei ori pe lună se adunau satele în jurul magazinelor și primeau *sudă*¹ — cite două-trei kilograme de făină de soia pentru om.

Pe urmă a început să ploaie, și pădurile, livezile, grădinile, cu ce-au avut, cu ce n-au avut, au alergat în calea oamenilor. Potoleau un rînd de pofte și trezeau altele. Cite-un fir, cite-un bob, cite-o mușcătură — pînă a venit vremea păpușoilor, iar moldoveanu, cum ajunge la păpușoi, își face cruce c-a scăpat. Și chiar scăpase. Mai întîi păpușoi fierți, apoi păpușoi copti, iar pe la mijlocul toamnei au prins glas rîșnițele, și odată cu aprinsul luminilor, gospodinele, cum se obișnuia de cînd lumea, răsturnau pe măsuța joasă o mămăliguță fierbinte. Se adunau toți ai casei în jurul ei și o mîngiau cu privirile, îi sugeau cu vîrfu nasului boarea, apoi cinau și se culcau grăbiți, să nu li se facă iarăși foame. Somnul însă le era tulbure. Visau mereu turte verzui de lobodă — „plăcintele” ce-au dus la groapă sate întregi. Îngroziți de gustul lor sec și lînced, oamenii se trezeau, bijbiau prin cotruță de n-a mai rămas vreo fărîmătură ca să-și improspăteze gustul pînii adevărate, dar de la cină n-o rămas nimic și, deci, hai iar la culcare.

¹ Împrumut, credit.

Ploua însă, ploua întruna, iar cînd rătăcea cîte-o dimineată senină între două ploi, apa iazurilor începea a se desface în cercuri și cei ce se născuseră a fi pescari se jurau că au văzut cum a lucit la soare pentru o clipă coada ceea de pește. Pămînturile abureau a roadă și tot înverzeau, tot dădeau în floare. Cimpia, dintr-un capăt în altul, era numai foșnet, numai spumă verde, și puținele vaci scoase din foame cu ocoloți¹ rupți de pe acoperișul casei acum se întorceau serile sătule, cu ugerul plin. Copacii de prin livezi, scăpați de topoarele sălbăticate de foame și frig, acum își rumeneau poamele la soare. Prin păduri se coceau fragile, alunul își scutura floarea, iar de sus ploua, ploua întruna, și aceste ploi erau singurele în stare să mîngîie, să ogoiască sufletele zbuciumate ale țăranilor.

Cam peste un an în ogrăzile oamenilor a început a înverzi sirjoaca². Era puțină — să tot stai să-i numeri spicele, dar avea pămînt bun la rădăcină, avea ploi la vreme și a crescut cu spicul plin, eu bobul greu, iar în vara următoare, de acum, jumătate din ogrăzile oamenilor erau cu grîu și secară. Anul s-a nimerit a fi bun și pînea de abia secerată a fost imblătită și semănată în cîmp, la largul ei. A răsărit un grîu de toată frumusețea și acesta a fost marele noroc al oamenilor, pentru că grîul în cîmpie nu este numai pînea cea de toate zilele. Odată cu grîul se întorceau prin sate și firea neamului, și credința, și obiceiurile lui. De la colacii mari și rumeni, ce vin să mulțumească colindătorilor ori să-i pomenească pe cei răposăți, și pînă la mici hulubași, pe care gospodinele îi coc în pripă la para focului, pentru ca să știe odraslele cită dragoste li se poartă, — toate felurile acelea de viață, dospite cu mii de ani în urmă, aveau să se întoarcă odată cu grîul.

¹ Lujeri uscați de plante, ogrinji.
² Grîu amestecat cu secară.

Abia acum greul cel mare părea să fi trecut. Țăranii au întors pămîntului rostul lui de altădată și împreună cu ieșirea semănătorilor în cîmp a început și viața oamenilor a se întoarce în albiile sale. Foametea luase sfîrșit. Care a murit — fie-i țărîna ușoară ; cine-a scăpat — norocul lui... Așa e viața. Și oamenii, încetul cu încetul, își reveneau. Se înseninau frunțile, se întorceau cine știe de pe unde vorbele jucăușe. La început glumele veneau palide, slăbite și ele, dar pe urmă s-au tot înfiripat, pînă a răzbit un drăcușor de șaisprezece ani și acela, într-o sară, a umplut vlea satului cu clinchet curat de clopoțel.

După glume au venit supărările, căci nu fiecare știe să sara, și iată un voinic de două șchioape, supărat foc, s-a repezit cu pumnii la marele său dușman — un vecin de sama lui. După supărări au venit împăcările și iată că prin sat a pornit zvon cum că un suflet singurel și înstrăinat mai-mai e gata să-și lege viața cu un alt suflet, tot atît de singurel, tot atît de înstrăinat.

*

Vremurile de mare prăpăd trecuseră, dar prin anul cincizeci, de acum, după ce se înființaseră colhozurile, după ce tractoarele au desfundat pămînturile împărăginite și se lega roadă ca în anii cei buni, deodată, oarecum pe neașteptate, au început din nou să apară prin sate servete albe de in, prinse în streășina casei deasupra pragului.

Iar a început să moară lumea. Mureau dintre cei secătuiți peste măsură, istoviți, așa încît hrana nu-i mai putea ajuta. Erau oameni osîndiți, și ei bănuiau, pe semnul ei, că așteaptă. Umblau posomoniți, tăcuți, departe de cele ce se petreceau în jurul lor. Veneau încet, unul cîte unul, și li se schimbau acum, înainte de moarte — și vorba, și mersul, și cătătura.

Mai ales murceau femeile. Atunci, în anii grei, fiind veşnic gonite de grija casei, rupind de la gură ca să-şi scape copiii de foamete, ele, înfierbîntate, se ţineau mai bine ca bărbaţii. Acum însă au început să cadă. Se îmbolnăveau dintr-o nimica toată, nici nu dovedeau să se vaiete, nici să-şi ia iertăciune, şi mureau, şi erau duse la marginea satului şi înmormîntate într-o arătură, căci pe vremea foametei țințirimirile ieşiseră cu mult peste hotarele lor.

Astfel se şi rînduiau toate : ba mai vine o ploaie, ba se mai iscă un zvon, ba mai moare un suflet, şi iată că a venit sorocul, i-a sosit ceasul şi. Ținutei lui Onache Cărăbuş. Femeje harnică şi binevoitoare, ea se despărcea de viața satului cu aceiaşi paşi ușori, nesimțiți, ce o purtau atîția ani în zorii zilei. Se ducea în aceleaşi hăinuțe vechi şi ponosite pe care nici ochiul să le culeagă, nici sufletul să le țină minte. Se ducea micuță şi tăcută, cu supuşenia unui copil trimis pentru prima oară cu poruncă, iar el tot vine şi nici să-i treacă prin cap că ar putea şi zăbovi pe undeva.

Ciutura, zăpăcită de toate prin cîte i-a fost dat să treacă, o petrecea ostenită şi oarecum nedumerită. Mai ales nedumerită era; căci atunci, în ziua ceea de primăvară, cînd Tincuța, urcată pe-o scărișoară să ungă sub streșinile casei, a leșinat, Ciutura n-a găsit nimic mai cu cale decît să se mire : da de ce o fi căzut Cărăbușoia, că doar nu suise la cer ! Pe urmă, Nuța a început a alerga de cîte zece ori pe zi la părinți şi se întorcea cu ochii plînși, Ciutura a rămas, de asemenea nedumerită : stai, soro, una e să leșini şi alta e să mori !

Cam la o săptămînă Tincuța şi-a revenit şi, robace din fire, a ieşit în grădină să plivească nişte straturi, în urma cărei plivituri satul iar s-a mirat : dacă e sănătoasă baba, de-o mai face pe nebuna ?! Apoi, într-o miercură după-amiază cînd clopotele satului au prins a răspîndi peste dealuri trista veste că încă o țărancă s-a stins din

viață şi acum numai Dumnezeu îi este judecător. Ciutura cu adevărat a fost uimită : ce naiba, își bate joc de sat Tincuța ceea a lui Onache ?!

Înmormîntarea se pregătea cu aceeaşi grabă şi înfrigurare cum se pun ele la cale de cînd e lumea. Parcă au fost pînă mai nu demult de toate cîte puţin, dar cînd s-au pomenit cu mortul pe laită — nici bani în buzunar, nici lăină în sac, nici pinză pentru punți, nici bîsmăluțe pentru prapore. Mircea alerga ca o furnică — ba la moară, ba se repede la farmaroc, ba colindă satele vecine, căutînd preot. Părintele din Salcia avea trei morți la rînd şi putea să vină abia duminică după-amiază şi în felul ista satul nu ştia nici cînd, nici cine o s-o îngroape.

După multe săptămîni ploioase, se așezase vreme frumoasă şi tocmai vremea ceea frumoasă a şi fost marele nenoroc al răposatei. Buruiana înăbuşea semănăturile, oamenii pîdeau fiecare început de vreme bună ca să iasă la prăşit, şi în vinerea cînd sicriul vopsit cu sineală a fost dus la groapă, de abia s-au adunat vreo zece babe în urma lui. La praznic au venit numai jumătate din ele, căci erau secătuite babele, nu puteau umbla mult. Scaune slobode în jurul mesei au fost şi la praznicul de trei şi la cel de nouă zile, căci ziceau ciuturencele, trebuie chiar ca să n-ai pic de obraz, pentru ca, după ce n-ai fost la înmormîntare, să vii tot o fugă la praznic.

Şi au trecut zile, zile multe. Tincuța se tot ducea din viața ciuturencilor şi se stîngea în inima satului chipul ei ostenit, ce zimbea cu dragoste şi înțelegere pentru fiecare. A fost un om, acum nu mai este. Zidit din acelaşi lut galben ca şi semenii săi, a trăit o viață, şi-a băut paharul sorții, după care a coborît iar în împărăția lutului, şi locul ce l-a avut sub acest soare s-a lăsat ușor supt de umbre şi lumini, de parcă toți anii cît a trăit omul însăşi firea stătea la pîndă, așteptîndu-i sfîrșitul, ca să-şi înîtoarcă o farimătură din necaprinsele sale deșerturi.

Se ducea Tineuta, și cele friste, pline de bunăta-
tinețe pe care le adăcea ea Ciuturii în zori de zi, abia
mai stăruiau în anzul vecinilor, iar necazurile și grije
care au mincat-o o viață întreagă, reum rar când răsăreau
într-o vorbă dusă de două babe proaste. Ce să-i faci?...
Cei vii cu ale lor, morții cu ale lor, și în primăvara
viitoare, când a fost să se facă praznicul de un an, Ciu-
turii nici să-i treacă prin cap pentru ce o fi căutând
Onache vin.

Abia s-au adunat o mină de oameni. Au venit din timp tăcuți și ostensiți, cu șiroaie de sudoare pe umeri și obraji colbășiți. S-au lăsat așezați la masa după multă rugămintă și închinăciune, căci erau grăbiți, aveau norme. Au cinstit câte un pahar de vin, au vorbit despre secetă și roada, despre furtunile din colhozurile vecine și cele din colhozul lor. Onache, căutînd să fie toată lumea mulțumită de praznic, susținea orice capăt de vorbă. Aproba furatul, cînd cereau mesenii să fie aprobat, îl condamna, dacă venea vorba despre condamnare. Iar după ce a petrecut lumea pînă la poartă, s-a întors și a oftat ușurat, de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Slavă Domnului e-am fost sănătos ş-am pomenit-o la un an de zile — încolo, cine ştie cât mi-o mai rămăs şi mie să încerc lumea...

Nu!a, ajutată încă de două fete, spăla blidurile. Dădea Google să uită la de-furci, la coșter, ca și apăsătorilor la potărele. În noaptea aceea ea la hulgi! iar el voia să afle cum a fost pomenirea fetei sale. Spre marele lui mirare, nici Nuta, nici cele două femei nu i-au răspuns. Nici în casă nu se-au auzit zăchis la vârbăle lui. De parcă unul nici n-ar fi fost cu ele în casă.

„Ihai, mai, bine... Dumnezeu pe câte una, că-s țifnoase și răsfățate cum nu s-a mai pomenit...”

¹ *Helge*, arhaism pentru hermină.

Acest gând al lui badea Onache, adunat într-o anumită cătătură, a fost răspunsul lui la tăcerea celor trei femei, dar ele nici asta n-au simțit-o, păreau că nici nu sînt aici de față, s-au întors pe la case și numai minile lor au mai zăbovit o vreme ca să mînuie de spălat bli-dele după praznic.

Oftau, luate cu lucrul, toate trei. Se gîndeau, pe semne, la anii de război, la anii de foamete, la marea nedreptate a sorții femeiești, căci mai toate ajungeau pînă la urmă a fi înmormintate de bărbații lor. Frumusele la șaisprezece, împresurate de copii la douăzeci și cinci, răcite de muncitul lutului la treizeci, spetite de muncă grea la patruzeci, ciuturencele nici nu mureau în înțelesul propriu al cuvîntului, ci se stingeau ori, cum ziceau ele însele, „se treceau“. Nu se plîngeau, căci era un necaz prea vechi ca să se mai plîngă. Așa și-au trăit viața și mama, și bunica, și străbunica.

Într-un fel, însă, le durea pe toate, și atunci cînd se adunau să petreacă la țintirim vreo ciutureancă ori ve neau ș-o pomenească, un început de ropot, un mugure de răzvrătire părea să incolțească în sufletele lor. Cînd praznicul sau înmormîntarea trecea, ele se risipeau pe la case, pe la copii, și iar păreau, a se împăca cu toate. Pe-o vreme, firește. Pînă iară o prindea un leșin pe vre- una, pînă iară ajungea a fi plinsă de vechiul clopot al satului, pînă iară se adunau toate să mănince colac cald la praznicul ei.

Acum venise rîndul Tincuței. Nu împlinise nici cînzeci de ani, nu depănase nici jumătate din ghemul ce i se dase, și iată că a lăsat totul baltă și acum se cernea încet pe altă lume. Era atît de pripită, atît de nedreaptă plecarea ei, încît, cu toată cumînțenia, cu toată rușinea, chipul Tincuței părea a se ruga consătenilor că, dacă se poate, s-o mai țină satul minte, să n-o uite chiar așa deodată.

Zadarnică însă i-a fost rugămintea. De atîția ani Ciutura tot umblă cu creștetul descoperit — de la o înmormintare la alta. Printre cei duși pe umerii ei la groapă erau atîția tinerei și frumusei — vlăstare fragede ce nici măcar n-au apucat să guste viața din plin. Ciutura, cutremurată, le făgăduia tuturoră să-i țină minte în vecii vecilor. Făgăduia, pentru că o durca, dar de uitat îi uita, pentru că, istovita de foame, de unde să iele ca atîta bărbăție, atîta putere, atîta tinere de minte ?!

Ciutura a lăsat-o dar și pe Tincuța să fie uitată, iar cele puține lucruri rămase de la dinsa au început a se pierde și ele. Fotografia galbuită, cu colțurile găurite de pînzoze, singura ce-i mai păstru chipul, a fost furată din casa. Vorba e ca atunci demult, cînd ajunsese fotograful pînă la Ciutura, tocmai era nuntă în mahala și o mulțime de prostănaci veniți să caște gura la nuntă, neavînd ce face, s-au strecurat prin grădini ca să nimerească și ei, măcar de departe, în fotografia lui badea Onache. La început n-a fost nici o supărare — s-au băgat și, Dumnezeu cu dinșii ! — dar, din păcate, și prostănacii, cînd le vine sorocul, îmbătrînesc, iar îmbătrîniți, vor să se laude cum erau ei atunci cînd erau în putere.

Tot umblind după dovezi, și-au amintit de nunta ceea, de fotograful venit la ei, și au început a-i tot da tircoale casei lui Onache Cărăbuș. Ba că treceau pe la om să-l vadă, ba pentru a-i cere un sfat, ba veneau de acum să-i mulțumească pentru sfatul cels și din patru fotografii cite le-a avut omul, s-a ales numai cu una. Cît era Tincuța, avea cine-o păzi. Acum au furat-o și pe aceea.

Furca de torsi, fusele și cele cîteva spate de țesut s-au pierdut și ele. Adică, mai întii, badea Onache le adunase pe toate și le-a dus la Nuța, dar Nuța, pe semne, uitase de acum a toarce. Și nu era lucru de mirare, căci torsul și țesutul, munca ceea grea și migăloasă cu care Tincuța ani la rînd și-a tot ținut casa, acum nu mai avea nici o trecere. Femeile nu mai aveau unde semăna nici în, nici

cineva, apoi, chiar de-ar fi avut, ce să se necăjească cu fusul și cu stativele, cînd la magazin găsești de toate.

Spatele aduse de badea Onache au stat o vreme la Nuța în tindă. Pe urmă cineva le-a mutat după poiețică, iar de acolo s-au pierdut. Încălțările și cele cîteva perchei de îmbrăcămînt rămasă de la nevastă Onache le-a împărțit femeilor ce-au grijit-o înainte de înmormintare, și pînă la urmă singura împărăție ce-i mai rămînea credincioasă și pînă la urmă era casa. Și pragurile, și palparea se mai minimeau cu hărnicia răsăritei lor gospodine. Sădinauul, satul și vatra, și piciorul hornului, cu anfiul lui ardeam la local de case, se prindea ea de fiecare dată cînd se așeza să facă de mîncare, blidarul cu tacîmurile rînduite așa cum găsea ea că va fi mai bine, ceasornicul de deasupra-uşii, oprit de mulți ani la două fără un sfert, — toate nimicurile celea îi mai rămîneau credincioase, mai păstrînd cite ceva din seninătatea sufletească a Tincuței, căci toate fuseseră aduse aici, răsădite și îngrijite de minile ei.

Dar — ce să-i faci ?

Vremea aduce, vremea însă știe să și ducă. Se cojesc, după fiece plujde, pînă le tîne cu lut, fierul ruginos, lemnul se lasă mîncat de carii. Se trecea șiragul zîclor, se mîcina și Tincuța din viața satului, din sinul acelei lumi care a cunoscut-o și ar fi putut da mărturie despre ea. La cîteva luni după înmormintare nici vecinii, nici nămurile, nici cumătrele de altădată nu-si mai aduceau amine de dinsa, și în tot satul numai badea Onache umbla posesmarit. N-avea cu cine se sîdi, n-avea cu cine se împăca, n-avea cine-i găti un borș la vreme, dar, cu toate acestea, obrazul lui, așa plin de amărăciune cum era, se tot rotunjea, prindea rumeneală.

„Mi-o fi priînd, pe semne, pacostea ceea de hodină“ — se gîndea el și putea să fie un adevăr la mijloc, căci de cum rămăsese vîdăoi, scăpase la un somn adînc și dulce ca în copilărie. Se mira bătrînul grozav, dar mai apoi a

stat și s-a gândit bine și a văzut că nu prea are ce se mira. O viață întreagă țăranul umblă împovărat de ne-cazuri. Le poartă așa cum au năvălit ele peste dînsul — nefrîmîntate, nesocotite, necugetate, pentru că a sta să le caute capătul, să vadă de unde pornesc și pînă unde ajung, n-avea vreme. Singurele ceasuri de tihnă veneau odată cu noaptea, cînd se aciuau satele, cînd se astîmpărau toți ai casei. Doar atunci bietul om, rămînînd singur, dădea perna la o parte, își punea pumnii căpătîi și tot potrivea în fel și chip nevoile sale. Erau multe, erau grele și, amărît că nu le mai poate da de capăt, ațipea pe la zori, dar vai de hodina ceea.

Acum Onache Cărăbuș, rămas pentru prima oară fără a duce grija altuia, s-a pomenit descătușat și de grijile celea mari, și de cele mici. Aratul, semănatul, secerișul — toate nevoile iestea le-a dat, împreună cu hectarele sale, colhozului. Încolo, parcă multe îi trebuie unui moșneag? Are casă, are păpușoi hangani, semănați în grădină, are cîteva cuiburi de cartofi, și las' că nu mai moare el de foame. De îmbrăcat, pînă una-alta, are, iar trudozilele¹ celea trebuiau cîștigate cu socoteală, căci fără dinsele e rău, dacă nici cu dinsele nu e tocmai bine.

Descurcat din toate, badea Onache a scăpat la o hodină plină, la o hodină mai de cu sară pînă în zori și peste o vreme semințele de voie bună iar au început a da pe la el. Voia bună, la rîndul ei, se cerea scoasă în lume, și iată că Onache a prins a ieși serile prin sat. Trecea mîndru, tuns și bărbierit, purtînd haină curată, de parcă toată viața ar fi căutat briciul, peria pentru haine, dar Tincuța i le ascundea, și tocmai acum, rămas vădăoi, a ajuns să umble așa cum îi plăcea lui să fie.

— Noroc, cumătră dragă! Ce mai faci?

A cărat și el, împreună cu alții, borhot, o putoare scoasă din gropile fabricilor de zahăr de lingă Stanislav.

¹ Zile-muncă.

A făcut și el, împreună cu alții, mămăligă din ghindă rîș-nită, a prăjit miez de bețe de răsărită, chiar se spunea într-o vreme că umblă umflat, dar cum a scăpat la primele ploii, badea Onache a și început a-și reveni. Părea chiar că foametea l-a învățat lucruri pe care el nu le știuse pînă atunci și învățăturile celea, dobîndite de el acum, la bătrînețe, îl făceau ager, îndemînat, gospodăros. Iar într-o primăvară badea Onache a ajuns chiar să prefacă în casă. A stricat cuptorul și soba, a făcut în locul lor altele, împerechindu-le altminteri decît au fost; a podit fața casei cu scînduri, să nu răcească atunci cînd coboară dimineața din pat, iar ceasornicul oprit la două fără un sfert a fost coborît de deasupra ușii, șters de praf și pus între cele două ferestre unde se încrucișa lumina și se vedea mai bine cît e ora.

Era un lucru nemaipomenit — o viață întreagă a căsnicit cu Tincuța, a lăsat-o să înghită fum, știind bine că, mutînd altfel cuptorul și soba, cahla va trage mai bine. O viață lungă a tot ascultat cum se plînge ea de răceală, dar nici măcar n-a adus vorba de podele și mulți ani a lăsat-o să urce pe scaun, să șteargă colbul de pe un ceasornic ce putea fi ușor mutat la un loc mai la îndemînă.

Ciutura stătea pe gînduri. În alte vremuri s-ar fi lăsat zguduită de o asemenea fătărnicie, ar fi ridicat o lume împotriva lui Onache, dar, după doi ani de foamete, satul a început a cugeta mai altfel. Acum cîntea n-avea cine știe ce trecere, acum puterea era ce era. Ciutura tocmai căuta putere și sete de viață, o căuta sub ficce buruiană, sub ficce gard și, mirată că Onache a știut atît de ușor să găsească ceea ce ea nu poate găsi, venea de cîte zece ori pe zi la dînsul. Venea să vadă cum prefacă el în casă, venea să vadă cum îi umblă, dibacc, mînile, venea să stea făcută alături — poate-poate se va alege cu cite ceva. Și, în felul ista, de unde nici nu se aștepta, bătrînul Onache s-a pomenit cu o mulțime de ucenici în jurul lui.

Nu era el în anii cînd lauda poate strica un om, dar, totuși, îi făcea plăcere slava la care a ajuns și, ațîțat de ea, muncea din noapte pînă în noapte.

Era muncă grea. Și în casă, și în ogradă, numai piatră și lut. Acest lut, această piatră au mîncat sănătatea multor ciuturenii, dar pe Onache nu l-au dovedit ele nici în tinerețe, nu-i stricau ele nici acum. Așa era zodia lui — cu cît venea munca mai grea, cu atît mai crîncen se aprindea în el focul hrîniciei, dar ardea focul cela domol, ritmic, cu o bună socoteală a lui. Onache muncea încet, de unul singur, spunîndu-și în fiecare dimineață ce are de făcut în ziua cea, și cu fiecare început das la capăt, cu fiecare zi trecută, el nu atît irosea, cît aduna putere. Iar cînd prefacerile erau de acum pe sfîrșite, prin Ciutura porniseră zvonuri cum că pe înserate o văduvioară a prins a cam trage pe la dinsul.

Cu gazul era greu pe atunci, prin case mai mult sfi-rliau opaite, dar lumina lor nici nu-ți ajungea să duci o lingură plină de la strachină la gură. Oamenii cinau la lumina vetrelor, se culcau odată cu găinile, fiindu-le silă să stea așa fără lumină, și nu era de mirare că și badea Onache rămînea cu văduvioara cea prin întuneric. A mirării erau sprinteneala și viclenia muieruștei, căci n-o putea nimeni pîndi ca s-o vadă cînd vine ori cînd iese ea de la moșneag. Părea o vrajă la mijloc : uite, parcă s-o fi strecurat o umbră de femeie în casa omului, iar mai încolo de-acu' badea Onache e singur în casă, și nimeni nu putea afla cînd, cum, pe unde dispărea ea ?

Ciutura era fericită. După doi ani de foamete cam uitase de dulceața celor păcate grele, care, orice s-ar zice, își au ele rostul lor. Satul nu știa cînd, cum i se va întoarce lui procopseala asta, și în vreme ce stătea el pe gînduri, iată că s-au găsit două suflete de i-au întors cărarea ce ducea spre cele păcate dulci pe care nu le mai putem ispăși. Lasă însă că Ciutura s-a grăbit să-i erte pe amîndoi.

Ferice de dinșii, că altfel, de-a stam așa cu născutele priuse de iarnă, unde ajungem ?

Curiozitatea totuși nu-i dădea Ciuturii pace. Satul părea gata a da jumătate din viață numai să afle cum de s-au găsit, cum de s-au ajuns ei unul pe altul. Ciutura îi birfea cu bunăvoință, cu dragoste. Ciutura a avut grijă ca și la Nuța să ajungă minciunile celea cu toată bunăvoința cuvenită. Nuța a rîs și ea împreună cu alții, a făgăduit să dea o mîna de ajutor celor care căutau cu tot dinadinsul să afle cine-o fi văduvioara. Dar nu trecu o zi, două, trei, și voia bună a Nuței a cam început a se răsufla.

A ride de un bătrîn nu era mare păcat, dar vorba e că cine ride ! Ridea Ciutura, iar Nuța își cunoștea prea bine satul. Cu toată voioșia, cu toată istețimea sa, Ciutura nu se ținea de-o anumită pravilă — azi ride de-un om, mine ride de risul său, iar poimîne se întoarce la un nenorocit cu care a rîs împreună și ți-l batjocorește de-i zboară penele. Trecută de cîteva ori prin dragostea și disprețul satului, Nuța nu prea credea nici în bucuriile, nici în lacrimile Ciuturii și, după ce ridea ori plîngea împreună cu toată lumea, se întorcea acasă și, rămînînd de una singură, căuta să judece cu mintea ei, ca să vadă ce-a fost acolo de rîs, ce-a fost de plîns.

La sate, de obicei, viața omului rămîne pe cel lăsat în chipul casei în care locuiește, și poate pentru asta femeile de la țară caută din răspuțeri să-și întrețină casa cum nu se poate mai bine. Avute sau nu prea, voinice sau bicisnice, sănătoase sau cu sănătatea șubredă, ele își tot dau casele cu var, le trag briie albastrele, fac floricele pe sobă, cucosei pe horn, fac totul în așa fel ca cel de-o să le păsească pragul să țină minte multă vreme că uite, a fost și el în casa lor.

Ridicată de Onache și Tincuța pe dealul cel mare, între sat și pădure, — căci acum pe dealul acela e inima Ciuturii, dar pe atunci nici marginea satului nu ajungea pînă acolo, — această casă, ridicată de ei doi, a trecut, ca și stă-

pinii sai, prin multe. A avut ani buni, dar și săracă a fost ; și s-a ris, și s-a plins destul sub acoperișul acelei case ; au fost ani cînd i-a pășit pragul lume de pe lume, au fost ani cînd și singurică, și străinică a rămas, dar orîșicum, cinstită, curată și plină de demnitate casa ceea a fost totdeauna.

Așa simplă cum arăta, dată cu var, acoperită cu șindrila, ciupită pe ici, pe colo de mușchi verde, era căsuța ceea într-un anumit fel conștiința Ciuturii, legămîntul Ciuturii, piatra de neclintit a Ciuturii. Pe lîngă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu poște urîte. Multora nu le era pe plac căsuța ceea, mulți se vedeau siliți a-și schimba drumul, pentru a nu trece pe lîngă casa lui Cărăbuș. Iată însă că satul mai scapă de o povară. Iată că, în sfîrșit, Ciutura a prins a chicoti și pe sama acelei case. Nimic de mirare, deoarece casa Cărăbușilor s-a ținut mai mult pe umerii bieteî Tincuțe. Numele era al lui Onache, dar umerii erau ai ei, și cum s-a prăbușit Tincuța, a început a se prăbuși și casa Cărăbușilor.

Nuța își avea casa ei, copiii ei, grijile sale, dar sufletul se mai hrănea cu faima, cu bunul nume al casei părintești. Firește, Nuța nu putea sta cu minile cruce la piept, uitîndu-se cum se face de ris și se duce la fund casa părinților ei. Încetul cu încetul, zi cu zi, Nuța a început a urmări vorba, umblăturile tatălui său. Era un lucru aproape de necrezut : toată viața i-a fost prieten, în ciocnirile din casa părintească de fiecare dată ținea cu dînsul. Iată însă că a venit sfîrșitul acelei mari prietenii.

Lui Onache nici să-i fi trecut prin cap de-o asemenea mare trădare. Anul era bun, prefacerile în casă erau pe sfîrșite, și nici văduvioara ceea nu-l uita — într-un cuvînt, toate erau bune, pînă ce într-o zi i-a răsărit în pragul casei Nuța. A intrat pe neașteptate. Nici porțița nu s-a auzit, nici pași. Bătrînul se necăjea tocmai cu o lăcată veche — a ridicat capul, iar Nuța de acum stătea în prag.

— Bună ziua la 'neavoastră.

Nici felul în care i-a dat bună ziua nu i-a plăcut. Bătrînul a răspuns cu o jumătate de gură, așteptînd ce-o să urmeze, dar nu urma nimic. Nuța stătea în prag, rezemată de-un ușor, privind lung, tăcută, vechea casă părintească. Nu fusese demultîșor la tata și despre prefacerile din casa lui știa mai mult din auzite. Se gîndise atunci cînd a ajuns pînă la dînsa noutatea pentru prima oară — mă rog dacă n-are moșneagul de lucru, las' să-și prefacă. Nici prin gînd să-i fi trecut că e vorba despre casa copilăriei, despre casa mamei sale, despre vechea lor căsuță părintească. Acum venise prea tîrziu și n-a găsit nimic din cele ce-i fuseseră cîndva dragi.

Dar, tot stînd așa rezemată de ușor, s-a gîndit mai apoi că, chiar de-ar fi știut ea din vreme, ce-ar fi putut face ? O femeie aproape nu înseamnă nimic pe lumea asta, pentru că, să vezi, în locul cîptorului vechi poți face altul nou, și un ceasornic stricat îl poți muta, și fața casei poate fi podită. Și, culmea nedreptății, cele ce se fac mai pe urmă se fac mai bine, lumea prinde la minte pe an ce trece și acum Nuța chiar se mira : cum putuse să-l ajungă pe un moșneag mintea ă le rîndui pe toate atît de frumos ?

A zîmbit amar în sinea ei. Firește, erau aici și munca, și sfaturile văduvioarei celeia. Asta-i viața între femei — nu dovedește una să se urnească, și de acum se reped altele două la fugața să-i ia locul. Cu fruntea grea, plecată, cu ochii în lacrimi, Nuța a început ă se gîndi la muiera ce dărimase casa copilăriei ei. Se gîndea : de unde s-a luat ea, cu ce inimă o fi pășit pentru prima oară pragul ?

O fi adus-o moșneagul. Bărbatul rămîne bărbat chiar și atunci cînd îi zicem noi tată. Nuța a început a-și aminti cum se întorcea el pe vremuri. Uneori venea tîrziu, după miezul nopții, venea cherchelit, și ea, copil pe atunci, auzea cum se rățoiește el și caută ceartă. Mamă-sa îl potolea, rugîndu-l în șoaptă să nu trezească copiii, iar a doua zi umbla sărmana cu ochii plînși. Nuța n-a văzut-o nicio dată plîngînd, dar cu ochii roșii o vedea mai totdeauna,

... în cel la treizeci și ceva de ani Tincuța nu putea pune
așa în ac. Ruga copilii, ruga vecinii.

Și, deodată, cum stat a așa pe prag, a răsărit în fața
ei chipul micii sale. A răsărit cu un suris de sfîngherală,
cu acul într-o mîină, cu ata în alta. Acul cea și ata au ho-
tărit totul. Nuța a pășit pragul, s-a uitat lung la soba
proaspăt unsă și a întrebat :

— Cine i-a făcut muchiile ?

Onache a căutat să ia apărarea sobei :

— No, că-i lucrată bine !

— Parecă eu zic că nu ? Te-am întrebat numai, pentru
că știu toate lopățelele din mahala, da, iaca, mă uit și nu
pot ghici cine să fi muncit aici.

Luat cu zăhărelul, Onache a dus un deget la ceafă să
vadă ce mai este nou pe acolo.

— Venise una într-o sară... Că amu multe cîștigă cu
unsul.

— Ce nu m-ai chemat pe mine ?

— Ei, parecă tu ai vreme de îmblat cu ajutorul ? ! Da
gospodăria cea pentru o năpăstă toată, mai că degeaba,
nu-a uns-o și a făcut-o bine, să nu crezi !

Nuța a parait înget, amenințator, a-și sufleca mînceile.

— Adă-mi leațul cea pentru făcut muchiile, lopățica
și o jumătate de căldare cu apă.

Îngrijorat de felul cum își sufleca ea mînceile, Onache
a întrebat-o :

— Ce ți-a venit ?

Nuța s-a uitat lung la el, se tot uita și nu-i venea a
crede. Parecă că bătrînul s-a lepădat de ei. Și de cei vii,
și de cei morți, și de vechea lor casă părintească. Asta a
răzbit-o.

— Mata, tată, mă mai întrebă ? După ce-ai găsit o
proastă, ș-ai adus-o să-ți slujească toată casa. Și te mai
lauzi că nu ți-a luat scump ? De-apoi unde ți-au fost ochii ?

Ia vină-neoace și te uită bine : aista-i lut amestecat, aies-
tea-s muchii ? !

Cărăbuș a primit cu demnitate loviturile sortii, s-a
dus repejor și le-a adus pe toate cîte i s-au cerut. Apoi
a rămas lingă fiică, urmărind-o cu coada ochiului, îi dă-
dea o mîină de ajutor atunci cînd era vorba de ajutor, răs-
punea la o vorbă dacă trebuia de răspuns, iar încolo se
gîndea în sinea sa că halal de bărbatul care nu-i în stare
să-și învețe nevasta a nu-și băga nasul acolo unde nu-i
fierbe oala.

Sara tirziu a petrecut-o pînă la poartă, i-a mulțumit
sec. Nuța n-a primit în nici un fel mulțumirea lui. A stat
o vreme îngindurată, apoi i-a dat de grija :

— Vezi să nu te apuci iar de prefăcut. Păzește casa
așa cum a lăsat-o mama, iar dacă ți-a mai veni ceva în
cap, să-mi dai și mie de știre.

Onache a rămas adînc jignit de-o asemenea bănuială :

— Nu mă mai ating eu de lutul cea în vecii vecilor !
Dar, vezi și tu cum vine vorba, ca nu ești mititică. Cînd
rămîne un moșneag singur, îi vine greu să țină casa —
ba pîne trebuie să coacă, ba să spele și, oricum, e nevoit
să roage vreo vecină ori să caute vreo altă femeie prin
sat...

Stătea grav, foarte mulțumit de felul cum a întors el
vorba, dar degeaba. Nuța l-a întrebat :

— Ce zi să fie azi ? Că, să vezi, nici nu mai țin minte
zilele de atita alergătură.

— Mare lucru dacă n-o fi sîmbătă.

— Atunci dar, sîmbetele, cînd am să pot, am să mă
repăd să te ajut...

Onache s-a împăcat oarecum pașnic cu propunerea.

— Vină, draga tatei. Că altul n-are cine veni...

O toamnă rece și ploioasă, o iarnă lungă și încredă. Făra frig, fără zapadă, apoi încă o primăvară. Nuța își alerga, în fiice simțată, până la tata. Tăcuța, cernută aproape cu totul din viața satului, a început a bate marginile, mai zăbovind pe ici, pe colo. Dar, ciudat lucru, nu se bucura nimeni în urma acestei minuni. Nu se bucura Ciutura, căci, multă sau puțină, dar mintea pe care o avea, o socotea prea de-ajuns pentru nevoile sale. Nu se bucura Onache, cum nu se bucură orice om când ajunge a nu fi stăpin în propria lui casă. În cele din urmă și Nuței a început a i se face lohamite. Adică la început, o vreme, când venea la tata, simțea mulțumirea încăpăținării sale, iar mai apoi au venit alte griji și a rămas numai obișnuința de-a alerga în fiice simțată la bătrîn. Ii venea greu — necazurile propriei sale gospodării se țineau scai de dînsa. Mircea era tractorist, nu venea cu săptămînilor, ea rămăsese a fi și gospodar, și gospodină.

Poate pentru că a fetit prea puțină vreme și a plecat prea demult din casa părintească, poate pentru că își avea cuibul său și, oricît de mult ar fi durut-o după vechea casă părintească, casa ei proprie îi era mai scumpă, sau poate pentru că noi, fără a ne da sama, totă viața, puțin câte puțin, prindem la minte, dar după o toamnă lungă și ploioasă, după o iarnă mîloasă și putredă, mai spre prînzăvară, Nuța a început a uita să încaie simburile pe la tata. Se mira cumplit — ca să vezi cum s-a luat cu altele, dar mai vine o simbătă și iar uită.

Pe urmă o împănă să nu-i aducă vreme. Ea venea, îi dădea la dînsa, tot simțat, la ușa de la poartă, și chiar de venea, nu era de mare folos. Cu o minte, care a apăsă din urmă osteneala tuturor anilor de cum plecase și, mirată de cele pe cite le-a avut de îndurat, se așeza pe vechea bălă, unde îi plăcea să se odăie în seara de iarnă. Se dădea tăcută, gîndurile ei se duceau bat departe, și ea, pentru a se odihni oleacă, pentru a se dumeri de toate celea, căuta

să-l ducă pe badea Onache cu vorba la cele vremuri trecute, dar bătrînul nu se grăbea cu amintirile, căci, zicea el, dacă se iau cu vorba, își tulbură inima și pe urmă trec multe zile pînă își recapătă cumpătul.

Vara a venit bogată, cu căldură, cu ploi, cu multă prășitură, și Nuța vreo trei săptămîni la rînd n-a mai dat pe la tată-său. De abia după strînsul pînii, pe la sfîrșitul lui august, s-a repezit într-o sară. A intrat oarecum vinovată, de parcă ar fi fost fată mare și se întorcea mult prea tîrziu de la joc. S-a așezat tăcută și ostenită într-un ungher. Și-a dezlegat băsmăluța sub bărbie, lăsînd colțurile albe, boțite de legătură, să zacă moale, istovite pe umerii ei. S-a uitat în jur mirată — ca să vezi, la tata e mai curat, mai îngrijit decît în propria ei casă, și ea mai venise să-l ajute!

La drept vorbind, și casa tatei era mai arătoasă decît casa ei, și ograda mai îngrijită, și gospodarul mai așezat. Și cum se face, Doamne-Dumnezeule, că mai nu demult casa ei se ținea bine, iar casa părintească se ducea la fund, și ea s-a grăbit s-o ajute a nu se prăbuși, iar acum, iată, casa ei se prăbușește, și mai e de văzut cine pe cine ar fi trebuit să-l ajute.

Orișicum, de data asta mai era încă rîndul ei. Îi era totuși frică și, odată ce-a venit, nu se putea duce fără să-i fi dat o mîină de ajutor. Poate să-i coase, poate să-i spele, poate n-o fi avînd pîne coaptă. Chibzuia domol, în sinea ei, cu ce să înceapă ca să-i meargă lucrul mai bine și, cum stătea așa chibzuind, deodată a prins a plînge. La început plîngea încet, pașnic, cum plîng femeile cînd, din vorbă în vorbă, răsare o amintire mai tristă și nu pot scăpa de dînsa pînă nu-și umezesc ochii, dar amintirile s-au trecut, iar lacrimile tot veneau și în cele din urmă, a năpustit-o o jale crîncenă și amară. O sfîșiau bocetele, o înecau lacrimile, dureri nemărginite striveau făptura ei puțină, ascunsă într-un ungher. Disperată cum era, căuta în jur, așteptînd ajutor, dar nu venea nimeni s-o scape. Cu ochii larg deschiși, femeia își căuta părintele prin casă, dar la-

crâmbă, a ceea ce se vede o orbeală. Ea le culegea într-o basma, iar ele veneau și mai multe. Nuța bocea înăbușit, fără cuvinte. Bocea pentru o mare durere a sa, bocea pentru că, atunci cînd a ajuns-o durerea și au dat lacrimile năvală, nu-și putea găsi părintele care sta la doi pași.

Onache ședea pe un scăunaș josuț, cu oglinda și foarfecele pe genunchi, ca și tocmai se gătea să-și umezească țigările cînd a intrat fiica. A primit botez de la Nenea Onache, de parcă ani de zile s-au tot ciondănit ei înde ei, și era firesc ca pînă la urmă unul să ajungă la lacrimi. Ar fi fost mai cu cale să plîngă Nuța, ea fiind femeie și, uite-o, bocește. Cărăbuș stătea liniștit pe scăunaș, de parcă un om străin ar fi intrat în casa lui ca să-și descarce inima, pentru că, oricum, durerea omului rămîne durere și nu poate fi depinsă la orice răscruce. Atîta vreme cît Nuța bocea și-l căuta oarbă prin casă, el n-a scos un cuvînt, n-a făcut nici o mișcare, ca fiica să-l poată găsi mai ușor. Tîrziu, de abia după ce Nuța și-a șters fruntea, obrații, după ce și-a ascuns, oarecum rușinată, basmauă umedă în coșulețul cu care venise, tocmai atunci badea Onache a întrebat-o :

— Ce te-a prins așa deodată ?

Nuța s-a uitat la el mirată, de parcă nu se aștepta să-l vadă tocmai acolo unde ședea. Pe urmă a înțeles cum vine. A răspuns sec, cum li se și răspunde oamenilor străini, care, pomenindu-se martori la durerea altcuiva, vor să știe prea multe.

— De, împlu și eu cu ale mele.

— Ce fel ?

Nuța a zîmbit : nici măcar a descoase un om ca lumea nu se pricepe tata ista al ei. Și-a suflecăt mincile și a prins a deretica prin casă, dar acum badea Onache n-o lăsa în pace. Umbla în urma ei ca un copil ce vrea bomboane. Nuța iese afară, iese și el în urma ei ; Nuța se întoarce înapoi, se întoarce și el. Și, întovărășind-o, depăna o sumedenie de presupuneri, pe măsură ce-i încolțeau în minte :

— Măi fată, poate te-o fi năpăstuit ceva, că amu mulți imblă cu minciunile... Poate ți-o fi furat vreo găină, că amu, se zice, iar au început a coși găinile prin sat.

Nuța, surizînd, nega din fugă toate presupunerile, iar bătrînul, tot umblind în urma ei, își căznea mintea și nu mai știa nici el însuși ce să creadă. De abia hăt tîrziu, cînd era să plece, Nuța s-a oprit pe-o clipă în prag. S-a uitat lung, iscoditor la părintele său, de parcă ar fi plecat urdeva hăt departe și voia să-l țină minte cît mai mult. Era cîrunt, anii îl aduseseră puțin din spete, îl brăzdaseră fruntea, obrații, și totuși, atîta putere, atîta viață mai avea bătrînul !

Era de mirare. În jur atîta lume secătuită de foamete, atîția oameni în floarea vîrstei care parcă-parcă își revin și nu-și mai pot reveni odată, iar aici un om aproape de saizeci — și-i voinic, și rotunjel la față, de parcă numai prin petreceri umblă ! Pe semne, tocmai asta este ceea ce numim noi viață. Unii știu cum se face, alții nu știu. Cei care știu nu vor să spună celor care nu știu, iar cei care nu știu se rușinează să întrebe. Bietei Nuța iar i-au fluturat buzele a durere, dar femeia le-a prins la vreme, le-a mușcat și, plecîndu-și fruntea, a șoptit :

— Tată, venisem să te rog ceva...

Nu știa cum să ducă vorba mai departe și, biruind un început de stinghereală, a adăugat :

— Poate treci într-o zi pe la Mircea și vorbești mata cu dînsul...

Privirea lui badea Onache a tresăltat a mirare, căci tocmai la un asemenea lucru nu s-a gîndit :

— ...te-o fi bătut ticălosul ceta ?

Nuța a pornit a luneca cu degetele oarbe pe scîndura ușii, de parcă s-ar fi pus la cale cu cioturile de brad, lustruite de minile celor ce-au tot intrat și ieșit, de-a lungul anilor, din casa asta. Înainte vreme cele cîteva cioturi au scos-o din multe meurcături, dar pe atunci și ea era mai tînerică, și cioturile păreau a fi mai altfel.

— Am visat mai dăunăzi, tată, un vis amar de urit. Se zice că m-a prins noaptea o pleacă în pădure, și pădurea era străună, și eu eram singură, și m-am rătăcit.

— A, cite gogemânii nu-ți vin noaptea prin vise, a spus, oarecum dezamăgit, Onache. Atita bocet pentru un vis! Dar, pentru că undeva în adîncul sufletului se temea și el de vise urite, a îndemnat-o: Ei hai, ploaia, era în pădure, era noapte...

— Tată, eu nu mă pricep să-mi povestesc visele, dar te rog de mă crede. M-am trezit în puterea nopții — mi se zgătea înimă, să-mi sară din piept, nu alta, și de atunci încolo, nu-mi mai pot veni în fire. Toată vremea îmblu și mă gîndesc: oare ce necaz să mai vie pe capul meu, că atunci cînd mă visez noaptea, rătăcită prin pădure, știu bine c-am s-o pășesc.

— Lasă, bre, prostiile! Cînd vizezi pădure înșeamnă că va fi an bun la oi, iar ploile înșeamnă noroc la iarmăroacă. Asta ți-o spune fiștecăre.

Nuța a oftat: să vezi cum sătulul nu crede celui flămînd.

— Tata, eu am visele mele și a le descurca știu numai eu. Un vis mai urit decît acela nu mi s-a întîmplat. Și-amu îmblu eu și mă întreb: oare ce-o să mai trag? Da ieri am trecut pe la Mircea, ca poruncise să-i aduc albituri și de-mîncare. Am șezut cu dînsul oleacă, la sfat, că zicea că n-are cînd să steie mult — și n-o oprit mașina cît mîncă. Am stat eu și m-am tot uitat la dînsul, da pe urmă, venind spre casă, ce mi-a trecut prin mînte: o să moară Mircea și o să mă lase vădană, cu trei copii.

Onache era zguduit de-o asemenea întorsătură.

— Hei, măi, cite prostii poate îndruga o femeie! Buzele Nuței iar se mișcaseră a tremura. Femeia le-a prins la gură, le-a mișcat, dar presentimentul acelei mari nenorociri ce-o aștepta i-a lăsat-o în unie. De acum se vedea vădana, venind cu cei copii de-a lungul satului, și ea să n-o prindă iară jalea, s-a întors repede, a apăsât clem-

pușul ușii. Dar n-a plecat. În ultima clipă a știut să se stăpînească. S-a întors spre tatăl său, dar nu-l privea, nu-l putea vedea atît de voinic și sănătos cum era. A spus sec, uitîndu-se undeva prin fereastră:

— Nu-s prostii, tată, că prea mi se stinge bărbatul. Mata nu l-ai văzut de multă vreme, da el, sărmanul, cum a scăpat de foamete, în pielea ceea îmbă și amu. Nu-și mai poate veni în fire. Nici mîncarea, nici somnul nu se mai lipește de dînsul. Îi slab, și-i galben, și asudă chiar atunci cînd șede jos și nu face nimica. Și mă tem, tată, că într-o bună zi...

Onache era plin de mirare, iar Nuța stătea în prag, mușcîndu-și buzele, și se uita țintă la el. Aștepta acel cuvînt de ușurare, pentru care venise și fără care nici n-ar fi putut deschide ușa, nici n-ar fi putut ajunge la casa ei.

— Bine, măi fată, cu mare drag, dar, vezi tu... Ce să vorbesc eu cu dînsul? Ce să-i spun?

Nuța a zîmbit. Moștenise de la tatăl său acea trecere neașteptată de la lacrimi la zîmbet. De fiecare dată să-mîntă ceea de voie bună venea ca o scăpare, scăpare a fost ea și de data asta. Femeia și-a revenit, după care zîmbetul s-a stins, și numai vorbele rostite mai purtau o notă fărîmătură din voia bună de adineaori.

— Dacă aș ști eu, tată, ce-ar trebui de spus unui om ce se duce cu zile în pămînt, crezi c-aș mai veni la mata?!

A deschis ușa și a plecat atît de neașteptat, încît badea Onache, pînă s-a ridicat de pe scaunas, pînă a reșit s-o găsească, Nuța nu mai era. Nici în lungul drumului, nici pe sub umbra copacilor nu i se auzeau, depărtîndu-se, pașii. Era un amurg scurt de vară, o liniște ostenită domnea peste sat. Onache stătea la poartă cu urechea ciulită, și i se părea că Nuța iar a prins a bocii. O să vină acasă plîngînd, o să-și sperie, proasta, copiii.

Era însă fiica lui. Era trup din trupul lui, sînge din sîngele lui. Atunci cînd ea plîngea, împreună cu dînsa se

căina întregul neam al Cărăbușilor. și. în vreme ce tot sta el la poartă, necazul fiicei a devenit un mare și neînduplecat necaz al său.

Capitolul XII

MĂSURA

Fierul îl dăduse gata. Fierul a fost totdeauna o mare patimă a lui. Fierul îl vrăjea prin greutate, prin ascutime, prin tărie. Puținul fier din casa părinților : ciocanul, toporul, cuțitul, — toate ruginiturile celea i se păreau a fi cea mai mare comoară pe care urma s-o moștenească. De mic îi plăcea să le urmărească cum stau ele mute și nemîșcate la locurile lor. iar cînd cineva dintr-acei mari lui toporul, ciocanul ori cuțitul, el alerga în urma lui și stătea ore întregi nemîșcat, furat întru totul de minunea cea mare căreia i se zicea fierul în lucru.

Ceva mai mîrșor, Mircea a descoperit fierăria. l-a văzut la față pe acel mare năzdrăvan care știa a trece o bucată de fier dintr-o lege în alta. și de atunci toate gîndurile îi erau numai la fierărie. Cînd tatăl său. ori vreo rudă, ori vreun vecin aveau treburi într-acolo, se ruga să meargă și el cu dinșii. Cum intra sub șura afumată, căuta un ungheraș slobod și de acolo. din ascunziș. se ospăta în voie. gustînd împreună cu fierarul din necazurile și bucuriile ciocanului.

Fierul era cel care nu-i dădea pace și de-abia ridicat flăcăuan și-a găsit un locușor al lui într-o stodoală¹, a adunat o ladă plină cu felurite nimicuri — toate de fier. Și-a pus un scăușnaș, o buturugă cu o ureche de topor ce ținea

¹ Exprimare particulară pentru *stodoală*, hambar.

loc de ilău. În firea lui încolțise meșterul și cum găsea o clipă mai slobodă, se repezea la fierăria sa. De abia se așeza, și de acum toate ruginiturile căpătau viață, erau toate bune pentru ceva, se cereau doar un pic scurtate, ori lungite, ori subțiate.

— Măi băiete, măi, îl dojenea mamă-sa, văzîndu-l cum se chinuie el să ție lingura cu degetele-i stîlcite. Mai lasă fierul acela în pace, că n-o să te ducă la bine.

Fierul însă n-a dovedit să-l ducă nici la rău și nici la bine. A urcat într-o noapte Nuța în căruța lui cu fin, apoi a venit armata. pe urmă războiul. Lada cu ruginituri s-a pierdut prin amintirile copilăriei și, credea el, n-o să se mai întoarcă, cum nu se întorc șotiile din anii zburdăciunilor. Dar, ca să vezi ! Cînd războiul a început a fi pe sfîrșite și fiecare ostaș, frămîtîndu-și soarta, se tot întorcea cu gîndul la vremuri de pace, căutînd vreun rost pe viitor, printre amintirile lui Mircea iar au început să răsară. venite cine știe de pe unde, bucățile vechi de fier ruginit.

Fierul, pe semne. era soarta lui și, odată cu întoarcerea. patima pentru acest metal greu, puternic. a pornit să-l tot fure. pînă a pus cu desăvîrșire stăpînire pe sufletul lui. Ajunsese a fi tractorist și fierul a rămas a-i fi unicul tovarăș în pustiul tuturor cîmpurilor. De cu primăvară pînă toamna tîrziu, de dimineață pînă sara. din amurg pînă în zori avea numai fier în jurul lui. Fier rece și mut, fier însufletit. fierbinte. fier murdar, ostentit. nepăsător la toate. A fost o vreme cînd se temea de atîta fier adunat grămadă, după care s-au împrietenit că nu se puteau despărți. pe urmă a tot scăzut din dragostea cea mare și acum nu mai putea vedea fierul în ochi. Și au trecut ani, acum a patra toamnă îl găsea în cîmp, cocoțat pe-o namilă de fier fierbinte, și fierul l-a dat gata.

Primii noștri tractoriști ! E o poveste lungă la mijloc — cînd, cum, de unde au apărut ei ? Vorba e însă că șiragul

de necazuri prin care le-a fost dat să treacă a început prin '44, cînd războiul mai vuia încă în Carpați. Atunci în primăvara ceea, prin curțile boierești din Cîmpia Sorocii, curți așezate mai totdeauna la răspîntia drumurilor mari ce legau satele între ele, au pornit a se organiza stații de mașini și tractoare, zise pe scurt : *emteesuri* ¹.

La început totul părea o glumă, pentru că nici tu tractoare, nici tu mașini. Tractoriștii erau și mai puțini — M. T.S.-urile îi căutau cu lumînarea, le făgăduiau marea cu sarea, dar de unde să-i iei atunci cînd ei nu-s ! Spre sfîrșitul războiului mașini au început a se aduna prin parcuri. Stăteau rînduri, înfierbîntate la soare, dar stăteau mute, n-avea cine urca pe ele, și în cele din urmă a venit ceasul pregătirii cadrelor locale. Oamenii se cam codeau, pentru că mașinile celea, cine știe ?...

— Și apoi, tovarăși, ce ne facem cu caii ? Că noi avem cai buni, tovarăși !

Făceau în fel și chip să nu se ducă la cursuri, pentru că, își ziceau ei, o adevărată specialitate nu ți-o dă nimeni de pomână, trebuie să plătești pe dînsa, iar cînd e pe degrabă înseamnă că la mijloc mai este ceva. Sovietele să-ți tot umblau în jurul viitorilor tractoriști — azi ți-i mîngîie, mine îi probozește, poimîine îi amenință, iar ei tot stau pe gînduri, își tot scarpină cefele. Și tot așa de azi pe mine, pînă s-a găsit unul care, adunîndu-i într-o sacă pe toți grămadă, i-a întrebat :

— Bine, tovarăși, dar aveți voi obraz ? !

Asta a hotărît totul. Moldoveanul e încăpățînat pînă ajunge vorba de rușine, iar dacă îl iei din scurt cu obrazul, el se lasă ușor bătut, și în felul ista cursurile de tractoriști au început. Băietani tineri, copii încă, și invalizi de război, și foști inochentiști, și mulți dintre acci ce nu aveau noroc în viață ieșeau dinminețile de prin sate și porneau spre curțile boierești. Se duceau să dovedească

¹ Semeteuri.

tuturora că au obraz și, totodată, poate află cum fierbe focul cela în tractor și cum se face cînd pornește din loc cu plugul în urma lui.

Era toamnă, era frig, era glod. Încălțările viitorilor tractoriști au început a se ruga să fie lăsate pe o zi-două acasă, să se mai zvînteze, să se mai usuce, dar ei nici gînd să le cruțe. Se sculau în zori, le puneau în picioare și hai-hai, cîte două drumuri pe zi — dusul și întorsul. Slăbiseră viitorii tractoriști, încît abia mai vedeau pe unde calcă. Se duceau însă. Păreau cu toții furați de patima mașinilor, străiele unsuroase ale mecanicilor li se păreau a fi veșmintele celor aleși, dar nu patima pentru mașini, și nici înțelegerea dreaptă a vremurilor noi, ci frica să nu moară de foame îi trezea cu noaptea în cap. Îi trezea, îi scotea de prin case, și ei, îmbrăcîndu-se în fugă, se strecurau prin ulicioarele înguste ale satului, pînă a ieși în cîmp. Tot drumul pînă la M.T.S. veneau tăcuți, gîndindu-se la cele cinci sute de grame de pîne și la farfuria cu supă pe care urmau să le primească la prînz. Supa o mîncă, pînea o duc acasă.

O zi întregă, șezînd turcește pe podelele luxoase ale odăilor boierești, ascultînd cu o ureche ce înseamnă bujie și care îi este rostul, ei căutau în aceeași vreme să ghicească cum va fi la înfățișare călcîiul cela de pîne pe care trebuiau să-l primească și vor fi acolo întocmai cinci sute de grame, ori, spre norocul lor, un pic mai mult ? Și se mai chiteau în ce buzunar să pună pînea, pe ce drum să pornească cu ea, la ce-ar fi fost bine să se gîndească în drum spre casă, pentru ca mîinile să nu înceie a călpi călcîiul cela.

Carte aveau puțină — care trei, care cinci, care nici măcar nu era în stare a lămuri cîte clase are. Erau la vîrsta cînd învățătura nu se prea leagă de țaran, și nici rușește nu prea știau. Dăscaleala lor mai avea mult pînă la capăt, dar între timp a venit primăvara, a venit mult prea

devreme și ei au fost în mare grabă examinați, suiți pe tractoare și trimiși în câmp să are.

Poate pentru că s-au făcut toate în mare grabă, nimeni nu le-a urât să le fie într-un ceas bun, și apoi că nici nu prea au avut noroc. Străvechea îngrijorare a țaranului ca nu cumva să fie păcălit a început a răzbate la lumină. Multe din colhozuri căutau să-și lucreze pământurile cu vitele pe care le aveau. Fără tractoare era și mai ieftin, și mai puțin bucluc. Statul însă a luat apărarea tehnicii. Colhozurile au fost obligate prin lege să lucreze trei sferturi de pământ numai cu tractoarele, dar ce te faci cînd bietele tractoare stau cu măruntaiele vărsate în brazdă? Erau mașini bune, aproape noi, dar nu le ajungeau piese. Prin M.T.S.-uri, în jurul pieselor de schimb se făcea mare agitație, o speculă de care viitorii tractoriști habar n-aveau, și în vremea iernii, cînd ei ședeau turcește pe podele, fiind cu gîndul la pîne, un cineva umbla prin parc, scotea de pe la tractoare cite-o piesă-două, mai căutate, le înlocuia cu altele vechi. Și acum, cînd a venit vremea aratului, bieții tractoriști stăteau în genunchi lingă mașini, înghițeau motorină, se prindeau cite doi de manivelă și o tot suceau, pînă ameteau, dar mașina — tot moartă. Noaptea, minați de ploaie, se ascundeau pe sub tractoare, adormeau și visau cum s-a pornit singur, de capul lui, tractorul, și a trecut cu roțile dințate peste ei.

Cine n-a aruncat atunci cu piatra în primii noștri tractoriști! Li injurau brigadierii și directorii M.T.S.-urilor pentru că nu se pricep sa fure și ei de pe undeva cite-o piesă, s-o puie acolo și să pornească odată cu tractorul: îi blestemau președinții de colhozuri, stirnind împotriva lor sate întregi, zicînd că, uite, din pricina cui rămîn ei fără semănături: îi ocărau nevestele, pentru că și-au murdărit hainele, cîștigă puțin, dau rar pe acasă. Pînă și copiii lor, cînd veneau să-i vadă și să le aducă de mîncare, povesteau despre un vecin care s-a dus la Kiev cu o ca-

nistră de oloi și a venit cu îmbrăcăminte pentru toată casa, pe cînd ei, iaca, și-au legat capul de tractorul ista...

Onache Cărăbuș nu prea avea nici el ochi să-i vadă pe tractoriști. Mai întîi că el ținuse totdeauna cai, știa să-i îngrijească, știa să caute de ei, îi plăcea să-i aibă, îi plăcea să-i vadă măcar la alții. Acum caii intraseră la strîmtoare, stăteau cu săptămînile în grajdurile colhozului, rozîndu-și ieslele, iar proștii ceia s-au minjit de motorină și, negri ca necurații, stau pe haturi și beau tutun. Avea o mare ciudă pe dîșii, mai ales pentru că el știa mai totdeauna cam cît o să-l poată ținea cureaua și era de părerea că fiece om, pentru a nu se face de rușine, trebuie să știe dinainte pe unde poate și pe unde nu va mai putea.

Nici măcar de Mircea, că-i era de acum ginere, nu-i părea rău. Ce-i drept, atunci, în toamna ceea, cînd l-a văzut pentru întîia oară că-și ia drumul spre M.T.S., badea Onache nici nu l-a lăudat, nici nu l-a ocărit, cu toate că în sinea lui era de părerea că Mircea, avînd atîtea decorații, ar fi putut pune mina pe putere acolo în Ciutura. Mircea însă, tot așteptînd să fie chemat, să i se propună totul de-a gata, scotocea prin lada ceea cu ruginituri și, pînă ce se tot juca el cu ruginiturile celea, au pus mina alții pe putere, trimițîndu-l pe dînsul la școala de tractoriști, odată ce-i plăcea pînă într-atît fierul. Cînd a început foamea și Mircea, serile, aducea copiilor cite-un călțel de pîne, badea Onache parcă ar fi fost gata să se împace cu un ginere-tractorist, dar pînă la urmă i s-a trezit ambițul și s-a pomenit a nu mai ști de dînsul.

Printre multe altele, avea badea Onache și meteahna asta. Într-o bună zi, așa nitam-nisam, i se făcea lehamite de om și nici să-l vadă, nici să audă de el. Dacă întîmplător soarta îi aducea pe-o punte îngustă, față în față, el lăsa să treacă de la dînsul, îi făcea drum celuiilalt, numai să nu-l vadă, și cum cobora de pe punte, iar uita de el.

Spre norocul lui, după război, după anii de secetă, apele au cam scăzut, satul aproape că nu mai avea punți, iar a te lepăda de un tractorist ce nu se arată cu lunile era lucru cît se poate de ușor.

Onache Cărăbuș s-a făcut a fi uitat că mai are pe acolo prin sat un ginere, dar viața, acest codru veșnic tainic și tulbure, avea poteci, avea ascunzișuri de care badea Onache nici că să fi bănuț, și tocmai atunci cînd îi era lumea mai dragă, s-a pomenit într-o bună zi cu Nuța bocindu-i pe laiță.

— Mama lor eu și răzmamă !

Veștezit și îmbătrînit așa, deodată, a tot umblat el cîteva zile în jurul casei, frămîntîndu-se, și încetul cu încetul a prins a-l încerca o ciudă crîncenă, păgînă, cum îl prindea ea de fiecare dată cînd un lucru, la care nici nu se aștepta, îl dădea de sminteală. Om pasnic, înțelegător, el se îndrăgostea de toate cîte le vedea în jurul lui — oameni, semănături, vite. Cum se atingea cu sufletul de ceva, legat rămînea pe-o vecie, și era în stare ani la rînd să se tot porăie cu o umbră de copăcel răsărit într-un fund de ogradă. Tăran înțelegător, el parcă și-ar fi dat seama că de la o mică semincioară pînă la un vlăstar e cale lungă, anevoioasă, și acum, văzînd această muncă gata săvîrșită, el parcă i-ar fi zis copăcelului : „Odată ce-ai venit, hai, să-ți fie de bine, crește în voie“. Și ba îl mută dintr-un loc în altul, unde e mai multă lumină, ba îi altoiește o creangă, ba i-o scurtează pe alta, și-i tot cară apă la rădăcină, și-i tot vîruieste primăvara tulpina, iar spre iarnă i-o înfășură cu șumulege de paie să n-o roadă iepurii. Și trecătorii, și rudele, și vecinii se fac a zimbi de-o asemenea încăpățînire — maică sfîntă, se pierzi o viață lîngă un copăcel ! Lui Onache însă niciodată nu i-a prea păsat ce crede lumea despre el — mai însemnat era să aibă el însuși o părere bună despre sine.

Treceau săptămîni, luni, ani. Fiecare își avea grijile sale. Și le avea pe ale lui și badea Onache, iar printre

multe altele mai avea și grija vlăstarului din fundul grădinii. Dacă însă după mulți ani se dovedea că copăcelul n-a primit nimic din grija și dragostea lui, rămînînd tot așa de firav și pipernicit cum răsărise, atunci pe badea Onache îl doboră o ciudă oarbă, păgînă. Toate necazurile pe care le avea, tot ce n-a putut, n-a dovedit ori n-a avut noroc, — totul se aduna în chipul acelui mic copăcel din fundul grădinii și, Doamne-Dumnezeule, cum îl mai dușmănea badea Onache, și-l probozea, și-l blestema ! Cîteva zile era numai foc și pară. Chema vecini, oprea trecători în drum și-i ducea în fundul grădinii pentru a-i face mar-tori, și nu se lăsa pînă nu stîrnea o jumătate de sat împotriva copăcelului celui. Iar în zilele de răfuială în sufletul lui badea Onache se stingeau, treptat, dragostea și grija, și interesul pentru soarta micului copăcel. Pe urmă, dacă se usca — îl scotea din pămînt, dacă se înfiripa și creștea bine, se înfrupta din poamele lui, fără a simți de altfel, o bucurie deosebită.

Cam în același fel se descurca el și cu oamenii. Era setos de lume întotdeauna. Și poarta, și ușa, și sufletul îi erau veșnic deschise. Știa saga, știa să facă un bine altuia, știa să mulțumească atunci cînd i se făcea lui un bine. Era înțelegător la necazuri, săritor la nevoie, darnic de unde avea, de unde n-avea, dar ferit-a sfîntul dacă afla într-o bună zi că marelui prieten s-a jucat cu dînsul de-a tovărășia. Atunci sufletul bătrînului Cărăbuș se tulbura ca o mare, și săptămîni întregi era marea ceea numai spumă, numai vuiet.

Lovitura primită de la Mircea a fost cea mai grea din toate cîte le-a primit. Mircea îl făcuse de rușine nu numai pe badea Onache, ci și tot neamul Cărăbușilor, și asta îl durca grozav. Sat întreg, făcut dintr-o bucată. Ciutura apărea numai atunci cînd se arăta străinilor, iar în sinea sa se știa împletită din mai multe rădăcini de neamuri, și aceste vițe își aveau numele lor. Erau în sat Ciobani, erau Olari, erau Morari, erau Cărăbuși.

Oamenii de aceeași viță, chiar dacă își aveau casele rătăcite prin alte mahalale, mai totdeauna semănau și la statură, și la vorbă, și la umblet. Se aveau de bine ei înde ei, se ajutorau la semănat, la strîns, aveau aceleași obiceiuri, țineau aceleași sărbători. Aceste vițe răsfirate, din care era adunat satul, se mîneau cum nu se mai poate. Erau, pe semne, niște răfuieți străvechi, ce se duceau cu veacurile, pentru că acum nimeni n-ar fi putut spune ce au Ciobanii cu Olarii și de ce Ungurenii nu-i pot suferi pe Olari, iar Ciobanii — pe Cărăbuși.

Fiecare rădăcină își avea faima și rușinea sa. Erau vițe de oameni leneși, erau înțelepți, erau hoți și bătăuși, erau oameni cuminți, gospodari. Din toate neamurile satului, Morarii erau vița cea mai puțină. Oamenii fuduli, închiși în sinea lor. Nevestele Morarilor le ziceau bărbaților „mătăluță”, bărbații li se adresau cu „neata-hăi”. Se socoteau ei înde ei răzeși, dar pentru răzeșie erau prea săraci, prea fricoși, prea înceți la minte. De muncit muncceau, dar nu se aduna mare folos din munca lor. Ciutura i-a poreclit „Ogari” și porecla a prins, căci, într-adevăr, Morarii erau veșnic în alergătură, veșnic cu sufletul la gură. Căci vede el acolo în fața lui o coadă de iepure ori numai i s-a năzărit, dar aleargă de-i sfîrșie călcîiele, și tot aleargă pînă cade cu botul în țărînă.

Unuia dintre Morari i-a fost sortit să ajungă ginerele lui badea Onache. Tot neamul Cărăbușilor a fost împotriva acestei nunți, că, ziceau ei, ce le trebuie ogari, după iepuri totuna n-au vreme de umblat !... Cînd au ajuns vorbele iese la urechile lui badea Onache, omul s-a supărat foc, s-a ridicat împotriva tuturor neamurilor sale, zicînd că el nu mărită fata cu o poreclă, ci o dă după un băiat din sat, și dacă neamul Cărăbușilor nu-l vrea — să nu vină la nuntă. Onache s-a pus de-a curmezișul fiecărui început de sfadă, omul a deschis și poarta, și sufletul în fața ginereului, primindu-l ca pe un copil al său. L-a apărut atunci cînd era nevoie de apărare, l-a ajutat atunci cînd era

nevoie de ajutor, și încet, pe ascuns, a tot încercat să-l treacă în credința neamului său, ori măcar să-i potolească firea, să-l deprindă cu felul domol și înțelept al Cărăbușilor.

La început toate păreau a merge bine. Mircea știa să asculte atunci cînd se spunea o vorbă mai înțeleaptă decît ar fi putut el însuși spune ; cînd avea vreun necaz, trecea pe la ai săi, dar nu uita, cu același necaz, să intre și pe la tata-socru. Pe urmă s-a dus la armată, apoi a venit războiul. S-a întors om voinic, în toată firea, acum nu el alerga după neamuri, ci neamurile umblau după el. Lui Onache nu i-a plăcut niciodată să alerge în urma altcuiva. L-a lăsat pe ginere așa chitit și înțelept cum venise, și chiar se bucura că, dacă nu el, alții, dar totuși l-au dus pe Mircea pînă la capăt, așezîndu-l bine pe temelie ; iată însă că a venit într-o zi Nuța, s-a așezat pe lăiță, a prins a boci și asta înseamnă că toate au fost în zadar. Nici Cărăbușii, nici armata, nici războiul — nimic nu l-a putut învăța minte, Mircea rămînînd a fi un ogar ce se duce unde îl asmuți, cum fusese tot neamul lor.

I-a trebuit lui fier, i-a trebuit lui tractor ? ! În loc de-a pune la cale treburile Ciuturii, el stă cu cioroi de vreo patru ani în singurătatea dealurilor, înghete motorină și-a ajuns de-a rămas numai o umbră dintre-însul... Bine, hai, se gîndea Onache, în vremea foametei mai toți ai lor au murit, poate i s-o fi făcut dor de neamuri, mă rog, dar ce ne facem cu casa, cu copiii ? ! Orișicum, Onache i-a dat singura fiică de neastă și acum el, nechibzuitul, o lasă cu copiii pe drum ! !

Furia lui badea Onache n-avea margini. Ciuda îi era atât de mare, încît l-a scos cu totul din țîțini — omul și-a pierdut și cumpătul, și somnul, și pofta de mîncare. Nopti întregi se chinuia tot vircolîndu-se în așternut, iar pe la zori se scula, ieșea în ogradă, lua o coadă de hîrleț să facă o nimica toată ; dar lucrul nu-i sporea și el cocea cît cocea în inima lui, iar mai spre amiază pornea prin sat. Se

ducea să caute vreo sămînță de-a Morarilor și să-i dea palme, pentru că n-a știut să-și crească vlăstarul neamului ; se ducea să întrebe cîrmuirea satului cum vine asta, că se trimite un om în cîmp, apoi ani întregi nu-și mai aduce nimeni aminte de dînsul, încît bietul om ajunge să asude cînd șade așa și nu face nimica ; se ducea să prindă felcerul satului și să-l întrebe pentru ce prosteste el lumea cu niște prafuri care nici nu te ajută să trăiești și nici să mori nu te lasă.

Cărăbuș umbla dintr-un capăt al satului în altul, apoi se întorcea înapoi, dar degeaba. Cele pe care voia el să le înșire nu puteau fi spuse în gura mare. Mai ales trebuiau să fie cu ochii în patru bătrînii, ce nu prea țin la drumuri lungi, la frig, și poate de asta, cînd căuta neamuri de-ale lui Mircea, dădea peste șefi ; cînd găsea vorbele pregătite să atace șefii, se pomenea cu medicul în față. Spre sară, tot ce-a vrut el să spună și n-a spus începea să-l frigă, și întorcîndu-se spre casă, intra la cîte-o mătusă din cele ce țineau samogoncă. Cîntea tăcut, de unul singur, lăuda puțoarea de băutură, pentru ca altădată, cînd i-a mai fi a bea, să aibă unde găsi un pahar. Se întorcea acasă ușor-cherchelit, se culca, dar somnul nu-l prindea. Pe la zori se scula și totul începea din nou — o vreme cocea prin ogradă, apoi se ducea prin sat să ceară socoteală turtora și iar trecea pe la mătușile cu băutură.

Cam la o săptămînă, zbuciumul acestei mari încrîncenări a slăbit și într-o vinere, trecînd pe la Nuța, Onache a întrebat-o în ce parte a satului ară „bărbatul acela tău“. Pe urmă, tot așa în treacăt, a mai iscodit cînd era vorba să vie el în sat, cînd urma să se ducă ea la dînsul.

O răsufare de seninătate a cuprins toată făptura Nuței și, cu toate că badea Onache părea a fi supărăcios și înțepat la vorbă în ziua ceea, Nuța știa că tatăl ei o să se ducă la Mircea, o să vorbească cu el, o să-l pună cumva la cale, îndreptîndu-l spre bine, și în urma acelei îndreptări copiii ei vor avea iar tată, și ea va avea bărbat.

„În ziua următoare, cam pe la amiază, Onache Cărăbuș, tuns și ras, îmbrăcat curățel, a pornit spre Hirtoape, urcînd prin cîmpurile satului pe-o cărărușă bătută de nevestele și copiii tractoriștilor. Ducea un coș greu de papură, un coș ce răspîndea în jur miroznă dulce de bucate. Venea cu pași încetiși și solemni, de parcă se ducea să sfințească pasca. Se probzea tot drumul pe sine însuși că n-a venit mai înainte să stea de vorbă cu Mircea. Orișicum, fi este socru, e om cărunt, trecut de ani, ar fi putut să-i dea vreun sfat ca să-i prindă bine.

„Iaca, chiar nu mi-o venit în cap mai nainte să trec pe la băiatul acela.“

Omul venea, se dojenea întruna și se mira : ca să vezi firea omului ! Se duce, iaca, să-i dea o mînă de ajutor ginerelui, pentru că o ajuns la strîmtoare, dar, atîta vreme cît Morarii se simt prost. Cărăbușii se simt bine, și cu cît mai rău le va fi unora, cu atît mai bine le va fi altora ! Așa e viața, ce să-i faci.

Era o zi senină, caldă, dar căldura venea de peste dealuri oarecum potolită de răcoarea unui început de toamnă. Soarele urcase sus, ca în miez de vară, bătea din plin și era atîta lumină aurie aici în largul cîmpului, încît badea Onache se pomenise amoițit ușor, de parcă ar fi gustat un pîhărel din vinurile celea rare pe care le gustă o singură dată și apoi o viață întreagă le tot ții minte. Și arătura, și miriștile, și păpușoiștile — toate păreau mulțumite că au ajuns cu bine acolo unde le poruncise firea, peste tot domneau miroznelor dulci de poame coapte. De jur-împrejur, cît vezi cu ochiul, numai liniște și pace. Cîte-o cioară se rupea greoi de la pămînt, zbura tăcută, de la o arătură la alta, Undeva, hăt departe, printre dealuri, lucea în bătaia soarelui o coadă de iaz.

Cărărușa pe care venea badea Onache serpuia domol, cu multă îndemînare printre bulgări, apoi la marginea unui lan de căsărită se pierdea în umbra fierbinte a pă-

lărilor. Răsărea ea tocmai hăt din celălalt capăt al lanului, iar cum, pe unde a trecut rămânea s-o descoase fiecare trecător în parte, despletind cu grijă pălăriile.

Era harnică, neogoită era cărăruşa ceea, şi chiar acolo jos, în umbră şi năduf, îşi avea călătorii săi. Se apropia toamna şi străvechii locatari ai cimpiei — soareci, furnici, ţistari — cărau pentru la iarnă. Pământul era cam bolovănos şi ei, ameţiţi de alita bulgăraie, cum ajungeau pe cărare, porneau ca din puscă în lungul ei, fiecare cu povara în spinare. Pomenindu-se cu badea Onache faţă în faţă, se smuceau nebuni în lături şi, cât ai clipi din ochi, dispăreau — uite ici au fost, ici nu mai sînt.

„Fură şi ei din colhoz, s-a gîndit badea Onache. Norocul lor că nu-s eu preşedinte, altfel le-ar fi de-a scăpării.”

De cum a ieşit din sat, badea Onache a pescuit din forfoteala de toamnă a cimpurilor huruitul tractorului cu care ara Mircea şi căuta să-şi ţină drumul mai spre vuietul cea. Cîmpul însă e larg, tractorul, cînd trece de la uşor la greu ori de la greu la uşor, îşi tot schimbă glasul, şi badea Onache ba îl pierde, ba iar îl găseşte. Tocmai de pe dealul unde era movila cea veche, zisă Movila lui Vodă, l-a zărit. Hăt departe, peste vale, acolo unde face o cotitură drumul-de-fier, pe-o buză de mirişte, strîmtoată din toate părţile de arătură, se zbuciuma un nor de colb vuind cu glas crîncen de metal. Nu plouase de vreo două săptămîni, se potoliseră vînturile, şi tractorişti îşi blestemau viaţa, căci colbul stîrnit de plug ara împreună cu dinşii, brazdă după brazdă.

Pămînturile arate de Mircea veneau puţin prăvălatic la vale şi se întilneau, cap în cap, cu un lan mare de păpuşoi, iar acolo la încheietură, între arătură şi păpuşoi, şerpuia o vilcăică încolţită ici-ocolo de fierul plugului. Era păscută de vite, încît ajunsese şi ea neagră ca o arătură şi singura ei verdeaţă rămăseseră numai cele cîteva tufe de salcie. Acolo, sub sălcioare, au fost cîndva două izvoare,

un pîrău numit Căinar — şi de mulţi ani ţăranii ce ţineau pămînt în părţile celea, cînd venea cineva de acasă cu mîncarea, se duceau de-a dreptul la cele două izvoare. Prăşitorii ce-şi luaseră mîncarea cu dinşii, cum sosea amiaza, coborau şi ei la umbră, la iarbă verde, la apă proaspătă.

Valea însă era micuţă de felul ei, îngustă. Cum s-a făcut colhoz, tractoarele venite să are, cînd ajungeau la margine, ieşeau în vilcăică să întoarcă plugurile, şi, pe semne, or fi năsadit pămîntul, că au secat izvoarele, şi nici pîrău, nici iarbă verde... Mai rămăneau însă foşnetul celor două salcii, mirozma crudă de imaş, de libertate, şi badea Onache a coborît în vilcăică, a pus la umbră coşul cu mîncare şi, ori de cîte ori se apropia nourul de colb, el îşi tot sălta pălăria în semn de bun găsit. Mircea însă nu-l vedea. Cum ieşea cu tractorul din mirişte, făcea o roată, întorcea înapoi, intra în brazdă cu tot cu colb şi se ducea de parcă zare de om n-ar fi fost prin apropiere. Era ceva nemaipomenit — se uita şi la deal, şi în stînga, şi în dreapta, şi numai în partea ceea unde stătea badea Onache nu s-a uitat niciodată.

„Las' că are draci băiatul ista...”

Mircea era furios. Draci poate că nu avea, dar îi sărise tandăra. Se mira şi el însuşi: ce Dumnezeu, parcă mai nu demult era în toane bune, mulţumit de toate, bucuros că mai scoate o arătură la capăt. Ba chiar şi atunci cînd răsărise peste deal un om cu coşul în mină, iar el încă nu-l recunoscuse, chiar şi atunci mai era cu inima senină, cu toate că, ce-i drept, începuseră să-l roadă nişte presimţiri. Apoi, pe măsură ce cobora la vale trecătorul şi se vedea, cu fiecare pas, că ţine drumul spre el, a început a se indispune.

Oricît ar părea de ciudat, dar aşa o pătea el de fiecare dată cînd cei de acasă treceau pe la dinsul. Îl prindea furia aşa din senin, şi omul nu-şi putea da sama ce-o fi fiind de capul acelor supărări? Ori că prea îl prinsese do-

rul de-o lume ascunsă acolo după dealuri, visa s-o vadă mine-poimîne, dar iată că din sat vin ai lui, îi aduc demîncare, albituri, și asta însemna că întoarcerea sa mai trebuia aminată; poate i s-o fi făcînd silă de blestemata lui soartă, că prea l-a zăvorît aici în pustietatea cîmpurilor, în vreme ce alții, oameni slobozi, încotro vor, încolo se și duc; ori că prin supărarea asta el voia să le dea de înțeles celor de acasă cit de înstrăinat e sufletul lui aici în Hîrtoape, cu cît greu își ciștigă el bucata de pîne.

Cînd arătura a fost dusă la bun sfîrșit și plîgul a trecut pentru ultima oară în lungul ei, culegînd pe ici-colo cite-un fulg de miriște, badea Onache s-a așezat lîngă coș, căci nu mai avea rost să stea în picioare. Mircea a coborît tractorul în vîlcieă și de abia atunci a scăpat de nou-rul de colb ce-l tot chinuise o zi întreagă. Mașina a amuțit, oprită de frîne oarecum într-o nară, cu botul întins spre albia Căinarului, încît părea că, gonită de sete, a tot alergat mii de verste și acum a căzut la doi pași de salvare. Că pîrăiașul secase demult, asta, firește, tractorul n-avea de unde s-o știe.

Mircea a coborît de pe tractor încet, ostenit, cu multă îngrijorare, cum coboară, de obicei, babele din căruță. Pomenindu-se cu pămîntul sub picioare, a stat o vreme nemișcat, de parcă nu-i venea a crede că pămîntul poate fi atît de greu, atît de nemișcat. După care, amintindu-și ceva, a prins a se tipări cu palma peste tot pe unde avea cîndva buzunare, căutînd de n-o fi rămas măcar ceva-ceva din comorile pe care le-a avut. Nu rămăsese nimic și, posomorît, a pornit spre cele două salcioare.

Venea încet, cu capul plecat, și a fost foarte ciudat cînd, din mers, i-a dat soerului bună ziua. Ciudat era, pentru că, într-adevăr, de unde putea el să știe, fără să-l fi văzut măcar o dată, că pe locul acela stă un om... Drept răspuns, Onache și-a plecat puțin capul. Ajungînd lîngă coș, Mircea a întrebat ceea ce moldovenii, de multe sute de ani, întîlnindu-se, se tot întreabă unii pe alții :

— Ce mai faci ?

Onache a zîmbit cam stingherit, cum zîmbesc, de obicei, țăranii, întîlnind în ziua pe care ei o sărbătoresc un consătean doborît de griji și oboseală.

— De, ce să fac ?... Îmblu și caut umbră, că așa călduri ca în vara asta nu mai țin minte să fi fost. Credeam că, poate, aici la voi, în Hîrtoape, îi mai răcoare, dacă-i tot un drac.

— Ai găsit și mata unde să cauți răcoare !

Mircea s-a așezat lîngă coșul trimis de Nuța, a stat o vreme tăcut, de parcă ar fi avut mari dureri de cap, și-a ridicat fruntea și pentru prima oară l-a privit pe badea Onache.

— Ce ești așa dres și ghilosît ? O fi vreo nuntă, vreo sărbătoare acolo în sat ?

Onache și-a coborît pălăria pînă peste frunte, ascunzînd o umbră de zîmbet — îi rău de gură ginerele ista al lui, dar las' să fie rău, că din asta unii se întîmplă să prindă la minte.

— De sărbătoare n-am ce să-ți spun, că nu țin sărbătorile, și nici de nunți n-am prea auzit, dar m-am dres și ghilosît, că, iaca, n-ai să mă crezi, dar nevoia te face. Băiatul acela al lui Țurture de mai anțărt îmi datorează niște ruble și de cite ori îi aduc aminte, se jură că n-are. Da mai luna trecută îl văd strecurîndu-se prin fundul grădinii cu o mașină de tuns. „Un' te duci, bre, cu mașina ceea ?”

— Mata îl întrebi ?

— Eu îl întreb. „M-o rugat aici unul să mă duc să-l tund.”

— El îți răspunde ?

— El îmi răspunde. „D-apoi, zic, măi, tu știi a tunde ?” — „Știu”, zice. — „Apoi, zic, de ce nu te repezi din cînd în cînd pe la mine, că totuna, îmi ești dator acolo niște ruble ?” Mi-a ieșit așa o vorbă din gură, da pe urmă mi-a părut rău, că nu dovedește să vie simbăta și de amu iacătă-lă-i. Da haina asta nouă, — că văd că te uiți chiorș

și la dînsa, — tot de nevoie am îmbrăcat-o, aceea veche s-o ros pe la coate, mînele s-au zdrențuit. Prin gospodărie îmi mai prinde ea bine, dar cînd ies în lume, trebuie s-o îmbrac pe aiasta nouă, că alta n-am.

Mircea și-a măsurat o vreme necazurile cu necazurile socrului, apoi i-a zis :

— Vezi să n-arunci nici haina cea veche. Ca să nu vie vremea s-o cumpăr de la mata.

Onache a ridicat sprîncele în sus, a mirare.

— Ce să cheltui banii degaba, că totuna ai s-o moștenești. Alte neamuri n-am.

Mircea a zîmbit.

— Pînă să moștenesc haina cea a matală, vezi să nu-ți las eu moștenire combinezonul ista. Că dintre tractoriști rar cine să ajungă la pensie...

Cărăbuș s-a uitat cu coada ochiului la haina ginerelei.

— Da-i al tău, nu-i al statului ?

— Amu-i al meu. Că ne-au oprit din leafă.

— Ia te uită... Și mult ți-au oprit ?

— Cîncizeci de ruble.

— Pentru o vechitură ca asta ? !

— Dacă nu, că la început era nou.

Onache a întins o mîină, a prins a pipăi haina, de parcă voia să afle de nu cumva statul i-o fi amăgit ginerile.

— Măi Mircea ! Să mă ierți, da iaca demult voiam să te întreb. Cînd ești îmbrăcat în halatul ista și ți-i a duce afară, apoi ce faci ? Că, văd, nici tu prohab, nici tu loc de curelușă.

— Dacă haina asta, tată, după ce-o îmbraci, apoi nu-ți mai vine a nimica.

— Bine, măi, și o pacoste ca asta vrei să-mi lași moștenire ?

— Atita am.

— Dacă nu, că sacul ista nu-i de mine. De-amu dacă a venit vorba, așa bătrîn și singuratic cum sînt, dar vreu

să-mi trăiesc viața din plin, cu vechile mele bucurii și păcate.

Mircea a luat coșul cu demîncare în brațe, l-a luat în cet și grijuliu cum iei un copil de țîță. A stat o vreme nemîșcat, culegînd cu virful nasului miroznă bucatelor și un anumit iz pe care îl aveau numai casa lui și toate celea cîte erau acolo în casă. Iată-i răsăreau de undeva din zare chipuri dragi, chipuri scumpe. A întreat cu glas vioi, plin de dor :

— Și chiar ce mai fac ciocîrlanii ceia ai mei ?

— Ce să facă ? ! Aleargă. Copiii aleargă că-s mititei și li-i a joacă ; Nuța aleargă pentru că-i singurică și nu le dovedește pe toate. Încolo, slavă Domnului, sănătoși.

— După atîta alergătură și să nu fie sănătoși !

Mircea a luat șervețelul cu care erau acoperite bucatele, l-a așternut între el și badea Onache.

— Vină mai aproape, că aici pare să fie și un șip cu samogoncă.

— Nu, că eu am mîncat nainte de-a porni la drum. O făcut fata ceea un borș că nu mă înduram să mă scol de la masă.

— Și cu samogoncă tot te-a cîstit ?

— Cum să nu !

Mircea s-a uitat prin coș, chitînd cu ce să înceapă masa. A scos o jumătate de pine proaspătă, coaptă pe vatră, un toc de chibrite umplut cu sare, le-a pus alături pe șervet. Se gîndea ce să mai scoată. Îi era foarfe, de dimineață nu luase nici năfură în gură, dar între el și foamea lui s-a așternut o osteneală nemaipomenită. Îl dureau ochii roșiți de colb, iar imășul înțepenit, pămîntul molcom și greu pe care ședea a prins a-l legăna cum nu se mai poate de dulce. Și i-a venit lui așa, deodată, să lase totul baltă, să se întindă, ca pe vremuri, în co-

pilărie, peste aceste rămășițe de iarbă verde și să-i ardă un pui de somn, ca să-l țină minte o viață.

„Vrei să ațipești un pic ?” — l-a întrebat, mut, cu privirea, badea Onache.

„Aș vrea eu, dar cum s-o fac ? !” — i-a răspuns acela fără cuvinte.

„Ce, adică cum s-o faci ? Te întinzi pe spate, închizi ochii și atît.”

„Bine, dar ce să fac cu tractorul cît oi hodini ?”

„Tractorul îl trimiți în moașă-sa pe gheață și, pînă tragi un pui de somn, el numai bine s-a întoarce.”

Mircea a zîmbit : ce crezi, s-ar putea să fie un sfat bun. A pus pînea înapoi în coș, a acoperit coșul cu șervețelul, s-a întins așa, orbește, fără a-și alege loc. Era prea multă liniște în jur — tăcea pămîntul, tăceau semănăturile, și socru-său tăcea. A ațipit pe-o clipă, dar a tresărit, s-a ridicat în capul oaselor, s-a uitat lung, buimac la mașină. Nu se putea dumeri : ce s-o fi întîmplat, de ce tace tractorul ? Pe urmă și-a dat sama cum vine. S-a culcat din nou, cuminte, răbdător, iar într-un tîrziu a început a se stinge și bătaia celui alt tractor, care-i ciocănea cu săptămînilor în măduva oaselor. Cum a scăpat de ele, de amîndouă, au început a i se lipi dulce ochii, i se topeau mușchii, legătură cu legătură, și liniștea din jur a prins a-l înfășa în faldurile sale.

Onache stătea alături și, pe furis, cu coada ochiului, își cerceta ginerile. De sub petele de unsoare și colb se întrezărea un obraz palid, secătuit. Ochii într-adevăr îi fugiseră adînc în fundul capului, părul nepieptănat, înclăt de sudoare, îi cădea mițe și de aceea pleșul din creștet părea ciudat, numai pete. Respira atît de puțin, atît de încet, încît coșul pieptului părea că nu se mișcă deloc, și badea Onache și-a întors grăbit privirea în altă parte. L-a fulgerat un gînd prostesc, i s-a părut că ginerile va muri, acum, aici, în clipa asta, și l-a cuprins

un fel de spaimă, căci nu vroia să rămînă cu un mort alături într-o zi atît de frumoasă.

Tăcerea cîmpurilor a ținut mult, apoi dinspre Bălți s-a arătat un tren. Venea numai locomotiva, fără vagoane. O vreme s-a furișat mută, pe ascuns, apoi de după cotitură s-a năpustit sălbatic, umplînd cîmpia cu scrișnet și vuiet. Onache, cu toate că zărise locomotiva de departe, cînd s-a arătat ea, vuind, de după cotitură, a tresărit. Mircea însă zăcea nemișcat. Nici o umbră de îngrijorare n-a fluturat pe obrazul lui supt, și badea Onache s-a gîndit : ce noroc că trenurile umblă pe-un drum hotărît din timp, altminteri cîtă lume ar fi turtit ele !

Trecuse de amiază. Vremea se mai răcorise, spre asfințit s-a lăsat un cîrd de nurași și au închis cerul acolo unde urma să apună, hăt mai tîrziu, soarele. O boare de vînt flutura domol frunzișul sălciilor. Mircea zăcea nemișcat, întins pe spate, și hodinea împreună cu imașul, împreună cu cîmpurile din jur. Acum pieptul i se mișca încet, ritmic, și cînd vîntul lăsa cele două sălcii în pace, se auzea o suflare plină, de om adormit.

Onache, ca să nu-i strice somnul, stătea nemișcat, și poate pentru că a stat multă vreme nemișcat pe același loc, a început a-și aminti lucruri vechi, trecute demult. Își amintea întîmplări grele, triste, neplăcute. A încercat să fugă cu gîndul de ele, dar n-a izbutit. Și, furat de eele amintiri, a oftat. A oftat adînc și îndurerat, cum oftează moldoveanul numai atunci cînd rămîne singur-singurel cu necazul lui.

— Ce oftezi așa de greu ?

Prins pe neașteptate, badea Onache n-a știut ce să-i răspundă. S-a bucurat însă că ginerile nu doarme. Potopul de amintiri ce dăduse năvală peste dînsul îi răscolise sufletul și multe din mușcăturile cele vechi au început așa, deodată, a singera. Îl durea și n-avea cui i se plînge — acum, slavă Domnului, are măcar un ginere alături.

— Iaca, măi băiete, nu știu cum se face, dar de fiecare dată când nimereșc pe dealul mic, mă doare inima și pace.

— Te-o fi durînd, pe semne, după jumătatea ceea de desetină.

Onache și-a întors capul, s-a uitat la el lung, pentru că nu s-a așteptat la o asemenea întrebare din partea lui. Așa ceva puteau să-l întrebe președintele, șefii din raion. dar să-i spună cuvintele ăstea tocmai ginerele? Cu toate că, s-a gîndit Onache, după ce stai atîția ani în cîmp, singur cuc, poți spune lucruri și mai deocheate.

— Nu-i vorba de jumătatea ceea de desetină, că eu niciodată n-am alergat după pămînt. Unde mai pui că pămîntul meu, moștenit de la tata, i l-am dat pe urmă Nuței de zestre, așa că, ce să mă doară inima după ceea ce nu mai era al meu?!

— Atunci dar pentru ce te doare?

— Știu eu... Mare lucru dacă n-o fi din pricina paraginii celeia, că-i o pacoste cum n-a fost alta pe lume.

Cu toată osteneala sa, Mircea s-a ridicat, curios într-un cot.

— Care paragină?

— Parcă tu nu ții minte că jumătatea ceea de desetină era în două cu paragină! Cu toate că, a adăugat el înțepat, se poate întîmpla să fi uitat, că tu n-ai prea imblat cu noi la prășit. După nuntă te-au luat la armată, pe urmă — concentrarea, pe urmă — războiul, da noi trei — eu, Nuța și Tincuță — am tot dat cu sapa în paragina ceea, că era vai de capul nostru. Ne sculam cu noaptea în cap, luam sapele, o bucată de pine în traistă, un ulcior cu apă și — hai, băiete, pe dealul cel mic. Căi mi-au fost rechiziționați, mi i-au luat și pe dinșii la răz-

boi. Săracul nostru pămînt era numai cîlți, numai ațe, și de dimineată pînă sara tot dădeam cu sapa în blestemul acela. Sara, cînd ne întoarcem, apoi, mă crezi, de la umeri în jos nu simțeam minile deloc, iar a doua zi ne sculam în faptul zorilor și iar la deal, că după prășitul cel dintîi vine prășitul cel de-al doilea, apoi cel de-al treilea, și tot așa vara întregă. O buruiană mai păcătoasă n-am apucat — iaca treci, măi om bun, cu sapa peste dînsa, o tai adînc din rădăcină, da peste cîteva zile, mai ales dacă vine o bură de ploaie, iar prinde viață. Spunea într-un rînd învățătorul Focșa că dacă iei un fir de paragină și-l spînzuri sub streășina casei, lăsîndu-l acolo spînzurat opt ani de zile, vară și iarnă, da după aceea îl scapi pe-o margine jilavă de bulgăre, prinde iar verdeață, tămîia mamei lui!

Cărăbuș a amuțit. Ședea supărat, puțin cam zăpăcit, de parcă toate cîmpurile din jur erau numai buruiană, iar ei doi au ieșit cu sapele în cîmp și se puneau la cale cum să facă s-o zărească. Onache nu știuse nici atunci, nu știa nici acum, dar Mircea nu vedea pentru ce-și face socrul atîta inimă rea.

— O arătură bună și s-a zis cu paragina.

— Iaca, bre, chiar îți mințanesc că m-ai pus la cale, a zis Onache sarcastic.

Apoi, după ce l-a lăsat o vreme pe ginere să-și guste din plin mulțumirea ciștigată, a pornit a șopti încet, trist, cum se vorbește atunci cînd vine ceasul spovedaniei:

— O viață întregă am visat să-mi cresc la casă o pereche de strîjnici, să cumpăr un plug nou, să ies într-un miez de vară cu cei doi băieți. să întorc pirul cu rădăcina la soare, cînd a fi el mai fierbinte. Pe urmă, mai spre toamnă, să vin cu boroana peste parina ceea, s-o boro-nesc o dată, de două ori, de zece ori, să clădesc o giroadă naltă din spagate albe și apoi să scot chibritele.

Mă chiteam să-i dau foc noaptea, să se vadă în toată câmpia cum arde paragina pământului meu.

Cărăbuș a tăcut, și-a plecat amărît capul.

— N-am avut, iaca, noroc. Pîn' una-alta a venit războiul, pe urmă s-a făcut colhoz, ne-au luat și pămînturile, și plugurile, și paragina.

— Cum, și paragina au luat-o ? !

Onache nu admitea gluma cînd se vorbea de lucruri sfinte.

— Apoi numai că. Mi-au luat-o atunci cînd s-a făcut colhoz, împreună cu pămîntul.

Mircea a prins a rîde. Demult n-a rîs el aici în cîmp, așa ca să ridă în voie, pînă la lacrimi, și chiar după ce îi trecuse risul, se mai întorcea la el, culegînd cite-o fărîmătură scăpată pe ici-colo.

— Să nu te superi, tată, da îi întîia dată cînd aud un om să plîngă că i s-a luat buruiana în colhoz.

— Iaca, chiar să știi că îmi pare rău după dînsa. Nu atît după pămînt, nu atît după plug, cit după paragina ceea îmi pare rău.

— Mare poznaș mîi ești. Apoi nu ziceai mata mai adineaori c-ai fi vrut s-o scoți cu plugul, să-i dai foc ?

— Ziceam.

— Ei, hai, iaca, pornim în doi prin arătură, trecem pe acolo pe unde erau cîndva pămînturile matala, și dacă găsești măcar o buruiană, aduc un braț de paie și-i dau foc tractorului ista.

— No, că vezi tu cum vine povestea ! Buruiana era a mea, mi-a mîncat zilele mie și eu eram acela care trebuia să-i vin de hac.

— Lasă, tată, parcă îi mare lucru la mijloc — o scoți mata ori vine altul s-o scoată ?

Onache s-a cutremurat de cele auzite.

— Taci din gură, mîi băiete, că la mijloc e un lucru mare de tot ! E, poate, lucrul cel mai mare în viața unui

om ! Răfuiala cu dușmanii e un lucru care mă privește numai pe mine, și eu nu-i pot da cu nici un preț pe mîna altora. Dușmanul meu e dușmanul meu, și, deci, lasă-l să steie aici în fața mea, că e o parte din soarta mea, iar soarta nu poate fi dată pe mîna altuia !

— În loc de-a tot boci după paragina ceea, mata, tată, mai bine ne-ai face nouă, tractoriștilor, o cinste frumoasă, că te-am scăpat de cel mai mare chin al vieții.

Onache a rîs încet — știi că nu-i prost ginerele ista al lui :

— Las' că voi și așa ați fost mulțumiți bine pentru munca voastră. Vi s-a dat cu vîrf și îndesat.

— Cine, mă rog, ne-a mulțumit atît de bine ?

— D-apoi statul.

Cum stătea el, întins pe spate, cu ochii închiși, Mircea s-a pomenit deodată că pe obrazul drept i-a răsărit o înspicare roșie de sînge, de parcă cineva l-ar fi atins, în plină putere, cu un vîrf de bici. Omul s-a ridicat, a prins a cerceta împrejurimile, căci în jumătatea ceea de ceas, cit zăcea el aici întins pe spate și vorbea cu socru-său, lumea întreagă a fost de citeva ori răsturnată, destrămată și adunată înapoi. Acum el voia să afle ce-a mai rămas din cite au fost, dar îl dureau ochii de colb, mintea și cugetul îi erau legănate de-un început de hodină, și el, așa nedreptățit cum era, s-a culcat iarăși la locul lui, fără a încerca să le descurce pe toate.

Simțindu-se oarecum vinovat, badea Onache a pornit o vorbă lungă despre viața lui, despre viața multor oameni pe care i-a cunoscut și, legănat de murmurul vorbelor din bătrîni, Mircea, în cele din urmă, a adormit. Vreo trei ceasuri la rînd Onache l-a tot așteptat să se trezească, dar Mircea dormea dus și soarele începu să scapete spre apus. Văzînd cum stau lucrurile, badea Onache a luat coșul, a găsit șipul cu basamac, a băut întocmai atît cît i

se cuvenea unui socru cinstit de singurul său ginere. A ciupit din coș ceva gustare, apoi l-a acoperit, l-a pus la căpățîiul lui Mircea, s-a ridicat și a pornit încet spre sat.

Iar Mircea dormea. Dormea cu somnul unui fir de pleavă bătut de ploaie printre bulgări; dormea cum doarme o piatră de hotar dezgropată de fierul plugului și aruncată într-o ripă; dormea ca un ciobănaș ce-a tot alerbat după oițele pierdute, dar nu le-a putut da de urmă și, răpit de oboseală, a căzut.

Visa pesemne, aceleași brazde grele de cernoziom, aceleași văi, și dealuri. O fi arînd prin somn. Poate ara, poate boronea. da poate umbla și căuta pe sub toți bulgării sămînța ceea rară de noroc. căci, cu toate că nu l-a auzit nimeni să se plîngă că nu-l are, cine poate spune sus și tare că știe căile sufletului omenesc! Și-apoi ce înseamnă a căuta să le știi? Un adevăr întreg, rotund, despre viața unui om este cu neputință de adunat, pentru că, oricît de multe am cunoaște, oricît de sincere și amănunțite ar fi spovedaniile lui, mai mult decît știm noi, și mai mult decît ne-ar putea el istorisi, rămîne neluminat de harul cuvintelor și, deci, necunoscut rămîne.

Căci, ca să vezi, simplu e cum nu se mai poate: un om ară în cîmp cu tractorul. Cine trece mai pe-aproape și îl cunoaște, acela îi dă un „Doamne-ajută”: care e mai grăbit se face a nu-l vedea și-și cată înainte de drum, — dar nici unuia, nici altuia să-i treacă prin cap ce bătălii se încingeau aici în largul cîmpului între un biet tractorist și soarta lui. Nimeni n-a stat să numere, și niciodată nu va mai putea număra cîte lovituri de moarte a primit unul, cîte le-a primit celălalt. Nimeni n-a văzut și niciodată n-o să vadă cum biruitorul puneă genunchiul

în pieptul celui învins și cum cel învins, după ce-și tămăduia pe ascuns rănila, ridica piatra din nou.

Acum totul sfîrșise. Melîțat ca un fuior de cînepă, făcut una cu pămîntul, Mircea zăcea și era de mirare că această pojghiță de om mai suflă. Sufla însă, și asta însemna că bătălia încă nu s-a încheiat. S-a lăsat zdrobit ceea ce a fost adunat din lut, dar omul nu e numai trup, omul e și suflet. Și fie că l-am tot căutat — sufletul cela — și nu l-am găsit, fie că îl vom căuta mii de ani înainte și nu-l vom găsi, el totuși este. Sufletul se poate întimpla să fie ceea ce un om a văzut și a înțeles din lumea care-l inconjoară. A trăi înseamnă în primul rînd a cunoaște. Fiecare om poartă cu el o lume întreagă, așa cum a văzut-o, cum a cunoscut-o, cum a înțeles-o.

Mircea Moraru purta și el în sine o lume a lui. A adunat-o fir cu fir mulți ani și acum, trecut de patruzeci, cînd s-a pomenit singur în cîmp, a început s-o frămînte și a rămas uimit, căci, Doamne, cîte mai erau acolo! Răsărituri și amurguri ce-l furaseră cîndva prin frumusețea lor, întorsături sprîncenate de limbă maternă, cîntece, mai bine zis crîmpeie de cîntece, versuri ce dospesc cu anii în adîncul firii omului și se trezesc cînd le vine lor a se trezi. Și mai avea cu el nespusele farmece ale unei femei, dulcea ciripeală a primului său copil, asprimea glodurilor de toamnă, căldura brazdelor proaspete, gustul apei unei fîntîni din care și-a potolit setea tot neamul său ani și ani de zile.

Dar, firește, în fruntea acestei lumi stătea Ciutura, adică adunătura ceea de oameni buni și răi din mijlocul cărora s-a ridicat și a crescut. Ciutura i-a fost întotdeauna dragă și Mircea de mic s-a obișnuit a-și alege din mulțimea din jur un tovarăș ca să lege prietenie, să-l asculte, să învețe de la dînsul. Cît a fost mic, în sufletul lui domnise chipul mamei sale, apoi, alături de ea, a

răsărit învățătorul Miculescu. Cum s-a ridicat flăcăuan, a început a purta cu el felul de a judeca al tuturor vecinilor, în armată se pune la cale cu tatăl său, iar după ce s-a întors de la război, multă vreme a gospodărit împreună cu camarazii de prin tranșee.

• Viața însă e cu ale ei, viața nu stă pe loc. Se risipesc un rînd de case și se ridică altele în locul lor. Mor un rînd de oameni și se nasc alții, se ieftinesc multe din cele ce-au avut cîndva preț și în locul lor altele, ieftine de cînd lumea, ajung a se scumpi. Se risipeau și se ridicau case noi, mureau unii, se nașteau alții și în lumea pe care o purta Mircea cu el. Dar, ciudat lucru! Orice și oricum s-ar fi schimbat, în sufletul lui mai era un om care stătea ca un munte, stătea ca un destin, stătea ani și ani de zile, privindu-l molcom nu atît în ochi, cît în suflet.

Era, firește, Onache Cărăbuș. Acest hîtru ciutureau a pus stăpînire pe sufletul lui hăt demult, cînd Mircea de abia se ridicase băietan, iar badea Onache, tînăr pe atunci, ieșea serile pe la poartă cu un sac de pătărăni. Moțnea o mare putere ascunsă în omul cela poznaș iar Mircea tocmai era la vîrsta cînd omul caută putere. Fără a-și da bine seama, s-a lăsat furat din prima zi și, înainte de-a fi visat să placă Nuței, el caută să intre în voia tatălui ei.

Trecut-au ani, Mircea a făcut o armată la români, apoi alta — la ruși, a trecut prin focul unui război, a îndurat o foamete grea, acum de patru ani ară cîmpia. De atîtea ori s-a tot tulburat și limpezit lumea în jurul lui, atîta a fierț și a răsfierț lumea pe care o purta cu el, încît acum, cînd se întorcea cu gîndul la cele trecute, mai că nu-i venea a crede că toate cele să se fi întîmplat cu un singur om.

Și totuși ău fost. O mare întreagă de destine s-au strecurat prin viața lui. I-au murit părinții, s-au pierdut

pe undeva prin România urmele învățătorului Miculescu, au îmbătrînit și s-au prostit la minte isteții vecini de altădată, au început a se pierde prin umbrele amintirilor tovarășii de război, și numai Cărăbuș rămînea în viața lui trainic, tăcut și plin de demnitate.

Era lucru de mirare: pentru ce-o fi tot rămas el acolo, căci n-avea obiceiul să dea nici sfaturi bune, nici rele. Nu se pricepea la război, habar n-avea cum lucrează un tractor, ocolea orice capăt de vorbă, dacă mirosea a politică. Și, cu toate acestea, rămînea locului, și cînd lui Mircea i se făcea dor de-un om cumsecade, ori se încurca în ale lui, ori îi mai venea poftă de-a pune țara la cale, îi răsărea în minte același Onache.

După atîția ani de tovărășie părea că ei cu o singură pereche de ochi văd lumea, cu o singură minte judecă, cu un singur tractor ară. Slăbiseră acum rău și unul, și celălalt. După ce-au tot hrănit satul și au tot cărat pine la gară, au secătuit peste măsură, asudă amîndoi chiar cînd stau și nu fac nimic. Asta i-a cam speriat și ei au început a trage cu urechea, au prins capăt de vorbă despre un doctor din Bălți, despre care se spunea că jupește lumea de bani, dacă și sănătate știe să dea.

E mare lucru cînd are omul un prieten bun, un prieten vechi, de nădejde. Și Mircea îl avea. Săptămîni întregi nu mai sfîrșeau ei vorba între dînsii, ba chiar și în ziua cînd avea să sfîrșească arătura de pe dealul cel mic, Mircea sfătuisese multe ceasuri la rînd cu socru-său. Tractorul venea încet cu plugul din urmă, iar ei tot puneau țara la cale și pe toate le descurcau de minune, la toate găseau un anumit tîlc.

Pe după-amiază, cînd în zare a răsărit un om cu coșul în mînă, ei tocmai mîntuiau un capăt de vorbă ca să începă altul, dar, sfîrșind una și începînd alta, Mircea a amuțit deodată. O presimțire grea ca un blestem i-a trecut prin măduva oaselor. Nici nu știa, nici nu bănuia măcar cine-o fi fost călătorul din zare, încotro și-o fi

ținând el drumul, dar s-a cutremurat, pentru că semănau, vai, semănau ca două picături de apă — bătrînul din zare cu cel cu care tocmai stătea la taifas.

— Ei și apoi, după cum îți spuneam, cînd am văzut noi una ca asta...

Mircea căuta să-și ia tovarășul înainte cu vorba, dar degeaba. Bătrînul cu care sfătuia l-a zărit pe celălalt bătrîn din zare și a amuțit. Apoi, tot tăcînd, a început a se gîti de ducă, pentru că nu se puteau înfilni față în față, nu puteau iară deveni un singur om, dat fiind că bătrînul închipuît de Mircea era firav, bolnăvicios și bătrîn cu totul, pe cînd cel din zare mai avea încă viagă, mai avea încă mușchi. Puterea merge cu capul înainte, puterea își face singură dreptate. Cel slab trebuie să cedeze în fața celui puternic — e o lege tristă, dar o lege de fier în această lume plină de păcate. De abia după ce și-a petrecut tovarășul acestor zile grele, Mircea deodată și-a dat sama cît de istovit și secătuit este, dacă pînă și închipuirea lui naște oameni tot atît de osteniți și secătuiți.

Onache Cărăbuș vine și tot vine, și e atît de vioi, atît de semeț, încît Mircea deodată a simțit o zavistic neagră pentru vitalitatea soacrului său. A hotărît într-o singură clipă, printr-o scinteie disperată a minții și sufletului, a hotărît să facă totul, dar să se descătuseze, să-și întoarcă setea de viață. Dacă tractorul e de vină, va părăsi numai decît norul ista de colb cu cistigurile sale mari, cu slavă cu tot, și nu se va lăsa pînă nu se va întoarce în rîndul celor puternici, care merg cu capul înainte de-și face singuri dreptate.

Apoi a urmat o tăcere lungă, încrîncenată, și nu s-a mai gîndit la nimic pînă nu a scos arătura la capăt. Iată că, în cele din urmă, tractorul a ieșit din brazdă, a amuțit. Încet și ostent, Mircea a coborît din mașină, a pornit spre tufele de salcie fără a vedea bine pe unde calcă. Era ostent și necăjit, îl dureau ochii de colb, dar, firește,

nu în așa măsură ca să nu-l poată vedea pe omul ce venise din sat anume pentru dînsul. Nu-și putea ridica însă privirea, pentru că încă din zare l-a văzut că-i mai zdravăn, mai bine îmbrăcat, mai zgîrcit la vorbă decît cel Onache pe care l-a purtat o viață cu el. La o astfel de trădare Mircea nu se putea aștepta și, cum a ajuns alături, o tot făcea pe supăratul. Chiar și pe urmă, cînd intrase în vorbă, n-avea ochi să-l vadă, după care s-a întins pe spate, căci era mort de oboseală. Vorbise ceva cu bătrînul Onache, dar puțin îi păsa de cele ce spune, puțin îi păsa de cele ce aude. Apoi l-a furat somnul. A dormit mult și greu, a dormit cu somnul unui fir de pleavă bătut de ploaie printre bulgări, a dormit ca o piatră de hotar ajunsă acum într-o rîpă, a dormit cum doarme un ciobănaș cînd își pierde singurele sale oițe.

Tîrziu, după miezul nopții l-a trezit un mărfar. Bui-măcit de somn, s-a ridicat în capul oaselor, a petrecut oarecum mirat fluturașul de lumină roșie de la coada ultimului vagon. Stătea așa și nu se simțea în apele lui, cum nu se simte omul adormit pe neștiute trezit la o bucată de noapte. Dar, cum stătea așa încruntat, a început a i se zbate, undeva în adîncuri, o sămîntă de gînd nou. Viața, în fond, nu este nici dulce, nici amară, nici ușoară și nici grea. Viața este așa cum este, și în loc de-a te tot căzni din răsputeri ca s-o pătrunzi, s-o înțelegi, s-o îmblinzești, mult mai cu cale ar fi să le lași pe toate baltă, primind-o așa cum este ea. Acest gînd, venit tam-nisam în puterea nopții, în singurătatea dealurilor, l-a cutremurat, și în urma lui o mare seninătate sufletească, o pace adîncă și înțeleaptă s-a lăsat peste el. L-a primit odată pentru totdeauna, și după aceea împăcăciune s-a simțit bine, cum nu se mai simțise cînd știe de cînd.

„Hei, mări, că prost am mai fost ! ! !“

O noapte senină cu mii de stele picura domol deasupra cîmpiei. Pămînturile stăteau goale, răcorite, țineau a pustiu și tresăla, înfrigurată de singurătate, în ma

omului. Mircea a căutat să ghicească după Carul cel Mic cam cît mai poate fi pînă la ziua, dar uitase cum se întoarce el spre zori cu proţapul. Şi totuşi, simţea o uşurare, un început de înprospătare în toată făptura sa, şi această noapte, aceste stele, această arătură aşternută de el peste dealuri veneau să pună sfîrşitul unei vieţi, pentru a lăsa să înmugurească cealaltă viaţă. Măsura — iată ce pierduse el aici în largul cîmpului şi ce i-a adus din sat bătrînul Onache în coşuleţul cela de papură. Două mii de turaţii pe minut e bine pentru un tractor. Pentru un om asemenea viteză nu e bună, pentru că omul nu e maşină. A ara e bine ş-a semăna e bine. A iubi e bine ş-a urî e bine. Dar toate acestea bune sînt numai atunci cînd le faci pe rînd, cu măsură. Atunci însă cînd omul ară, şi iară mai ară, atunci încetează de-a fi om şi devine maşină. Omul însă nu e şi nici nu poate fi maşină. Omul e o făptură cerească, născută pentru a primi viaţa ca o minune, ca o sărbătoare, şi în ziua cînd sufletul nu se va mai putea rupe de la pămînt, nu va mai putea zbura peste zările albastre, viaţa omului va fi coborîtă la nivelul vieţii unei gloabe, nedeosebindu-se prin nimic de ea.

Şi viaţa, vai, era atît de frumoasă, atît de nemaipomenită! Într-un tîrziu, cum stătea el așa, ridicat în capul oaselor, a început să i se năzare că-i băietan de şaisprezece ani. În vale pasc caii tătine-său, dincolo, peste deal, dormea o fetișcană de sama lui, pe care n-a văzut-o de două zile şi de care i s-a făcut amarnic dor. Şi avea atîta farmec noaptea din jur, şi cîmpia, şi cerul, încît el a început a se gîndi că totuşi nu degeaba au fost toate cîte au fost. Fireşte, sînt mii de feluri de-a ajunge la un hotar, la o convingere. Unii găsesc această clipă de iluminare uşor, alţii mai greu, iar dacă el n-a putut-o găsi pînă în noaptea aceea senină din mijlocul cîmpiei, înseamnă că a avut dreptate soarta, trecîndu-l prin toate prin cîte l-a trecut.

Apoi iată a venit şi ziua aceea blagoslovită în care Mircea şi-a lepădat tractorul în brazdă şi a pornit prin cîmpuri, pe de-a dreptul, spre Ciutura. De obicei, altori, în drum spre sat, se oprea la cîte-un pîrăiaş şi, ajutat de nisip, de pietricele, îşi curăţea, pe cît se putea, obraţii, minile. De data asta, cu toate că picioarele îl duceau pe la toate pîrăiaşele, pe la toate băltoacele ce i se nimereau în cale, nu s-a oprit. I-a venit lui așa, deodată, să se arate în faţa satului întocmai cum a coborît de pe tractor. O să le placă, nu le-a plăcea — treaba lor.

A intrat în sat pe drumul cel mare ce venea dinspre Pămînteni, şi pentru prima oară se întorcea de la arat venind prin mijlocul satului. Şi-a adus aminte cum umbla el, parcă mai nu demult, pe drumul ista — se ducea la şcoala de tractorişti. Acum, vezi, se întoarce. Aşa e viaţa omului — te duci, pe urmă vii. Şi el venea încet, cumpănit, ca să-l vadă satul bine şi împreună cu Mircea flăcăuanul, împreună cu Mircea-ostaşul, să-l ţină minte şi pe Mircea-tractoristul.

Omul venea încet, tot cătînd în jur şi se minuna întruna. În acei ani mulţi şi grei, cînd desfunda şi despărgea pămînturile, copiii satului creşteau prin somn, cum li se şi cuvine copiilor ştrengari, apoi se însurau, îşi făceau case, şi acum o sumedenie de case noi — case mindre şi trainice — îi ieşeau în întîmpinare. Mircea încă nu ştia cînd, cum, cine a ridicat aceste case, dar nici nu se grăbea să afle. Las', are vreme multă înainte, şi apoi îi plăcea să ghicească după cătătura casei, după vecini, după garduri, a cui poate ea fi. A început chiar să-l încerce zavistia şi s-a gîndit că n-ar fi rău ca ceva mai încolo să se apuce şi el cu Nuţa să facă o casă nouă, pentru ca pe urmă, cînd se va întoarce înapoi un ciutorean furat de drumuri, să aibă şi acela de ce se mira.

Treceau oamenii pe drum. Îi dădeau bună ziua și el le răspundea ori, de erau mai în vîrstă, le dădea el bună ziua și ei îi răspundeau. Și se tot uitau lung la dinșii, căci nu-i prea cunoștea. Cei de-au fost cîndva tineri acum au prins a îmbătrîni, copiii de altădată acum scăpaseră la vorbă răgușită de flăcăuani, iar în locul lor — o puzderie de micuți pe care numai mamele i-or fi cunoscînd.

De printre case se ridicau livezi noi. Mircea se bucura de hărnicia copacilor, ascultau șopotul lor lin și se gîndea cu o anumită părere de rău că în nopțile cînd ara el și dormea de osteneală la volan, cînd tractorul ieșea din brazdă și o pornea aiurea prin cîmp, aceste livezi șopteau dulce, tainic, iar în zilele de arșiță, cînd mașina înfierbîntată se întipărea pe pielea omului cu orice șurubaș s-ar fi atins de ea, în zilele celea amare și grele, aceste livezi răcoreau lumea cu umbra, cu poamele lor...

*

Nuța tocmai sfîrșise de măturat ograda cînd a deschis el porțița. Era simbătă, și în fiecare simbătă obișnuia să măture în ogradă. Acum, îndreptîndu-se din șale, stătea cu mătura în mină, stătea mirată, încurcată puțin. În lungile săptămîni de așteptare, tot frămîntînd întîlnirea lor ce urma să vie, ea își pregătea în minte cele cîteva (vorbe pe care trebuia să i le spună pentru început. Erau, de obicei, vorbe senine, vorbe frumoase, glumețe, și ea le ținea de-a gata, dar el tot nu venea și atunci acele cuvinte deveneau întepătoare, cu ghimpi, dar el tot nu venea, și iată că aceleași vorbe începeau a aduce a ocară. Acum, ca inadins, Nuța n-avea nimic pregătit la sufletul ei și, vînzîndu-l cum intră pe porțiță, l-a întrebat bănuitoare :

— Așa-i că-mi vii ?

Și Mircea, zîmbind, s-a predat :

— Îți vin.

În bătătura casei, la doi pași de prag, creștea un pîlc de troscot amestecat cu frunze rotunjoare de colăcei.

Nuța, ori de cîte ori se ducea la fîntînă, avea obiceiul să verse pe locul cea puțină apă rămasă în cîldare. Mircea o dojenea, zicînd că mai bine să facă încă doi pași, să verse apa mai la vale, la tulpina prăsadului. Că, zicea el, din tufe de colăcei n-ai să cosești iarbă ca să iernezi o vacă, iar copacul cea, oricît ar fi anul de greu, face cîte două-trei pere la copii. Nuța zicea că da, cum să nu, dar povața bărbatului îi intra pe-o ureche, îi ieșea pe alta și, cum pornea spre fîntînă, iar vărsa apa pe pîlcul de iarbă.

Acum prăsadul de care se îngrijea Mircea era cam slab, în schimb iarba lîngă prag crescuse naltă, deasă, ca mătasea. Mircea s-a bucurat de obișnuința asta nesocotită a nevestei sale și nimic pe lume nu i se părea mai priitor, mai frumos la casa omului decît un pîlc de iarbă verde în fața pragului. A venit, s-a așezat pe ea să se odihnească, fiind obosit de drum. Nuța a lăsat mătura. A venit, s-a așezat și ea alături, ajutîndu-l să-și tămăduiască marea lui osteneală. Iar de prin mahala de acum por-nise zvon despre întoarcerea lui și de undeva de prin grădini au început să răsără copiii lor. Îl vedeau pe tata atît de rar, încît începuseră a se înstrăina de el și, venind, se lipeau mai mult de Nuța, se așezau alături și abia pe urmă începeau a-l fura cu coada ochiului. S-au adunat și stăteau cu toții grămăjoară, nemișcați de parcă s-au pregătit să facă o poză familiei. Mai zăbovea însă fotografu, descîntînd ceva acolo sub broboada lui neagră, și ei stăteau cuminți, nemișcați, așteptînd.

După o zi de arșiță, bolta cerului a pornit a-și frămînta adîncurile peste sat, cernînd picături moi de răcoare senină, și numai undeva hăt departe, spre apus, un brîu mare de foc încinsese asfințitul. De sub marginile celui brîu izvorau domol satele cu cîmpurile, cu pădurile, cu imașurile lor, și razele amurgului semănau culori de basm peste deal, peste văi. Un asemenea amurg încolțise în mintea lui Mircea cîndva demult, cînd era el

copil și cînta împreună cu corul școlar frumosul cîntec cu nume plin de taine — *Stingerea*. Îl uitase cu desăvîrșire și-i părea rău după cîntecul acela, dar acum, împreună cu acest amurg, i s-au întors și cuvintele, și melodia. Zicea așa :

*Zi te-ai duuus,
Spre apuuuus...
De prin munți,
De prin văi,
Doarme toot...
Dumnezeu e cu voi.*

Iar Nuța, stînd alături, se gîndea la maică-sa. Și-o amintea tînră, harnică, frumoasă, iar ea, mică pe atunci, umbla în urma ei și o întreba de toate cîte îi veneau în cap. O întreba, de-o pildă, ce-i acolo sus, deasupra cerului. Tincuța îi șoptea că acolo, sus, e „împărăția Domnului,” și în împărăția aceea se adună sufletele celor răposați. După moarte, zicea Tincuța, sufletele mai rămîn o vreme printre neamurile lor, le pun la cale pe toate, își iau rămas bun de la fiecare, iar pe urmă își aleg o zi frumoasă și se înalță sus, în cealaltă lume.

Stînd acum nemișcată, în mijlocul familiei sale, Nuța a început a se gîndi că, pesemne, în seara aceea o fi plecînd și sufletul maicii sale. A rămas după moarte prin Ciutura mai mult decît se obișnuia, pentru că viața a fost grea și încurcată, dar iată că acum i-a împăcat pe toți, a făcut să le fie bine tuturor și, în sfîrșit, a pornit a urca și ea prin briul cela de foc către Atotputernic. O durea pe biata Nuță și mîndră era pentru faptul că o femeie, puțină și modestă cum a fost Tincuța, urca acum prin focul amurgului, ținînd drumul spre mareața împărăție a Sfintei Veșnicii.

Capitolul XIII

LUNA

Peste cîteva zile prin Ciutura s-a răspîndit zvonul că Mircea Moraru, unul din cei mai pricepuți tractoriști, și-a oprit motorul, întorcîndu-se la meseria bunecilor și străbunecilor. Ciuturenilor mai că nu le venea să creadă. Făceau ce făceau și iar mai dădeau prin mahalaua ceea să mai treacă o dată pe lîngă casa lui, să vadă cum minile care puteau băga în braodă o mașină de tremura pămîntul sub dînsa acum acoperă o poietică cu niște paie. Veneau să se mire cum o minte care știa să găsească scînteia în bujie, acum se chinuie, îndreptînd niște cuie ruginite — păi, de cînd se chinuie el cu cuiele celea, călare pe tractor ar fi putut cîștiga o ladă cu cuie noi !

— Ți s-o fi urît, Mircea, de unul singur, acolo, pe dealurile celea ?

— Urit.

— Da cu tractorul cum te-ai descurcat ? L-ai întors la stație ori l-ai lăsat naibii în brazdă ?

— Întors.

— Ți-au dat și *spravkă*¹ la mină că l-ai întors *zakono*², întreg, cum se cuvine ?

— Dat.

— Păzește-l bine, documentul cela, că la noi și cu documente te înmîlă pentru o nimica toată, da fără documente nici nu se uită la tine...

— Păzesc.

— Și chiar n-o să-ți pară rău pînă la urmă...

— De ce, adică, mi-ar părea rău ? !

¹ Adeverință, certificat.

² În regulă.

— D-apoi că tu cu tractorul acela câștigai într-o vară cât altul cu sapa în zece veri nu câștigă !

— Câștigul e câștig, dar ia te uită bine aici în creștetul meu.

— Ei, mă uit.

— Și ce vezi ?

— Nimic. O început să-ți pice părul, scuzați de expresie ; ai pleșcat oleacă, cum pleșcăm noi cu toții... Mă rog, vîrsta, anii, grijile...

— He, nu, mă lași în pace cu vîrsta și cu grijile... Știi tu de ce mai întîi tractoriștilor le cade părul ?

— De ce ?

— Pentru că părul lor tremură zi și noapte, împreună cu dinșii, acolo, pe tractor. Uite, nu mai vreau să-mi dîrdîie părul pe căpățînă ! Cît a mai rămas să steie în tihnă și pace.

— Care tihnă, bre, care pace ? ! Nu dovedești să te speli pe față dimineata, că brigadierul de acum dă buzna peste tine. Și cînd începe a te toca la cap, șărmana noastră chică, ea nu că să tremure colo oleacă, ea cum se ridică măciucă, așa, zburlită, rămîne pe toată ziua !

— Și voi nu știți ce să faceți ?

— Ce să facem ?

— Îl luați și voi de chică, și să vedeți cum o să lase căpățînile altora în pace.

Rîdeau cei din jur, rîdea și Mircea. Era vesel, mulțumit, căci împreună cu nimicurile pe care le tot făcea de dimineată pînă sara a început a i se întoarce dibăcia unui țaran încapățînat, care vrea să le facă pe toate cu minile lui. Și îi stătea bine, cum îi stă bine omului atunci cînd le știe, cînd le poate pe toate, iar împreună cu această îndemnare a prins a da pe la el și cite-o vorbă năstrușnică, cite-un fir de putere în podul palmelor. I se părea că e demobilizat, a doua oră a treia oară e demobilizat și se întorcea la vatră.

Serile veneau vecinii, venea bătrînul Onache, se adunau foștii tractoriști, ajutoari de tractoriști, foștii combaineri și tot stăteau, punînd țara la cale. Cam peste vreo două luni Mircea a început a-și veni în fire. iar mai încolo, în toamnă, Nuța a prins a-l bate la cap că, uite, vremea trece, copiii cresc, casa cere cheltuială. Mircea mormăia tăcut, căci nu știa ce să răspundă, nu hotărîse încă încotro s-o ieie. Îi văzuse și pe cei proști, îi ascultase și pe cei deștepți, dase și la sovietul sâtesc, trecuse și pe lîngă cîrmuirea colhozului.

„Ar fi interesant de aflat ce-or fi clocit ei acolo de sedințele celea ale lor...”

Puterea ca atare niciodată nu l-a ispitit pe ciutorean, dar o privea de la distanță cu o anumită îngrijorare. A prinde totul, fiind moldovean. adică copil al pămîntului, ce stă ca un copac la răscrucea tuturor nenorocirilor, a le pricepe pe toate, fiind în zodia supușilor, era greu, dar iată că s-au făcut colhozurile și tainicul mecanism al puterii a fost, în sfîrșit, scos la lumină. Și au rămas trăsniți ciuturenii :

— Măi al naibii !

Era ceva nemaipomenit și ei se adunau sară de sară, căci odată cu facerea colhozului au început renumitele *nareaduri* — adunări ce începeau în amurg și țineau pînă hăt aproape de zori. Marele rînduitor al tuturor treburilor, președintele, se așeza în capul mesei. În dreapta și în stînga lui se așezau adjuncții, sfetnicii, brigadierii, specialiștii, activiștii și cum cabinetul se umplea cu lume, începea ședința. Colhozul e o gospodărie în care găsești de toate și, deci, de toate se și discutau : cu ce scoatem vitele din iarnă, de ce nu mai sînt ruble la contul bancar și de unde s-ar putea găsi ceva bani, ce fel de păpușoi să fie semănați și unde anume. Mă rog, se discutau multe, se spuneau și mai multe, dar interesant era nu ceea ce se spune, ci ceea ce se hotărăște. Pentru că de vorbit pot vorbi mulți dar de hotărît hotărîsc nu-

mai cei ce au putere. Și puterea asta umbla printre scaune ca o muierușcă răsfățată — azi se are bine cu unul, mâine o vezi în brațele celuiilal, poimîne — uite-o iar întoarsă în capul mesei. Și oamenii se adunau sara la cîrmuire de parcă ar fi venit la piață. Stăteau ore în șir, urmărind de unde bate vîntul, iar dacă ascuțimea ciocnirilor din jurul mesei se cam trecea, picurau prin unghere, așteptînd o încăierare nouă.

Mircea nu prea era ahotnic să-și piardă serile la cîrmuire, cu toate că, ciutureau din naștere, voia și el deseori să afle ce și cum. Să se ducă însă așa, pentru că i-a venit lui a se duce, nu-i prea cădea la îndemină, dar să ajungi să fii poftit nu era lucru ușor. Cei invitați la *nareaduri* aveau o anumită trecere, pentru că, odată ce un colhoznic de rînd a fost chemat să stea acolo într-un ungher atunci cînd se discută *nareadul*, asta însemna că în dedesubturile tainice ale puterii cineva a pus o vorbă pentru omul acela și acum totul va depinde de cel chemat. Va ști el cum să prindă firul — norocul lui, nu va ști — halal de dînsul.

Mircea și pînă a ajunge tractorist și după aceea a tot fost chemat pe la *nareaduri*, dar niciodată n-a știut să prindă firul. Avea o fire încăpățînată, îndărătnică, și cînd cei din jur îl îndesau cu aluziile, ducîndu-l încetul cu încetul spre pasul pe care urma să-l facă, fără însă a i se spune fățiș ce trebuie să facă, el, la un moment dat, se răzvătea, le întorcea pe toate pe dos, făcînd tocmai ceea ce nu trebuia să facă. Aluziile nu i-au plăcut niciodată — ori îi spui omului deschis, ori îl lași s-o întoarcă așa cum îl duce capul. Unde mai pui că, deși era fumător, nu suferea mult fum adunat într-o cameră, iar la *nareaduri* se fuma atîta, încît mai toate hotărîrile adoptate puteau a tutun.

Schimbătoare însă-s toate pe lume, schimbător e și omul, drept care Mircea, după ce-a tot sucit manivela

și a înghițit motorină patru ani de zile, a devenit mai îngăduitor față de alți fumători și nici încăpățînarea de a le face pe toate de-a-ndoaselea nu i se părea un dar din naștere. Și, ori că începuse a îmbătrîni, ori că prînsese la minte, ori că s-au trezit în el niște apucături ce-au tot dormit ani de zile, dar după ce și-a mai venit în fire și a început a se gîndi că ar fi de tras la un mal, și-a adus deodată aminte că mai este o slujbă în satul acela : să fii chemat, serile la *nareaduri*.

De data asta însă nu-l chemau. Trecuseră cîteva luni de cînd a lăsat el tractorul, iar omul trimis de președinte ca să-l îmbie la *nareaduri* nu mai venea. Văzînd una ca asta, Mircea a început a trece singur pe acolo. Între timp venise iarna, de lucru împrejurul casei nu prea avea. Ca să nu stirnească multă vorbă, căuta să vină nici prea devreme, nici prea tîrziu. Cum intra, lua în primire un scaun hrentuit pe care alții se temeau să se așeze, îl tipărea într-un ungher, îl împăna acolo cu șezutul și o noapte întreagă ședea nemîșcat. Se uita, de obicei, într-un punct, dar vedea tot ce se petrece în jurul lui. Urmărea cum se iau la întrecere lingăii, cum cearcă a se zborși cei porniți să urce, cum răsare și iar se pierde printre nimicuri cite o vorbă înțeleaptă. Și tot așa, sară de sară, vrînd-nevrînd, dar intri și tu în hora ceea, și, odată intrat în horă, trebuie să joci, n-ai încotro. Cam stingaci, cam nepriceput, Mircea a început așa, deodată, a se întări. Și nu că s-ar fi sfădit anume cu cineva, pentru ceva anume — ferit-a sfîntul ! Veninul acela vechi, de demult, veninul neamului său, veninul acela începea să devină obișnuita lui stare sufletească. Și asta a fost observat, căci veninul era căutat, veninul în genere era prețuit la ședințele celea. A fi un om veninos însemna a fi un om de fier, un om în stare să aducă ceva la bun sfîrșit, un om cu care puteai avea de-a face.

Nuței nu-i plăceau de fel umblăturile lui și sara, vîzîndu-l gata de ducă, se cam oțăra. Mircea se făcea a nu

lua în samă mofturile soției, dar Nuța o ținea în felul ei și nemulțumirile în casă năvăleau zi de zi. Sfada cea mare însă a pornit de la pufoaică. Nu suferea nici ea fumul de tutun, iar pufoaica ceea a lui Mircea, după ce-a tot fost purtată pe la *nareaduri*, adunase atita pu-toare, încît te amețea cum deschidea Mircea ușa casei.

A răbdat ea cît a răbdat, iar de la o vreme, cînd îl auzea întorcîndu-se în zori, îi striga din casă să-și lase pufoaica în tindă. Mircea nici nu găsea de cuviință să-i răspundă — auzi tu, ce prostii îi pot veni unei femei în cap ! Nuța îl lăsa să intre, să se dezbrace, să se descâlce și cum îl vedea în pat, cobora, lua pufoaica și o scotea ea însăși în tindă. Mircea, supărat, venea în urma ei, o lua și o ducea iar în casă. Nuța o mai scotea o dată.

— Ce te faci nebună, bre ! Haina mea, unde vreau, colo o pun !

Nuța, ca orice femeie mîndră, l-a pus să-și aleagă una din două : ori ea, ori pufoaica.

— Amîndouă într-o casă n-avem loc.

Pînă la urmă Mircea a lăsat să treacă de la dînsul. Își ținea haina în tindă, pentru că începuseră să-i placă șezătorile de la cîrmuire și nu putea sta serile acasă. Cu vremea a ajuns a se descurca din fugă în fierberea *nareadurilor* și, de abia pășind pragul cîrmuirii, de acum știa cine pe cine o să susțină, care și pe care o să încerce să-l doboare. Nu se amesteca în ale altora, dar prindea cu coada ochiului orice mișcare, fură cu urechea orice șoaptă și, cam pe după Anul Nou, au început să-l cheme și pe dînsul serile la *nareaduri*.

— Dacă degcaba, ziceau ciuturenii. Punem rămășag că Mircea nici de data asta n-o să știe cum să se poarte.

Au trecut însă o săptămînă, două, și cei cu rămășagurile au tot lăsat-o mai moale, pînă ce au amuțit cu totul.

Spre cîmplita lor tîmire, Mircea de data asta a știut să prindă firul. Scaunul hrentuit a ieșit din ungherul lui, cu fiecă sară venea tot mai aproape, mai aproape de masa la care ședeau activiștii. Pe urmă o fi fost dat vreun ordin ceva, s-o fi făcut vreo aluzie, dar scaunele activiștilor s-au tot lipit unul de altul, mai făcînd un loc, și iată că scaunul hrentuit a ajuns și el la masa unde se hotăra soarta satului. Acum își avea și Mircea oamenii lui care trebuiau susținuți, erau și dintre cei care trebuiau puși la punct. Prost n-a fost el nicicînd, de fiecă dată greutatea celor spuse de el creștea ; cît despre piedici, apoi piedicile au fost dintotdeauna marea patimă a Morarilor.

Ciutura a rămas trăsniță — ca să vezi ce înseamnă norocul omului ! Și se pricepe, tovarăși, și are energie, tovarăși, iar cînd ai pricepere și energie, poți zice că și autoritate ai. Spre primăvară cîrmuirea a început a-l pune pe Mircea la încercare. Ba îi face înscăunarea în fruntea celei mai leneșe și destrăbălate brigăzi, ba ți-l infundă în Siberia cu încă zece oameni din Ciutura să taie lemne pentru colhoz, ba îl trimite cu avionul la Chișinău să descurce o afacere cu cele trei mașini ale colhozului trimise pentru reparații. Și-i plăcea felul ista de-a alerga dintr-o parte în alta și, odată trimis, știa să facă treabă, știa să iasă dintr-o mie de încurcături din care alții n-ar fi ieșit pînă la moarte. Pe urmă, unde mai pui că omului, atunci cînd îi merge, apoi chiar că-i merge : după fiecare călătorie se întorcea tot mai altul decît se ducea și, în cele din urmă, Mircea Moraru, necăjitul, istovitul tractorist din Ciutura, a ieșit la suprafață. Și-a făcut, într-un singur an, casă nouă, cu verandă de sticlă în tot lungul casei, și-a cumpărat motocicletă cu ataș și din osul vechi al Morarilor a început a se desprinde un vlăstar cu totul nou.

— Ca să vezi 'neata... se mirau ciuturenii, și apoi că aveau de ce se mira, pentru că minunea prin care treceau

toți cei ieșiți la suprafață a început a se petrece și cu el.

Minca aceleași bucate, purta aceleași haine, spunea aceleași snoave pe care le mai spusese, dar acum, fiind la suprafață, mîncarea îi pria cîm nu se mai poate și umerii omului, împlinindu-se, au prins a se răsfața într-o lene greoaie; pătăria pe care a mai purtat-o cîteva veri a prins a fi furată cu ochiul de cele muieruște al naibii, iar pătărăniile în jurul cărora s-a mai rîs înve-seleau satul dintr-un capăt în altul.

Odată cu apariția lui Mircea la suprafață a urmat o mică înviorare în Ciutura. Cei de fuseseră și ei cîndva bine văzuți s-au grăbit să-i dea sfaturi folositoare: ce să facă să n-o pătească, așa cum au pățit-o ei; cei ce se înrădăcinaseră de-a binelea la cîrmă l-au primit cu brațele deschise, pupindu-l de fiecare dată cînd se întîlneau de trei ori la rînd; nu-i vorbă, au fost și pizmași ce-au cobit pe sama lui, dar decaba, căci Ciutura a rămas binevoitoare față de ecrașta avansare. Fuseseră cîndva băiat de ispravă, trecuse cînsit prin război — te pomenești că și acum va face treabă. Bravo lui: după patru ani de muncă pe dealuri să se bucure și el de un pic de viață bună și să facă o petrecere frumoasă, căci, de cînd lumea, cei ce se dovedesc a fi avut noroc rămîn datori cu o petrecere nenorocoșilor din jurul lor.

— Și pe cînd facem noi, Mircea, guleaiul ceta?

— Care guleai?

— Cum?! Parcă te-ai lăudat mai nu demult...

— A, tu vorba ceea o mai ții minte!

Apoi, peste o clipă de reculegere, cu ton moale, visător:

— O s-o facem noi și pe asta. Mai rabdă oleacă, să mi se coacă cele cîteva tufe de poamă pe care le-am pus în fundul grădinii și, cum roada va fi culeasă, ne-om aduna într-o sară cu un butoiș de tulpurel la mijloc.

— Un butoi întreg?!

— D-apoi!

— Așa... Vezi să nu uiți să mă chemi și pe mine.

— Cum se poate?!

— Atunci dar, înțeles și pus ștampila. Noroc!

— Salut.

Și se despărțeau — care la deal, care la vale.

A face o petrecere în Ciutura nu era mare lucru. Și băutură, și gustare, și musafiri — de toate se puteau găsi. Principalul era să aduni cît mai multă răbdare, pentru că ciuturenii, oameni modești și cumsecade, cînd se pomeneau așezați la masă, deveneau mofturoși din cale afară. Aici știu șaga, aici n-o mai știu... De mîncare nu se ating, așteptînd să tot fie poftiți într-una, iar închinarea paharelor putea să te scoată din sărite. Cei care obișnuiau să ia numai basamac n-aveau nimic împotriva să fie speriați, din vreme în vreme, și cu cîte un pahar de vin bun; cei care se țineau numai de vin voiau să aibă la îndemînă și cîte o sută de votcă, iar ciuturencele, parcă ar fi dat strechea într-insele: ba se adună lingă un șip cu limonadă, ba îți cer spirt curat. Pînă la urmă toate puteau fi împăcate, numai că mofturile celea nu se spuneau, nici nu dădeau măcar de bănuț, ci stăpînul casei împreună cu gospodina trebuiau să simtă, să știe ce cere sufletul cutărui ori cutărui musafir. Și chiar atunci cînd ai ghicit, încă n-ai făcut totul, pentru că musafirul mai face nazuri, ca să vadă toată lumea cum a fost el rugat o dată, după care iar l-au mai rugat...

Mircea, ce-i drept, stia a paste cum nu se mai poate de bine mofturile musafirilor. Concentrat și înrăit cum era el în ultima vreme, totuși, cum intra într-o petrecere, după primul pahar își schimba feleșagul. Devenea un om cum rar se întîmpla, și o sară întregă semăna veselie și voie bună în jur. Mulți îi chemau la petreceri, pe el și pe Nuța, mai mult ca să aibă cine le dregă petrecerea, și ei se duceau: Mircea cu mare tragere de inimă, Nuța — fără nici o tragere.

S-a vorbit destul în Ciutura că de ce-o fi făcînd atîtea mofturi Nuța lui Mircea Moraru cînd e poftită la vre-o petrecere, dar, pătimase de felul lor, ciuturencele s-au încurcat în minciuni, rămînînd departe de adevăr. Nuței îi plăcea să fie poftită, îi plăcea să se ducă, dar cum se așeza la masa cu musafiri, parcă i-ar fi intrat un spin în suflet. Ca să vezi, se gîndea ea, de cînd s-au luat, la atîtea petreceri au fost, atîta lume a veselit bărbatul ei, dar ca să adune o dată oameni în casa lor, să facă și ei o petrecere frumoasă, pentru atîta lucru n-au avut noroc. Sărbători erau puține. Pe cele bisericești oamenii le țineau cam pe ascuns, iar din cele noi țineau două : Mai și Octombrie. În mai nici bani, nici n-ai din ce găti ca să faci față casei, iar toamna în fiecare duminică ai cîte-o nuntă în mahala, și vrei, nu vrei, vin mirele cu mireasa și-ți iau musafirii de la masă.

Dar, firește, atunci cînd vrea omul să facă o petrecere, o face pînă la urmă. În Ciutura deseori răsăreau petreceri venite așa, din senin. Se adună doi-trei vecini să curețe fîntîna. În vreme de două ceasuri scot o sută de căldări cu apă, apoi încă zece căldări cu nămol, și ard apoi o petrecere de viaște satul. Ori își ridică unul o casă, ori îi naște nevasta un copil, ori întîlnește un prieten pe care nu l-a văzut demult — motive pentru a aduna lume la o masă erau destule. Mircea deseori se plîngea că ar face și el o petrecere frumoasă, dar n-are pentru ce pofti lume. Acum, iată, are. Pînă la urmă, a prins și el firul, și, dacă nu mai adună nici amu lume în casa lui, halal de mama ce l-a făcut.

Se întimplase tocmai un an bun. Ciuturenii au primit cîte două kilograme de grîu pe *trudori*. Adică ceva pîne aveau ei și din anii trecuți, dar, pățiți de atîtea ori, umblau cu frica-n sîn. Umblau rîi, înțepați, cu privirea grea, dar pînea primită i-a îmblînzit oarecum. Livezile și grădinile au rodit cum rar se întîmplă — oamenii nici nu mai știau ce să facă cu atîta roadă. Tot ce se scutura

din copac duceau la porci, și pe la o amiază, cînd se înfierbînta ziua, prin ocoale oftau niște namile, că nici ochii nu li se vedeau de atîta grăsime. Vara, ce-i drept, fusese cam ploioasă și vinul era cam acrișor, în schimb era destul. Cît despre samogoncă, în fiecare casă chiftea în butoaie rumegătură de sfeclă de zahăr. O pui la fiert, scoți aburul printr-un butoiăș cu apă rece și — dragă îți este lumea în jur.

În sfîrșit, și-au zis ciuturenii în sinea lor, toamna asta petrecem în casa lui Mircea. Petrecem, de ce nu, părea să le răspundă Mircea, dar iată că toamna, senină și frumoasă pe la început, a întors-o deodată în ploi. O roadă de toată frumusețea stătea în cîmp, strînsul mergea greu. Pe urmă vremea parcă se mai așezase, strînsul părea a se fi mișcat din loc, și Mircea începuse a chiti cam cum, cam pe cînd să facă el petrecerea. I-a venit a se sfătui cu femeia — nevestele se pricep mai bine, dar ba azi o întreabă, ba mine, pînă ce s-a pomenit într-o bună zi că i-a fugit femeia de la casă.

Și nu era mare lucru la mijloc. S-à mai întîmplat în Ciutura. Nevestele, cînd le răzbea, una-două și-și luau tîlpășița, lepădîndu-și bărbații pe-o săptămînă-două. Fie că erau bărbații vinovați, fie că păcătuiseră ele însele, sătenii veneau cu grămada, să-i împace. Făceau nenumărate cărări, umblind de la unul la altul, și atunci cînd izbuteau să-i împace, era o bucurie pentru tot satul. Fugeau însă, de obicei, neveste tinerele, în primul an după nuntă, iar Nuța, slavă Domnului, măritată de atîta vreme, avea copii, ducă cîsnicia molcomă, fără să se fi plîns cuiva. Și cînd colo — s-a dus. A dispărut într-o dimineață cum dispăre o piatră aruncată în iaz : un sughiț de ape sparte, cîțiva stropi — și, nici tu semn, nici tu urmă.

Era o mare pierdere pentru sat, și oamenii au pornit s-o caute. O căutau femei de-o samă cu dînsa și copile tinere abia ieșite din școală, alergau întrebînd de dînsa cumătre din mahala și femei din alt capăt al satului, pe care

abia le vedea o dată în an ; se interesau de soarta ei *naceal-nici*¹ și oameni ce n-au avut zdreanță de slujbă în viața lor.

Nu era. Nici pe la vecini, nici la rude, nici la părinți nu era. Satul se mira grozav, apoi că pînă la urmă și Nuța a început să se mire : ce-o fi oare cu mine, pe unde să mă fi pierdut ?

Era, firește, în Ciutura. Aici își trăise toți cci patruzeci de ani, pînă la o zi, și nici de data asta nu plecase nicăieri. Trăia în aceeași mahala, în aceeași casă, cu același bărbat. Umbla pe aceleași drumuri, purtată de aceleași griji. Se scula pe la zori, făcînd să se învîrtă ca un scrînciob mica lor gospodărie — fierbea mîncarea, mătura, spăla, pieptăna, ocărîndu-și și mîngîindu-și odraslele în așa fel ca pînă în amurg, pînă ce se va întoarce, să ajungă în casa ei mîncare, curățenie, minte și voie bună. Se ducea la norme, muncea cu aceleași două mini cu care și-a tot ținut casa o viață întreagă. I se socotea munca în aceleași cărticele mototolite, iar pe înserate, cînd se întorcea, pornea din fugă același scrînciob — făcea demîncare, spăla, mîngîia și ocăra.

Dar, firește, Ciutura nu era proastă, știa ea și singură rostul la muncă, învățase și ea rînduiala celor scrîncioburi. Ciutura o căuta pe cealaltă Nuță — pe nevăstuica veselă și rea de gură, pe femeia săritoare la nevoie și molipsitoare prin hărnicia ei, o căuta pe gospodina care se pricepea să prindă pe la zori, cu minile goale, o zi fierbinte de vară în așa fel ca să-i fie stăpînă ; o căuta pe femeia care se pricepea ca nimeni altul a găsi cele cîteva cuvinte ce trebuiesc spuse la un ceas de bucurie, la un ceas de mare cumpănă.

Nu era. Cea de-a două Nuță dispăruse, și umblau triști, singurei copiii ei, de parcă ar fi rămas orfan de mamă ; luminau în silă ferestrele casei lor atunci cînd se aprindeau luminile în sat, și se simțea pe toate drumurile, pe

¹ Șefi.

toate cărările se simțea că îi lipsește ceva femeii pentru a-și recăpăta voia bună de odinioară.

— Hei, măi, că o proastă ca tine nu știu dacă mai găsești pe lumea asta ! îi zicea Mircea după nenumăratele încercări de a-și readuce gospodina acasă. Nu mai știa nici el însuși ce să facă și, adresîndu-se numeroșilor martori, care, din păcate, nu erau de față, continua : iaca, tovarăși, ici am nevastă, ici n-o mai am. Trăim în pace și dragoste, mîncăm, cum s-ar zice, dintr-un singur ou, dar răsare o boare de vînt, mină o despicătură de nour deasupra satului, și mi se topește femeia ca o luminare, îmi fuge de la casă și pace !

Drept răspuns, Nuța zîmbea trist, amărită, necăjită, căci chiar ploile erau de vină. Ori că așa i-a fost zodia în care s-a născut, ori că moștenise feleșagul mamei sale, dar fața ei umbla după soare ca o răsărită înflorită, și înălțimile albastre de deasupra satului erau singurele imasați unde știa să zburde sufletul ei. Fără soare, fără cer senin ea se vestezea, părea alt om, și tot umbla vesteodă și încurcată în nimicuri pînă se schimba iar vremea. Și tot așa, senină cînd era cerul senin, posomorită pe cînd se posomora cerul, și schimbările celea se rînduiau în sufletul ei cu aceeași simplitate categorică cum se rînduiau ele sus, în înălțimi.

Mai ales o necăjeau toamnele cu ploi multe, nesfîrșite, cu vînturi reci, ce tot caută să bată călătorului din față. Toamna ceea însă, toamna în care Mircea, ieșit la suprafată, pune la cale o petrecere, parcă venise să le facă vîrf la toate. Chiar din prima zi, de cum s-au dus copiii la școală, s-a răsturnat un car de nourî zgrunțuroși deasupra satului și zile întregi nici o așchie de cer senin. În zori, cerul se arăta întunecat, și pe la amiază era numai nour, și în amurg — așijderea. Peste dealuri, peste sate umblă o umezeală dusă de vînt — ba că-i ploaie, ba că-i ceață. Cîmpurile stau umede cu săptămîinile, drumurile îs numai băltoace, iar colhoznicii — de bine ce le era, căci primi-

seră griu destul, de rău ce le era, căci putrezea cealaltă roadă în cimp — fierbeau basamac, se îmbătau, ieșeau pe la răsăruci, se sfădeau, improșcându-se cu vorbe rele, urite, ce se răspindeau peste sat ca și ploile mocnite de toamnă.

Așa s-au petrecut lucrurile când Nuța a fugit de acasă, și bietul Mircea nu-și mai găsea loc de atîta necaz — ca să vezi ce înseamnă să n-ai noroc ! Tocmai cînd un pui de viață bună a bătut la poarta lor, și el își pusese în gînd să facă o petrecere, tocmai atunci să-i fugă muierea ! Se tot frăsuia și o tot căuta bietul om, se frăsuia și o căuta tot satul, pînă și Nuța se minuna : maică precistă, atîta amar de vreme a trecut și nu mă mai întorc odată !

*

Într-o sară, după ce și-a culcat odraslele și a scăzut puțin lumina, căci îl așteptase pe Mircea cu demîncarea, Nuța — ce i-a venit în cap ? — ia hai să facă puțină croitorie. A adus din casa cea mare mașina de cusut, a scos de prin săltărașelo ei o puzderie de peticuțe moi și colorate. I s-a părut, printr-un joc ciudat al închipuirii, că-i copilă și se joacă cu păpușile. Numai cîteva clipe a fost mică, pe urmă și-a revenit, dar copilăria nu s-a dus toată. Au rămas zvicnetul cel dulce de mare așteptare și sfînta necunoaștere din pragul unei vieți abia începute.

Avea o mașină bună, cehoslovacă. O „Ladă“. Cîndva, demult, visa să ajungă mare croitoreasă în sat, dar nici n-avea de la cine să învețe, nici n-avea mașină ca să încerce singură. Cu anii a făcut ea rost de mașină, dar o năvăliseră de acum copiii, grijile casei. Îi plăcea însă că are mașină de cusut, îi plăcea să se așeze uneori sara la ea, să scoată de prin săltărașe peticuțele, să stea cugetînd deasupra lor. Uneori se întîmpla să înjghebe o nimica toată, alteori se pomenea că strică. Nu știa cum se făcea cînd coșea bine, habar n-avea de ce nu-i reușea atunci cînd nu-i

reușea. De altminteri, ea nici nu se prea căznea să afle adevărul. Cusătoria o ademenea mai mult cu tainele sale și, așezîndu-se, la mașină, ea încerca să ghicească de fiecare dată : se va alege ceva din munca ei, nu se va alege ?

După ce a tot rînduit în fel și chip rămășițele scoase de prin săltare, Nuța a rămas împietrită a mare mirare, căci minile ei, fără știrea stăpînei, au ales cele mai frumoase bucățele, potrivindu-le într-o cămășuică micuță, bună doar pentru un copil de țiță. Nici nu mai trebuia croită — o vîri sub acul mașinii și coși, dar tocmai acesta era necazul. Nuța nu voia s-o coase. Copiii și-i crescuse, în casă n-avea cine purta o asemenea cămășuică, iar pentru un al patrulea copil Nuța nu se credea în putere nici să-l nască, nici să-l crească. Las' că o viață întreagă a tot spălat pelinci, i-a tot purtat în brațe. Altele au mai umblat și pe la hramuri, și prin petreceri, pe cînd ea și-a petrecut tinerețea stînd cu copiii în casă.

Pe de altă parte, era păcat să n-o coase — cămășuica se nimerise de minune, și multă vreme a stat Nuța îngîndurată la mașina de cusut. A stat în picioare nemîșcată, pînă s-a întors Mircea, ba chiar și pe urmă, cînd a ieșit el să se spele în bătătura casei, și mai pe urmă, cînd s-a întors și s-a așezat la măsuța unde îl aștepta cina, ea tot stătea lîngă mașina de cusut. Stătea și aștepta — poate va zări el ceea ce nutrea dînsa să croiască, va întreba ce și cum și atunci, în doi, vor găsi mai ușor vreo scăpare. Ei, de unde ! Mircea ciupea mincața pe ici-colo și puțin îi păsa de cele ce se petreceau în jurul lui.

— Auzi tu, Mircea...

Mircea n-auzea. Ședea la masă, scobindu-se în dinți și un rînjit sadiu, batjocoritor, răsărea din cînd în cînd pe mîna lui. Venise, ea de obicei, cherchelit, dar, mă rog, cine se întoarce sara treaz acasă ?... Adulecarea biruinelor sale, de cum rămînea de unul singur la masă — iată că o durea pe biata Nuță. Nu era greu să-ți închipui ce fel de bătălii s-au dus, dacă risul biruitor îți trezea fiori.

Adică, vorbă să fie, bătaii... Ia o fosăială colo nenorocită, și totuși, fosăiala din jurul puterii locale îl trăgea ca o mocirlă la fund.

Bietul Mircea ! Se înglodase cu totul în păduricea celor intrigi mărunte și urite. Umblatul prin băltoacele celea murdare nu se știe de ce se numea „a face politică”, și Mircea era fericit că face politică și el. Prinsese curaj, îi mergea, o fi avut noroc, căci serile, stînd la masă de unul singur și scobindu-se în dinți, el mai gusta încă o dată biruințele obținute, capcanele care pîndeau din ascunzișuri, șmecheriile care i-au reușit, și atît de mici, atît de rușinoase i se păreau Nuței treburile celea ale lui, încît așa, dintr-o clipă, se înstrăina de el, și pînă în zori rămîneau doi oameni străini sub un singur acoperiș.

A doua zi Mircea se scula plin de remușcări, se jura că, gata : nu mai poate de atîta băutură, de atîta politică. Le leagă pe toate de gard, le pune cruce și le pecetluiește, dar spre sară iară venea cherchelit.

Vine, se așază la masă, umblă cu minile prin blide fără a vedea bine ce înghite, apoi, rămînînd de unul singur, rîgîie sătul, cu gîndurile cine știe pe unde...

— Măi Mircea, măi !

În casă domnea o liniște adîncă. Nuța iese din bucătărie să vadă de ce nu-i răspunde bărbatul. Hainele și încălțările zac aruncate la împlinare, iar el de acum doarme, cum adorm, de obicei, bețivii — mai mult de-a curmezișul decît de-a lungul patului. Nuța s-a întors în bucătărie, a desfăcut cămașulea, vîrsînd-o înapoi în săl-tărășe, a închis mașina și a dus-o în casa cea mare.

Dacă-i așa, fie și așa... Dar, întorcîndu-se, a zăbovit o clipă în lîndușa întunecoasă, de parcă ar fi căutat o ușă nouă, ca să nu se mai întoarcă înapoi la bărbat. Tre-bula însă să se întoarcă — acolo, într-o odaie cu el, rămă-seseră copiii. Femeia a deschis ușa, dar nu-i era deloc a intra și atunci s-a oprit în prag, s-a rezemat de ușor. A

rostit încet, vorbindu-i unci vecine cu care, pe semne, tot discutasese în ziua ceea :

— Ei și ce folos ?!

Intr-adevăr, ce folos din *trudozilele* celea multe, ce folos că și bărbatul ei intrase la putere și trăiau bine, aveau de toate ?! Ce folos din toate bunurile celea, odată ce ea, ca și înainte vreme, nu avea bărbat, rămînînd a fi și gospodarul, și gospodina casei. Uneori chiar începea să i se pară că nici n-a fost măritată. S-a hîrjonit cu un flăcău într-o căruță cu fin, pe urmă hai că fac nuntă în mare grabă, și iată-l că se și duce la armată. N-a dovedit să scape de armată, a venit războiul, după război — foa-metea, după foamete — tractorul.

Astfel, Nuța toată viața a tot așteptat să i se întoarcă bărbatul, a tot umblat cu ghicitul să afle cînd vine. Acum, abia ce l-a coborît, cu mare ce l-a smuls, secătuit, de pe tractorul Țela, și iar l-a pierdut. De data asta nici nu-și mai putea da sama : cînd, cum l-a scăpat ? Ținea bine minte că ultima oară a avut bărbat în casă, iar copiii au avut părinte cu vreo trei luni în urmă, în săptămîna ceea de primăvară cînd Mircea a fost confirmat la Pămînteni. S-a întors el atunci devreme, a venit tuns și ras de la fri-zerie, era vesel și era treaz. A ajutat-o prin gospodărie, s-a porăit cu copiii sara întregă, a mai stat la sfat cu vecinii. Pe urmă, cînd copiii au adormit, iar vecinii s-au risipit pe la case, Mircea i-a șoptit cu o voce hîtră și nepăsătoare, o voce ce trezea de fiecare dată în inima Nuței dulcea taină a păcatului.

— Hai, bre, că ce naiba... Și cununați, și înscriși de lege sîntem...

A fluturat dragostea lor din noaptea ceea ca un chib-rit aprins în cîmpul gol — nici căldură, nici lumină ca să zici că a fost, dar se întîmplase tocmai o noapte bla-goslovită, cînd prinde rădăcină chiar și ceea ce n-ai se-mănat. A doua zi Mircea, mîndru de faptul că, deși con-

firmat la raion, rămîne credincios nevestei sale, și-a văzut de slujbe, iar Nuța a prins a se sluși. Ba îi răsăr niște pete pe obraji, ba i se face rău. ba o încearcă ametelele așa. din senin, pînă ce, într-o bună zi, a dispărut din sat.

Și nu era mare lucru la mijloc — se întîmplase pînă atuncea cu multe, se întîmplase și cu dînsa, dar, din păcate, nu se putea hotări. A prins capăt de vorbă printre femei, a scris pe-o hîrtiuță numele doctoritei din Pămînteni, despre care se spunea că face minuni, avea și cîteva ruble ascunse pentru zile negre, ba chiar ajunsesese a se înțelege cu Paraschița, vecina de peste drum, că, de va fi nevoie, să aibă grijă de gospodăria ei o zidouă. Și totuși, nu se putea hotări.

„...că mare proastă am mai fost !“

Mircea s-a trezit pe-o clipă, a întrebat cine a dat așa *glupî rasporejeni*¹ și, fără a aștepta să i se răspundă, a adormit. Nuța, în cele din urmă, a coborît de pe prag, a adunat îmbrăcămintea și încălțămîntea bărbatului, așezîndu-le acolo unde le-ar fi pus el însuși de-ar fi venit treaz. I-a pus o pernă sub cap, a stins lumina, și-a făcut în loc de rugăciune semnul crucii și s-a ghemuit lîngă el — tăcută, vinovată, nenorocită.

O dorea tot trupul, scîncea a osteneală fiecăre osîșor, dar hodina nu-i venea. Casa ridicată de minile ei, altădată largă și încăpătoare, a început să i se pară strîmtă, îngustă, și cum închidea ochii, i se părea că tavanul se lasă peste dînsa. S-a ridicat din pat, a tras perdelele, adăugînd pereților albi două fintini adînci cu cer tulbure de noapte. A venit înapoi, s-a culcat și, ca să uite de cele ce-o frămîntau, privea ba prin fereastra din dreapta, ba prin cea din stînga.

Seninul nopților de fiecare dată știa cum s-o ia ca s-o împaoe. Mai ales o vrăjea luna pe cer și, îndată ce

¹ Ordin prostesc.

se strecura lumina ei prin fereastră, Nuța, culcată, își închipuia cum se ridică din culcușul ei și pornește în înțîmpinarea acelei lumini. Și, Doamne, depărtările celea, cu cît le treci, cu atît mai multe îți rămîn, și tot venind spre lună, Nuța, în cele din urmă, ostenea și adormea, și dormea bine, pînă în zori. De data asta însă n-a avut noroc. Depărtările stăteau posomorîte, iar după perdeaua norilor nu se arăta nici cornul lunii, nici gălbenușul ei, nici măcar un strop de lumină.

„Las' că răsare ea mai tîrziu, pe la miezul nopții...“

Și-a pus în gînd să aștepte pînă răsare luna și o vreme ba picura, ba se trezea, tot cercetînd adîncurile cenușii ale celor două ferestre. Dar luna nu răsărea. Nuța și-a adus aminte că nici sara trecută, nici oeilaltă sară nu răsărise. Un fior rece a cuprins-o — oare ce să fie la mijloc ? S-a ridicat repede, a îmbrăcat fusta, a aruncat pe umeri pufoaica bărbatului, cu care se împăcase pînă la urmă, și a ieșit afară. Cum căsuța lor stătea pe o înălțătură de loc cu un acoperiș mai sus decît celelalte case, Nuța avea în ogradă cerul întreg, și l-a tot iscodit palmă cu palmă, dar nici tu lună în creștere, nici tu lună în descreștere, nici tu seceră, nici tu cercel — nimic nu răsărise în noaptea ceea.

Satul s-a aciuat, a adormit, și numai la Paraschița, vecina de peste drum, rumenea un colț de fereastră. Ardea candela, iar bătrîna, pe semne, se ruga. Paraschița ceea, fire veselă și setoasă de lume, sara, cînd satul se culca, cădea pradă unei groaznice singurătăți. Bărbatul ei împreună cu singurul lor fecior s-au dus în patruzeci la mine, în Donbas. La început îi trimiteau și materie pentru fuste, și bani, și bolovani de zahăr. Pe urmă nici nu-i scriau, nici nu-i trimiteau, iar în război s-au pierdut amîndoi. Multă vreme a tot scris ea pretutîndeni, dar n-a putut da de urma lor. Au trecut de aturci ani. Paraschița aproape că nici nu mai aduce vorba de marea

sa durere, dar, cum se lăsa noaptea, începea s-o macine singurătatea. Și, ca să scape de dinsa, bătrîna aprindea candela, se lăsa în genunchi, povestind unei iconițe vechi cazania lungii și încurcatei sale vieți. Nu-î vorbă, se bucura cînd auzea un om în ogradă, și n-a dovedit Nuța să deschidă bine porțița, că mătușa a și sărit în prag. A întreat în șoaptă, îngrozită :

— Sfinte Dumnezeu, iar s-o fi întors beat ?!

Nuța niciodată nu i s-a plîns, și nici Mircea nu se îmbăta în așa fel ca să-i cunoască vecinii, dar au femeile felul lor de-a ghici necazul una alteia. Nuța s-a așezat pe prispă și, ca să schimbe vorba, a ridicat fruntea, a cercetat cerul, a întreat cu o curiozitate de copil :

— Oare de ce n-o fi răsărit luna în seara asta ?

Mătușa a deschis gura pornită să caște, dar nu și-a putut prinde pofta din plin și, bătîndu-se cu palma peste gură a păcate, i-a șoptit tainic :

— O fi coborît în mare să se spele. Că, de mîndră și frumoasă ce este, o fi tot mîncat-o zavistia, răutatea lumii, și ea se tot macină, scade, iar cînd rămîne numai o picătură, se cufundă în mare și se spală de toate relele.

Femeie săracă și blajină, Paraschița le tălmăcea pe toate pașnic, binevoitor și, cu toate că Nuța știa dinainte cam ce-o să spună mătușa la cutare ori cutare lucru, îi plăcea să vie, să stea așa, cu umerii înțepați de răcoare, să asculte murmurul vorbelor vechi și mustoase, vorbe aproape uitate de sat. După ce s-au lămurit cum stau cu luna, au mai vorbit despre noutățile mahalalei, despre furturi, despre bătaie, despre nunțile ce puteau fi în toamna ceea, și în cele din urmă, pe Nuța a început s-o fure somnul. Și-a luat rămas bun de la mătușă, a pornit spre casă, pășind grijuliu, de parcă îi era frică să nu

piardă acest dulce început de hodină, dar, pînă să ajungă, pînă să se culce la locul ei, somnul i-a trecut.

O tristețe grea, nelămurită, o mare deznădejde a început s-o macine și Nuța nici nu mai avea putere să se împotrivească. Le-a lăsat dar pe toate în voia sorții, și nîmăi mintea ei se tot zbuciuma, căutînd să se dumească de ce n-a răsărit luna în noaptea ceea ? Pesemne, se gîndea ea, s-o fi întîmplat ceva acolo sus, în înălțimile celea albastre. Le-or fi zdruncinat mari cutremure, le-or fi pîrjolit războaie grele, le-o fi secătuit foametea și iată că nu se mai poate face nimic. Va trebui să ne împăcăm și cu nopțile fără lună, cum ne-am împăcat cu războaiele, cu cutremurele, cu înfometările de pe pămînt.

A ațipit de abia în zori și s-a visat mireasă. Casa părinților era plină de lume. Cîntau muzicanți, iar ea stătea lingă un prostănac după care părinții o dădeau cu sila. Plîngea întruna, aștepta să vină Mircea s-o fure, dar Mircea nu se arăta, și ea tot bocea, își smulgea gîțele de necaz. În zori, cum s-a trezit, s-a repezit la ferestre, dar degeaba. Nu răsărise luna în noaptea ceea și anume pentru că nu răsărise, Nuța s-a hotărît. De amu dacă și luna, mîncată de răutatea lumii, ne-a părăsit și nu se mai întoarce, pentru ce ne-am tot înmulți și crește unul pe altul ?

Și-a sculat copiii, i-a spălat, i-a hrănit, i-a pus să-și pregătească lecțiile. Pe urmă, după ce și-a petrecut bărbatul, a chemat-o pe Paraschița, rugînd-o să ia sama de gospodărie, a îmbrăcat hainele ce-i erau mai dragi, de parcă i-ar fi fost frică să nu rămînă ele cumva nepurtate. A luat cele cîteva ruble ascunse pentru zile negre, hîrtiuța pe care era scris numele doctoriței, a închis cu grijă porțița în ușa ei și a pornit la drum.

BINECUVÎNTAREA

Era o dimineață posomorită, cu nori, cu vînt, și frigul cerca să-l răzbească pe om din mers, din fugă. Nuța se strecura grăbită dintr-o ulicioară în alta, iar cum a ieșit din sat, a și apucat-o spre cărărușa pe care se duceau ciuturenii cînd aveau treabă la Pămînteni. A făcut vreo zece pași și s-a oprit mirată cum nu se mai poate : cărărușa nu mai era la locul ei. Auzise sara trecută, prin amurg, cum forfotea un tractor lîngă sat, dar nu i-a trecut prin cap ce-o fi scurmînd el acolo. Arase cărarea. Acum, în locul ei, o coamă de bulgări nalți și vîrtoși șerpuia încet, curgînd domol spre gară.

— Iaca, nu le place cărarea și pace !

Nu plăcea cărarea, firește, șefilor satului, dar nici ciuturenii nu erau ei chiar așa de sperioși. Dacă luai sama bine, zăreai cum se strecoară lîngă coama de bulgări urmele unui biet drumeț. S-o fi sculat ciutureauul cea cu noaptea în cap, a dat la cărare, da cărarea nu-i. S-o apuce înapoi nu-i dădea mîna, să înconjure nu mai avea vreme, și atunci a luat-o prin bulgări înainte. Astfel, cărărușa dispărută sara trecută, în amurg, s-a născut din nou în zori de zi, și Nuța, fără a sta mult pe gînduri, a pornit pe urmele aceluia consătean. Venea cu greu prin arătură, dar simțea o adîncă mulțumire de pe urma încapătînării sale, și se tot gîndea la cei ce aveau să treacă ziua întreagă pe urmele lor. Vor tot trece oameni spre gară, dinspre gară, se vor tot așterne urme peste urme, pînă ce cărărușa se va înfiripa din nou.

Drumușorul pe care a pornit femeia era o trecătoare veche, se bănuia că ar avea cam aceeași vîrstă ca și Ciutura. Și tot la fel ca Ciutura a avut cărarea ceea o

soartă încurcată și grea. La început a fost cărare, apoi cîteva sute de ani — drum cu nume în toată cîmpia, pe urmă iar a ajuns cărare. Ciutura păzea drumeagul acela ca pe ochii din cap. Fiecare sat, cînd ajunge vorba, se laudă cu cîte ceva : unele au mori de vînt, altele au dat naștere la dascăli, celelalte au niște lutării cu urme de vulpe. Ciutura nu prea avea cu ce se lăuda. Singura ei mîndrie era drumul frumos și scurt ce ducea din sat pînă la Pămînteni.

Ciuturenii, de cînd îi știe lumea, fac ce fac și mai trec pe la gară. Aceste nesfîrșite călătorii ar fi putut să pară ciudate, dat fiind că oamenii se duceau cînd cu treabă, cînd fără treabă, dar dacă stai să vezi mai bine, dusul la Pămînteni pe de-a dreptul era o necesitate vitală a satului. Cîndva, pe locurile unde sînt acum Pămîntenii, era o mănăstire cu ziduri înalte, făcute în chip de cetate. Peste biata Moldovă trecea pîrjol după pîrjol și, cum dădeau năvală turcii ori tătarii, oamenii de prin sălișoarele vecine se repezeau buluc la mănăstire să-și apere viața, pămîntul și credința.

Cîmpia Sorocii era pe atunci mai mult pădure. Fiecare sat își avea pentru vremuri de bejenie o cale a lui ascunsă care ducea spre mănăstire. Ciutura își avea drumușorul ista. Și nu era el cine știe ce, dar o fi fost, pe semne, urzit într-un ceas bun, căci știa a feri lumea de primejdie, știa să-i scoată pe oameni din sat, știa să-i aducă înapoi cu vremea. Trecut-au de atunci veacuri. Din mănăstire n-a rămas nici măcar temelie, din pădurile cîmpiei — mai nimic. Turcii și tătarii ne-au lăsat în pace, dar a rămas în viața oamenilor obișnuința de a te ridica într-o singură clipă și a porni la drum ; apoi a rămas o minune de drum urzit de picioarele ciuturenilor de la marginea satului și pînă la gară. E mîndria satului și oamenii sînt gata să se ia de piept cu Dumnezeu pentru această cărărușă ; și o tot păzesc, și o tot împospă-

tează, pentru ca, în caz de primejdie, să aibă satul pe unde pleca.

Cimpia Sorociei demult și-a pierdut sămînța cronicărilor, și nu e de mirare că azi, cînd pornești a răscoli vremuri trecute, găsești numai umbre, numai ceață și morminte. Ciutura și-a pierdut și ea, împreună cu multe alte sate, povestea începuturilor sale. Puținele mărturii ce se mai aflau prin biserici și mănăstiri au fost arse, iar cele cîteva amănunte care se mai păstrau în mintea ostentită a bătrînilor erau prea puține pentru ca să te poți dumeri.

Cîte ceva totuși se putea afla. Ciuturenii mai bătrîni, de-o pildă, își aminteau la un pahar de vin cum că odată, demult, sătenii au scris țarului jalbă să li se întoarcă drumul cel vechi al Pămîntenilor, și că trei care trase de boi o iarnă întreagă au mers pînă la Petersburg.

Cum și prin ce fel li s-a luat ciuturenilor drumul cel vechi, acum nu mai știe nimeni. Pe semne că această mare pierdere a satului a fost legată de frigurile prin care trecea Moldova pe la începutul secolului trecut. Din 1812, cînd Basarabia a fost alipită la Rusia, rubla împăratului rus, nimerind într-o țărișoară săracă, a prins a le răscoli și a le preface pe toate. Micile moșii ale boierilor moldoveni treceau din mină în mină, se vindeau mai pe nimica, iar în locul lor au început să apară moșii mari a cîte o mie, două, trei mii de desetine. Tot ce se nimerea în lațul hotarelor acestor moșii era înghițit fie că se nimerea o rariște de pădure, un drum, o coadă de imăș.

O asemenea moșie a răsărit atunci pe lingă Pămînteni și se poate întîmpla ca moșia ceea să fi înghițit drumul ciuturenilor. Pentru nevoile satului s-a făcut drum nou — un drum de două ori mai lung și mai întortocheat, cu două coborișuri repezite și cu o coastă hleioasă pe care trebuia s-o urci cînd ajungeai la gară. Era o mare bătăie de joc, drumul acela, dar, cumînți și lăsători din fire, oamenii au

înghițit-o și pe asta. Mulți ani la rînd au tot umblat la gară pe ocolite, mestecînd glodul, bătîndu-și vitele și blestemîndu-și zilele la care au ajuns.

Drumul cel vechi trăia însă undeva adînc în sufletul țărănilor, și cum toamna amorțeau pămînturile răzmuiate, oamenii, scăpați la slobodă, făceau cărare pe acolo pe unde trecea cîndva drumul vechi, și tot umblau pe cărarea ceea pînă iară începea a se desprimăvara. Apoi, tot așa, vara — pe un drum, iarna — pe altul, pînă s-a născut în Ciutura un voinic care, ce și-o fi zis : „Ho, bre, și ia mai stați oleacă ! Să ocolească cei care merg călare, cei care merg cu trăsura, cei care duc de friu o vită la iarmaroc, iar eu, dacă vin pe jos, de ce să înconjur atita ? Las' că poate n-o să-mi mai zică nimică boierul.”

O fi scuiat în palme, și-o fi făcut semnul crucii, o fi pornit la drum și o fi fost, pe semne, norocos de felul lui.

Să ai vara întreagă la îndemîna ta un drum scurt pînă la gară — la mai mult ciuturenii nici că visaseră. Un dor străbun de ducă, nevoi vechi și uitate au început a abate oamenii spre gară, și într-o singură vară picioarele lor desculțe au tipărit și dres cărarea de-a mai mare dragul. Din păcate bucuria lor n-a ținut mult, căci cărarea n-a plăcut vechilului. Toamna au venit plugurile boierești, au desfundat-o. Dar primăvara ciuturenii au semănat cărarea înapoi și de atunci pînă în ziua de azi satul tot luptă pentru cărare.

O fi la vreo sută de ani de cînd se dau aceste bătălii. În acest răstimp, satul a fost de multe ori sărac și bogat, voinic și bicisnic, iar cărarușa a tot fost de nenumărate ori pierdută și cîștigată înapoi. Ciutura a cunoscut eroi, și jertfe, și trădători în aceste lupte grele. Îndrăzneala, răbdarea și priceperea unui sat întreg s-au călit în jurul acelei căraruș. Și cîte au avut ei, bieții oameni, de suferit ! Vechilul îngredea cărarușa cu sîrma ghimpată, sădea satcîmî în lungul ei, căra spini uscați de pe toate dealurile și-i arunca în drumul trecătorilor. Erau asmuțați cu cîni,

erau întorși de la jumătate de drum, erau puși să muncească drept despăgubire pe moșia boierului. Și ciuturenii le înghițeau pe toate. Ungeau cu salivă zgîrieturile, își scoteau unul altuia ghimpii din călcîie, cîrpeau hainele spintecate de cîini, făceau corvoadă pe moșia boierului, iar cînd aveau treabă la gară, cum ieșeau din sat, iar o luau pe cărare.

Boierul român în mîinile căruia a nimerit moșia după 1918 a fost mult mai hîtru. Pentru început, la mijlocul cărărușei a fost pus un jandarm cu baionetă la armă. Arma ca arma, dar de bătut știa jandarmul cela ca nimeni altul și vreo zece ciuturenii, trecuți prin mîinile lui, mai-mai erau să dea ortul popii. Spre marele noroc al sătenilor, jandarmul nu ținea mult la supărare. Cam la o săptămînă i s-a urît, se vede, de atîta ciomăgeală și el a început a se plînge oamenilor că i-i frig, i-i foame, i-i urît aici, în cîmp de unul singur. Au prins a-l hrăni mină de la mină, și jandarmului i-a priit pînea ciuturenilor. De la o vreme a început a-și părăsi pe înserate postul, trăgînd pe la vădanele din satele vecine. Din păcate însă, cînd a sosit acea unică și hotărîtoare inspecție, jandarmul zăcea beat mort, de-a curmezișul cărării și se plîngea că nu-l mai iubește Mîndica.

Postul a fost lichidat. Oamenii se duceau ca și mai înainte, cînd aveau treabă la gară, pe cărare, și atunci boierul și-a arătat viclenia. Pămînturile prin care trecea cărarea au fost date oamenilor în parte. Boierul socotise că țărani după ce vor pune mina pe pămînt, fie măcar pe-o vară-două, n-au să se lase unii pe alții să treacă. Și a socotit bine boierul : oamenii se sfădeau, se pindeau, se băteau cu sapele, cu coasele, și totuși, cînd aveau treabă la Pămînteni, cum ieșeau din sat, o apucau pe cărare.

Cît a ținut războiul, cărărușa a fost la îndemîna tuturor, iar pe urmă au venit colhozurile, pămînturile au început a fi vîrsate grămadă și croite din nou. O parte din

vechea moșie a fost trecută Ciuturii așa cum era, cu tot cu cărărușă, și lumea a răsuflet ușurată : amu — gata, amu-i a noastră. De cîte ori vrei la gară, de atîtea ori te duci. Cîțiva ani mai tîrziu, la Pămînteni, a început a se face fabrică de zahăr și colhozurile din raion au prins a crește sfeclă de zahăr. Ciuturenilor o vreme nu le-a prea mers cu sfecla și ei au tot mutat-o de pe o moșie pe alta, pînă a venit rîndul dealului cel mic. Nu se știe cum și de ce, dar acolo i-a priit sfecele. Agronomii au zis : stai, dacă-i așa, o mai semănăm o dată. De atunci dealul cel mic e tot cu sfeclă, și cu cît o seamănă mai des, cu atît mai bine crește. Cărăruța, nu-i vorbă, cam încurca tractoarele și tractoriștii o arau. Oamenii însă nu luau în serios arătura ceea și, cînd aveau treabă la gară, se duceau pe unde le convenea.

Peste cîțiva ani, însă, iar s-a iscat sfadă din pricina cărărușei. Ciuturenii tocmai descoperiseră cam ce-ar trebui să facă omul cînd vrea să bea și n-are ce bea. Ajuns la o asemenea mare strîmtoare, omul se apucă și face basamac. Dai sfecla prin răzătoare, îi pui oleacă de drojdii, pe urmă o fierbi frumușel. După ce-ți ușurezi puțin viața, mai faci și un ban pentru casă, iar din sfecla de zahăr, dacă erai priceput făceai o băuturică curată ca lacrima și tare, că ardea cu flacără albăstrie, cum ard comorile în zori de zi.

Sfecla era a colhozului. Să aduni multă sfeclă acasă nu se putea — te prinde și te judecă. Dacă însă, întorcîndu-te de pe undeva, smulgi două-trei sfecele și le pierzi într-un fund de coș, cine știe ce-ți poate zice ? Cu două-trei sfecele, firește, nu faci nimica, dar dacă te întorci sară de sară pe drumul cela, tu și toți ai casei care au muncit împreună cu tine ziua ceea, se adună.

Ciuturenilor le-a plăcut afacerea și de la mic la mare se duceau la lucru avînd un coș ori o trăistuță. Oriunde ar fi fost trimiși de brigadieri, sara se întorceau numai pe

eărarea ceca, apoi cei mai laconi își mai găseau și treabă pe la gară. Azi se duc la Pămînteni, pe la o amiază se întorc, și după-amiază iar se duc, spre sară mai vin o dată, și, pînă la urmă, cîrmuirea colhozului a convocat o ședință : ce ne facem, fraților ? Au fost puși paznici noi, cîțiva oameni au fost prinși cu sfecle și amendati, pe unul chiar era vorba să-l judece, dar nu intra frica în ciuturenii și pace. Dimpotrivă, cu cît se făcea mai multă gălăgie, cu atît mai năvalnic se repezeau ei — hai, bre, ne mai ducem o dată la gară, că, încolo, cine știe...

La una din numeroasele ședințe ale cîrmuirii colhozului s-a născut o idee frumoasă. Ce-ar fi, și-au zis cîrmarii satului, dacă ne-am apuca noi, colhozul, și am pietrui cele două coborișuri și urcușul acela hleios de lingă gară ? Să sădim copaci pe stînga și pe dreapta drumului, să facem o fîntînă bună la jumătate de cale. Cu vremea, mașinile colhozului îl vor bate, poate vreun autobuz va veni să lege satul de gară și oamenii, încetul cu încetul, vor uita de drumul acela scurt, și pe acolo pe unde trece azi cărarușă va crește sfecla de zahăr cît căldarea.

A fost un gînd frumos, care a plăcut satului, iar cînd Ciuturii îi place ceva, ea știe să pună și bani, și muncă. Acum, în lungul drumului de ocolire creșteau copaci în șase rînduri — au fost sădiți numai copaci roditori și agromomul i-a amestecat cu așa socoteală încît vara întregă, de la cireș și pînă la pere tîrzii, să aibă trecătorii cu ce se îndulci. S-a făcut și o fîntînă de iznoavă, cu pereții cimentati, iar cele două coborișuri și urcușuri de lingă gară au fost acoperite cu prundia, să poată mașinile umbla tot anul.

Ciuturenii laudau umbra și roada copacilor, laudau apa din fîntînă, laudau mașinile care răsăreau întruna de după cotitură și nu se leneveau să oprească cînd vedeau un trecător. Le laudau pe toate, și totuși, cînd aveau treabă, se duceau la gară pe cărarușă. Ba părea că acum începuseră a umbla la gară și mai des, așa încît cîrmuirea

colhozului pînă la urmă a prins a se întreba : ce treburi mari i-o fi tot minînd încolo la raion ?

Cîțiva activiști, dintre cei mai dezghețați, au fost puși să iscodească lumea, să stea înadins la marginea satului și să întrebe : care și cu ce treabă se duce la gară. Cele adunate însă n-au putu lămuri pe nimeni. Fiecare pornea la drum cu cîte-o nimica, pentru care nu că la gară — de pe cuptor nu se știe dacă făcea să cobori. Omul însă se ducea, pentru că, firește, o mai fi avînd el vreo treabă, dar ce-o mai fi fost acolo la mijloc, știa numai el.

Tăcuți și răbdători, cu urme de osteneală moștenite de la bunei, ce-au tot umblat în urma plugului, ciuturenii s-au obișnuit a trăi simplu. cum se trăiește în colhoz. Te trimiț la deal, te duci la deal ; te trimiț la vale, te duci la vale. Cîrmuirea avea o singură grijă : să fie normele făcute, să crească roadă, să ducă primii pînea la stat. Dar dincolo de prășitură, dincolo de mașinile cu grîu trimise spre gară, mai rămînea o soartă de om. Și cînd această soartă se lăsa ca o piatră pe inima omului, cînd i se făcea lehamite de sine însuși, atunci lăsa totul baltă și se ducea pe-o jumătate de zi la gară. Să mai vadă și el lumea.

Cu vremea, boala dusului la Pămînteni a cuprins mai toate satele cîmpiei. Se duceau care mai de care. Se duceau cu căruțele, cu bicicletele, cu motocicletele, cu mașinile. Se porneau pe jos cu gîndul că poate o să-i ajungă vreo mașină din urmă și se porneau tot pe jos, dar fără nici un gînd. Se duceau înconjurînd pe departe și se duceau pe de-a dreptul, fiecare sat avîndu-și cărarușă lui. Această lume pestriță, felurită la vorbă, umplea de cu zori gara. Umblau prin bazar, iscodind de prețuri, veneau să vadă cum oftează și fumegă coșurile fabricii de zahăr, se mai băgau prin cabinete cu cîte-o întrebare veche și răsufletă, dădeau pe la magazine să vadă de s-a adus marfă nouă.

Umblăm, de, să ne mai treacă de urît, rideau oamenii de ei înșiși. Și totuși, dacă ai fi stat așa să-i urmărești bine,

vedeai că nu-s ei deloc niște proști ce au venit să caște gura. Căci, tot umblînd așa să le treacă de urît, țăranul era numai ochi și urechi. Căutau noutăți. Le căutau domol, răbdător, cu încăpăținare, căci nu poate fi liniștit țăranul azi dacă nu știe ce-l așteaptă mîine. Iar ei voiau să știe. Să știe de azi unde-o să muncească mîine, și cît o să primească pentru munca ceea, și ce-o să poată cumpăra cu cele cîștigate.

În sat la tine nu poți afla nimic — acolo stai și te uiți la cer. Dacă va ploua și va rodi bine, primești și tu ceva pentru muncă, dacă nu va ploua la vreme — pace bună și noroc. Aici, la Pămînteni, era mult mai altfel decît la ei în sat. Aici, dacă nu pe-un an, pe o lună măcar puteai fi liniștit, știind că pe data cutare te duci la casă și ridici banul cîștigat.

În felul ista, Pămîntenii au început a smulge țăranii de prin satele vecine și-i cărau, și-i pripăseau pe la marginile gării. Sătenii își părăseau văile și dealurile unde au trăit sute de ani, neam de neamul lor, fără bocete, fără lacrimi, fără a fi luat cu ei un pumn din țărina străbună. Totul era cît se poate de simplu, atîta doar că se făceau mutările iestea cam pe ascuns. Nimeni nu știa cînd, cum, de unde a venit peste om acest dor de ducă. Azi îl vezi asudat, umblînd la fuguța, și nu-i iese din vorbă brigadierului, și sara stă la sfat cu vecinii lingă fîntînă, și ocărăște copilul pentru o notă proastă, iar dimineața în zori de zi încarcă tot calabalicul casei într-o mașină, își urcă nevasta cu copiii deasupra boarfelor, și se duc grăbiți, uitînd să închidă poarta în urma lor.

Multe zile la rînd stă poarta ceea deschisă, cu cîteva gazete proaspete vîrite de poștaş, într-o căscătură de stîlp, iar vremea trece, poștaşul tot vine, mai vîră cîte-o gazetă proaspătă printre cele învechite, și de-abia atunci satul află că omul și-a vîndut casa și s-a mutat cu traiul în altă parte. S-a mutat, pentru că zece ani de cînd lucrează la ferma de porci, n-a avut o sărbătoare, o zi de odihnă. Mun-

cea ziua, muncea noaptea, muncea iarnă și vară, iar cînd intra în casa lui, o dată la cîteva luni, împreună cu el intra duhoarea fermei la care lucra. Cîștiga bine și premii avea, și la adunări îl poșteau sus, la masa acoperită cu roșu — dacă i s-a urît de toate. Zece ani a răbdat, a căutat o ieșire cu mintea lui ascuțită de necazuri, dar n-a găsit-o și a plecat.

Așa se făcea cînd țăranii se îmbolnăveau de patima umblatului la gară și creșteau Pămîntenii, dezvelindu-și cu fiecă toamnă poalele mahalalelor, scoțîndu-le hăt de parte în cîmp. Au plecat și din Ciutura mulți. Nuța, cu toate că n-o încerca încă dorul de ducă, totuși o ademenea prin ceva epopeea mutatului, căuta să intre în vorbă cu oamenii ce s-au mutat. Poate de aceea, cum ajungea la Pămînteni, se simțea și ea mai înfiptă, mai vorbăreată și, spre marea ei mirare, i se făcea dor de-a unge cu lut, de-a da cu var. Picioarele o purtau pe toate drumurile gării, pe lingă toate casele noi și, tot umblînd, căuta să ghicească după înfățișarea caselor cam din ce sate s-or fi mutat stăpînii la gară. Dacă zărea vreo femeie lingă robinetul pus la o răscrucă de drum, se oprea să bea o gură de apă. Lega capăt de vorbă și mai afla o poveste foarte asemănătoare cu cele pe care le știa. I se povestea cum de le-a venit oamenilor celora gîndul să se mute, cui și pentru cît au vîndut casa, cîți bani aveau strînși mai din vreme, cît nu le-a ajuns și a trebuit să împrumute, cît au întors înapoi și cît a mai rămas să întoarcă.

*

De astă dată Nuța a ajuns la gară greu, căci a mers prin arătură. La trecerea peste drumul-de-fier, acolo unde, după șine, începea gara, s-a oprit, căci trecerea era închisă. Se aștepta un tren. Adică trecerea era închisă pentru mașini și căruțe — ceilalți, mă rog, puteau trece. Nuța însă s-a oprit, căci, ciudat lucru, cum ajungea la gară, se pomenea ascultătoare ca o școlăriță. Apoi mai era

ceva la mijloc : voia să vadă trenul. Pentru țăran un tren trecînd în fuga mare este un eveniment plin de sensuri, plin de emoții, o întîmplare la care el obișnuiește a se tot întoarce de multe ori, pentru a o frămînta în fel și chip. Nuța tocmai avea în sufletul ei loc slobod pentru un tren lung, frumos, trecut într-o goană nebună la doi pași de ea.

N-a fost însă trenul pe care îl așteptase. A trecut încet, la pas, un marfar cu soldați tineri, cu tancuri grele, aco-perite cu foi de cort. Nuța și-a adus deodată aminte că a avut și ea cîndva un soldățel la casă. Toți anii de așteptare, toate lacrimile despărțirilor, toate bucuriile întîlnirilor, — toate s-au adunat acum într-un singur zvîcnet de inimă, într-un singur zbucium ritmic de metal :

— Te-duc, te-duc, te-duc...

Cum a trecut calea ferată, i-au ieșit în întîmpinare moviile de piatră cărate pentru temelie, triumphiuri de lampaci clădiți ca să se usuce mai repede, miroznă plăcută de brad lucrat de tîmplari. De după fiecare cotitură îi zîmbea un vis de om pentru o viață mai bună, un vis larg și senin, clădit în chip de casă nouă.

Și creștea, creștea gara ceea. Parcă a fost mai nu de-mult pe aici, dar, ca să vezi, ulicioarele abia începute acum erau împlinite, cu căsuțe ridicate una după alta, iar acolo unde era loc gol, acum a răsărit cîte-o căsuță pentru început. Tot rătăcind dintr-o ulicioară în alta, Nuța s-a pomenit deodată ieșită la marginea de răsărit a gării, unde fusese cîndva iarmarocul. Nu mai trecuse de-o viață de om pe aici și acum stătea mirată — parcă era gara lor, parcă era de acum altă gară.

Partea de răsărit a Pămîntenilor se încheia cu un șir lung de case trase cu sfoara. Locul cam venea puțin la vale, și nu se știe de ce toți gospodarii își făcuseră garduri din zgură presată. Gardurile se vărsau unul în altul, așa încît păreau un singur zid cenușiu, lung-prelung, zid de cetate — o cetate ce purta pecetea focului prin care le-a

fost dat cărbunilor să treacă înainte de-a fi ajuns gard. În lungul celui zid cenușiu, o cărare, presărată și ea cu zgură, ținea locul unui trotuar, iar dincolo de trotuarul acela începea de acum cîmpul. Un cîmp pustiu, în delăsare, cum sînt mai toate cîmpurile din preajma orașelor. Parcă și arate, și semănate au fost, și ploii la vreme au avut, și îngrijite cîmpurile celea au fost, și premii pentru îngrijirea lor au primit cei de le-au lucrat, și totuși, de crescut nu crește nimic. Spini și tufe chiftind în împărăția buruienilor, o încleitură pe care nimeni nu o seamănă și care, cu toate acestea, crește din an în an, pe fiecare palmă de pămînt.

Sufletul fiecărui țăran rămîne adînc întristat în fața unui pămînt căzut în delăsare, pentru că pustietatea celui pămînt poartă în sine pecetea destinului amar al oamenilor ce-au muncit. Firește, or scoate-o ei cumva la capăt, dar cînd, cum se vor descurca ei ? Nici ea însăși nu știa cît să fi stat pe gînduri la marginea cîmpului celui împărăgînit, cînd, deodată, de sub tufele de pelin a răsărit o pisică slăbuță și flămîndă, care a pornit încet spre Nuța, rugîndu-se timid și demn în preafrumoasa ei limbă, poate-poate i se va da ceva. Și în vreme ce pisica îi tot dădea cu jalbele, în urma ei a apărut un lung șir de ghemușoare pestrițe, ce venea pentru același lucru în același fel.

„Doamne, să fi știut, că le-aș fi luat ceva de-acasă...”

Apoi s-a mirat : de unde s-o fi adunat motănăraia asta aici la marginea gării, aproape că în cîmp gol ? Ș-abia atunci a zărit ceva mai la vale pereții unei căsuțe, ridicați cam cît statura unui om. Ajutat de două fete tinere și zdrene, un bătrîn cu pălărie de paie, ponosită cum nu se mai poate, cioplea cu bărdița lampaci pentru a-i pune în pereții cocioabei pe care o ridica. Era ceva straniu, ceva blestemat în munca ceea a lor, pentru că lampacii erau de strînsură, nu atît lampaci întregi, cît niște rămășițe ce se risipeau înainte de-a fi dovedit să se atingă bărdița

de ei. Nici temelie ca lumea, nici lampaci, nici căpriori... Pină și chipul acelei căsuțe te băga într-o tristețe de moarte.

Patru pereți, o ușă, două ferestre — una în dreapta, alta în stînga ușii, — așa își fac copiii case cînd se joacă, iar cum încep a umbla la școală, nici ei nu mai fac asemenea pocituri.

Cum pisica a ieșit cu tot neamul său la cersit, toți cei trei zidari au tresărit, apoi, prinși de-un fel de panică, s-au tupilat, de parcă ar fi căutat să se ascundă după pereții cocioabei. Nici nu s-au uitat ca lumea să vadă spre cine a pornit pisica și cum au fost primite jalbele ei. S-or fi rușinat de sărăcia la care au ajuns, s-a gîndit Nuța și, cuprinsă de un sentiment de milostenie creștinească le-a strigat de acolo, de unde stătea :

— Doamne-ajută !

Bătrînul și cele două femei s-au întors, au privit-o lung, oarecum nedumeriți, după care și-au văzut de ale lor. Dincolo de gardul cenușiu, prin ogrăzi, ici-colo se zărea cîte-o basma și zidarii s-o fi gîndit că Nuța le-o fi zis „Doamne-ajută“ celor cu casele gata zidite, dar, vezi bine... Nuța stătea cu spatele, spre zidul celei cenușii și, într-un tîrziu, bătrînul, tot potrivit lampaci în perete, i-a mulțumit cu o jumătate de gură. Văzîndu-i ceva mai îmbunați, Nuța a pornit spre dinșii, zicîndu-le din mers, pentru ca venirea ei să nu pară obraznică :

— Vreau să văd cum ați plănuit-o, că, poate, mai încolo, de la anul, să nu ne apucăm și noi a face casă...

Pisica, împreună cu toate neamurile sale, i se lipea de picioare, așa încît biata Nuța trebuia să ia tot timpul sama ca să nu le calce, și bătrînul le-a strigat :

— Cîț, bată-vă să vă bată !

Furci, lopotii, cărămidă veche cu marginile arse, movi-lite de lut, movi-lite de pleavă, cîteva căldări vechi și un butoi cu apă de ploaie. În cele din urmă, Nuța s-a așezat pe-o ladă veche, acolo unde ar fi trebuit să fie cu vremea fața casei, bătătura și umbra celui frumos copac

de lîngă prag, ce va atinge cu crengile sale acoperișul casei...

— Ș-aveți de gînd să sădiți un pui de nuc aici, în fața casei ?

Marea mîndrie a fiecărui gospodar este locul din fața casei, drept care fiecare își sădește aici ceea ce îi place lui mai mult. Nuța avea o patimă deosebită pentru nucari, mai ales o fermeca mireazma dulce-amăruie a frunzelor și, cu toate că Mircea s-a grăbit să puie în fața casei cîteva tufe de liliac, Nuța vara întreagă ciupea, cînd se întorcea din cîmp, cîte un mănunchi de frunze de nuc. Le punea pe după păretare, de după oglinzi, le așternea pe jos, și vara întreagă în casa ei domnea mirozna dulce-amăruie. Ar fi vrut să-i sfătuiască să pună și ei un pui de nuc în fața casei, dar se petrecea ceva cu oamenii ceia, ceva ciudat...

Bătrînul, palid, puțin la făptură, părea a nu se fi așteptat deloc la venirea ei și, cum a văzut-o așezîndu-se pe ladă, a și lepădat lucrul. S-a uitat lung la cele două fete de parcă ar fi vrut să le zică : iată, a venit un om, și amu eu ce fac ? Că, oricum, nu pot să nu mă duc să schimb o vorbă-două cu dînsul !

Cele două fete munceau tăcute. Una căra lampacii de pe un loc pe altul, cealaltă, cu fusta prinsă în briu, mesteca cu două picioare voinice într-o groapă cu lut. Erau plinuțe la trup, tăcute, harnice, fete dintre celea cărora la sate li se zice nu alît fată, cît fătoui ; două iepușoare dintre cele ce duc, smerite, de sute de ani, carul neamului. Bătrînul, pe semne, nu prea ținea la muncă în rînd cu dinsele, drept care, pentru a mai răsuffla un pic, intra în vorbă cînd cu unul, cînd cu altul. Tăcutele sale odrasle l-or fi ocărît pentru aceste veșnice predispueri de-a tot sta la sfat. Acum bătrînul părea pus în mare incercătură : a mai intra o dată în vorbă cu un om străin însemna a da prilej de nouă ciondăneală, iar, pe de altă parte, a te face

a nici nu ști de omul ce-a venit la tine era frumos, era omeneste ?

Pisicile, după ce și-au tot mîngîiat blănițele de picioarele femeii, acum au început să-i sară în poală.

— Ia te uită ce se mai lingusește motănăraia asta, de parcă n-au văzut om de la facerea lumii ! Dă-le, femeie-hăi, cu piciorul, că ți se vor sui în cap... Ia ce s-au mai răsăfătat, ce s-au mai răsăfătat !...

Bătrînul, în cele din urmă, a oftat și, coborînd cu grijă de pe butoiușul pe care stătea, s-a apropiat de Nuța, s-a așezat lingă picioarele ei, drept în țărîna, așa cum se așază, de obicei, ciobanii ori oamenii bătuți de soartă, cărora nu le mai pasă de locul unde se așază. A vrut să spună ceva, dar mai apoi s-a răzgîndit și a mai oftat o dată. După care a șezut tăcut, privind undeva hăt departe, în cîmpul gol, unde i se pierduse norocul, ori, poate, fărîma ceea de parte ce avea să fie a lui. Oarecum îndemnată de bătrîn, a pornit și Nuța a privi în depărtare, dar nu a văzut nimic — pămînt pustiu, și buruiiană, și un cer de toamnă posomorît, aplecat deasupra zării. Bătrînul avea ochi căprii, blînzi și triști, atît de triști și atît de buni cum numai la noi în Moldova se pot întîlni. Tot căuta tăcut ceva în zare și Nuței i s-a părut că el nici nu vede departe, și nici nu caută nimic. S-o fi pierdut, pe semne, cu totul prin amintirile trecutului și, pentru a-l ajuta să părăsească acea lume, atît de grea și atît de amară, Nuța l-a întrebat :

— De ce zici mata că-s răsăfățate mițele ?

Bătrînul a tresărit. A vrut să zîmbească, dar nu i-a ieșit. Și-a plectat fruntea, privind acum țărîna pe care șede-a. O privea încet, gospodărește, grăuncior cu grăuncior, de parcă ar fi fost lucrul cel mai vajnic pe care urma să-l facă în ziua ceea, și Nuței deodată i-a venit în cap că și în depărtare, și la pămîntul de sub picioare bătrînul privește pentru că e rușinos din fire. Obrajii i se rumêneau după fiecare mișcare, după fiecare cuvînt, și Nuța s-a mirat

cumplit, pentru că nu i se întîmplase încă să se întîlnească cu o fire atît de copilăroasă ce s-ar fi păstrat pînă la adînci bătrîneți. Vine o vîrstă cînd stînjeneala începe a aduce a prostie, dar nu, o fi fost altceva la mijloc, pentru că bătrînul avea o frunte naltă, măreață, arcuită frumos, una din frunțile zidite de Domnul nu atît pentru frumusețe, cît pentru folos.

— De ce zici mata că-s răsăfățate ? a întrebat ea a doua oară.

Sumedenia de zbircituri adîncite pe chipul bătrînului ca încrețiturile pe coaja de stejar s-au mișcat din loc, cu gînd de-a se fi adunat grămadă, dar, ce s-o fi întîmplat, că nu le-a ieșit și s-au întors înapoi fiecare la locul ei. Și iar a mai încercat o dată bătrînul să zîmbească, dar era prea bătrîn, prea era el amărît pentru a se veseli. A zis într-un tirziu :

— Nu vezi cum cerșesc, cum se viră la om ?

— D-apoi că așa-s mițele... Crezi mata că a mea nu vine să cerșească cum intră un om în casă ? Crezi că nu i se cațără pe genunchi ? Așa e firea lor, lingușitoare...

— Una e lingușirea, alta e fățarnicia...

— Pisicile-s fățarnice ? !

— Numa'că ! Miorlăie, iaca, de foame, da nici prin cap să le treacă să se ducă, să mai prindă colo șoareci.

— De unde să ieie ele șoareci în cîmpul gol ?

Sprîncenele bătrînului au prins a urca pe fruntea naltă, tocită de suferințe — se poate să nu fi auzit ? S-a uitat ba într-o parte, ba în alta să vadă de nu cumva pîndește careva, și cu toate că nu se vedea nimeni, a coborît glasul la șoaptă :

— Cum se lasă noaptea, tot dealul ista, cît prinzi cu ochiul, e numai șoareci. Se adună, că, iaca, poate n-ai să mă crezi, da se întîmplă să n-ai unde pune piciorul...

Ca mai toate femeile, Nuța se temea și ea de șoareci, și privelește-a unui cîmp împănăt cu șoricărie a făcut-o să tresară.

— Și unde se duc cînd se luminează de zi ?

— Întră în pămînt. Că, iaca, pornește așa, la întîmplare, și oriunde ai pune piciorul, is tot borți de șoarece...

— Dumnezeu, da de unde să se fi luat ei chiar atîția ?

— Cum de unde ? Au venit de la Zgurița, împreună cu noi. Adică numai șoarecii bătrîni is de la Zgurița, iar ceilalți s-o fi înmulțit aici, la gară, se cheamă de-amu că-s orășeni.

Bătrînul, în cele din urmă, a zîmbit și, vai, mai bine să fi scăpat el zîmbetul și de data asta, căci au trecut-o fiorii pe biata Nuța.

— Nu cumva vrei să zici că sînt șoareci de la Boianca, șoareci din Ciutura, șoareci de la Zgurița...

— D-apu' cum ! Pe cei din Zgurița îi cunoaștem, pentru că și noi sîntem de acolo. Și de-amu, dacă vrei să-ți spun totul pînă la capăt, a zis bătrînul lunecînd la o șoaptă atît de stinsă, încît abia mai putea fi deslușită, șoarecii ceia ne-au și scos din Zgurița. Și cînd au simțit că e vorba să ne mutăm, s-au luat dihăniile după noi...

Nuța a rîs, închipuindu-și trei oameni fugind peste dealuri, cu șoarecii în urma lor.

— Ce au ei cu 'neavoastră ?

— Iaca, nu-ți pot spune ce au, dar de atîta răutate imi rod lampacii, că a doua zi nici n-am ce pune în perete...

— Tată ! l-a strigat una din fete.

— Vin, vin, a zis bătrînul. Mai stau oleacă cu fumeia asta la sfat și mă întorc înapoi la voi...

„Doamne sfinte, s-a întrebato Nuța îngrozită, au nu cumva moșneagul ista ?...”

Din nenumăratele suferințe ce bîntuiau prin Cîmpia Sorocii, prăpastia nebuniei i se părea Nuței a fi cea mai groaznică și necrutătoare. Orice, își zicea biata femeie, numai să nu cad în prăpastia asta. A început chiar să-i pară rău că păcatele au adus-o încoace, dar, odată venită,

s-a gîndit că ar fi cu cale să schimbe cumva vorba, s-o sfîrșească în așa fel ca să poată pleca cu obrazul curat.

— Nu știu, a zis într-un tîrziu, năvăliseră și peste noi șoarecii, dar a fost pe vremea foametei, iar cum a trecut foametea, n-am mai văzut șoricel de rîs. A avut Zgurița chiar atîta pîne ca să se îmulțească șoarecii chiar pînă într-atîta ?

— Care pîne, femeie-hăi, că ne-o ars și pe noi seceța, iar ceea ce s-a cules de bine, de rău am dus *postavkă* ș-am predato la stat. Șuiera vîntul prin părțile noastre, cum șuiera el și prin alte părți, numai că șoarecii nu voiau să ne creadă. Tot îmblau și cotrobăiau prin casele noastre, noapte de noapte, pînă au dat de chitanțe.

Nuța a zîmbit.

— Și dacă au dat de chitanțe ? Ce, știu șoarecii din Zgurița și a citi ?

Bătrînul a șoptit cu vîrful buzelor :

— De citit nu știu ei a citi, dar de hălit chiar că ne-au hălit chitanțele, tămîia mamei lor...

Nuța se cutremura, șezînd pe ladă. O umfla risul, dar, vai, nu se putea, s-ar fi obijduit sărmanul bătrîn, căci nu-i ardea lui de glumă...

— Le-o fi plăcut hîrtiuțele celea scrise cu creionul ?

— Se dădeau în vînt, le înghițeau pe de-a-ntregul ! Că, cei care au avut minte le-au ascuns prin oale, prin hladunețe, dar pe noi, iaca, nu ne-o luminat Dumnezeu și nenorociți am rămas pentru totdeauna... Omul care nu are chitanță nici nu mai are pentru ce trăi.

— Tată ! l-a strigat și cealaltă fată.

— Vin, a zis bătrînul. Mîntui, iaca, vorba și viu. Apoi, revenind iar la șoapte, i-a comunicat oaspetelui : Nopti întregi ne frămîntam și nu puteam așipi.

— De ce ?

— Cum poți să adormi, cînd stau șoarecii cu ochii sticliți, cu urechile ciulite ?

— De ce ar fi stat ei noaptea întreagă cu ochii sticliți, cu urechile ciulite ?

— Ca să afle ce-om zice cînd vom vedea că nu mai avem chitanțe.

— Și la ce le-ar trebui lor să afle ?

— Cum, adică, la ce ? Ca să se ducă pe urmă și să ne coarne acolo unde se cuvine.

Bătrînul a înghițit sec, ochii i s-au umezit, fruntea a prins a cobori, și era limpede că atîta vreme cît va fi ea urmărită de șoareci, frumoasa lui frunte nu se va mai ridica unde i se cuvenea ei să fie.

— Aracan de mine, a zis femeia cutremurată. Și ce-ați făcut ? Ați tăcut atunci cînd ați văzut că vă urmăresc dihaniile ?

— Am tăcut.

— Tăcut și azi, și mine, și poimîne ?

— Și azi, și mine, și poimîne, că, ferit-a stîntul, de prindeau capăt de vorbă, impleau lumea cu noi. Ziua, adică, mai schimbam cu fetele istea cite-un cuvînt, da cum venea noaptea, tăceam cum tace, iaca, pămîntul.

— Dar cum poți tăcea și noaptea, pentru că noaptea, prin somn, omul se poate întîmpla să mai spună cite ceva...

— Apoi, iaca, să nu ni se întîmple una ca asta, căutam să nu dormim.

— Nici mata, nici fetele ?

— Dacă nu, că la început fetele dormeau. Mirîiau la mine cînd le trezeam, dar, pe urmă, s-au obișnuit înecutul cu înecutul. Cum se lăsa amurgul și ei prindeau a mișuna prin casă, ne azebam și stăteam în trei ca la priveghi.

— Și cît ați ținut așa ?

— Am ținut cît am putut. Cînd n-am mai putut, am vîndut și casă, și tot ce aveam la casă și, iaca, am ajuns pe drumuri...

— Vai, dar să mă las eu chiar pînă într-aița ? Cîte nu spune omul la un ceas de supărare, ca să-și mai des-

carce și el inima ! Să-mi lepăd eu satul meu de baștină, să-mi lepăd mormintele neamurilor și să mă duc în lume numai din pricina sporcăciunilor celea care stau cu ochii sticliți, cu urechea ciulită ? !

Bătrînului nu i-a plăcut tonul oarecum bătăuș al femeii. I s-a părut ceva necuviincios, ceva provocator în vorbele ei și, după ce-a tot iscodit împrejurimile, i-a șoptit :

— Vezi să nu te audă, că ei și ziua mai mult se fac a dormi, iar încolo is numai ochi, numai urechi...

În marea și cumplita sa deznădejde bătrînul a mai cercetat o dată depărtările, dar nu a găsit nici un sprijin. Nici un reazem acolo, și iară s-a întors la sârmanul petic de pămînt pe care ședea. Pentru a nu-l lăsa să cadă cu totul pradă deznădejdii, Nuța a mai întrebant :

— Dar pisicile istea ale matala ? Să nu vă deie nici ele o mină de ajutor ?

— Nu ți-am spus că-s fățarnice ? ! Se fac și ele a se teme de șoareci. Crapă de foame, dar se fac că se tem, și, cum văd un om străin, pornesc spre dînsul cu cerșitul. de ne fac casa de rușine.

— Tată !!!

Cu o mișcare moale, grijulie, bătrînul și-a descoperit creștetul, a strîns la piept pălăria cu borurile pleoștite, de parcă era singurul martor al necazurilor sale și el se temea să nu-l piardă. Peste un timp și-a trecut peste frunte, peste obraji palma grea, veștețită, de parcă ar fi cules o țesătură de funigei, și pentru prima oară a privit-o pe Nuța deschis, drept în față, drept în lumina ochilor. A privit-o lung, cu toată deznădejdea, cu tot amarul său.

Sosise clipa cea grea, clipa cea hotărîtoare, pentru că, în fond, pentru ce-am intrat noi în casa aproapelui nostru, pentru ce ne-am atinge de durerea lui ? Cînd vii la om, ori vii să-l ușurezi, ori vii să-l împovărezi și mai mult. Altceva la mijloc nu poate fi. Bătrînul o privea tăcut, așteptînd, și Nuța, spre marea sa rușine, n-a putut face față acestei priviri. Un fior rece ca gheața i-a străpuns făptura,

femeia s-a grăbit cu privirea în altă parte, dar bătrînul o privea încet, adînc și greu, pentru că, la urma urmei, Zgurița și Ciutura nu erau decît două sate din Cîmpia Sorociei, iar ei doi nu erau decît două frunze dintr-un singur copac.

Nuței i s-a oprit un nod în gît. Nu-și putea da sama ce s-a întîmplat cu dînsa, dar i se făcuse rău. O tot încercau ameteți, se legăna lada pe care ședea, apoi, deodată, un instinct străvechi i-a șoptit să se ridice și să plece. Sînt lucruri pe care le poate dezlega numai Dumnezeu. Și Nuța s-a ridicat, i-a spus bătrînului că e vremea de dus, nu cumva să se supere cele două fete că le-a ținut zidarul de vorbă. Și-a luat rămas bun, a trecut printre tufe de pelin, a ieșit la cărarușa presărată cu zgură, a pornit în lungul gardului la vale, dar abia mai vedea pe unde calcă. Îi tremurau picioarele.

— Ați mai stat la sfat ?

De după o porțiță grea de fier se hlizea o femeie. Nuța, de tulburată ce era, nici n-a prea înțeles ce întrebaseră femeia, dar, stîrnită de vorbele ei, a început a trage cu ochiul în lături. Se simțea urmărită. Ar fi fost, poate, mult mai la cale să se oprească, să răsufle puțin, să vadă ce și cum, dar o duceau picioarele înainte și pace. Nuța a început a se ocări pe sine însăși : cum poate ea, ciutureancă, fiica lui Onache Cărbuș, femeie în toată firea, să fugă fără a-și da bine sama de ce fuge ? Supărată pe slăbiciunea sa, și-a tot scurtat pe nevăzute pasul, apoi a găsit o clipă potrivită, s-a oprit, a aruncat o privire în urmă și a împietrit : „Maică sfîntă !”

Cît ținea gardul cea de zgură stăteau, parcă ieșite la tîrg, mahalagioaicele. La fiecare porțiță cite o căpătîină — care în bariz alb, care în casîncuță, care fără nici o broboadă. Priveau. Stăteau țepene de atîta privit și erau oarecum dezamăgite, cum rămîn dezamăgiți copiii cărora li

se ia jucăria tocmai cînd se jucau ei mai bine. Nuța de-abia atunci și-a dat sama că tot timpul cît vorbise ea cu bătrînul, femeile au stat nemișcate pe la porțițe, distrîndu-se oarecum.

„Așa-i vrasăzică... Rușine la obraz să le fie...”

I s-a făcut scîrbă de toate pe lume, dar o mîna glasul acela sălbatic înainte, nu-i dădea pace să se descurce, și ea tot venea la vale, iar gardul de zgură părea să nu mai aibă capăt. Apoi, din mers, la una din porțițe a zărit o față cunoscută. Mai bine zis, n-o cunoștea deloc, dar i s-a părut că femeia seamănă cu dînsa ori cu altcineva din neamul lor al Cărbușilor. Mișcată de posibilitatea aflării unei rubedenii răsărite pe neașteptate, Nuța i-a zîmbit din mers. Femeia i-a răspuns la zîmbet, a întrebat-o, înțelegătoare :

— Te-o fi îndreptat cineva încolo ?

— Nu, m-am dus singură.

— Vai de capul lor, sărmanii.

— Dar pentru ce-î jelești mata ?

— D-apoi nu vezi, femeie dragă, oă acolo unde au început ei a zidi, nici măcar locuri de casă încă nu se dau ? ! O săptămînă zidesc, dar, fiindcă o fac fără plan, fără voie, vin de la stăpînire, le dărimă cocioaba, ei însă se mută ceva mai la vale și iar zidesc.

Abia acum a înțeles Nuța cum vine povestea. I-a mulțumit femeii ce i se păruse a fi neam, apoi a pornit cu pași slejiți, hotărîtă ca, la prima cărarușă, la primul drumușor, s-o cîrnească, să scape odată de gardul acela, de cîmpul pustiu cu tufe de pelin. I s-a făcut așa, deodată, dor de copii, a fript-o un dor că ar fi zburat pe sus pînă la Ciutura ca să-i stringă pe toți la piept, să-i mîngie. Erau încă

mici și puținei, iar viața era grea, încurcată și cine ar fi putut spune ce i-o fi așteptînd sărmaneii și pe dinșii?

După ce s-a strecurat prin cîteva ulicioare, a ieșit la șoseaua cea mare a Pămîntenilor și s-a lăsat furată de și-ragul țaranilor din satele vecine ce mișunau prin gară. S-a mai liniștit printre ei, s-a gîndit că ar fi fost o prostie să se întoarcă acasă fără să vadă, fără să audă și ea ceva nou. Pentru a umbla prin magazine n-avea nici bani, nici chef și, în cele din urmă, a venit la gară.

Trenul de douăsprezece, pe semne, plecase. Gară era pustie, pe peron nici țipenie de om. Ostenită, femeia a venit, s-a așezat pe singurul scaun pus la intrarea în gară. Seda palidă, ștearsă — o țarancă secătuită de griji, năucită de necazuri. Și cum stătea ea așa furată de gînduri, a tresărit, căci pentru prima oară i s-a zbătut moale, prelung, fătul. Și iar s-a mai zbătut o dată. — scurt, puternic, supărat. Nuța stătea nemișcată și se ocăra, și se blestema pe sine însăși. De trei ori a purtat sarcină și totdeauna a știut a se feri de toate relele, căci mugurul de viață pe care îl purta sub inimă era fraged și trebuia ferit. Acum însă, la cea de-a patra sarcină, parcă ar fi dat strechea într-însa — nici nopțile nu-și poate afla hodina, nici ziua nu se poate ogoi și se tot vaietă, tot umblă după potcoave de cai morți.

Cerul parcă începuse a se însenina, dar pe undeva hăt prin geana asfințitului trecea un cîrd de nouri mari și grei. De sub nori se zărea un cuib de căsuțe albe cu un vîrf subțire și delicat de bisericuță la mijloc. Și norii, și sătucul erau atît de departe, încît părea că acolo zace o cu totul altă lume, o lume care nici să fi auzit vreodată de Pămînteni și, deci, habar n-aveau că la Pămînteni este o gară, iar la intrarea în gară — un scaun, și că pe scaunul acela șade acum o femeie necăjită din Ciutura.

— Nuța o cheamă, a zis ea și a zîmbit.

Moștenise de la bătrînul Onache darul de a se fi văzut așa, deodată, de la o parte, pe sine însăși, cu toate griile și necazurile sale, de parcă ar fi fost vorba de un alt om, și acest fel de a te fi văzut de la o parte venea ca o nouă suflare, ca o nouă înțelegere, ca un glas de sus, plin de dragoste și bunăvoință.

Inima bate încet și greu, bate în piept, bate în tîmple, bate în virful degetelor, iar depărtările pînă hăt în fundul zărilor stau nemișcate, scăldate în lumină, pentru că o țarancă din cîmpie, încurcată în ale ei, să vadă odată și odată cum sînt toate rînduite pe această lume. Nuța nu-și putea da sama cît a ținut înțepenirea din jurul ei — poate o clipă, poate un minut, poate un ceas, dar, harnică, în vremea pe care a avut-o le-a dovedit pe pe toate. A lăsat să intre, să i se întipărească în inimă și această depărtare, și norii din zare, și micul sătuc cu un vîrf de biserică. Această clipă din gară s-a transformat într-un hotar de soartă și de acum încolo acele priveliști rămîneau cu dînsa pentru totdeauna, urmînd să aibă un înțeles adînc și tainic pe care avea să-l cunoască numai ea.

La intrarea în bufetul gării stătea o fetiță în halat alb și, roșind amarnic, cu glas subțire de copil ruga lumea din jur să cumpere înghețată. Adică ce lume — o ruga pe Nuța, pentru că în afară de dînsa nu era nimeni pe peron. Nuței nu-i plăcea înghețata — mai bine zis, n-o gustase niciodată, dar auzise că din pricina ei fac copiii gilei și de aceea, cînd venea vorba de înghețată, zicea că nu e bună. Acum a hotărît s-o guste. S-a ridicat, a cumpărat un pachetel, a venit și s-a așezat la locul ei.

Înghețata i-a plăcut. Pachetelul acela dulce a fost prima bunătațe pe care a împărțit-o cu cel de-al patrulea copil al său, iar după ce l-a hrănit, Nuța a început a se gîndi la el ca la o ființă ce urma să se nască, să-și capete nume și să viețuiască cît va fi a lui pe acest pămînt.

COLINDELE ȘI COLINDĂTORII

Acum iată-l pe Mircea, aburit de-o băutură rară, pe care n-o mai gustase de multă vreme — bucuria. I s-a întors, în sfârșit, nevasta. După ce a tot hoinărit câteva săptămîni cine știe pe unde, într-o bună sară intră el și o găsește acasă. S-a întors cuminte și răbdătoare, s-a întors veselă și înțelegătoare, cum îi era lui mai dragă. S-a întors chiar ceva mai frumușică, mai plinuță la trup, și Mircea într-o sară, mai în glumă, mai în serios, a întrebat-o :

— Bre, am văzut mai nu demult la cooperativa din Nuieluși niște zornăitoare din cele cu care se joacă copiii sugaci, și m-am gîndit : poate să cumpăr vreo două, că nu de alta, dar tocmai atunci cînd au să-ți trebuiască, n-ai să le găsești...

Nuța, zîmbind, i-a spus că dacă zornăitoarele-s frumoase și nu prea scumpe, n-ar strica să cumpere.

În felul ista, soarta renumitei petreceri despre care s-a vorbit atît a fost, în sfârșit, hotărîtă.

— Și pe cînd facem noi, Mircea, guleaiul cela ?

— Taci din gură, bre ! Amu ți-ai găsit să mă întreb ?

— ...ori nici nu-i voie de întreb ?

— D-apoi ce naiba, ești chior, nu vezi cum împlu eu și caut pe lîngă toate fîntînile o pietricică ?

— Îți găsesc eu o pietricică mișto ! Da ce să faci cu dînsa ?

— Păi, nu ți-am spus ? Să ascut coasa.

— Și cu coasa ascuțită ce să faci ?

— Am crescut un porc de vreo zece puduri — feneia tremură de frică atunci cînd iese să-i deie de mîncare. Amu nici nu știu cum să-l întorc pe spate cînd i-a veni vremea. A trebui să adun toată mahalaua, că-i voinică, dihania.

— Să mă chemi și pe mine să ți-l prind de-o ureche.

— Hai, mă rog, de ce nu, dar să știi că-i hapsînă jivina și se repede uneori, de parcă ar fi mistreț.

— Nici o grijă, că noi neam de neamul nostru n-am îmblat mușcați de porci. Și după ce pîrlim frumos movila ceea de zece puduri, ce facem ?

— Cum, adică, ce facem ? Cumătrie ! Ardem un guleai de-o să-i meargă vestea !

— Să pui la cale o asemenea petrecere și eu să nu știu ?!

— Ce-ai fi vrut, să strig la fiecare răscruce că, uite, așa și pe dincolo, oameni buni ?!

— De strigat, firește, nu trebuie, că s-a aduna prea multă lume, dar, măi Mircea... Vezi de nu uita să mă iei și pe mine de cumătru. Că, nu de alta, da sîntem neamuri și părinții noștri s-au știut numai de bine.

— Pot să te poftesc, dar, ca să nu uit, cînd a fi să se apropie cumătria, să-mi aduci aminte ! Că, știi cum îi cînd te iei cu alergăturile casei.

— Pot să-ți amintesc, dar ar fi cu mult mai bine dacă tu așa, fără ca să-ți amintesc, m-ai fi poftit.

— Știu că ar fi mai bine, dar, ce să-i faci... Așa-i omul. Pe una o ține minte, pe alta o uită. Hai noroc dar !

— Noroc !

Și se despărțeau — care la dreapta, care la stînga, care la deal, care la vale.

Printre șefii de la cîrma satului, ba chiar și printre cei din raion, cumătriile aveau mare trecere. Vinuri și gustări erau prin colhozuri din plin, poftă de petrecere — cită vrei, dar veșnic nu ajungeau prilejuri. Pentru că un om cu autoritate, cu situație, nu se poate așeza la masă așa, de flori de cuc. La petreceri multe se întîmplă și deseori o vorbă pornită în glumă, la un pahar, ajunge a fi sfîrșită mult mai tîrziu în cabinetele șefilor de sus. Și cînd se ajungea la o asemenea mare neplăcere, totul era luat din talpă : cu ce chestie s-au adunat ei atunci la o singură masă ca să petreacă ? Dacă era vorba de *novoseli*¹ ori *imenini*², cei sfîdiți o păteau rău, pe cînd celor de la cumătrii li se iertau multe. Copilul nou-născut, orișicum, dădă inmuia inima șefilor.

Astfel, noutatea despre viitoarea petrecere în casa lui Mircea Moraru a stîrnit o mare înviorare printre cei de la cîrmuirea satului, și omul, cînd a văzut una ca asta, n-a stat să piardă vremea degeaba. A dus o mașină de griu la moara din Nuieluși, unde se ticluia făină bună ; întorcîndu-se de acolo, a dat pe la fabrica de bere din Soroca și s-a înțeles să ia un butoiăș din cele ce nu prea ajung la bufete. A arvunit muzicanții ce-i cîntaseră șefului gării cînd acela împlinise patruzeci de ani, a găsit două babe care argătiseră la boieri și mai țineau mînte cum se face pastramă ; și-a ales singur din beciurile colhozului un poloboc cu vin auriu și curat ca lacrima. Rămînea numai să-l aducă acasă pe sus, cît mai pe sus, ca să nu fie văzut de gurile rele, dar asta nu-l îngrijora, pentru că Ciutura avea meșteri renumiți la dusul polobocelor pe sus.

¹ Inaugurarea unei case noi.

² Ziua numelui, onomastică.

Satul se răsfața în birfeli. Începuse iarna, oamenii aveau vreme destulă. Se adunau pe la răsucruci, pe la dosuri, pe la ferme, și făceau presupuneri : cine din săteni o să fie luat de cumătru și pentru ce anume o să fie luat ; care nici măcar n-o să fie poftit și pentru ce anume n-o să fie poftit. Ciuturenii se chiteau cam cît poate să coste o astfel de cumătrie, ce fel de daruri pot aduce nașii ca stăpînii să-și acopere cît de cît cheltuiala. Încereau a ghici cam cînd poate să înceapă, cît poate să țină o cumătrie în casa unui brigadier, cine o să plece acasă mulțumit, iar care n-o să fie mulțumit pentru nimic în lume.

Părerii erau felurite, și în sat a pornit o ciondăneală blajină, binevoitoare, dar pînă una-alta, au venit sărbătorile de iarnă. Înainte vreme sfîrșitul anului aducea o multime de sărbători în Ciutura — Ajunul, Crăciunul, Anul Nou, sfîntul Vasile. Pe urmă, cînd calendarul a fost mutat, Ciutura, ca și celelalte sate din cîmpie, s-a împărțit în două : o parte de oameni țineau stilul vechi, alții — cel nou. Dar, firește, asta nu însemna că cei ce țineau stilul vechi nu făceau și un Crăciun după stilul nou, precum și cei cu noul o lăsau mai moale cu lucrul cînd veneau sărbătorile după stilul vechi. În așa fel, satul făcea de două ori Crăciunul, de două ori copiii umblau cu hăit-ul, de două ori Vasiliu erau trasi de urechi. Pe urmă au venit „încercîndu-și”, care au spus sus și tare că unica lor sărbătoare este Întîi Ianuarie, cu ilustrate trimise prin poștă, cu pom de iarnă în casă. Ciuturenii, primind și datina asta, au ajuns să umble aproape o lună întreagă cu griu prin buzunare, să colinde, să se ducă prin petreceri, tot felițîndu-se și urîndu-și unii altora viață îndelungată.

De fiecare dată cînd venea vorba despre sărbătorile de iarnă, ochii Nuței începeau a se lumina de-o bucurie mare, știută numai de ea. Din toate cele de cîte avusese

ea parte, frumoasă și întreagă i-a rămas numai copilăria, iar sufletul acelei copilării erau zilele mari ale satului, iar peste toate sărbătorile domnea, firește, Crăciunul.

A trecut multă vreme de atunci, dar ținea minte totuși. Îi fugea pământul de sub picioare când începea a răscoli bucuriile copilăriei, și biata femeie nu știa cum să facă și cum să dreagă ca și copiii ei să aibă parte de sărbătorile iernii, altfel prin ce-și vor aminti c-au fost și ei cândva copii ?

Cu vremea însă sărbătorile de iarnă s-au cam încurcat. Biseriцута din sat stătea închisă — și când venea Crăciunul după stilul vechi, și când era după cel nou. Brazi în cîmpie nu se prea găseau, ca să poți aduce un pomușor în casă, cu colinda copiii nu umblau — nu-i lăsa școala, și rar iarnă când să răsară pe ulițe doi-trei prichindei speriați. Se lipeau de câte un perete și înjghebau o colindă ca vai de ea. Nuța se topea de bucurie când auzea glasuri de copii cîntînd. Are ceva frumos ca cerul, senin ca cerul, veșnic ca cerul, cîntarea copiilor. Nuța visa să-i vadă la fereastra casei sale așa zgribuliți, așa degerați cum erau, și în fiecare început de iarnă, cum se apropia Crăciunul, cobora din pod nuci și mere, cocea colăcei, covrigi, pentru ca, dacă îi vor veni colindătorii, să aibă cu ce-i primi.

Și în anul cela ea aștepta, cu aceeași înfrigurare, sărbătorile Crăciunului. Adunase bani mărunți, coborîse nuci și mere din pod, frămîntase aluat pentru colăcei, dar de copt n-a mai dovedit să-i coacă. A rămas să-i dea în cup-tor Paraschița, iar Nuța a fost suită în mașină, dusă și iat-o acum la maternitatea din Pămînteni. Stă în pat și urmă-rește prin fereastră abia suflată cu flori de gheață cum vin la vale, legănîndu-se, primii fulgi din iarna ceea.

Veneau ei încet, unul cîte unul, pluteau mîndri și frumoși, de parcă ar fi știut că viața lor e numai zborul cela. Le-o fi plăcînd și lor viața, or fi vrut și ei ceva mai mult, măcar un pic mai mult decît le-a fost dat. Zburînd, cău-tau o streășină, o ramură de vișinar, măcar o sîrmă de

telegraf, ca să se prindă, să atîrne, să mai fie. Degeaba. Nici n-aveau cînd, nici n-aveau cum, nici n-aveau de ce se prinde și tot veneau încet la vale, se așterneau straturi, se stingeau ca fulgi, iar în locul lor se isca pe pămîntul înghețat zăpadă puhavă și moale.

Frumoasa privescete a ninsului, veșnic proaspătă, fermecase totul în jur. O liniște adîncă domnea peste întreaga cîmpie. Fulgii tot veneau și veneau, acoperind sub un strat de omăt tot ce a fost anul trecut, și pe albeața curată se apropia ușor, pe nesimțite, Anul cel Nou.

A nins multă vreme, de la o amiază pînă în amurg, iar mai spre sară, cînd gerul s-a înăsprit și prin fereastra înghețată nu se mai vedea afară, urechea Nuței a prins frînturi de colindă. Cîteva glăscioare de copii veneau tremurînd de undeva hăt de departe :

*Sculați, sculați, boieri mari,
Și sculați și slugile,
Că vă vin colindători
Să vă semene cu flori.*

Era Ajunul, renumita noapte cînd începeau sărbătorile Crăciunului, și în noaptea ceea Nuța îl născuse pe cel de-al patrulea copil al său. Născuse un băiat voinic, dar așezat și cuminte ca o fată — toate cîte le avea în jur, îi erau pe plac, toate i se păreau bune și el dormea într-una pe-un pătuțean micuț, lipit de patul mamei sale. Nuța era singură în toată maternitatea, căci, după cum spunea o doctoriță tinerică și rea de gură, femeile ce țineau Crăciunul după stilul nou s-au grăbit de acum să nască și să se întoarcă pe la casele lor, cele de-l țineau după stilul vechi au făcut cum au putut, mai zăbovind o vreme, și numai nevestele șefilor, pentru care slujba e mai presus de toate, au lăsat firea în legile sale.

În maternitate se făcea focul cu niște cărbuni ce puteau toată vremea cît ardea focul, în schimb, pe urmă,

era căldură multă, și Nuța, mulțumită că e singură în *palată*¹ și are alături un fecior cuminte, stătea în pat și asculta cum colindă copiii. O noapte întreagă, istovită după naștere, ea ba adormea, ba se trezea din nou, dar și atunci când adormea, și atunci când se trezea, îi sună în urechi colinda, așa că dimineța îi veneau greu să se dumerească : auzise ea într-adevăr cântarea ceea cu sculatul boierilor ori o visase ? Nici de întrebare n-avea pe cine să întrebe — și doctorițele, și felcerițele s-au dus să facă Crăciunul. Rămăsese numai o moașă bătrână, căreia cel mai mult îi plăcea să stea la cald ; de dragul so-bei, ca să nu se despartă de dînsa prea des, a și lipit ea pătucul cu copil de patul mamei.

Nuța era fericită. Își mîngîia odrasla înfășată în niște pelinci ștampilate cu cerneală neagră, îi îngîna o colindă cu trei păstori, și se tot minuna în sinea sa : ca să vezi ce noroc !! Născuse în noaptea cînd umblă copiii pe la case cu colinda, iar colinde și hăituri erau prin satele cîmpiei cîtă frunză și iarbă ! Adică, la început oamenii le-or fi moștenit din bătrîni, colindele celea, dar, mai apoi, is-pita de-a lipi și el pe ici-colo un cuvîntel, ca să fie și mai la cale, și mai frumos, au făcut colindele celea să se înmulțească și să crească cum crește griul în anii cei buni. Astfel Crăciunul a ajuns a fi sărbătoarea primilor fulgi de zăpadă, sărbătoarea revenirii la străvechea matcă a minunilor, sărbătoarea copiilor.

Mai ales al copiilor era Crăciunul, și cum venea, por-neau pe la case. Se opreau la cîte-o bojdeucă fugită pe-o parte, se lipeau de o fereastră și începeau să cînte :

*A cui sînt aceste curți ?
Așa nalte, minunate,
De la Dumnezeu lăsate...*

¹ Camera de zi, salon.

Mătușile lor, babe sărace și necăjite, ajungeau în noaptea ceea „boieri mari” și li se ura celor boieri un griu în pai ca trestia, în spic ca vrabia, pentru că cele mătuși bătrîne, ce știau rostul la pine, să poată coace niște colaci cît roata morii.

În noaptea de ajun viața grea a țaranului se apropia de poveste, se îngemăna cu dînsa, rămînînd ea singură, pe-o singură noapte, poveste. O asemenea mare minune putea s-o facă numai prima zăpadă, și copiii, și sufletele senine, pline de viață, ce ticluiseră pentru sărbători atîtea colinde.

Din păcate, se uită ele, cu vremea, colindele. Nuța le-a știut o mulțime, dar le-a uitat, și s-a împăcat cu tristul gînd că nu le mai ține minte. Acum, aflată la maternitate, a rămas uimită, căci vechile colinde nu început a se întoarce : era de-ajuns să-și amintească măcar un singur vers ori un început de melodie, ori măcar un cuvîntel, și colinda se depăna la fuguța, iar împreună cu dînsa se întorcea din îndepărtata ei copilărie și minunea minunilor — Crăciunul.

Ca și toate celelalte minuni, Crăciunul venea greu, venea încet, și ba uite-l că-i aproape, ba iar nu se mai aude nimic de dînsul. Noaptea erau friguroase, lungi, nesfîrșite, cu urlat de viscol pe la ferestre, ca un mic opaiț pe muchia hornului, rămas să sfîrșie peste noapte, căci cel mai mic zace de gîlci. Diminețile vîn chinuite și ba se luminează de ziuă, ba încă nu se luminează, iar cerul e veșnic posomorît. Chiar și atunci cînd se face ziuă de-a binelea, lumina nu poate scoate umbrele de prin unghere — cum au stat, așa rămîn. Ferestrele s-au tot încins cu flori de gheață, încît sapi cu unghia, sapi cu unghia și de sticlă nu mai dai. O singură așchie, sus, în colț, pare mai luminată, și dacă ajung copiii a se înțelege care și după

care trebuie să sufle, și se țin cu toții de cuvînt, încolo spre amiază se poate vedea cu un ochi cum zburdă în ogradă viscolul.

Nici de îmbrăcat, nici de încălțat nu prea este, iar oițele zbiară în ocol. Cineva trebuie să iasă, să le hrănească, să le adape, și începe a se găti tata. Îmbracă tot ce-i cade la îndemînă, peste cușmă se mai imbrobodește cu o șalincă. Ai casei se adună în jurul lui, îi dau sfaturi cum și de ce să se ferească. El tot bolmojește, se su-pără și nu mai poate uita că bumbul care a poruncit să i-l coase n-a fost cusut tocmai acolo unde ar fi vrut el.

Și iese. În urma lui, scăpat prin deschizătura ușii, intră peste prag, un val de frig, și cei din casă se oțărăsc : strașnic frig ! Săracul tata, ce-o fi făcînd el acolo ? ! Iar tata trebăluiește prin ogradă. Peste vreun ceas și ceva, după ce adapă și hrănește vitele, aduce în casă un brat de ogrinji adunați de prin iesle, o căldare cu apă. Închide ușile bine în urma lui, dregă crăpăturile să nu intre gerul. Se dezbracă, ocărînd iarna, și de acum pînă a doua zi, nimeni n-o să mai vadă ce-i pe afară.

Uneori se întîmplă să intre, în drum spre fîntînă, cite un vecin. Se așază pe laviță greoi, împotmolit în vechituri, povestește cu ce făcuseră ei asară focul în sobă, cu ce au de gînd să facă în ziua ceea, apoi își ia căldarea și se duce. Și iar e frig și pustiu în casă. Nici nu prinzi de veste cum vine amurgul, iar din amurg pînă în ziua următoare e ca de la cer la pămînt. Și încă o zi, și încă o noapte, iar între ele, dimineața și sara, cite-o mămăligă cu fasole, cu pepeni murați. Ogrinjii umezi nu vor să ardă în sobă și-i frig, și-i fum în casă, iar sufletul copilului se zbate ca o pasăre în cușcă, se zbate și se zbate pînă rămîne să zacă cu aripile la pămînt.

— Tată-hăi, mult o mai rămas pînă la Crăciunul cela ?

Onache zîmbește : ca să vezi pînă unde s-au dus cu gîndul farmazonii ! O strigă pe Tincuța, care toarce, pe cuptor :

— Ai auzit, bre, ce întrebă baistrucii istică ?

Și nu atît se miră, cît se bucură, căci, pe semne, copiii s-au nimerit a fi într-un gînd cu dinsul. Vesel și iubitor de lume, se chinuia și el cînd iarna îl smulgea de printre consătenii săi, se gîndea și el pe cînd s-ar putea întîmpla să scape la mai bine. Mai bine însă putea fi numai de Crăciun. Și-i plăcea Crăciunul lui badea Onache. Din tot vrafu de sărbători semănate în calendarul unui an întreg, badea Onache își alesese numai două — Paștele și Crăciunul, dar se bucura de venirea lor ca un copil. Și cu toate că, rar cînd cumpărau calendar, ca să-l aibă în casă, iar dacă se ducea la biserică, nu-i ajungea răbdare să stea pînă la urmă, să audă din gura popii cînd și ce sărbătoare va urma, cu toate astea badea Onache știa în fiecare an pe cînd anume cad cele două sărbători. Știa, dar nu-i plăcea să spună. Copilului orice i-ai spune, i se pare mult prea mult, iar el nu voia să-i amărăscă.

— O să vină el și Crăciunul, că n-o mai rămas chiar atîta...

— Da cam cît a rămas ?

— Apoi vezi, dragul tatei... Că dacă socotim în săptămîni, de la o duminică la alta...

— Ei, da, cum altfel ! În săptămîni. Și apoi cît îi ?

— Vezi tu, dacă socotim în săptămîni, să nu pătim ca omul cela care s-a înțeles cu niște țigani să le vîndă cite-o sarcină de paie pe săptămîină. Nu cumva să vă fi povestit de-amu pătărania ?

— 'ncă nu. Da ce-o fost cu țigani ceia ?

Afară de faptul că știa cînd o să vină cele două sărbători, Onache se pricepea ca nimeni altul a lua cu vorba zilele posomorîte, știa a îmblinzi frigul, știa a scurta nesfîrșitele nopți de iarnă. Avea el darul cela dumnezeiesc de a înșira vorbe frumoase, iar cînd începea a spune la pătărăni pe care el le numea *polojenii*, și soba prindea să tragă mai din plin, și mămăliga cu pepeni murați părea mîncare bună.

Mai ales erau căutate snoavele lui iarna. Sărbătorile Paștilor veneau mai ușor, veneau cu soare cald de primăvară, cu cărărușe, cu mieluți. Crăciunul însă, pierdut prin zăpezi, ba uita-l la marginea satului, ba iar nu se mai aude nimic de dînsul. Și atunci cînd se pierdea Crăciunul, Onache se așeza jos, pe ogrinții aduși în casă, își aduna copiii în jur, puneă din cînd în cînd cite-un șumagiag în sobă și povestea cite-n lună și-n stele. Înșira la snoave pînă răsărea din nou Crăciunul în zare, iar cum se arăta, copiii începeau să-l roage :

— Tată-hăi ! Da ia mai cîntă-ne o dată colinda ceea.

Oricît ar părea de ciudat, din nenumăratele colinde ce răsuna prin cîmpie, Onache știa numai una — pe cea cu „Sculăți, sculați, boieri mari“. O știa însă de minune, îi era dragă și o colinda de fiecare dată altfel, așa încît copiilor li se părea că el știe o mulțime de colinde. Nuța căuta să prindă de la el toate felurile de a colinda, cu toate că era fată, iar fetele, după cum se știe, nu umblă cu colinda. Ele așteaptă acasă colindătorii și după ce sînt colindate, ies în prag să le mulțumească.

Și cînd s-a ridicat fetișcană, și veneau băieți de sama ei, și întrebau la fereastra înghețată dacă se poate, și începeau în mai multe glasuri a depăna o colindă, ea împietrea locul cu sufletul la gură. Și i se părea atunci că vechea lor căsuță chiar scamănă a curte. Tatăl ei părea un mare și vestit boier, iar cînd colinda celor de la fereastră se încheia, ea venea lingă badea Onache și-i șoptea la ureche :

— Tătuță, da la iștia ce să le scot ?

Nu era lucru ușor de hotărit, căci după atîtea săptămîni de frig și sărăcie casele oamenilor scăpaseră la un pui de viață bună. Opaitele erau suite prin unghere, la icoane, iar în locul lor stăpîne așteptau lămpi mari, cu sticla curată, și lumină era în fiecare fereastră — pînă la streșini, pînă peste garduri, pînă în drum ajungea lumina.

De mămăligă și pepeni murați nici pomeneală — bucatele iestea urmau să se întoarcă pe mesele oamenilor mai încolo, prin postul cel mare, iar acum, prin case, numai mirozne de sarmale, de friptură, de copturi. Și, firește, colaci. Clituri⁴ de colaci micuți, lingă ei alt clit de colaci — ceva mai mărișori și, în sfîrșit, colaci mari, frumosi cum nu se mai poate, căci și colindele veneau la fereastră felurite : colinde mici, colinde mai măricele și colinde nemaipomenite, cu clinchet de clopot, cu pocnet de bici.

În noaptea spre Anul Nou satul era numai vuiet, numai fierbere. Pe toate drumurile trec, înotînd prin omăt,* cete de colindători. Duc colaci înșirați pe bețe, duc în trăistuțe, la șold, nuci și covrigi, învață din mers colinde noi. Cînd se întîlnesc două cete, se laudă care și cît a cîștigat, întreabă în ce case oamenii sînt mai darnici și după ce se duc de-î colindă, mai umblă cît umblă și vin iarăși la fereastra ceea — poate va da Domnul și nu-i vor recunoaște.

Fetele nu-și mai pot găsi loc. Ba-s la o fereastră, ba vin la alta, și tot caută să ghicească, și tot ascultă — li se tot năzare ceva. Și-s frumusele, și-s numai ochi și urechi, căci printre colindători o să vină neapărat și cel care le va fi sortit. Și trebuie să ia bine sama, să nu-l supere cumva, altfel toată viața o să-i scoată ochii : cum, adică, vine el s-o colinde pentru două nuci și un colăcel ?

— Tuță, da la aiștia ce să le scot ?

Onache, firește, nu ajungea să se amestece în mărunțișurile iestea, ba că și Nuța mai mult se întreba pe sine însăși, căci nu dovedea să întrebe și de acum ieșea în prag cu mulțumitul. Iar cînd sub fereastra lor răsărea acea renumită colindă pe care o urmărea și o aștepta tot satul, cînd se desfăceau, răsunînd lingă sticla ferestrei, glasuri, ce-ți topeau și inima, și sufletul, atunci împreună

⁴ Grămezi.

cu fiica ieșea și badea Onache în prag. Poșteau colindătorii în casă, se interesau de nu-i prea frig afară, întrebau ce le mai fac părinții, neamurile. Badea Onache le turna câte-un pahar de vin, închina cu dinșii și, după ce Nuța le alegea câte unul din cei mai frumoși colaci, Onache scotocea prin buzunare câte un bănuț pentru fiecare colindător. Mișcați de-o asemenea primire, băieții cereau voie să mai colinde o dată, să colinde în casă. Tremura lumina în lampă, gata-gata să se stingă, tremura vinul în garafă, iar Nuța, prinsă de cîntare într-un ungheraș, stătea nemișcată, lipită de-un perete, deoarece casa din jurul ei se învîrtea ca un scrînciob — și colacii, și colindătorii, și farfuria cu grâu de pe masă, și spinarea tatălui ei.

*Sculați, sculați, boieri mari,
Și sculați și slugile,
Că vă vin colindători !*

Sfinte Dumnezeule, atîta amar de vreme pare să fi trecut de atunci, atîtea focuri au bîntuit pe drumurile pe unde umblaseră odată copiii cu colinda, încît pare o minune că mai poți și azi întîlni oameni din veacul acela de demult. Mai trăiește badea Onache, trăiesc mulți dintre acei care îl colindaseră odată, cu toate că pe colindători acum nu-i mai cunoști, și nici ei nu-și mai țin minte colindele.

S-a schimbat și badea Onache. A îmbătrînit, încît cei de nu l-au văzut de mulți ani, mai să nu-l cunoască. Dar colinda aleasă odată și-o ține minte, și dacă e să-l rogi frumos, iarna, la un pahar de vin, ți-o cîntă cuvînt cu cuvînt. El nu-și schimbă obiceiurile, și cele două sărbători, pe care și le-a ales odată demult, alese rămîn și azi. Spre cîmplita mirare a satului, el știe, ca și mai înainte, la ce dată o să cadă Paștele în anul cutare, pe cînd o să vină Crăciunul.

Și intrucît acum colindători erau puțini — și chiar de apăreau pe uliță, nu mai veneau ei la fereastra unui moșneag, — badea Onache pornea el însuși cu colinda. Își umplea buzunarele cu grâu, lua din tindă un baston bun pentru pus colaci, venea la fereastra Nuței, bocănea cu un deget și întreba :

— Se poate ?

Nuța, fericită, îl poștea în casă, îl poștea la masă, stătea o sară întreagă împreună, culegînd din trecut crîmpeie de sărbători și amintiri. Intorceau din ceața vremilor Crăciunuri aproape uitate, sărbători aproape pierdute, colinde ce abia mai luminau ici printr-un cuvîntel, colo printr-o fărîmă de melodie.

„Oare ce-o fi făcînd acum moșneagul ?”

Pentru întîia oară de cum se ridicase, i s-a întimplat să facă Crăciunul fără tata, și poate pentru că era pentru prima dată, Nuța, stînd așa, singurică în maternitate, s-a gîndit că nu-i nimica veșnic pe lumea asta. Tatăl ei a îmbătrînit cu totul, mine-poimîne se va duce pe urmele Tîncuței și nimeni nu-i va mai veni la fereastră s-o colinde.

I s-a făcut așa, deodată, dor de moșneag, a fript-o un dor de nu-și găsea loc, așa cum nu și-l găsea atunci, demult, în copilărie, cînd tata, singura dragoste mare, singurul tovarăș de joacă, pleca pe undevă și nu se mai întorcea... Atunci, ca să se întoarcă mai repede, îl chema prin cahlă, ori făcea palmele pilnițe și-l striga în toate cele patru părți ale lumii. Aici, la maternitate, n-avea cahlă, dar avea palme, și fără a sta mult pe gînduri, l-a chemat. L-a chemat după toate regulile, așa cum făcea în copilărie, și cu toate că îi venea a ride de-o asemenea șotie, a crezut într-însa. A început să-l aștepte oră cu oră, iar el nu mai venea. Ciutura era alături, cărarea era scurtă, vremea era frumoasă — un ceas de drum și ești ajuns, iar el nu mai vine...

S-a trecut prima zi de Crăciun, a trecut a doua zi, a trecut a treia, el tot nu venea, iar mai apoi, chiar de-ar fi

vrut, nu putea să vină. Vremca a întors-o în frig, în viscole. Vreo patru ani la rînd iernile veneau calde, moloșage, și oamenii au cam început a uita ce înseamnă frigul, ce înseamnă iarna. Nici de-ale focului, nici îmbrăcăminte caldă nu-și pregăteau din vreme, și iată că gerurile s-au năpustit în cîmpie cu atîta cruzime, de parcă pedepseau un popor fugit de sub stăpînirea lor.

Cîteva zile la rînd vîntul a tot purtat prin cîmpie o zăpadă zgrunțuroasă, aspră și grea ca nisipul. Și o tot mîna de pe un deal pe altul, o desfăcea șaluri, o culca moale peste sulurile nalte, după care se răzgîndea, strica totul și începea de la început aceeași joacă pe același loc. Iar de sus tot vine și vine zăpadă, și au rămas viscolite văile, pădurile, încît oamenii nu-și mai cunoșteau cîmpia. Satele așezate mai prin văgăuni s-au dus la fundul zăpezilor, de le-au rămas numai acoperișurile. Pe alocuri, chiar și în cîmp gol, pe loc drept, a tot nins, că stîlpul de telegraf s-a dus și el la fund — numai paha-rele albe de faianță se arătau pe ici-colo.

La maternitate au venit zile grele, a intrat frigul. S-au terminat cărbunii în beci, iar ceilalți cărbuni erau încă la gară. Cineva a spus cuiva, acela a uitat să-i spună la vreme altuia, și sobele s-au răcit. S-au adunat cu toții într-un singur salon — și moașele, și doctorițele, și mamele cu copii, căci pentru o singură sobă mai rămîneau cărbuni. Acum Nuței i s-a făcut dor de casă. Își ținea copilul cu ea sub plapumă, îl încălzea cu suflarea și-i șoptea la ureche :

— La', dacă n-a vrut el să vină, ne ducem chiar noi la tătucu, și-l vom colinda frumuseț și să vedem atunci cu ce-o să ne mulțumească el.

În ziua cînd a venit Mircea să-i ia acasă, gerul parcă a mai scăzut, viscolul se potolise, dar era atîta omăt că nu se putea trece cu mașina prin gară. Nuța cu copilul s-au urcat mai întîi într-o săniuță trasă de cai, și Mircea, prin grădini, cu mare ce i-a scos la trecerea peste drumul-

de-fier, unde îi aștepta o „Volgă“ albastră, împrumutată de la președinte anume pentru asta.

— Voi numai luați sama să nu-mi răciți, îi ruga Mircea. O singură grijă — să nu răciți, că de dus vă duc clasa întîi.

Și, într-adevăr, le chibzuise pe toate cum nu se mai poate de bine. În mașină era cald, aveau cîteva cojoace și nici nu mirosea a benzină, căci mașina nu lucra. Venea mută ca o sanie trasă de-un tractor. Cei șapte kilometri — de la Pămînteni-la Ciutura — i-au tot făcut în vreo două ceasuri, căci ba tractorul se înăbușca, ba mașina prea o lua aiurea, ba se rupea cablul cu care era legată. Mircea, numai într-o cojocică fără mînci, alerga ca o suveică de la tractor la mașină, de la mașină înapoi la tractor. Nuța îl certa că de ce nu îmbracă paltonul, ca să nu răcească, dar el n-a răcit. Ei însă au răcit amîndoi — și ea, și copilul. Poate pentru că mașina se mișca mută și Nuța nu se putea obișnui cu o astfel de sanie, poate pentru că slăbise după naștere, dar de la o jumătate de drum au început a o necăji ametelele și o tot înțepa ceva sub bărbie, anume acolo unde îi răsărea, de fiecare dată cum răcea, o gilcă. Copilul, mutat de la locul unde se obișnuise, a început a scînci : Nuța îl ținea în brațe, tot pornea un cîntec de leagăn, dar pe urmă, nici ea însăși nu-și dădea sama cum trecea de la nani-nani la cele curți nalte, minunate...

„Amu bătrînul o fi stînd la poartă, ne-o fi așteptînd.“

A zărit încă de departe, din mașină, forfoteala ce domnea în jurul casei sale. A încercat-o un fior de groază, moștenit de la maică-sa. De fiecare dată cînd se întorcea de pe undeva și vedea lume multă adunată în ogradă, o năvăleau cele mai negre presimțiri — o fi ars ceva, o fi murit cineva. Mircea însă era liniștit. Liniștea lui i s-a transmis Nuței, și atunci femeia a văzut că nu e vorba de nici o nenorocire. Trebăluiau cîteva femei cu fustele prinse în brîu, niște băietani cărau din mahala tacîmuri, scaune,

se auzea cineva după casă tăind lemne. Pe acoperișul casei se topise mai toată zăpada, iar hogeagul fumega, nu se vedea din fum.

„Amu o să facem și noro petrecere frumoasă...”

Nici nu s-a bucurat, nici să se amărăscă. S-a gândit așa, într-o doară, de parcă altei femei i-ar fi venit gândul ista, iar Nuța, toată făptura ei era numai ochi, și căutau cei ochi un bătrîn înalt, cu cușmă brumărie. Îl căutau prin ogradă, îl iscodeau de după perdelele ferestrelor, îl căutau prin ogrăzile vecinilor. Femeia îl căuta pe propriul său părinte, îl căuta pe marele vrăjitor ce știa cînd vin sărbătorile, știa să colinde, știa să mulțumească colindătorilor...

Nu venise, S-a adunat lume ca la nuntă — rude, cumătre, vecine, veniseră chiar și femei din mahala cu care nu se prea avea de bine — veniseră așa, în treacăt, pe-o clipă, să-i vadă copilul. Și numai tatăl ei, cel mai bun om dintre toți cei pe cîți îi cunoscuse, n-a venit. Tractorul, în sfîrșit, a amuțit, mașina s-a oprit ceva mai sus de portiță. Nuța i-a dat copilul lui Mircea, apoi a coborît și ea. Zîmbea binevoitor tuturor, dădea din cap a înțelegere, răspundea la glume. Iar sufletul ei bocea, bocea de parcă bătrînul Onache n-ar mai fi fost pe lume, și nu va mai avea cine să-i vie de Crăciun la fereastră, să întrebe : „Se poate, nu se poate ?”

Mircea trecea mîndru prin ogradă cu copilul în brațe, iar Nuța venea încet în urma lui și ar fi vrut să vie și mai încet, ori chiar să se oprească locului. Și această mare adunătură de lume, și petrecerea ce se punea aici la cale au băgat frica într-însa. O speriască zăpada din ograda lor, măcinată de atîta umblătură, o speriască vorbăria ce domnea jur-împrejur, se temea să pășească pragul casei, căci acolo gospodăriseră de acum alte femei și ea putea să nu mai cunoască nimic din cele ce-i fuseseră odată dragi.

Spre marele său noroc, cum a pășit pragul, a dat cu ochii de Paraschița. A privit-o lung, cu tot ce avea pe inimă, și Paraschița, femeie simplă, care nici măcar nu știa a se iscăli, într-o sutime de secundă a înțeles că Nuța vrea să scape de hărmălaia ce-o înconjoară. Lucrurile odată înțelese rămîneau lege pentru dînsa și, fără a sta mult pe gînduri, s-a apucat de treabă. Alături de bucătărie era o odăiță mică — pe atunci, pe cînd își făcuse casă. o plănuseră pentru copii, dar copiilor nu le-a plăcut acolo. își luau noaptea pernuța, plapuma și veneau în odaia cea mare la părinți. Astfel cămăruța rămăsese un fel de colț al nimănui. Cînd se adunau lucruri pe care nu știau unde să le ducă, le duceau acolo ; cînd înnopta cîte-un străin ce n-avea unde să doarmă — îl culcau acolo. Și tot acolo își țineau pînea, oloiul, fructele.

Paraschița ochise de multă vreme odăița aceea, dar stătea la îndoială : să puie mîna pe dînsa, s-o mai lase ? Acum s-a hotărît. Într-o clipă a scos de acolo totul, a spălat podelele, a pus o măsută, un scaun, un pat pentru copil și un divan vechisor pentru mamă. Caldură era cită vrei, căci alături, după perete, sufla fierbințeala bucătăriei. După ce i-a așezat pe mamă și pe copil la adăpost, a închis ușa, s-a rezemat de ea, apărîndu-i cu pieptul, rămînînd neînduplecată la toate iscodirile, ca și bunelul ei care făcuse douăzeci și cinci de ani armată la țar.

— ...că să nu-i deocheti !

Încolo, în toată casa era un tîmbălău cum nu se mai pomenise. Nici n-ai pe unde trece, nici n-ai pe ce te așeza. Pe mese, pe scaune, pe podele — numai copturi, răcitur, cîrnați, lăzi cu sticle pline, iar printre toate aiestea — lume de pe lume. Umblă toți ca furnicile — nu le ajunge un stăpîn și se tot sfătuiesc unii pe alții, și-s îmbujorați, și se grăbesc, iar izul petrecerii ce va să vină îi tot zădără, îi atîță.

Copilul dormea și Nuța s-a gândit : ferice de el că doarme și nu le vede pe toate câte se fac aici în casă. Era tot atît de tristă cum intrase, ba acum începuse să i se pară că a nimerit într-o capcană. A fost scoasă cu amăgeală pentru o săptămînă din sat, iar în această săptămînă biata ei căsuță a căzut pradă unei turme însetate și infometate. Acum se vor aduna ca lăcustele, vor bea și mînca tot ce se va găsi de băut și mîncat, vor strica podelele cu călciele, îi vor sluți tot omătul din jurul casei cu rugina celor băute, iar pe la zori se vor împrăstia, lăsînd-o singură-singurică, cu patru copii, cu un bărbat supărat și cu un car de blide nespălate.

— Mircea !

Marele tîmbălău ce domnea în casa lor s-a lăsat tăiat în două de-o dungă subțire de tăcere. Se auzeau numai focul trosnind în cuptor și toporul tăind lemne după casă — încolo liniște și pace. După care, cineva a întreat în șoaptă :

— Ce s-a tîmplat ?

Altul, tot în șoaptă, i-a răspuns :

— Cumătra îl cheamă pe cumătrul.

A fost scos din pămînt și adus la fața locului. În clipa cînd Mircea a deschis ușa camăruței unde era mama cu copilul, tîmbălăul a pornit din nou. Cumătra l-a găsit pe cumătrul. Mircea stătea în prag cu un fir electric în mînă și cu gîndul cine știe pe unde. S-a pomenit, în ultima clipă, că nu arde becul în casa cea mare. L-au schimbat cu altul nou și tot nu arde — trebuia schimbat cablul.

— M-ai chemat ?

Iar el măsoară cu șchioapa firul — bine ar fi să-i ajungă. Dacă n-o să-i ajungă, atunci ce-i de făcut ?

— Mircea, tu măcar să-mi fi spus și mie cîtă lume ai chemat, și pe cînd, și pe cine anume ? !

— Cum, nu ți-am spus ? s-a mirat el, măsurînd iar cu șchioapa cablul, și pe fața lui se zbate o mică nădejde : s-ar putea să-i ajungă. Dacă nu ajunge, lăsăm o bucată din cel vechi, că cel vechi nu s-o fi stricat el chiar pe de-a întregul.

— Nu mi-ai spus.

— Atunci, dar, de ce nu m-ai întreat mai 'nainte ? Că amu nici eu nu mai țin minte. Să vedem desară. Care vine, înseamnă că a fost poftit, cei de nu vin, firește, nici poștiți n-au fost...

— Vezi să nu fi uitat pe cineva. Mai ales, dintre prietenii noștri mai vechi, că cei de treabă is și rușinoși pe deasupra.

— Ei, la cei prea-prea rușinoși nici nu m-am dus, că, dă-i încolo ! Ce să le distrug sănătatea, făcîndu-i să roșească o noapte întreagă în casa mea ? !

— Pe tata l-ai poftit ?

Ea încă nu dovedise a-și sfîrși bine vorba, cînd și-a dat sama că nu l-a poftit, și i-a părut rău că l-a întreat. De cîțiva ani, din vara ceea cînd s-a dus Onache cu coșul cela de papură ca să-l coboare de pe tractor, tot mocneau unul împotriva altuia. Cum se întîmplă deseori printre oameni, moștenirea darului măsurii de la socru-său a luminat pe-o clipă mintea lui Mircea și s-a stins, lăsînd doar o amintire stînjenitoare. Și-l tot rodea amintirea ceea, îl tot chinuia, iar Ciutura, pe de altă parte, nu este nici ea proastă și la o beție cu coniac, cînd Mircea nu mai știa nici el însuși cu ce s-ar mai lăuda, cineva l-a sfătuit să-și mulțumească socrul, pentru că pe toate cite le are le-a învățat nu atît de la tata, cît de la socru-său. Aceste cuvinte nevinovate au făcut să explodeze ceea ce a mocnit în sufletul lui Mircea.

— Da ce mare lucru m-o învățat el, ce mi-o adus în coșul cela de papură acolo pe dealul cel mic ? Că o venit

ghijlăul să mi se laude cît de bine o duce, ca să văd cît de rău am ajuns eu ? Pentru asta se cuvine a mulțumi ? !

— De ce nu ?

— Ehei, d-apu las' că amu îi rîndul meu să-i arăt moșneagului cum se trăiește pe lume !

O fi ajuns, pesemne, vorbele lui Mircea la urechile bătrînului Onache, căci nu mai avură ochi să se vadă unul pe altul. De cîte ori s-a apucat Nuța să-i împace, să vadă ce-a fost, ce n-a fost acolo între dinșii, dacă degeaba. După care s-a apucat să-i împace Ciutura, iar Ciutura, cînd se apucă să împace pe cineva, cînd începe a tot căra la măr-turii și dovezi, nu se oprește pînă nu-i face dușmani de moarte. Adică Onache nu prea avea ce împărți cu ginerele, dar Mircea nu mai putea uita odată binele ce i s-a făcut. O chestiune curat moldovenească — pentru a nu rămîne nimănui dator, ne supărăm pe cei ce ne-au făcut binele, și habar de grijă !

După naștere, Nuța s-a gîndit că poate copilul venit pe lume chiar de sărbătorile Crăciunului îl va îmbuna cumva pe Mircea, dar cum Dumnezeu să-l imbuneze, cînd, uite, nici măcar nu s-a trudit să se ducă pînă la casa socrului !

— Pot să mă duc să-l chem. Dacă zici tu.

Asta e : dacă zici tu. El unul nu zice nimic.

Și totuși, în adîncul inimii, Mircea era om bun, era gata de împăcare, și Nuța s-a mulțumit măcar cu atît.

— Ce să te mai duci ?... Las' c-a veni el și singur.

A spus-o liniștit, convinsă că o să vină. Mircea s-a uitat la nevastă lung, iscoditor, apoi a zîmbit oarecum enigmatic și, mulțumit că a mai scăpat de-o grijă, a rupt-o din loc, căci se putea întîmpla să nu ajungă firul cela, și atunci ce e de făcut, tovarăși ? !

Cum s-a închis ușa în urma lui, Nuței au și început să-i joace ochii în lacrimi. A luat copilul să-l alăpteze și se gîndea : ce-o fi fiind de tot bocește întruna sufletul ei ? Să se fi întîmplat ceva cu bătrînul și ei nu-i spun, pentru că e slabă încă după naștere ? Ca să-și vie oleacă în fire, a chemat-o pe Paraschița, a început cu dînsa o vorbă lungă, povestindu-i cu de-amănuntul cum au venit ei de la gară, se întreba cum s-o fi putut întîmpla să răcească ei amîndoi — și ea, și copilul ? Paraschița o asculta clipînd des, a înțelegere. După care s-a dus la bucătărie, a fiert romanită cu floare de tei, i-a dat să bea zamă fierbinte. A acoperit-o cu cîteva plapume și, cînd pe fruntea Nuței au răsărit primele picături de sudoare, Paraschița a întrebat-o în șoaptă :

— S' mă duc să-l chem ?

Genele Nuței au tresărit a mare mirare, apoi au clipit moale, dulce, recunoscător : du-te. Paraschița a aruncat pe umeri o zăbunică, și-a pus în picioare o pereche de galoși, pe care bărbatul i-i trimisese cîndva din Donbas, și ea îi păstra mai mult ca amintire, încălțîndu-i numai de zile mari. A pornit voinicește prin suluri, zgribulită și învinețită de frig. După un asemenea drum alta în locul ei ar fi răcit, ar fi căzut la pat, poate și moartea i s-ar fi tras din asta, dar Paraschița, iernînd toată viața fără prea multă îmbrăcăminte, fără prea bună încălțăminte, a ajuns a nu se mai teme de nimica.

Peste vreun ceas și ceva s-a întors. Nu putea scoate o vorbă, îi clănțăneau dinții în gură de atîta frig, dar ochii îi luceau a bucurie, a izbîndă.

Sufletul Nuței, după cîteva zile de zbucium, în sfîrșit, s-a potolit și femeia a adormit cu copilul alături.

CUMĂTRIA

Primii au sosit muzicanții. Erau degerați, căci au fost aduși cu sania de departe. Și-au pus instrumentele la cald, au cinstit câte un pahar de basamac, după care au ieșit în ogradă și au ars un pui de sîrbă pipărată, ceea ce avea să însemne că renumita petrecere din casa lui Mircea Moraru începe.

Musafirii parcă atîta așteptau — îndată după sîrba ceea au și prins să sosească. Mircea îi întâmpina pe toți la poartă, îi petrecea în casă, îi ajuta să-și scuture încălțările de omăt, să-și scoată haina, îi așeza la masă, îi speria pentru început cu un păhăruț de votcă. Se lăuda cu feciorul pe care îl are, făgăduia cumătreleor care vor ști cum să se poarte să-l dea pentru a fi ținut în brațe. Lăutarii între timp îi tot dădeau zor cu cîntecele, dar, firește, înțelegeau cu toții că musafirii cei scumpi, și cumătria cea frumoasă, și băuturile cele alese, — toate aveau să apară ceva mai încolo.

Vorbeau scurt, numai prin frînturi de vorbe, tot ciulin-du-și urechea, pînă ce Mircea a prins vîiet moale de masină. Pe pîrtia făcută de tractor coborau două mașini : una albastră — a președintelui din Ciutura, alta neagră, venită din raion anume pentru cumătria asta. S-au oprit amîndouă ceva mai sus de poartă, căci era zăpadă multă, nu se putea trece. Dar, să vii la un ciutorean în musafirie și să-ți oprești mașina în drum, fără a trage frumos în ogradă, e o rușine de neînchipuit pentru cei ce primesc musafiri ! Mircea a scos din casă cumătrii ce apucaseră a veni și i-a pus la lucru. Unii rîneau omătul, alții stricau poarta, restul împingeau din urmă și, iată-le, amîndouă mașinile, acolo unde li se cuvenea lor să fie.

Cumătria se mișcă din loc. Dar abia a început, că s-a și stins, s-a înecat într-un fel de stinghereală ce apare de fiecare dată cînd se adună oameni ce nu se cunosc bine între ei. Nuța, pe jumătate adormită, a surprins nodul cela de tăcere stînjenitoare și deodată s-a trezit. Inima i s-a făcut cît un purice — sfinte Dumnezeuule, ce se fac ei dacă petrecerea se destramă și toată munca, toată cheltuiala va fi în zadar ? ! Apoi, colac peste pupăză, Mircea dispăruse. Îl purtau dracii pe undeva. Trebuia trimis fuguța după dînsul, el era singurul om care știa cum să facă să fie bine. Stai că s-au găsit, au trimis, l-au adus. De abia a intrat, iar împreună cu dînsul s-a întors spuma gălăgioasă a petrecerii, voia bună a tuturor, și Nuța și-a făcut cruce : slavă Domnului, a trecut și asta.

Bătrînul Onache nu mai venea. I-a spus Paraschiței că vine, zicea că, uite, mînuie de făcut focul în sobă și vine, dar nu venea. Nuța îl grăbea în sinea sa, voia să-l vadă venit acum, cît musafirii îs încă treji, și sarmalele calde, și vinul neînceput. El însă nu venea și iată că nu-i ajungea bieteii femeii răbdare, cum nu-i ajungea atunci demult, în copilărie. Pe cînd stătea ea așa chinuită și nu mai știa ce să facă, a răsărit în prag Mircea.

— Măi femeie, cum vrei și cum poți, da trebuie să te arăți și tu cu copilul — măcar pe cinci minute !

Nuței însă nu-i trecuse fierbințeala, dar nu știa ce să facă pentru ca să treacă vremea mai repede. S-a ridicat, s-a dres puțin. A înfășat copilul, i l-a dat lui Mircea, iar ea a pornit în urma lui. Casa cea mare le-a ieșit în întîmpinare cu mese încărcate, cu multă lumă, cu muzică și voie bună. Bieteii mame i se clătina pămîntul sub picioare, avea amețeli, se ruga în sinea ei s-o ajute Domnul să se țină bine, să nu cadă, să nu strice cumătria, căci de atîta vreme umblă să facă și ei o petrecere frumoasă în casa lor.

— Să ne fii sănătoasă, cumătră !

— Și mata, și copchilul !

— Apu' să-i mai faceți, și să-i creșteți, că sînteți tineri și-aveți de unde.

— Să-mi trăiți o sută de ani și eu să fiu acela care să vă duc crucea.

— Dă-te la o parte, mări ! Că femeile vor să se pupe.

Plutea în jur o ceață deasă, și Nuța, zîmbind tuturor, căuta prin ceață cu paharul său paharele cumătrilor, paharele cumătrelor. Ciocnea cu ele, primea daruri, răspundea cu vorbe pregătite din vreme, frumoase, în rostul cărora nu mai credea nici ea, nu mai credeau nici musafirii. Apoi, în zarva ceea mare s-a făcut o spărtură, un coridorăș și ea a început a fura cu spinarea înapoi, spre ușă. Paraschița, prinzînd mișcarea, a smuls din brațele unei cumătre tinere copilul, ocărînd-o că habar n-are cum se țin copiii, l-a dus în odăița mică de lingă bucătărie — și iată-i pe amîndoi scăpați, cu datoria gata făcută.

Amețiți de primele pahare, mesenii nici n-au prea prins de veste cum au dispărut mama și copilul. Mulțumită că a scăpat atît de ieftin, Nuța a scaldat copilul, l-a lăsat puțin să gîngurească așa în voie, fără a-l înfășa. Pe urmă l-a înfășat, i-a dat să sugă, și cum copilul a adormit cu sfircul sinului în gură ea, pornită de-o curiozitate sfîntă, a început să-și poarte privirea peste chipul lui micuț, fraged, căutînd vreun semn, vreo semincioară, vreo aluzie măcar la viitoarea soartă a acestei micuțe făpturi.

Privirea luneca la vale, apoi urcă îndărăt, și iar venea să lunece, dar nu putea culege nimic, pentru că totul era prea micuț, prea fraged, prea „ca la toți copiii“. Femeia însă nu voia să se împace cu nimic. Copilul era al ei, iar ea nu semăna cu toată lumea. Era numai una Nuța Moraru în toată Ciutura, în toată cîmpia, în toată țara, și copilul ei trebuia să fie unul singur. În Ciutura. În cîmpie. În țară. Îl zămislise din trupul său, îl purtase sub inima

sa, îl plătise cu chinurile nașterii, trebuia numaidecît să-i semene ei în neasemănarea cu lumea întreagă.

Privirea urcă cu deșertul la deal, cu deșertul vine la vale. Deodată însă, cum stătea ea culcată, rezemată într-un cot, deasupra copilului, i s-a tăiat suflarea, i s-a oprit inima. A recunoscut și fruntea, și obrajii, și bărbia. Erau ale lui, ale copilului, dar mai semănau puțin cu ale cuiva. Le știa bine, trăise o viață lingă ele. Nu putea acum, la repezeală, ghici de la cine să le fi moștenit, dar se bucura, căci fusese cu toate luate de la un om bun, scump inimii ei.

Sculați, sculați, boieri mari !

În sfîrșit, și-a dat sama. A oftat lung, senin, ajunsă într-o singură clipă fericită. Și fruntea, și obrăjorii, și bărbia, — toate fuseseră luate de la Onache, numai că luate au fost nu de la moșneagul ce abia mai umblă azi pe drumuri, ci de la acel Onache tînăr, isteț, plin de viață, pe care ea abia de-l mai ținea minte. Se născuse, de bună samă, un nepot de-al lui Onache. Aceeași frunte înaltă, curată și senină, aceeași obraji senini și zîmbăreți, aceeași bărbie îndărătnică și răbdătoare.

Nuța a tot stat aplecată asupra copilului, pînă i-a amorțit cotul, dar tot stătea, se temea să nu piardă acest început de asemănare. I se părea că copilul, cu fiecă clipă, tot mai mult și mai mult seamănă cu Onache, și s-a gîndit : sfinte Dumnezeule, prin cîte a mai trecut, și cîte a îndurat, și cum se tot întoarce el iară la viață, neamul cela al Cărbușilor ! Cu cîteva ceasuri în urmă ea bocea fruntea și obrajii, și bărbia acestui chip de om, pierdut pentru totdeauna, și cînd colo le găsește proaspete, fragede, trezite pentru o viață nouă.

S-a gîndit că totuși este undeva pe lume dreptate. Ajunge omul la dînsa pe niște căi, că nici prin cap să-ți

dea : deseori trece pe lângă dreptate fără s-o cunoască ori, cînd o cunoaște, o pierde tot așa de ușor cum a găsit-o, căci nu știe s-o prețuiască îndecajuns, nu știe s-o apere cînd ea e în primejdie, dar dreptatea, firește, este.

Fericită, și-a lipit fruntea de căpșorul micuț și fraged al copilului, a ațipit, dar peste o scurtă vreme s-a trezit.

„Vine tata !”

Tremura sticla în ferestre de cîntarea lăutarilor, gemeau podelele în casa cea mare, o fierbere și un zgomot în jur cum nu se mai află, dar auzul ei stătea ca în copilărie de veghe și cum au răsărit în ogradă pașii bătrînului, inima i-a și zvîcnit de bucurie, cum zvîcnea ea de fiecare dată atunci, demult, în casa părintească.

„Vine tata !”

Badea Onache mai întîi s-a dus să vadă dacă n-au uitat stăpînii. luați cu petrecerile, să hrănească oile, să închidă găinile, și de-abia după ce le-a rînduit pe toate, și-a scuturat pîslarii în prag, a deschis ușa. În tîndă a zăbovit o vreme — erau trei usi și el nu știa pe care s-o deschidă, ea să-si vadă nepotul. A găsit-o pînă la urmă, a deschis-o — și iată-l în prag. Stătea cu cușma în mină, mijindu-și privirea, căci lumina era potolită cu niște îmbrobodeli, și el nu-și putea da sama : doarme mama cu copilul ori nu doarme ? A șoptit încet, pentru că, dacă dorm, să nu-i trezească :

— Bună sara.

— Bună. Tréci, tată, lasă-ți cojocul, așază-te, dacă îi găsi pe ce să te așezi... Au dus totul în casa cea mare.

Bătrînul a spus împăciuitoare :

— Apoi că așa e la petreceri...

Și-a scos cușma, a dezbrăcat cojocul. Toate cuierele, toate țintele din pereți erau ocupate de hainele musafirilor, și bătrînul le-a așezat pe ale sale jos, pe podea, într-un ungheras. Panschița, tot trebăluind prin bucătă-

rie, l-o fi zărit. I-a adus un scăunaș josuț pe care îi plăcea lui să șadă cînd venea la fiică, și Onache s-a așezat lângă ușă, căci cămăruța era mică, alt loc nu prea aveau. Venise îmbrăcat în niște haine vechi, purtate. Crăciunul după stilul nou trecuse, după cel vechi încă n-a venit, și ziua ceea era pentru el o obișnuită zi de lucru.

Prin fereastră răzbătea albeața omătului din ogradă. Era cald, era noapte, și toate păreau în firea lucrurilor — un bătrîn venise să-și vadă fiica, pentru că demult nu s-au văzut. Venise să-și vadă nepotul, pe care nu-l văzuse încă niciodată.

— Ce mai fac oițele noastre, tată ? Am auzit c-ai dat pe la ocol. O fi uitat Mircea acela al meu de dinsele...

Onache i-a luat apărarea ginerelui :

— Las' că o duc ele bine, oițele. Au de toate.

Delicat cum era, s-a simțit obligat să lămurească ce l-a făcut să treacă prin ocol.

— M-am dus să le samăn. să vă facă cîrlani buni, că amu are cine purta cușme.

Nuța uitase cu totul că de sfîntul Vasile, în prima zi a anului cel nou, des-de-dimineață, cînd porneau ei pe la case cu semănatul, stăpînii îi rugau să le semene și vitele prin ocoale, prin grajduri. Norocul la vite totdeauna i s-a părut Nuței dintre cele mai mari și acum s-a bucurat și a crezut în el așa, deodată, cum cred copiii.

— Da pe noi, cu băiatul, nu ne sameni ?

Onache stătea la îndoială.

— Dacă o trecut, Nuță, Crăciunul.

— Ei și dacă o trecut. Că la oi, iaca, cum te-ai dus și le-ai semănat ?...

— Apoi, m-am dus, că, de, ce știu ele, oile...

— Hai, samănă-ne, că nu știm nici noi mai multe...

Onache s-a ridicat de pe scăunaș, a scos din buzunar un pumn de grăunțe de păpușoi, l-a aruncat la întîmplare

prin odaie. Boabele s-au risipit, sunînd moale, bătrînul a mai scos un pumn, înainte de a-l arunca a şoptit ceva, şi Nuţa deodată s-a văzut pe scenă, şi-a auzit glasul acela de demult :

*Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Păşescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...*

„Sfinte Doamne, pare că o mie de ani să fi trecut de atunci !“

— Doarme ? a întrebat în şoptă bătrînul.

Nuţa n-a auzit ce-a întrebat-o, dar, cum a venit el aproape, ea, cu suflarea oprită, îi cerceta fruntea, obrazii, bărbia.

— Ce mai faci, tată ? Că demult n-ai mai fost pe la noi...

— Apoi că noi, bătrînii, ne pornim des, dacă ne mai întorc bătrîneţile din drum înapoi...

Paraschiţa, tot alergînd cu farfuriile din bucătărie în casa cea mare, o fi găsit ea vreme să-i şoptească lui Mircea că i-a venit socrul. Mircea, cherchelit cum era, a sărit de la masă — ca să vezi, o venit totuşi ! Orişicum, Cărăbuş era omul cu care îşi trăise mai toată viaţa, şi orice ar fi fost între ei, ar fi vrut să-l vadă azi în casa sa. Să-l aducă la masa cea mare, să închine cu el un pahar-două. Poate şi Vasile Petrovici va găsi pentru el o clipă-două — şefilor, cînd iau un pahar-două, le place să stea de vorbă cu bătrînii despre amărîta viaţă din trecut şi cea fericită din zilele noastre. N-ajungeau scaune, dar pentru socrul a găsit el de pe undeva unul vechi. De-abia l-a adus, că o muiere l-a şi prins cu şezutul, şi Mircea s-a gîndit : aşa nu face el treabă. Mai întîi să-şi aducă muşafirul şi pe urmă să-i caute scaun.

A intrat în odăiţa de lingă bucătărie, şi-a desfăcut braţele şi după o modă nouă, de-abia acum ajunsă în Ciutura, l-a îmbrăţişat pe bătrîn, pupîndu-l de trei ori :

— *Papaşa !!!*

Onache, cam stingherit de atîta pupăciune, a luat de alături o cănuţă pe jumătate umplută cu zamă de romaniţă. a ridicat-o sus, urîndu-le lui, şi Nuţei, şi copilului noroc în viaţă.

— Cum, adică, tată ? ! Cuvintele iestea frumoase se cer duse dincolo, în casa cea mare, şi spuse la un pahar de vin bun, da în cănuţa asta e zamă de romaniţă. Apoi *nînjeli*¹ crezi mata că am ajuns eu la aşa viaţă ca să cînstesc lumea, cînd mi se naşte un copil, cu zamă de romaniţă ? !

Bătrînul şi-a scăpat privirea spre mîneca dreaptă — ca să vezi ce s-a învechit şi ce s-a destrămat haina ceea a lui... Mîne-poimîne nu va avea cu ce ieşi din casă. Iar băutura, într-adevăr, era o zamă pentru răceală.

— Ce să mai încurec şi eu lumea, măi băiete ! Am trecut, iaca, aşa cum eram, fără a mă gîti, iar acolo o fi fiind *nacealnici*, oameni de vază...

. — Ce vorbeşti, tată ! Toată casa e plină cu pîrliţi de aici, din mîhala, de aici din sat, iar Vasile Petrovici îi un om ca o pîne caldă. Iaca, să mergi inadins cu mine — am să te aşez alături şi ai să vezi ce om de viaţă...

Onache l-a privit lung, sec, înstrăinat.

— Bătrînii n-au ce căuta printre cei tineri, proştii n-au ce se vîri printre cei deştepti, şi zilele de lucru nu trebuie să încurcate cu zilele de sărbătoare.

Stătea pe scăunaşul lui — ţepos, bătrîn, îndărătnic. Mircea a rămas pe gînduri, iar Nuţa s-a ridicat încet, căci părea să se întrevadă o mică împletitură din sfada ceea străveche a lor. N-a urmat însă nimic. Mircea i-a spus :

— Mata, tată, ţi-ai trăit ce-a fost a matale, ţi-ai luat de la viaţă ce-a fost de luat... Amu să ne laşi să luăm şi noi ce-i al nostru.

¹ Oare, chiar.

Onache a ridicat amîndouă brațele în semn de cedare totală :

— Ferit-a sfîntul să mă amestec eu în treburile voastre ! Am trecut, iaca, s-o văd pe fata asta, că n-am văzut-o demult. Îmi hodinesc oleacă picioarele și mă întorc înapoi.

Mircea era numai mirare :

— Cum, mata n-ai venit la cumătrie ?

— Doamne ferește, Pentru că eu, măi băiete, în toată viața mea nu m-am așezat la masa cuiva fără să fiu poftit și fără să primesc cu tot sufletul, cu toată inima, cuvîntul celui ce mă poștește.

Treptat ginerele a început a se trezi din ușoara-i amețală ce-l furase. Pe obrajii rumeni au răsărit pete albe, iar privirea lui, scînteietoare și veselă cu o clipă în urmă, a început a păli. Totuși, bătrînul ista intrase în viața lui atunci cînd a vrut el să intre, și de plecat va pleca numai atunci cînd îi va veni lui a se duce.

Între timp în casa cea mare a prins a se potoli roata petrecerii, apoi s-a oprit cu totul. Mircea trebuia să se scoale, să se ducă, s-o urnească iar din loc. Și nu-i era lui a se duce, cum nu i-i omului a mînca măsălar, dar în el de acum trăia brigadierul, și brigadierul îl primea în sara ceea pe Vasile Petrovici în casa sa.

Onache și-a plecat fruntea, iar Nuța s-a întors în altă parte să nu vadă cum va porni el și se va duce la datorie. Mircea a ieșit, dar peste cîteva clipe s-a întors. A pus un taburet în fața bătrînului, apoi iar s-a dus, a adus o farfurie cu sarmale, una cu răcitur, o garafă cu vin.

— Pahare n-avem, ni-i crede. Varsă zamă ceea din cescuță.

Și iar s-a dus, apoi, peste o vreme, petrecerea a și început a se înfiripa. Onache, cu toate că nu părea să fi venit la cumătrie, a băut încet, cu pricepere, vinul, a mîncat cu poftă și răciturile, și sarmalele. Între timp i s-a tre-

zit nepotul. Bătrînul a așteptat pînă mamă-sa i-a dat să sugă, apoi a cerut să-l țină în brațe.

— Iaca, bre Nuță, de cum v-am crescut, n-am mai ținut copii.

La pieptul bătrînului micuțul a adormit îndată. Nuța se frămînta. Mai întîi a vrut să-l ispitească pe bătrîn — să-l întrebe ce crede el : cu cine seamănă copilul, dar pe urmă s-a răzgîndit. Asemănarea copilului cu vița neamului său a devenit pentru ea singurul rost, singura bucurie mare în viață, și ea s-a speriat să nu piardă totul așa, decodată. Femeie ca toate femeile, ea și-a făcut din asta o taină. Avea încă mulți ani înainte să tot urmărească cum se vor schimba bărbia, fruntea și umerii obrazilor, pînă ce asemănarea se va împlini și se va ridica în fața întregului sat.

Onache, după ce a tot purtat prin odaie copilul adormit, a venit de l-a așezat frumusețea lingă Nuța. Și-a luat cușma, o tot sucea în fel și chip ca să plece, dar nici că de plecat nu-l lasă inima. Simțea el cît de greu i-o fi fiind fiicei în sara ceea, dar nu știa cum s-o ajute, pentru că, iaca, nu putea găsi un capăt bun de vorbă.

— Mai șezi oleacă, tată, că nopțile is mari, pînă în ziuă mai este.

— Elei, că chiar bine zici : cît o mai rămas pînă în ziuă !!

Mulțumit ca și fiică-sa pare să caute acest început de vorbă, s-a așezat iar pe scăunaș, și atunci Nuța l-a întrebat :

— Cum îți pare matale iarna asta ? Că eu mai mult prin fereastră am văzut-o și nici nu-mi pot da sama : e spre bine sau spre rău că o pîcat atîta omăt s-o fost așa de frig ?

— Omătul, el mai totdeauna, e spre bine, dacă chiar pre l-o cărat iarna asta ! Și apoi, oricum, iarna abia începe !

— Crezi mata că viscolul poate s-o întoarcă ?

— Dacă éi, fată-hăi, nici nu mai știe pe unde se duce, pe unde o întoarce napoi... Parcă se potolise pe-o zi-două, da amu sara, cînd m-am pornit spre voi, iar o început a ninge. Se poate să fie un an bun pentru păpușoi, pentru că, mi-aduc aminte, ziceau bătrînii : ninsoarea de după viscol samănă nu atît omăt cît păpușoi.

— Dumnezeu cu dînșii, tată, că m-am săturat de păpușoi ceia ca de hrean.

— Bată-te cu plama peste gură, fată-hăi ! Moldova — patria strugurilor ! Moldova — patria merelor !! Toate bune și frumoase, dar oricît am melița noi ș-am tot striga că așa și pe dincolo, păpușoi au fost aceia care au venit de fiecare dată atunci cînd ne lovea soarta...

— Nu știu cum o fi fost acolo, dar așa mi s-o urît de dînșii, că n-am ochi să-i văd. Chiar i-am zis lui Mircea să ieie din colhoz cîteva căldări, să avem ce arunca iarna la găini și mai mult nici să n-aud de dînșii.

Trist și îngîndurat, Onache a rămas pe-o vreme nemișcat, de parcă ar fi fost cioplit din piatră, astfel încît Nuța a tresărit cînd el într-un tîrziu a făcut, dus pe gînduri :

— Hm !

Peste o altă lungă pauză a adăugat însă cu o mare părere de rău, de parcă cel ce nu mai avea ochi să vadă păpușoiul nu mai avea ochi să-l vadă nici pe dînsul.

— Iaca, să fi știut, aș fi luat niște grîu să vă samăn sau chiar orez, că am pe undeva, pe acolo, și oleacă de orez...

Nuța a zîmbit.

— Ce să ne sameni, tată, cu ceea ce știi bine că nu va crește aici la noi cît vacul...

— Dar cine atunci, fată-hăi, să vă între în voie ?! Am venit, iaca, și eu cu păpușoi, cu ceea ce a crescut aici de

cînd lumea, cu ceea ce te-am crescut și pe tine, că, tîn minte, cît ai fost la mine în casă, nu te-am auzit o dată să fi ocărit păpușoiul. Ce ți-o venit amu ?

— Nu mi-o venit nimica, tată, dar, drept să-ți spun, mă tem de sărăcie. Atîta am tot prășit păpușoi ceia, atîta am tot secerat, dezghiocat, măcinat, fiert și mîncat, încît, știi, cum vād ciocălău, cu sau fără grăunțe. cum aud numele lor mă cuprinde un fel de ceață, mi-i lînced, mi se face lehamite de toate.

— Apoi, femeilor după naștere chiar li se întîmplă să li se facă lehamite de toate. Unele ajung că vorbesc în dodii, dar asta e în firea lucrurilor, pentru că, de, așa le e feleșagul... Eu, iaca, bărbat fiind și om cu mintea întregă, cu soveste¹, și tot uneori se întîmplă să ocărăsc și eu păpușoiul. Mai ales cînd vine rîndul să scoți păpușoiul cela din buruieni. Te apleci, te tot apleci, și tot așa pînă ce te prinde un junghi în șale și, înciudat cum ești, zici și tu : mama lor de păpușoi și răzmamă ! Să-mi tot așteptați voi în pod cînd vă voi mai sămăna eu vreodată...

— Lasă, tată, că mata coplești păpușoiul ista de cînd te tîn minte ! Toată copilăria am tot imblat la prășit păpușoi. Toată tinerețea am tot mîncat mămăligă cu muș-dei. Pînă că și la școală o vreme mă porecleau „covașă“, pentru că mama obișnuia să facă primăvara un fel de zamă acrișoară din făină de păpușoi...

— Las' că era bună covașa ceea. Uneori chiar mi se face dor de dînsa.

— Nu zic, bună o fi fost ea pe vremea ceea, dar, tată dragă, azi e altă lume ! Trece mata o dată Ciutura asta a noastră dintr-un capăt în altul și uită-te bine ce pun oamenii prin ogrăzi : care vie, care livadă, care usturoi. Fac

¹ Conștiință.

ce fac și scot în fiecare an de pe peticul acela de pământ din preajma casei câte patru-cinci mii, și numai mata din an în an pui păpușoi.

— Dacă să nu crezi, rodesc bine.

— Mă rog, o fi rodind ei bine, dar cât strîngi mata acolo — trei-patru saci ? Și cât poți scoate pe dinșii : trei-patru sute ?

„Sfinte Dumnezeu, s-a gândit Onache cu tristețe, iată că și fiică-mea a prins a le socoti pe toate în ruble. Dar, pe de altă parte, dacă stai așa să te gîndești, cât poate ținea piept o femeie în fața unei lumi și în fața bărbatului său ?...”

— Dacă eu, măi Nuțisor, nici nu pun, nici nu prășesc păpușoi de vinzare. Îi pun așa, pentru mine, și de-ar fi să cadă ei cu totul în preț, de-ar fi să fie câte-o capică¹ pudul, eu și atunci aș pune păpușoi în jurul casei.

— La ce bun ? Să aibă satul de ce rîde ? Crezi mata eu eu nu-i văd pe ciuturenii cum rînjesc ei pe sub musteață trecînd pe lîngă casa mamei ?

— Tu îi vezi pe cei ce trec rînjind, dar eu le văd pe femeile ce vin și se roagă de-un pumn-doi de făină, că li s-o făcut dor de-o mămăliguță.

— Ai mata făină de păpușoi ?

— Cum să n-am ? !

— Nu te-am văzut niciodată făcîndu-ți mămăligă.

— Nu-mi fac, pentru că nu-mi priește de la o vreme, dar făină țin în casă dintotdeauna... Și zic, tu îi vezi pe cei ce rînjesc, iar eu îi văd pe cei ce vin și mă roagă pentru un sup de hlujani, că n-au eu ce scoate vacuța din iarnă.

— Și dacă nici mămăliga nu-ți mai priește, nici vacă pentru hlujanii ceia nu mai ai, la ce bun să pui an de an păpușoi în jurul casei ? !

¹ Copeică.

— Îi pun de frumusață, că, atunci cînd ies în prag și-i văd cum foșnesc ei în bătaia vîntului, pareă mi-ar fi mîngîiat cineva sufletul. Păpușoi din ogradă sînt singurele mele neamuri care mi-au mai rămas. Și atunci cînd îi samăn, și atunci cînd îi prășesc, și atunci cînd îi secer, și atunci cînd îi curăț, cînd îi dezghioc, cînd îi macin, — eu sînt veșnic printre neamurile mele. Iaca, chiar mai dăunăzi, cînd m-am întors de la moară, am visat-o pe mătușa ceea de pe malul Nistrului...

— Pe călugăriță ?

— Dacă nu mai era călugăriță... Așa îi zicea lumea, pentru că, de, lumea ca lumea...

— Lasă-mă, tată, și cu neamul acela al nostru, că mă rîdeau fetele cînd se apropia hramul. La unii vin cu trăsuri bune, cai cu hamuri ; alții, mă rog, pe jos, dar oamenii bine așezați, bine îmbrăcați, așa că și la masă ai pe cine pofti, și un pahar ai cu cine închina, iar la noi venea din cînd în cînd o babă bătrînă într-o căruță hrentuită, trasă de-o gloabă de cal ca vai de dînsul...

— Apoi, că pe atunci, fată dragă, nu se obișnuia a îmbla cu mașina în musafirie ; dar, drept să-ți spun, uneori, vîzîndu-i cum în zi de sîrbătoare întră șiragul de mașini cu musafiri în sat ori cum iese, stau așa și mă gîndesc : oare cîți dintr-înșii ar putea rupe bucata de la gură pentru un neam de-al lor așa cum făcea mătușa ceea a noastră, Dumnezeu s-o ierte ? Cîți dintr-înșii ar putea să-și împartă ultima bucățică cu aproapele lor ? În anii cînd cu o căldare de păpușoi puteai cumpăra un om cu casă, cu suflet cu tot, ea venea, descărca în bătătură tăbultocul, zicînd : „Să fie de sufletul neamurilor“ — și se ducea fără a aștepta să-i mulțumești, să-i sîruți mîna... Că, de n-ar fi fost ea cu darurile cele ale ei, nu știu de mai eram noi pe lume — și eu, și tu, și copchilul ăsta al tău...

La un moment dat Nuței i s-a părut că vede aievea cum a trecut viața de la tata la ea, apoi de la ea la copilul ei.

Pentru că s-a pomenit de copil, a întins brațul, l-a legănat puțin, cu toate că copilul dormea și fără legănat, dar, oricum, acest gest a luminat-o, a umplut-o de gingășie.

— Ferit-a sfântul, tată, n-am vrut să spun nimic de rău despre mătușa ceea a noastră. Uneori o visez și eu, și chiar mi-e oarecum când mi se arată în vis, pentru că am văzut-o numai o singură dată, demult, în copilărie. După câte știu, nici mata n-ai mai văzut-o după aceea...

Onache a rămas indignat de-o asemenea bănuială.

— No, că eu am văzut-o și după război, pe vremea foametei. De-amu când era pe sfârșite seceta cea mare, când iată că vine vremea semănatului, iar de semănat nu mai aveam ce, îmi trimitea ea vorbă prin niște oameni de acolo din sat, care au fost la iarmaroc și au dat de niște oameni de-ai noștri, ca să mă duc s-o văd. Era, săraca, bolnavă, zăcea la pat, și nici să audă, nici să vadă. M-o rugat să mă asez lângă dinsa, o trecut așa, cu palmele pe fața mea, de parcă vroia să mă cunoască cu virful degetelor. Mi-o spus că, iaca, acolo, sub laiță, o legăturică cu hanganași -- așa le zicea ea, păpușoilor celor mărunței. „E tot ce pot să-ți las ca moștenire. Îi duci acasă, zice, îi sămeni, și vezi ca în fiecă an să treacă păpușoiul cu frunză lungă în fața casei tale.”

— Omul, când îi vine ceasul, câte spune...!

— Mă tem, dragul tatei, că mi-o veni și mie rîndul să spun lucruri deochete. Că, iaca, am venit sara asta la voi, o păpușoi în buzunare nu ați ca să vă sămăn, cît ca să aduc un pumn de hanganași în casa ta, și să te rog frumos, din an în an, măcar o cît de mică bucătică de pămînt...

— Mai bine să mor, tată, decît să-mi crească păpușoi lângă prag! Iară — cu mămăliga, iară — cu sărăcia!!

— Să nu-mi vorbești de rău vechea noastră sărăcie, pentru că ea, sărmana, sătulă nu a fost, frumoasă nu a fost, dar tihnă și pace sufletească ne-o adus din plin. Și

venea tihna ceea, dacă vrei să știi, împreună cu fiertul mămăliguței, de cîte două ori pe zi, dimineața și sara... Iaca, parcă o vedeam cum intră pe ușă!

— Nu cumva vrei să spui că de cînd nu mai fac oamenii cîte două mămăliguțe pe zi...

— Tocmai asta vroiam să spun.

— Cum dar trăim noi fără tihnă și pace sufletească?!

— Mă mir și eu cum de trăiți... Că, iaca, să luăm Ciutura de la un capăt, casă cu casă, om cu om, soartă cu soartă. Ai văzut tu vreun ciutorean știind la o răscruce pe gînduri? Ai văzut vreo femeie mergînd pe drum și rîzînd nici chiar ea nu mai știe de ce? Ai văzut tu vreo fetișcană alergînd asupra vîntului învăpăiată, gata fiind să strîngă la piept o lume întreagă?!

Vorbele lui, cum era de fiecare dată cînd cădea în harul povestitului, veneau ca un potop, apoi potopul se desfacea în rîuri mari, rîurile în pîraieșe, și fiecare își avea albia sa, malurile sale, numele său. Pe urmă iar se adunau toate într-o apă clocotitoare, și tot venea apa ceea, semănînd în jur pace, tihnă și voie bună. Nuța se gîndea cam prin ce-ar putea ea să-i mulțumească bătrînului, ce întîmplare din viața ei ar fi bine să-i povestească, dar ropotul apelor a furat-o, a legănat-o și ea a adormit.

După perete, în casa cea mare, musafirii au început să cînte. Au cîntat cîntece rusești, ucrainesti. Cineva începuse „A rugînit frunza din vii”, dar n-au știut cuvintele și s-au lăsat păgubași. Începea cîntecele nevasta președintelui de colhoz. Femeie artăgoasă, avea nevasta ceea a președintelui un glas frumos ca un clopot și știa să tulbure, știa să ațîțe glasul cela, așa încît la anumite înorșături de cîntec se cutremura casa lui Mircea cu temelie cu tot. Dar nici Nuța, nici copilul nu mai auzeau vîietui cela. Toate grijile și necazurile pe care le-au avut le-au lăsat bătrînului, și Onache a tot picurat vreo trei ceasuri

pe scăunas, păzind hodina lor. De-abia pe la zori s-a ridicat și încet, ca să nu-i trezească, a ieșit. S-a uitat primprejur, ar fi vrut să se mire, să laude ori să înjure iarna, dar n-avea pe nimeni alături și a hotărît să pornească spre casă. A ocolit grijuliu, pe departe, cele două „Volgi“, de parcă ar fi fost două băltoace, și omul se temea să nu scape umezeală în pislari, după care a ieșit la drum, a pornit pe pîrtia făcută de tractor.

*

Peste sat domnea o liniște adîncă. Întroienită de zăpadă, zgribulită de frig, Ciutura dormea și nici o lumină prin ferestre, nici un fuor de fum deasupra caselor, nici un virf de cușmă prin ogrăzi. Și era de mirare, căci noaptea se cam trecuse. Fusese o noapte lungă cît un veac, și ciuturenii, de obicei, cînd veneau nopțile lungi în miez de iarnă, se sculau mult pînă la ziuă : făceau focul prin sobe, dezmoreau cumpenele fîntinilor, prinse de gheață, îngrijeau de vite, făceau cu lopata cărări prin ogradă. S-o fi înălplat însă ceva la mijloc în noaptea cea, pentru că Ciutura n-a vrut să se scoale des-de-dimineață. I-a venit ei să mai odihnească o țîră pe la zori și, uite, hodinește.

„Îi hitră, măi, Ciutura asta a noastră, și-a zis cu multă bunăvoință badea Onache. Îi hitră ca o vulpe.“

Apoi s-a gîndit că de hitră Ciutura poate că nu-i ea chiar cine știe ce hitră, dar toane arc destule. Nu i-au plăcut lui badea Onache toanele nici înainte, nu-i plac ele nici acum. Omul cu toane e ca și un copil, nu știe azi ce-o să-l apuce mine. Ciuturii, de altminteri, puțin îi pîsa. Uneori, uca, îi vine ei a petrece. O prinde pofta pe vremea semînăturii ori pe vremea strînsului, cînd bietul ciuturean nu mai vede pe unde calea de atîta grabă mare. Satului însă îi vine a petrece și, cu toată graba, într-o clipă lasă lucrul baltă, își suflecă mincile și-i arde un gulcai, de-i merge

vestea prin toată cîmpia. Alteori vine o zi frumoasă și e sărbătoare, și nici de lucru nu prea este. Femeile s-au gătit — care a făcut răcitură, care plăcinte, și de băut se găsește mai în fiecare casă. Muzicanții cîntă în vale, grijile — care s-a trecut, care s-a uitat, ș-a rămas numai să se așeze omul la masă, să toarne vin în pahare, dar trece așa un vînt peste sat, lumea se burzuluiește și nu mai vrea să petreacă. Nici să sărbătorească nu vrea. Stau și se ciondănesc bărbații cu nevestele, apoi se încaieră vecinele între ele, după care vine rîndul vecinilor. După ciorovăielile celea sfîrșitoare, cei care aveau de gînd să se ducă undeva în mușafirie acum — gata, nu se mai duc, iar cei care păreau că așteaptă ei înșiși mușafiri, acum — gata, nu mai așteaptă pe nimeni. Pe după-amiază, de ciudă ori de neaz, ciutureanul prinde cu mîna o coadă de sapă și scormonește într-un fund de grădină, mai mult pentru a dovedi tuturor că, uite, nu i-i lui azi a sărbători și el nu sărbătorește.

Chiar din capul locului, cînd s-a pornit vorbă despre viitoarea petrecere din casa lui Mircea, Onache și-a ciulit urechea — nu cumva Ciutura să le facă bucată ! La început părea că toate merg de minune. Ciutura se avea de bine și cu Mircea, și cu Nuța. Ciutura birfea cu mare bunăvoință viitoarea cumătricie. Pînă chiar și în ziua cînd a fost adusă mama cu copilul, satul era vesel și plin de voie bună. Tocmai încetase viscolul și oamenii au pus mîna pe lopeți, că nu-i țaran căruia să nu-i placă a face cărare prin zăpadă. Ca să vezi, viscolul cela o fi crezut că — gata : s-a zis cu Ciutura. Dar, pe naiba ! Îi fac ei din nou cărărișe — una la fîntină, alta la grajd, a treia la drum. Încă una pînă la vecin, iar mai apoi te pomenești că s-a iscat un suflet bun să facă drum și pînă la tine.

Satul era numai vuiet, numai lopeți, numai omăt aruncat în sus. În amurg însă, cum au intrat muzicanții în sat, și în ograda lui Mircea s-a înălțat sirba cea pipărată, Ciu-

turii într-o singură clipă i-a și sărit țandăra. Care muzică, ce fel de cumătrie ? ! Satul nu știe și nici nu vrea să știe. Oamenii s-au închis prin case, s-au grăbit la culcare. Când badea Onache a pornit spre fiică, era încă devreme, dar prin sat au și început a se stinge luminile.

„Amu să nu te apropii, că mușcă...”

Ciutura n-a vrut să vadă nici perechile ce se duceau la cumătrie, nici cele două mașini care au tras la Mircea în ogradă. Satul n-a vrut să audă nici cîntecele lăutarilor, nici pe cele ale cumătrilor, și Onache îi dădea oarecum dreptate satului. N-avea Ciutura chef de petrecere în sara ceea și cine ce putea să-i zică ? Că, la urma urmei, poate un sat face măcar atîta lucru : cînd vrea — petrece, cînd nu vrea — se culcă.

N-avea chef de petrecere în sara ceea nici badea Onache. Nu văzuse nici el cele două mașini venind spre casa ginerelui, nici perechile de cumătri, nici cîntecele lăutarilor nu le auzise. Dacă însă vine vorba că de ce nu s-a culcat și el odată cu satul, apoi, de, ce să-i faci ? Îi era fiică, iar că cînstise un pahar de vin și gustase niște sarmale, apoi, de, trecuse Crăciunul nu demult. Cumătria cu ale sale, el — cu ale lui. S-a dus să-și vadă fiica și nepotul. L-au primit frumos, ca pe-un tată, pentru că așa-i pină ce se mai țin sărbătorile și oamenii au în casă de toate...

Toate bune și frumoase, și totuși, se întorcea Onache amărît cum n-a mai fost demult. Venea încet, înotînd prin zăpadă și se gîdea : oare ce-o fi însemnat că în anul acela copiii aproape deloc n-au mai umblat cu colinda ? Se ducea obiceiul ista din viața Ciuturii. O sărbătoare atît de frumoasă și s-a dus. Poate satul cu vremea își va face rost de alte sărbători, poate și mai frumoase, dar pină nu găsești altele, de ce să le lași pe cele care le ai ? Sărbătoarea îi o bucurie pentru om, iar omul, dacă rămîne fără bucurii,

devine cînos la inimă, iar cu răutate nu s-a făcut încă nimic bun pe lumea asta.

Era o noapte frumoasă, cu iz de basm. Asemenea nopți fermecătoare vin rar în cîmpie, poate de trei-patru ori pe an, și țărani simt prin somn frumusețea lor istovitoare. Se trezesc, ies afară. În noaptea ceea, însă, satul n-avea chef de nimic — nici de nopți frumoase măcar, și asta îl întrista cumplit pe bietul moșneag.

O lună mare, orbitoare se înălțase pe cerul senin și albastru. O lumină vie, scînteietoare, se topea în jur, sărînd de pe un sul de zăpadă pe altul, și toată cîmpia părea o mare albă, spumoasă, plină de pietre scumpe. Într-o clipă de zbucium marea a fost tăiată de frămîntarea ei, oprită, întepenită locului. Acum ea își scâldea podoabele în lumină, și numai umbra bătrînului, lungă și neagră ca cerneala, vine pe-o clipă, stînge jocul scînteietor al zăpezilor, dar numai pe-o clipă, căci bătrînul tot merge, umbra se prelinge supusă în urma lui, și jocul începe din nou.

Și cum venea el așa încet spre casă, deodată i s-a părut că zăpezile iernii cîntă. Aveau ele un cîntec molcom al lor, un cîntec alb, scînteietor, ce semăna puțin cu o colindă de-a noastră, și se gîdea Onache că de n-ar fi fost el așa bătrîn, poate ar fi încercat să învețe colinda zăpezilor, să i-o spună pe urmă Nuței.

A început să-l doară inima. Îl durea încet, prelung, cum te doare ea cînd îi a pierdere mare, și Onache se gîdea : oare ce să-l fi durînd ea ? Poate o fi supărat-o cu frigul, poate din pricina vinului, poate pentru că se trecuse de acum noaptea și el nu hodinise deloc ? Dar tot umblînd cu presupuneri, știa el prea bine că de capătul durerilor n-o să mai dea. Pentru că de la o vreme inima începuse a trăi o viață a sa aparte — ba îl junghie așa, deodată, ba începe a se zbate, ba prinde să-l doară. A tot încercat în multe rînduri s-o mîngîie, s-o ia cu vorba, s-o împace, dar n-a izbutit și a lăsat-o în plata Domnului.

Acum venea încet spre casă și era atîta frumusețe în jur, și cîntau în cor zăpeziile unei ierni întregi, cîntau de te topeai de colindele lor, dar inima îl durea și pace. Casa îi era de acum aproape de tot, dar nu-i era lui a se întoarce în casa ceea, și el căuta vreun drumușor ca să mai inconjoare oleacă, să mai tragă aer curat, să mai asculte cîntarea iernii, să se mai mire de joaca valurilor celora scînteietoare. I s-a urît cu totul casa lui. În jumătatea ceea de ceas, cît venea de la fiică, i s-au urît și acoperișul, și pereții, și ușile, și ferestrele; i-a venit așa, deodată, să treacă pe lîngă casa lui fără a intra pe porțiță, fără a se opri... Să se tot ducă înainte, în lume, să găsească oameni vrednici, să rămînă acolo cu ei, să facă laolaltă casă nouă, să le ia pe toate de la început. Era însă iarnă, era noapte tîrzie și era frig. Îi înghețaseră minile pînă la coate, și urechile, și cu toate că sufletul se cerea dus departe, în lume, picioarele îl grăbeau spre casa cea veche, spre sobă.

Era aproape ajuns. Trecuse de fîntînă, îi rămăseseră vreo sută de pași, cînd s-a oprit locului și un fior de groază i-a scuturat umerii. Peste o clipă și-a revenit, s-a uitat primprejur. A făcut o mișcare să se apere. Trebuia, cît nu era tîrziu, să puie mîna pe-un toiag, pe-o piatră măcar, dar împrejur n-avea nimic — numai suluri de zăpadă albă, frumoasă, scînteietoare...

„O fi venit să mă prade...”

Ușa casei stătea deschisă, era atît de larg deschisă, încît se vedeau pînă și umbrele tinzii. L-or fi pîndit cînd s-a mișcat din casă și au venit să-l fure. Adunau, pe semne, la repezeală, în saci, puțina lui avere. Și nu că i-ar fi fost lui de averea ceea, dar se temea să nu dea tîlharii peste dînsul. Iată-i, peste o clipă-două ies din casă, și parcă-i mare lucru să-i dai unui moșneag cu ciomagul în cap? Iar satul dormea, dormea buștean dintr-un capăt în ce-

lălalt și numai hăt peste vale se auzea cum urzește un cîntec nou soția președintelui.

Tîlharii nu se grăbeau să iasă. Vîntul scîrțîia încet, a jale, ușa tinzii și Onache s-a gîndit: da poate nu-s tîlhari, poate Tincuța cu cei doi băieți s-au repezit noaptea să-l vadă, și el tocmai nu era acasă?

„Ce Dumnezeu, parcă nici de băut n-am băut chiar atîta, da ia ce gogomănii îmi intră în cap!”

Și s-a supărat pe sine. A tușit de cîteva ori, a înjurat o dată, a pornit hotărît și a ajuns pînă la prag. Pragul tinzii nu-l putea trece. Picioarele nu voiau să-l treacă. Tremurau.

„Se tem, tămîia mamei lor...”

Picioarele au fost dintotdeauna marea lui rușine.

— Care-i acolo, măi?

A repezit moale ușa tinzii, ca să nu prindă casa răceală, a cules de lîngă perete o lopată și a început a face cărărușe prin sulurile de zăpadă. Cîndva, în copilărie, cînd venea vremea de curățit omătul, lui nu-i dădeau lopata — erau alții mai mari, și el, toată viața, cînd vedea căzînd multă zăpadă, se frămînta în mintea lui: îi vor da ori nu-i vor mai da lopata?!

Slavă Domnului, acum o avea pe-a lui. Avea omăt destul, avea lopată. Prima cărărușă a făcut-o la fîntînă — fără apă omul nu poate. Cea de-a doua cărărușă, cînd puțin, s-a dus pînă la căpița cu fin, apoi ceva mai la deal, unde era o girezuică cu bețe de răsărită pentru foc — nici vitele, nici soba din casă nu trebuiesc uitate. Încă o cărare a făcut-o pînă la oțte — cuminte și darnic animal la casa omului. O altă cărăruie s-a dus la poiata cu găini și, în sfîrșit, încă una, la nujnic¹. Cea din urmă n-a prea ieșit acătării, dar las' că o să-i șadă bine așa cum este.

¹ Closet de țară.

Mai spre ziuă muzicanții din casa ginerelui au prins a o lăsa mai moale cu sirbele — și petrecerea, tot coborînd încet la vale, a început a se stinge.

„Hei, măi, e-o fost o petrecere nemaipomenită ! !“ — și-a zis Onache, uimit de cele ce poate face un om în casa lui. Fericit că o asemenea cumătrie strașnică s-a tîmplat să fie în casa ginerului, la botezul unui nepot de-al lui, Onache a prins a ciuli urechea spre satul din vale. Oricum, a fost o noapte nemaipomenită, hotărît că a fost o noapte nemaipomenită și să vedem deci ce are de zis satul din vale.

Satul tace. Satul nu zice nimic. Cîntă cucușii, latră un cîne, scîrțîie o portiță. Bate mărunțel valul unei fîntîni, măsurînd viteza cu care căldura deșartă coboară în adîncuri pentru a se umplea cu mult blagoslovita vlagă, după care același val proslăvește cu alt glas ridicarea apei din adîncuri. Toate bune și frumoase, dar stai că au mai fost oameni, au mai săpat fîntini și-au scos apă. Ceva dădea de bănuît, aduce prin ceva a moft hărnicia asta a Ciuturii, și Onache, știindu-și bine satul, ia căldările și pornește repejor spre fîntină. Des-de-dimineată viața satului se adună în jurul fîntinilor. Acolo-s noutățile, acolo se zămislește și politica cea mare a satului, și politica lui cea mică.

— 'neața, bade Onache ! Bucuroși să te vedem voi-nic, sănătoșel ! Iaca, ne-o fericit Dumnezeu, cît despre americani — cine știe cum se vor descurca ei pînă la urmă...

— Da, ce-i cu americanii ?

— Cum, chiar să nu fi auzit ? ! C-au transmis și la radio, și la televizor — o furtună s-o iscat pe mare și o venit peste America ceea ca o urgie. O furtună cu nume frumos ca de femeie — ori că Diana, ori că Daiana îi zice, dar, cum is ele, fumeile, nebune la supărare, Daiana ceea scotea, bade, copaci, rupea acoperișurile de pe case, de-a lăsat numai jale în urma sa...

Soarta Americii în dimineata ceea îl preocupa pe Onache ceva mai puțin decît pe vecinii săi, și el tot aștepta o clipă potrivită pentru a putea întoarce vorba spre nemaipomenita cumătrie din casa ginerelui, dar vecinii nu se mai puteau opri, tot jelindu-i pe americani. În cele din urmă, bietul Onache, amărit cum nu se mai poate, și-a luat căldările pline și a pornit cu ele spre casă. Așa-s vecinii de cînd lumea : se poartă omenește cu tine atîta vreme cît ești ceva mai jos decît dinșii, dar, pe măsură ce începi a te ridica, să vezi cum li se schimbă năravul !

„O să mă duc la cei de pe dealul mic, și-a zis Onache acasă. Acolo-i fruntea satului, demnitatea lui, acolo, lingă izvoare, se adună ce-o mai rămas din Ciutura. Și chiar de scapă ei și cite-o vorbă politicește greșită, cînd se adună la izvor vorbesc frumos, pe îndelete : îl lasă pe fiecare să-și spună păsul, nu se viră prosteste cu noutățile peste tine, luîndu-ți vorba din gură...“

La izvoare era lume puțină — un băiețel și vreo două-trei babe, în schimb babele nu mai puteau de bucuroase ce erau.

— Amu, săraca Ciutură va mai răsufila și ea oleacă, pentru că, zău, nu mai era chip... S-au mai întors o dată cu fața spre noi.

— Cine s-a întors ?

— Cum, chiar să nu fi auzit mata noutatea ? Să ai ginere brigadier și să nu știi noutățile ?

— Care noutăți, femeie ?

— D-apu că, iacă, iar e vorba să ne întoarcă napoi grădinile. Or scăpa oleacă bieții oameni — care cu un copăcel, care cu o tufă de vie, că strimtorați cum eram, nu mai era chip...

Înfierbîntate și uitate, babele tot torceau la vorbe goale, ba întrerupîndu-se una pe alta, ba completîndu-se, așa încît Onache a obosit să le tot urmărească și le-a lasat în plata Domnului. Venea spre casă domol, îngîn,

durat. S-a întâmplat ceva cu Ciutura noaptea trecută, căci iară — a cita oară ! — nu-și mai cunoștea satul. Are el ce are cu ginerele, au fost sfădiți, mă rog, e treaba lor, dar, la urma urmei, a fost o frumusețe de cumătrie în sat, care a ținut de eu sară și pînă în ziua albă ! O cumătrie cu muzicanți, cu mașini, cu musafiri veniți pînă și din raion. O cumătrie despre care se va vorbi un an în toată Cimpia Sorociei ! Și Ciutura, care era în stare să discute cu săptămînilor o veselie prostească încheată într-o sară la bufet, acum se făcea că habar n-are de cele petrecute noaptea trecută. Se întîmplase, însă, un lucru mare la mijloc. Răsărise un nou vlăstar la încheietura dealului mare și-a dealului mic : venise pe lume un nepot de-al lui Onache Cărăbuș. Creștea, cu alte cuvinte, sămînța neamului care a știut ce-i munea, ce-i cuvîntul, ce-i cîntecul. Ei, hai, vecinii, mă rog, ca vecinii, numai zăvisc și veniți — se știe de cînd lumea. Babele de la izvoare și neamuri de-ale lui Haralambie cel Deștept, pe ele numai pămîntul, copacii, via de vie, rublișoarele strînse la legătură — altceva nu le interesează. Dar stai că Ciutura, pe lingă dealul cel mic și dealul cel mare, mai are și niște case acolo sub pădure. Obosit așa cum este, se va duce în mahalaua de sub pădure. Acolo lumea nu e deloc fudula, cine ce are de spus îi spune verde în față. Fără fașoane, fără mofături...

— Hei, bade Onache, încotro ai apucat-o cu noaptea în cap ?

— Mă repăd aici la unul, că am o treabă. Și mata încotro așa diminecioră ?

— Păi, la fîntînă că arde totul în mine... Parastasul și grijania...

— Pe cine sudui tu așa de dimineată ?

— Pe cei de la *selpo*¹, pe cine altul ? Că s-au dus încă

¹ Cooperativă satească de consum.

de cu seară după marfă și n-au venit pînă amu. Parastasul...

— Era vorba să se aducă ceva marfă bună ?

— Ce marfă bună, bade Onache, că s-o dus după votcă, iar votcă, de cînd e lumea, îi marfă numa și numa — calitatea întii !... Că pe Moraru cela, parastasul și grijană, cu toate că ți-i ginere, iaca, nu-l mai satură Dumnezeu. Cînd face o cumătrie, vine la cumparativă și ridică totul — vin, șampanie, votcă — de-am rămas cu toții... triști și cu paharul gol... Ș-am trimis-o pe vînzătoare asupra nopții după marfă, dar ea, tîrfa dracului, că știu eu cu cine se linge pe bot acolo în gară...

Ajuns acasă, Onache s-a întins pe laviță, a stat o vreme cu privirea suptă de albul-cenușiu al tavanului și, pînă la urmă, s-a întrebat : da poate că nu a mai fost chiar cine știe ce mare petrecere în Ciutura noaptea trecută ? Poate că satul avea dreptate ? La urma urmei, de ce adică și-ar permite el să nu-și vadă cu ochi buni ginerele, iar satul nu și-ar permite același lucru ? ! -

Și totuși, satul e una, iar el e cu totul alta. Ciutura își legase bunăstarea de numele lui Mircea Moraru, pe cînd Onache Cărăbuș sufletul și-l legase. Viața și-o legase. Era în firea lucrurilor ca atunci cînd se înrudesce două neamuri, unul să-l înghită pe celălalt. De cînd stătea Ciutura la încheietura celor două dealuri, Cărăbușii erau și mai gospodari, și mai isteți, și mai cumsecade decît Morarii. Măritîndu-și fata cu unul din Morari, Onache visa să-l treacă cu vremea în zodia neamului său, era firesc ca cel din vale să urce la cel din deal.

Onache l-a zărit pe băietanul cela încă de pe cînd păștea vaca. Era isteț, era îndeminatic și, cînd a ajuns a-i fi socru, și-a zis : „Am să-l ajut, am să-l cresc cu mîna me, la casa me“ — pentru că-i era nu atît socru cît tată. O vreme ginerele căuta să nu-i iasă din cuvînt, și toate mergeau bine, dar vai, nici în visele cele mai

negre Onache n-a visat că s-ar putea întâmpla ca odată și odată ginerele s-o întoarcă înapoi la neamurile sale din vale și să-i țină împreună cu dînsul și pe Nuța, și pe copiii ei, singurele nemușoare ale lui Onache pe această lume !

Necunoscute sînt căile tale, Doamne, și necunoscute sînt durerile prin care dat ne este să trecem. Un om moare, altul se naște. O viță se stinge, alta prinde viață, se înfiripă. Așa e de cînd lumea, pe semne, asta se și numește viață. Ne doare nespun cînd îi pierdem pe cei dragi și scumpi, plîngem și nu ne mai putem afla alinare, dar, vai, clipele cînd rămînem față în față cu făclia neamului, care, iată, se stinge sub ochii tăi și nu se mai poate de făcut nimic, clipele acelea sînt, poate, cele mai amare, cele mai negre.

Onache Cărăbuș stătea întepenit, stătea împietrit pe laviță și în clipele cele negre se ruga să moară, să piară, să-l înghită așa, deodată. pămîntul, pentru ca să nu mai fie.

Capitolul XVII

FLUTURI NEGRI

Din ziua ceea bătrînului Onache a început să i se pară că cine știe cum și de ce, dar nu-l mai cunoșteau consătenii. Parcă ar fi dat orbul găinilor peste dîșii — îi dădeau ca și mai înainte bună ziua, îi făceau drum atunci cînd era de făcut drum, dar după ce îi dădeau bună ziua și îi făceau drum, scurtau pașii, se opreau, priveau lung în urma lui, de parcă se întrebau : cine-o fi moșneagul ăsta ?

Era lucru de mare mirare, pentru că ciuturenii, buni sau răi, săraci sau bogați, deștepți sau proști, o grijă au avut totdeauna : să nu semene unul cu altul și, Doamne-Dumnezeule, ce mai adunătură de oameni trecea duminicile pe ulițele satului ! Nalți cît un stîlp de telegraf și josuți ; firi vesele, firi triste, fețe rotunde, lungărețe. Era lume felurită, așa cum coborîse ea din străfundul vremurilor, și noroc, poate, n-avea ciutoreanul, pine, poate, n-avea totdeauna, dar felul lui de-a fi și-l avea fiecare.

Apoi că era și Onache Cărăbuș om în rînd cu lumea, avea și el felul lui de-a fi și se deosebea printre oameni, și-l cunoșteau ciuturenii hăt de departe. Îl cunoșteau după statură, după vorbă, după cătătură, dar mai ales după umblet îl cunoșteau. Avea un umblet rar, încetinel, puțin cam mîndru, puțin cam leneș. Ciuturenii, de obicei se mișcau după cum îi mîneau grijile — azi e la fuguța, mîne o lasă mai moale, poimîne iar e cu sufletul la gură. Lui Onache însă nu i-a plăcut hărțuiala asta a împrejurărilor — ba te mină nainte, ba te prinde de minecă și te țin locului. Pe la cincisprezece-șaisprezece ani și-a ales o măsură de pas așa cum i s-a părut lui că va fi mai bine, și aceea a fost a lui.

Ciuturenii, cînd îl zăreau pe uliță, zîmbeau, căci niciodată n-ai fi putut spune : are vreo treabă omul acela sau a ieșit așa ca să vadă ce se mai face pe lume ?... Și sara, și dimineața, și pe vremea semănatului și secerii, pășea mîndru, încetinel, întorcînd capul la stînga ori la dreapta cu multă îngrijorare, de parcă ar fi purtat în fundul pălăriei un cuib de rîndunică și n-ar fi vrut s-o sperie. După fiecare sută de pași se oprea să răsuflă puțin, căuta în urmă să vadă cît a mers și se mira cumplit, părăindu-i-se că a ajuns grozav de departe.

Ciutura a încercat de nenumărate ori să-și bată joc de umbletul lui, dar hoțul de Onache nu voia să se supe-

re, rîzînd și el împreună cu alții. A avut vreo trei porecle și toate porneau de la felul lui de-a umbla, dar nu s-au prins porecelele. Sătenii însă îl pășteau, aveau ei ce aveau cu dînsul. Pînă la urmă, s-a gîndit unul deștept, care, după ce l-a tot urmărit ani la rînd, într-o zi, cînd a avut destui martori în jur, l-a întrebă :

— Bade Onache, și cam cît plătești mata lăutarilor ce-ți tot cîntă marșul ?

Cărăbuș a zîmbit : ca să vezi, pînă la urmă l-au des-cusut !

— Le plătesc un pumn de bani, măi frate iepure ! Nu știu, poate de-ar fi să caut, aș găsi alții să-mi cînte mai ieftin, dar mi-au căzut cioarele iesește pe plac și nu mă pot despărți de dînsule, măcar mort.

— Vezi să n-o pățești odată și odată. Că țiganii îs cu harțag — cîntă ei cît cîntă, dar apoi îi inflă dracii așa, din nimic, se supără și te leapadă în mijlocul drumului.

Onache și-a împins a mare necaz cușma spre ceafă și a scuipat peste gardul cuiva, căci aduceau a mare pros-ție vorbele ajunse la urechile lui.

— Cum să mă lepede, bre, cînd ei o duc la mine ca-n sînul lui Dumnezeu ?

— Nu zi, bade Onache, că toboșarii iștia cu o mină bat toba, iar cu cealaltă numără banii...

— Hei, nu m-au lepădat ei atunci cînd era cu lei, să mă lepede amu, cînd e cu ruble ? !...

— Dacă ei nici să se uite la ruble !

— La ce se uită ?

— La aur, la aur de cea mai supra marcă !

O dres cum o dres, o făcut cum o făcut, dar o umblat Onache Cărăbuș pînă la adînci bătrîneți cu lăutarii în urma lui. Atîtea necazuri, atîta bucluc o avut, încît nici el însuși nu știe cum a izbutit s-o scoată la capăt. N-o umblat prin lume să-i ademenească de la veselie cîntărea, nu i-a plătit cu bani furați, dar au fost ani grei și nece-

zurile veneau unul după altul. Ba se sfădea cu lumea din pricina lăutarilor, ba se sfădea cu lăutarii din pricina lumii, ba înșiși lăutarii se iau de piept cu Ciutura — și ceancă de fă pace între dînșii.

Cu anii, însă, le-a mai venit și lăutarilor mîntea la cap, s-a mai potolit și badea Onache. Trăind de atîta amar de vreme sub o singură căciulă, sub un singur acoperiș, sub un singur cer, au început a se înțelege, a se prețui, a se ierta unul pe altul. Și totuși, un singur trup și un singur suflet nu au fost și nici nu aveau de unde fi. Vesel și binevoitor cum era, Onache, firește, trăia într-un sat cu oameni, iar trăind printre oameni, ți se întimplă multe. Și nedreptățit poți fi, și murdărit poți ajunge, și amestecat în niște afaceri în care mai bine să nu te fi amestecat.

Cum se pomenea la strîmtoare, cum începeau buclucurile în casa lui badea Onache. Oricît de vesel ar fi fost el din fire, sînt vremuri cînd omului îi priește cîntecul, dar vin și zile cînd nu-i arde de nimic. Lăutarilor însă puțin le pasă. Cum vād că bietul Onache nu mai tresaltă la cîntărea lor — gata, încep a se și găti de ducă — cu trompete, cu fluieri, cu toată averea lor cu tot. Onache îi prinde, unul cite unul, îi bagă înapoi în casă și le tot lămurește că sînt zile cînd casa omului ride, dar sînt și zile cînd casa omului plînge. Lăutarilor nici să le pese — acolo unde se stinge voia bună, acolo nu mai e de dînșii. „Stați, măi proștilor, le zicea badea Onache, că o să îmblați ș-o să mă căutați cu lumînarea, pentru că sînt puțini dintre cei care știu a prețui un joc frumos, o cîntare frumoasă, iar meseria asta a voastră, ea atîta ține cît are cine o prețui...”

Apoi, colac peste pupăză, a apărut Mircea. Gine-rele nu le-a plăcut lăutarilor din capul locului. Mai întîi nu le-a plăcut firea lui încruntată, apoi nu le-a plăcut

vorba, nu le-a plăcut numele de domnitor. Mircea, tânăr și fierbinte, fără a-și fi dat bine sama de cele ce se petrec în jur, făcea ce făcea și iar stîrnea lăutarii împotriva sa. Ba se întoarce din armata română caporal,* ba vine din cea sovietică sergent, ba se duce la cursurile de tractoriști și vine, primul din sat, cu tractorul drept în ogradă. Vuietul tractorului a băgat în lăutari o groază de moarte — se poate să lași să-ți intre în urechi o asemenea urîtenie ?

Onache ținea de fiecare dată partea ginerelui, îi strunea pe țigani, îi puneă cu botul pe labe, dar mai trecea o vreme, Mircea mai făcea o gafă, și muzicanții iar porneau a cîrti împotriva lui. Atunci, însă, cînd Mircea a răsărit la suprafață și-a început a face politică, lăutarii lui badea Onache și-au ieșit din fire. L-au tot ros și l-au tot mîncat pe bietul bătrîn, că nu în zadar a ajuns el să-l doară inima așa, din nimic. Și-l tot ațîtau, și-l tot întăritau ; cînd pornea el spre casa ginerelui, îl întorceau din drum ; cînd voia să trimită o vorbă fiicei, parcă l-ar fi ținut de limbă, și cînd le ura, la un pahar, sughiț bun, satanele se repezeau să-i verse vinul din pahar, nu alta.

Vestea despre petrecerea cea mai mare i-a pus pe jă-ratic. Nici să audă de dînsa — fie ea Crăciunul, fie cumătrie. Onache între timp mai îmbătrînise și lăutarii îl dovedeau ușor. Omului nu-i ajungeau cuvinte, nu-i ajungea viclenie, nu-i ajungea ciudă ca să-i mai muștruiască, și ei răsturnau casa cu susul în jos. Nu l-au lăsat să se ducă la raion să-și colinde fiica, nu l-au lăsat să se ducă să-și ajute ginerele a se găti de petrecere, nu l-au lăsat să se ducă să-și întîmpine fiica cînd a venit cu copilul acasă. Și chiar în noaptea cînd începuse cumătria, nu-l lăsau să se miște din casă.

După care a venit Paraschița. A intrat înghețată, vî-nată de frig. S-a uitat lung la el, de parcă nu l-ar mai fi cunoscut. I-a spus încet, de parcă ar fi vrut să fie vorba între ei :

— O singură fată ai, bade Onache, un singur copil ți-o rămas...

Și s-a dus. Onache a făcut focul în sobă, apoi a mai stat o vreme, așteptînd să ardă totul ca să astupe cahla. Căuta să și-o amintească pe Paraschița fată mare. Erau cam de-o samă, umblase cîndva și la dînsa, dar acum stătea și nu și-o putea aminti fată mare. Și, cum stătea el frămîntat, chinuindu-se cu amintirile, țiganii au spus un cuvîntel de rău despre Paraschița. Au spus mai mult în șagă, cum spun bărbații cînd rămîn ei înde ei, dar pe asta Onache nu le-a mai putut-o răbda.

— Rușine la obraz să vă fie ! a zis.

După care s-a ridicat, s-a îmbrăcat, a deschis ușa și s-a dus.

Cînd s-a întors, a găsit ușile deschise, iar lăutarii — tufă. Unii s-or fi dus spre răsărit, căci de acolo se laudau că veniseră, alții or fi luat-o spre apus, căci acolo le-au dat mamele țîță, și a rămas numai un țigănaș cu toba. S-ar fi dus și acela, da, pe semne; numai bine ce adormise și n-a vrut să se coboare de pe cuptor, de la cald.

— Taci că mi-au făcut-o...

Mai pe urmă însă s-a gîndit că toate sînt spre bine. Orișicum, odată și odată aveau ei să se ducă, iar cu un tobaș nu-i chiar așa de rău, dacă nu ești nici prea la-com, nici prea mîndru. Ș-ar fi fost ele toate bune, numai că după cumătria ceea, cum ieșea în sat și lăutarii nu mai veneau în urma sa, Ciutura a început a nu-l mai recunoaște. Oamenii se opresc, se uită lung în urma lui și fiecare parcă ar fi vrut să zică : „Ce-i, moșnege, ai pă-țit-o ? Așa-i că nu mai este ceea ce-a fost ? Apoi nu ți-a spus atunci omul cela că ai s-o pățești ?“ — Lasă, bre, că mi-o mai rămas unul. De sămînță.“ — „Unde ? Care ? Dă să-l vedem și noi.“

Apoi, culmea culmilor, țigănașul acela parcă ar fi înțeles despre ce era vorba. Se rușina că a venit în urma omului de unul singur. Se tot oprea căscind gura, ba la o răscruce, ba la alta, tot sușotea ba cu un om, ba cu o femeie. Era mic și prostuț, iar Ciutura — sat mare și viclean, cînd era vorba de amăgit pe cineva. Și a oftat bietul Onache — ca să vezi ce lume anapoda! Îți ia ultima suflare. N-are ce face cu dinsa, dar o să ți-o ia, pentru că e mai tinărară, mai voinică și știe că nimeni n-o să-i ceară socoteală pentru fărădelegea sa.

Trece iarna, vine primăvara, vine vara, iar pace nu-i nici în lume, nici în Ciutura, nici în sufletul lui Onache Cărăbuș. Amărit cum era, căuta să nu prea iasă din casă, să nu prea dea ochii cu lumea. Ocoalea maidanele unde se adunau serile bătrînii să mai stea la sfat, ocoalea vorba bună a rudelor, ocoalea zilele cu petreceri, iar dacă se și oprea la cîte-o porțiță, căuta mai mult să asculte, să tacă. Degeaba însă erau toate. Acum oamenii nici ziua în amiaza mare, nici la doi pași nu-l mai cunoșteau.

Prin mijlocul verii, tocmai cînd bătrînului Onache i se făcuse lehamite de toate, s-a zvonit prin sat că conducerea colhozului caută un paznic pentru niște mașini stricate, adunate în cîmp și rămase acolo. Se făgăduia cîte-o jumătate de trudozi și cărbuni pentru de foc la iarnă. Bordei însă pentru paznic colhozul nu vroia să facă. Lemn — poftim, scînduri — poftim, o fereștrică acolo ceva sau măcar o bucată de sticlă — poftim, iar încolo — las' să sape paznicul, ca să-i mai treacă de urît pe dealurile celea. Doritori de-a cîștiga trudozile pentru nimic erau mulți, dar nu vroiau să sape. Ziceau: las' mai întii să ne facă cîrmuirea bordei și pe urmă vom zice și noi: poftim.

Pe Cărăbuș de la o vreme începuse a-l supăra vătămătura ș-o zis că — gata, nu se mai atinge de pămînt: destul a tot săpat în viața lui, dar iată că într-o noapte

a avut un vis cît se poate de straniu. Se pomeneste el așa, nitam-nisam, într-o noapte frumoasă, caldă, cu lună plină, într-un cîmp cu păpușoi răscopt, înțepenit de nu se clătina o frunză, de parcă și papușoi. și noaptea, și Onache însuși așteptau să se întîmple ceva vajnic, ceva nemaipomenit, căci se zvonise peste tot că, iată, o să se întîmple ceva vajnic, nemaipomenit.

Apoi, deodată, aude de departe un sfîșietor urlet de cine... L-a răzbit pînă în rărunchi urletul acela, care vuia, clocotea și nu mai sfîrșea odată. „M-o fi chemînd Moldova la dinsa” — și-a zis Onache prin somn și a pornit cînd la pas, cînd fuga, cînd înotînd spre urletul acela. Oricît ar părea de ciudat, dar înota, înota prin cîmpul acela de păpușoi cum ai fi înotat pe-o apă nesfîrșită și tot striga cît îl țineau băierile:

„— ...o-o-o-oida-a-a...”

Trezit de propriul său strigăt în puterea nopții. Onache a sărit iute afară și s-a mirat cumplit, căci noaptea visată semăna ca două picături de apă cu noaptea așternută peste sat. Și luna era plină, și cerul era senin, și nu se mișca o simplă frunză, și de peste deal, de acolo din lanurile celea de păpușoi, parcă-parcă se auzea un urlet tulburător de cine.

Fără a sta mult pe gînduri, Onache a primit slujba de paznic, cu bordeiul așa nefăcut cum era. Las', și-l sapă el încetișor. Atît amar de pămînt a săpat, mare lucru dacă mai sapă o săptămînă! Și-a luat deci hîrlețul, pufoaica, ceaunașul, un scaunaș cu trei piciorușe și a ieșit din sat cu țigănașul în urma lui.

■

Cu timpul a venit și toamna, iar odată cu toamna în Cîmpia Sorociei vin mirii și miresele, vine vremea nunților și petrecerilor. Onache Cărăbuș, de cînd se ține minte, a tot umblat pe la nunți. Cît era mic, se ducea prins de fusta bunicii sale și se întorcea cu cîte-un co-

vrig, cu câte-o nucă. Ceva mai târziu se ducea cu tovarășii săi de joacă. Rămânea ore întregi în fața muzicanțului cu trompeta lucitoare și tot stătea nemișcat pînă se învinețea de atîta frig, pînă surzea de atîta cîntare. Cum a crescut măricel, ieșea cu căldarea plină la o răs-cruce, pîndea întoarcerea tinerilor de la cununie ca să arunce sub copitele cailor un fuior de apă rece și să prindă în căldarea deșartă cei cîțiva lei aruncați drept mulțumire.

De pe la cincisprezece ani a început a fi luat vornicel. Mai ales miresele îl poșteau. Îi legau la mîncă o băsmăluță, îi puneau o floare la piept și toată ziua, cît ținea nunta, el, de fericit ce era, nu mai vedea nimic în jur. Apoi, cînd i-a venit vremea, a ieșit și el mire în fața satului, pe urmă a tot stărostit și cununat, a tot împăcat lume în satul lui cît a putut. Visa la trei nunți frumoase, dar feciorii nu i s-au întors, și a făcut numai una.

Nunțile însă au rămas pentru toată viața cea mai mare patimă a lui, și cum răsărea în valea satului o melodie, o rămurică din copacul cela furtunos și vesel căruia i se zicea nuntă, Onache lăsa totul baltă și se ducea re-pejor să vadă cum va fi jucată mireasa. Mai ales îl fermeca „Iertarea“, capitolul cela zguduitor al nunții cînd mireasa își lua rămas bun de la părinți. Ieșea în prag în rochie albă mireasa, veneau în urma ei părinții, ținînd o pernă frumoasă și moale... Mireasa se întorcea cu fața spre ei, se lăsa în genunchi, își lipea obrazul de fața pernei, de parcă ar fi vrut aici, într-o clipă, să mai guste o dată din acea nesfîrșită minune căreia i se zice dragoste părintească, dar nu avea, sărmana, vreme. O grăbea mirele, o grăbea nunta și, strîmtorată, îndemnată din toate părțile, ea mulțumea părinților pentru că au crescut-o, voia ceva să mai spună, dar o înecau lacrimile și ceea ce nu putea ea spune, spuneau muzicanții

într-o melodie sfîșietoare, căreia așa i se și zicea : „Iertarea“. Plîngea mama miresei, lăcrăma tatăl ei, plîngeau femeile venite la nuntă, și cu toate că ți se oprea un nod în gît de atîta durere, maică sfîntă, cît de frumoasă era durerea ceea !

Nunțile dintotdeauna au fost marea patimă a lui Onache Cărăbuș. Acum mai venise o toamnă cu miri și cu mirese, dar toamnei acesteia scris i-a fost s-o petreacă departe de Ciutura, de nunțile ei. Ce să-i faci, l-a înzestrat Dumnezeu cu duhul împotrivirii celor streine firii omenești și el a căutat să fie demn de aceste înalte daruri cerești. Atunci cînd duhul lui a născut un cuvînt tăios, hazliu, ușor sau greu, Onache l-a dus lumii cinstit, fără a șovăi, fără a căuta să facă negustorie cu dînsul, iar pentru o asemenea volnicie odată și odată trebuia să plătească.

Voi trăi așa cum va binevoi Domnul, și-a zis Onache cîndva demult. Bun sau rău, bogat sau sărac, deștept sau prost, mă voi arăta în fața lumii așa cum sînt și voi pă-răsi această lume așa cum am fost, dar ca să vezi... Nu se poate așa ceva. Orice frunză în codru își trăiește veacul așa cum i-a fost dat ei să fie și nimeni nu-i cere să semene neapărat cu alte frunze ; orice bulgăr de pe marginea drumului, orice nouraș din largul cerului rămîne așa cum l-a blagoslovit Domnul, și numai omului această taină a ființei sale, această zodie de-a nu fi semănat cu nimeni, îi este pusă în sarcină și-i pedepsit crunt atunci cînd nu primește să se lase de ceea ce i-au dat cerul și pămîntul.

Onache nu a primit pustiirea sufletească drept mare minune a vieții și iată că a ajuns singur-cuc. Stă zile întregi singurel, că au început să-l doară mușchii fâlcilor. N-are cui spune o vorbă, stă cu gura închisă și, pe semne, de asta îl și dor. Unica bucurie ce i-a mai rămas

erau duminicile. Cum venea o duminică, i se părea că aude printre dealuri, undeva hăt departe, vorniceii chiui-
ind, aude frînturi de sirbe, vede lume de pe lume adunată
într-o ogradă. Și-i venea și lui atunci să se strecoare
nevăzut prin mulțime, să se bucure tăcut, împreună cu
alții, de toate cele cîte văd ochii.

„Hai la nuntă, cumătre Onache !” se îmbia el pe sine
și începea a se găti de petrecere. Își tundeă mustecioara
scurt, după placul unei vădane, care, de altfel, s-a do-
vedit pînă la urmă a fi o proastă și o mincinoasă cum
nu se mai află. Își lustruia, pe cît se putea, cu o mînușă
veche bocaneii, făcea cușma numai val, și-o puneă pu-
țin pe-o parte, așa cum credea că i-ar sta mai bine. După
care ieșea din bordei cu un scăunaș josuț cu trei picioare,
îl potrivea în mijlocul bătăturii, se așeza. Își ștergea cu
mîneca ochii, ca să-și închipuie mai bine cele ce urmau
să se întîmple, ducea un pumn slăbit, făcut pîlnie, la
ureche și petrecerea începea. Sate împrejur avea destule
— fiecare se lăuda cu muzicanții său, și duminicile, din
zori și pînă în noapte, tot umblau prin cîmpie frînturi de
veselie cumplită.

Stînd așa pe scăunașul lui josuț, în mijlocul unui
cîmp sterp, înțepenit în așteptarea iernii, Onache se gin-
dea că o nuntă adevărată, o nuntă în felul cum o înțeleg
plugarii din Cîmpia Sorociei înseamnă mai întîi de toate
muzicanți. Încolo — puțin le pasă. Că o să fie rochia
miresei cusută la un croitor vestit ori cumpărată gata
într-un magazin, că au chiuit vorniceii de bucurie ori
pentru că așa se obișnuiește pe la nunți, că socrii cei mari
au așezat la masă musafirii la rînd ori numai neamu-
rile lor — pentru toate nișurile iestea nimeni n-o
să-ți ceară socoteală, dar muzică să le aduci. Să le aduci
muzicanți vestiți, ca să poată ei pe urmă spune că așa
o petrecere încă n-a fost. Altfel n-au să ți-o ierte. Au
să se uite chiorîș la tine o viață întreagă și chiar atunci

cînd ai să fii pe patul de moarte, cînd ai să-i rogi de
iertare, ei au să se uite dojenitor la tine, de parcă ar fi
zis : mă rog, dacă a venit vorba, Dumnezeu să te ierte,
dar totuși, cum ai putut tu, bre, să mă poștești la nuntă
tocmind niște calici să-mi cînte marșul ?!

— Dacă știu să cînte frumos, păgînii, fi șoptește ba-
dea Onache vecinului din dreapta, care nu se știe de ce,
nu prea era la locul lui. Iaca, pe unde cu plinul, pe unde
mai cu deșertul, ciuturenii țin la guleaiuri și, așa păcă-
toși cum sînt, dacă știu a-și trăi traiul.

După ce și-a lăudat în felul ista satul de baștină,
Onache s-a întors spre vecinul din stînga, care nici acela
nu prea ședea la locul lui, și i-a propus :

— Să-i auzim acum pe cei din Nuieluși. Lumea îmblă
și-i laudă, dacă eu unul nu prea cred în laudele celea.

Badea Onache ascultă frînturile de cîntece ce răzbat
pînă la dînsul, le alege, le culege, se tot miră în sinea lui
și apoi că-s una din marile minuni ale acestui pămînt —
lăutarii din Cîmpia Sorociei. Vreo zece omulenii, pe cît de
trîști, pe atît de osteniți, stau gramajoară într-un colț
de ogradă și se tot cîndănesc cu privirile, se tot îndrăgă-
unul pe altul cu coatele. Pare că nu știu nici ei înșiși
ce să cînte, și cîntecele lor ba-s scurte, că nu-ți ajunge
vreme să scoți o față rușinoasă la joc, ba se lungesc, în-
cît pare că o să se înece nunta în colbul ridicat de roata
perechilor.

Cei zece muzicanți se lasă mult rugați cînd sînt po-
știți să ia masa. Cîntesc și ospătează cît li se pune di-
nainte, dar, cînd ies iar afară, nu mai au chef să cînte.
Cu obrazul aburit de-un pahar de băutură, cu sprînceana
încruntată amarnic, ei deapănă o nimica toată, necăpuți
și plictisiți de viața lor. Dar deodată tresaltă. Pareă un
vînt ar fi dat peste dînsii, parcă li s-a năzărit ceva, parcă
o lumină de sus s-ar fi revărsat peste ei și cîntece vechi,

cîntate de sute de ani pînă la dinșii, par a se naște acum, pentru prima oară. Și te tulbură, și te farmecă, și spun lumii atîtea lucruri tainice despre tine, despre viața ta, încît rămii trăsniț : cum, cînd, de unde putuseră ei să afle ? Toată nunta se adună în jurul lor, lumea stă cutremurată, lumea stă fermecată, dar, între timp, mai vine o boare de vînt, mai face să li se năzără ceva și se stinge, și nu mai e de nimic cîntarea lor. Zece mutre aburite de vin, zece perechi de sprîncene încruntate, iar încolo — nimic.

Onache zîmbește :

— Nu-i vorbă — și-s bogați, și au cu ce petrece aiștia din Nuieluși, dacă muzicanți ca lumea nu știu a tocmi.

Nunțile din Cîmpia Sorociei nu-și au un canon hotărît al lor. Într-un sat ele se rînduiesc într-un fel, în alt sat — altfel. Totul depinde de roada anului, de avutul socrilor, de voia bună a mesenilor. Se întîmplă nunți ce țin cîte patru-cinci zile la rînd, dar se întîmplă și nunți de-o singură zi — duminică diminecică se încep și cam pe după miezul nopții nuntașii se împrăstie pe la case.

După socotelile lui badea Onache, în toamna cea colhoznică nu prea aveau ce se lua cu petrecerile. Nunți se făceau puține. Multe fete de măritat s-au dus prin școli, băieții de sama lor au fost luați la armată. Colhozurile pînă una-alta nu dăduseră mai nimica. Păpușoi și sfecla mai stăteau în cîmp.

Așa se gîndea Onache Cărbuș, dar, firește, satele își aveau mintea lor. „O viață are omul !...“ — o fi strigat un prost într-o sară și strigătul lui a fost furat de vâi, de păduri, de sate. „O viață are omul !...“ — a urlat întreaga cîmpie și s-a dat într-un șir de petreceri cum nu se mai pomeniseră. Curgea vinul ca apa în pirău, puțeau a basamac toate gardurile. Oamenii petreceau la nunți, la cumătrii, la bufete ; petreceau în zece, în șase, în doi și de unul singur ; petreceau la sfîrșitul săptămîinii, la începutul, la

mijlocul ei. „O viață are omul !...“ — și cînd vîntul sufla de la asfințit, și cînd bătea el de la răsărit, și chiar cînd nu bătea deloc, la bordeiul lui badea Onache ajungeau chiuituri și vorbe urîte de oameni cherceliți.

Lui badea Onache îi plăceau petrecerile atunci cînd aveau ele un miez, un har al lor. Îi plăcea să cîntească la o nuntă, la o cumătrie, dar să se așeze așa și să bea numai pentru că are o singură viață, asta nu i-a plăcut niciodată. Toate erau bune la vremea lor, altminteri el nu le primea. Ființa lui răsărise din socoteala zilelor de muncă și hodină rînduite cu sute de ani în urmă : după șase zile de muncă — una de hodină, și iar șase de muncă, și iar una de hodină. Altfel viața nu avea rost. Acum toamna abia venise, în cîmp mai rămînea încă roadă, iar satele se dedau la beții. Stăteau mașinile în cîmp, se tulburau prin ferme vitele neîngrijite, prindea a păli frunza răscoaptă a păpușoiului, iar cîmpia zăcea beată turtă.

Onache umblă în jurul bordeiului, trage cu coada ochiului pentru ca cineva de atîta beție să nu umfle vreo roată din mașinile celea stricate, s-o ducă pe basamac, și se gîndește în sinea lui : ce-o fi dat peste neamul ista al țărănimii ? Că doar toamnele vin nu numai cu nunți și turburel. Odată cu toamnele în Cîmpia Sorociei vine vremea număratului bobocilor, vremea cugetului și frămîntărilor. Toamna e hotarul unui an întreg de muncă, de dragoste, de vise. A rodit ceea ce avea să rodească, s-a copt ceea ce avea a se coace. Acum pămîntul gol prinde a se răcori, se lasă furat de gînduri, de parcă ar fi vrut să adune toată vara de la prima zi caldă pînă la ultima brumă, să vadă ce-a fost bine, ce-a fost rău. Și-i frumos pămîntul istovit de propria sa roadă, rămas acum sterp și îngîndurat. Urmărindu-i frămîntările, țaranul cearcă și el toamna să prindă un rost din viața lui. Stau amîndoi de se frămîntă — omul și pămîntul muncit de el — și nici unul, nici altul nu se pot dumeri, căci au fost

atitea zile bune, atitea zile grele, atitea zile netrăite au lăcărît și s-au tot dus !

Ce e bine și ce e rău în viață — pînă la urmă asta e pînea cea de toate zilele a sufletului, a minții, iar toamnele cu nopți lungi, răcoroase, cu cer senin și nalt, sînt cum nu se poate mai bune, pentru ca omul să-și poată frămînta mintea și a mia, și a suta mia oară să se întrebe : pentru ce trăiește el pe această lume ? Nopțile veneau senine și frumoase, veneau gînditoare, alese pe sprînceană, dar veneau zadarnic, căci cîmpia bea basamac și petrecea.

Se trece toamna, iar după toamnă, firește, vine iarna...

„Oare chiar să se prăpădească așa mîndrețe de păpușoi ?“

Nu departe de bordeiul lui badea Onache, dincolo, peste vale, fugea pînă hăt spre zare un lan nesfîrșit de păpușoi. Ușa bordeiului era așezată în așa fel, că, de cîte ori ar fi ieșit badea Onache afară, dădea cu ochii de păpușoi. Și îl durea de fiecare dată cînd pășea pragul, pentru că păpușoi erau mulți și rodiseră bine. Cîteva lanuri se vărsau unul în altul și cît apuca privirea omului — ce ți-i deal, ce ți-i vale — numai păpușoi. Frunze lungi cît sabia spinzură frînte în două, se țin ca prin minune legate de-o singură așoară, dar se țin, și cum vine o boare de vînt, pornește un fîșnet nemaipomenit în întreaga cîmpie. Pare că sute de mii de tîrani, și ragul nesfîrșit de generații ce-au stropit cu sudoarea și sîngele lor aceste ogoare se cîină și se frăsuie că roada s-a copt, iar secerătorii nu mai vin odată.

„— o-o-o-oldea-a-a...“

Onache umblă, se zbuciumă și nu-și mai poate afla loc. De cînd e lumea ei au mers împreună — poporul și pămîntul lui. Și cum s-a putut întîmpla, cum s-a putut face că unul a pornit-o pe-un drum, celălalt — pe alt drum ? Și cam unde ar putea ei să ajungă, fiecare mergînd de capul lui, odată ce-au fost făcuți unul pentru

altul, deoarece pămîntul este vatra și soarta unui popor. Ale lui sînt aceste văi și aceste dealuri, fir cu fir și bulgăre cu bulgăre, ale lui sînt și depărtările, și cerul, și primele ploi de primăvară, și vuietul tractoarelor, și cîntecul fetelor ieșite la prășit. Și toate cîte rodiseră vreodată pe acest pămînt, și cele ce urmau să rodească, toate erau ale acestui neam. Iar neamului nu-i mai păsa de nimica, neamul era beat turtă, și asta îl durea cumplit pe bătrînul paznic.

În fiecare sară badea Onache lăsa bordeiul și se repezea să vadă cam cît mai pot sta păpușoi în picioare. Vara fusese ploioasă, păpușoi au crescut nalți și, ca să-i poată începe cu o singură privire, intra în mijlocul lanului, urca pe-o movilă naltă, zisă de ciuturenii Movila lui Vodă. Se mai spunea că sub movila ceea o fi zăcînd mari comori. Onache nu credea în comori, dar movila îi plăcea, pentru că era veche, naltă, trainică.

Toamna era pe sfîrșite. Cerul și pămîntul începeau a sufla frig de iarnă, frunzele de păpușoi au căzut, s-au rărit cu totul, de-au rămas numai cocenii cu știuleții spinzurați pe ei, iar secerătorii nu mai vin. Cîmpia petrece, toamna se duce. Zile întregi cerul își tot schimbă fața — ba se încruntă, ba pare a se lumina, și împreună cu el pădurile din depărtare — pădurile de argint, ba se desprind din ceață, ba se lasă înfășurate din nou.

Acest joc ciudat al depărtărilor a început, nu se știe de ce, să se lase mîncat de ceață. Se prăbușește o zare, și încă una, și mai una, iar într-o sară, cum stătea Onache sus pe Movila lui Vodă, l-a străpuns un fior de mare durere. I s-a părut, așa, pentru o clipă, că a nimerit într-o altă lume, o lume în care te miri de-a mai găsi vreun suflet să fie de același neam cu dînsul. Toate i se păreau aici străine, pînă și cîmpia din jur părea a nu mai fi cîmpia pe care o știuse din copilărie. Semăna ea, nu-i vorbă, cu cîmpia de altădată, numai că acum ea părea a fi mult mai

strîmtă, mai suptă, mai josuță. Cu o asemenea cîmpie te miri de-ar fi crescut el trei copii la casă, te miri de i-ar fi ajuns putere să le îndure pe toate celea cîte le-a îndurat.

„— o-o-o-olda-a-a...”

Pace, tihnă, pustiu pe deal, pustiu pe vale, pustiu în sus, pustiu în jos, și de atîta tihnă și pustietate a început să i se pară bietului Onache că nici el nu mai este omul ce fusese. Iar dacă nici el nu mai este cel care a fost, ce să te mire că nici cîmpia din jurul lui nu mai este cîmpia de altădată. Fără cîmpie însă nu se poate — cîmpia e vatra sufletului și Onache prinde a o mai cerceta o dată. O cerceta palmă cu palmă, și-l durea amarnic, căci era aceeași cîmpie. Atîta doar că începuse a se potoli. Îmbătrînise și ea cu șaptezeci de ani și nu era lucru de mirare că se potolește. O fi avînd ea, în străfunduri, o vîrstă de mii de ani, dar oamenilor nu le pasă de veacuri multe. Ei o primeau atît cît o puteau vedea, cît o puteau folosi, cît o puteau înțelege, și în felul ista cîmpia trăia și ea o vîrstă de plugar. Se năștea de fiecare dată cînd se năștea omul, alerga desculță împreună cu el, se înălța istovită de primul fior al dragostei. Apoi intra în muncă, în griji; după care, mai spre bătrînețe, începea a se potoli, a se aduna grămadă, a se stinge.

Și acum a prins a se stinge cîmpia lui Onache Cărăbuș. Odată, cum stătea el sus pe movilă și căuta mirat în jur, și-a adus aminte că și tatăl lui, și mulți bătrîni pe care îi apucase, cînd le venea sfîrșitul, își tot frecau ochii, căutau mirați în zare, de parcă așteptau pe cineva, ori căutau ceva și nu puteau găsi. Acum îi venise și lui rîndul să caute și să nu găsească. Și el căuta harnic — într-una căuta — și nu găsea, pentru că acolo unde domneau altădată zări albastre, acum mocneau valuri de umbră, și cu cît mai mult iscodea zarea, cu atît mai aproape veneau umbrele.

O, scurta noastră, o, nesfîrșita noastră viață de om ! Iată, zac pe sub lanurile de păpușoi drumurile vechi ale cîmpiei ; picioarele lui Onache mai sînt, dar drumurile umblate de el nu mai sînt. Ochii îi mai sînt, dar cerul de altădată nu mai este, căci, după atîta zbucium și frămîntare, din străfunduri a coborît un cer nou deasupra cîmpiei. Printre văi, printre dealuri se zbat noaptea în lumini sate făcute aproape de iznoavă, sate cu lume nouă, iar badea Onache, cu lumea lui, era de acum pe ducă.

— Atunci dar, vă mințanîm și pentru atîta.

A coborît de pe movilă și a pornit spre bordei înviorat de acel pas neobișnuit pe care urma să-l facă. De murit, nu i s-a întîmplat încă niciodată să moară și era curios să afle : oare cum o fi fiind ? A intrat în bordei, s-a așezat cuminte pe scăunaș, de parcă s-ar fi pregătit să-l tundă cineva și, întrucît bătrîna cu coasa nu se mai arăta, Onache a ațipit.

Picurase puțin, dar în fărîma ceea de vreme a visat un rîu mare, revărsat în prag de primăvară. O noapte caldă, blindă, cu lună pe cer, cu brazde moi, și dangătul celor treizeci de clopotnițe ce tulburau întreaga cîmpie. Apoi s-a trezit, visul s-a dus pe calea viselor, și numai vuietul celor treizeci de clopotnițe a rămas cu el, tot mîtîndu-se dintr-o ureche în alta.

Acest dangăt l-a necăjit pînă în sară, și toată noaptea, și a doua zi. Era ca un blestem : iese el din bordei — ies și clopotnițele cu dînsul ; urcă pe Movila lui Vodă — urcă și clopotnițele ; se întoarce în bordei — vin și ele în urma lui. Nici cu binele, nici cu răul nu putea scăpa de ele, și nici șipul de basamac, pe care îl ținea pentru zile negre, nu l-a ajutat.

— Măi, că am să mă închid, ș-am' să mă culc, ș-am să mă ieu de piept cu clopotarii !

Spre bătrînețe, Cărăbuș dormea puțin, dar dormea bine și, ceea ce era mai însemnat, putea adormi de fiecare dată

cînd voia el să adoarmă. O făcea simplu cum nu se mai poate : se culca și, culcat cum era, începea a le vîntura pe cele multe cîte au fost în viața lui. Apoi pornea a se încinda. Își amintea de cîte ori a fost el nedreptățit, și-i amintea pe toți cei care i-a scuipat în suflet, fără să fi fost măcar cu ceva răsplătiți din partea lui. Amintindu-și-i, îi tot aduna, îi tot așeza unul lîngă altul, pînă umplea bordeiul. Lume de pe lume se aduna — copiii cu care păscuse cîndva vacile, băieții cu care umblase pe la șezători, feldwebeli în armata țarului, caporali din Oltenia, șefi din satul lui și șefi mari din raion. Cum îi vedea pe toți grămadă, Onache închidea bine ușa bordeiului, alegea o despicătură grea și pornea spre dîșii :

— Voi ce-ați crezut, grijania mamei voastre ? !

Începea a lovi în stînga și-n dreapta și, maică sfîntă, ce mai uciganie era în bordei ! Cărăbuș sufla adînc, din plin, picături grele de sudoare călătoreau pe fruntea-i încrestată de zbîrcituri. Cînd ostenea de nu-și simțea minile pînă la coate, le făcea tuturor semn cu sprînceana spre ușă, mătura toată adunătura ceea afară, după care, cu cînstea curată, cu sufletul răzbunat, se întindea sub învelitoare și adormea.

Ca să scape de clopotnițe, badea Onache s-a mai apucat într-o sară să se răfuiască cu cele multe lepădături pe care le-a cunoscut de-a lungul vieții, dar, ce s-o fi întîmplat la mijloc, că de data asta nu i-a mers. Oricum s-ar fi chinuit, dacă nu putea scoate nici o secătură din ceața îndepărtată, ca s-o bage în bordei. Apoi, cum stătea întins pe scînduri și se gîndea ce-ar mai putea face el ca să-și adune dușmanii grămadă, deodată aude cum scîrțîie ușa bordeiului, și nu atît îl vede, cît îl simte pe cel de intră. O viață de om a trecut de atunci, dar îi mai ține minte pașii. Știa cum o să deschidă ușa, cum o să fosăie, pășind pragul, unde o să se așeze, ce-o să zică..

— Iaca, bre Onache, am mai venit pe la tine...

Haralambie, fiind mai năzbîlios și mai iute la picior, nu avea răbdare pînă va fi ieșit Onache din casă, și venea mai totdeauna după dînsul. Venea să-l îmbie la scăldat, la păscut caii, la furat mere. Venea să-l ia la fete. Acum o fi venit, păgînul, să-l ia pe lumea cealaltă... I s-o fi urît acolo de unul singur. Atît de drag i-a fost cîndva Haralambie acela, atît de mișelește l-a trădat, atîta singe rău i-a făcut mai pe urmă, că printre toți dușmanii pe care i-a avut Onache în viața lui, Haralambie se ridică de printre toți ca un munte.

Firește, acela fusese unicul și marele lui dușman cu care urma să lupte pe viață și pe moarte. Vrajba era atît de mare și de grea, încît de la părinți a început a trece la copii, pentru ca mai apoi să treacă la nepoți, poate la stră-nepoți și — cine știe ? — pînă unde ar mai fi ajuns, dacă într-o noapte caldă de primăvară nu ar fi oprit o mașină acolo, pe dealul cel mic, lîngă casa lui Haralambie.

Ani mulți au trecut de atunci. O parte din cei duși s-au întors, ceilalți s-au pierdut prin lume, dar, oricum, despre fiecare cîte ceva s-a auzit prin Ciutura. Numai despre Haralambie nu a mai venit nici o veste, de parcă nu a urcat în mașină, ci s-a lăsat la un fund de mare, și marea ceea îl cutremura pe Onache de fiecare dată cînd și-l amintea pe unicul și neînduplecatul său dușman. A se gîndi de el rău nu-i mai permitea bunul simț, a se gîndi de bine, nu avea pentru ce, și l-a lăsat să i se piardă prin amintiri. Credea că — gata, s-a stins, dar iată că mai scîrțîie o dată ușa bordeiului și el îl simte după umblet, după felul cum deschide, cum intră...

— Iaca, bre Onache, am mai venit la tine...

— Apoi, măi Haralambie, la vîrsta noastră oamenii vin mai mult pentru a-și lua iertăciune, și de-ai venit și tu să ne iertăm, eu unul îți zic : Dumnezeu să te ierte, că, de cînd cu noaptea ceea, eu te-am avut mai mult de bine... Și dacă-i fi avînd și tu ceva contra me, rogu-mă de mă iartă. Nu de alta, da ne-am luat cîndva frați de cruce, și

nu se cuvine ca frații de cruce să se urască atât de mult și atât de crunt. Sintem un neam prea mic pentru o ură atât de mare.

Cele treizeci de clopotnițe au blagoslovit cu glasul lor de aramă bunătatea lui Onache Cărăbuș, după care au tot sunat și sunat pînă ce omul s-a obișnuit cu ele. Ba chiar a început să-i placă. Se gîndea : îmi sună pentru că sint creștin, și-i părea grozav de bine că odată, demult, doi țărani săraci au înfășurat în miezul iernii, colo în ce-au putut, un copil sugaci și l-au dus la bisericuța din sat să-l boteze. O fi tras, pe semne, clopotul în ziua ceea, și clopotul cela l-a ținut minte, i-a tot urmărit soarta șaptezeci și ceva de ani și acum, cînd a fost să-i vină ceasul, el, clopotarul, îndurerat, împreună cu clopotele din satele vecine, prevestește cu jale apropierea sfîrșitului.

Onache șede pe scăunaș în bordei și zîmbește aproape fericit, dar într-un tirziu i s-a părut că cineva scîncește la ușa. Se tot întreba în sinea lui cine o fi scîncind acolo la ușă, pentru că plinsetul cela începu să acopre bătaia clopotelor, iar biată inimă a lui Onache o viață întregă tresălta cînd auzea un necaz de copil.

— Care-i acolo, bre ? De ce nu intri ?

Scîncetul a amuțit. Ușa era întredeschisă — o împingi cu piciorul și intri, dar, ca să vezi, nu intră. Ploua întruna și atunci badea Onache s-a ridicat de pe scăunaș, a deschis larg ușa.

— Tu ești, măi ciocîrlane ? ! Ca să vezi cum am uitat eu de tine...

Era el, copilul de țigan, cu o tobă mare, răzmuiată de ploaie. Nu l-a părăsit, i-a rămas credincios pînă la urmă, dar acum o fi simțit că a venit sfîrșitul stăpînului și-și deplîngea soarta sa amară, căci ce se face el în pragul iernii, în singurătatea cîmpurilor ? !

— Tu, măi tică, nu lăsa amarul să-ți intre tocmăi la inimă, da încolo le descurcăm noi pe toate...

A aprins în cuptoraș niște vreascuri, și-a uscat țigănașul, i-a uscat și toba, și bețișoarele cu care bătea în ea. Pe la zori ploaia a conținut, dar drumurile mai erau încă răzmuiate și au mai stat o bucată de zi în bordei. Au făcut o mămăliguță cu brînză, au găsit și o fărîmă de șoric pentru jumere, au ospătat în doi.

— Știusese eu, măi băiete, un sat frumos și vrednic pe aici prin părțile istea. Amu nici pomeneală de dînsul, dar am să te duc ș-am să te las pe locul cela, pentru că, cred eu, dacă va mai răsări cîndva ceva acătării, tot pe locul cela o să răsără.

Pe la chindii, luîndu-și pufoaica, ceaunașul și scăunașul cu trei picioare, badea Onache a pornit prin cîmpurile goale, răzmuiate de ploaie. Venea încet, domol și istovit, de parcă ar fi făcut o arătură grea de ani de zile. Pămîntul era uscat și tare ca piatra, caii erau slabi și necăjiți, plugul vechi și ruginit. În atîția ani de arătură erau vremuri cînd i se ura totul pe lume și-i venea să-și lepede brazda, să se ducă unde l-or duce ochii, dar nu s-a lăsat înfrînt. „Ară și seamănă și vei avea dreptate” — i-a spus destinul în ziua nașterii sale, și el o lungă viață de om a tot arat pămîntul, palmă cu palmă, a semănat cît a putut, dar dreptatea, mă rog, ca dreptatea. Acum sosise rîndul altora să are, să semene și să-și aștepte dreptatea.

Venea încet, depănîndu-și osteneala, își lua rămas bun de la arături, de la semănături, de la cîmpurile în așteptare, și se gîndea în sinea lui : e mare lucru cînd omul nu poate ajunge cu mintea lui chiar la toate. Uite, trece prin cîmpul gol un moșneag cu un țigănaș în urmă, ba urcă un delușor, ba coboară o vîlcică, dar ia cearcă și află de unde vin și încotro se duc !

Amurgul fură cîmpia umedă, o tot învelește în umbrele sale și rămîn numai zece pași în urmă, zece pași în

față, iar restul e topit de tainele nopții. Și-s mari, și-s grele nopțile de toamnă în cîmpie. Ai cer destul deasupra ta, pămînt însă deloc — numai o singură fărîmă cît să pui piciorul, și piciorul șovăie, nu crede. E liniște în jur, globul suge pașii trecătorului și clefăitul mersului sună singuratice în fundul văilor. Apoi se deșteaptă fabricile de zahăr în cîmpie. Se aprind și sună toate laolaltă, de parcă s-ar fi înțeles din vreme, de parcă ar fi zăcut de-o singură boală. Pe urmă vuietul lor se stinge și iar e liniște în cîmpie, numai vîntul fluieră în firele de telegraf și se aud pașii unui trecător întîrziat la drum.

Și e frumos totuși cînd trece un om prin cîmpul gol, întorcîndu-se în pragul iernii la casa lui. Onache ba vine în lungul pămînturilor, ba o cîrnește și începe a le rețea de-a curmezișul — și tot vine, și îi place grozav cum pășeste el, încet, fără grabă, dar simte sporul mersului. S-ar fi tot mers el așa, mulțumit de sine, multă vreme, dar s-a pomenit deodată că mîna dreaptă caută prin buzunare cheița de la lăcată.

Asta însemna că Ciutura e pe aproape. Nu s-a oprit locului să se uite în jur, să vadă ce și cum — las' că mîna dreaptă știe ea mai bine, și dacă a pornit după cheiță, înseamnă că-i aproape casa.

Vîntul a început a aduce de peste deal fum din fumul cinei din sat. Se auzeau bătînd cîinii, se auzeau vorbind oameni, iar Onache tot venea cu capul plecat, furat de gîndurile lui. De-abia cînd, de după o muchie de deal au răsărit, oarecum pe neașteptate, casele de la marginea satului, de-abia atunci Onache s-a oprit să răsuflă. Înfierbîntat de drum, s-a zgribulit puțin, căci îl fura frigul, dar, amintindu-și de despicăturile uscate ce le avea în tindă și de minunea de cuptor ce-l aștepta de atîta vreme, a făcut deodată : uuuhhh ! — cum fac, de obicei, oamenii de generați, intrînd la cald și așezîndu-se la vetrele lor.

Primul chibrit, ca să vezi, nu se aprinde. Îi sare o jumătate de gămălie, cealaltă abia se rumenește, și Cărăbuș se gîndește că, pe semne, iar o să pornească ploile — cum o întoarce în ploi, chibritele și sarea prind jilăveală. Al doilea chibrit s-a stins, pare-se, înainte de-a fi ajuns bine la cutie, în schimb al treilea, după cum i se și cuvine celui de-al treilea, a fost bun.

Bobul flăcării aprinde o așchie subțire de la marginea cuptorului. O limbuță de lumină, abia răsărită, prinde a linge o despicătură de mii de ori mai mare. O tot suge, o tot miroase, o tot încearcă. Dacă — degeaba. Cărăbuș începe a alege din cutie un alt chibrit, dar în ultima clipă picătura de flacără, văzînd raua, lasă despicătura în pace, culege două-trei așchii, mai crește puțin și, voinicuță, iar se întoarce la despicătură.

— E mică, dar e hitră..

Focul, orișicum, e zămislit. Cuptorul e numai umbre și în casă frigul mai e stăpîn, dar un șrag de mărgel fierbinți s-au risipit pe sub vreascuri și tot scurmă, robotesc. Aici cearcă, dar nu le merge, colo le merge, cu toate că nici n-au încercat. Și se tot înghesuie, și se hîrjonesc, dar cînd joaca ajunge la sfadă, au destulă minte — fiecare lasă de la dînsul, numai să fie bine.

De undeva de departe se aude urnindu-se greoi focul cel mare și picăturile fierbinți nu-și mai pot afla loc în cuptor. Tot ce au ele — pînă și hîrjoneala ceea a lor — totul e moștenit de la focurile vechi ce-au vuit cîndva pe vatra asta, dar ia cearcă să le-o spui ! Nici că vor să audă... Noi încoace, noi încolo ; noi și numai noi. Pe toate le fac ușor, în glumă, și tot cresc, se înfiripă, dar minte n-au deloc — numai joacă, numai nebuniile is de capul lor. Urmărindu-le, Onache începe a-și aminti propria sa copilărie. Cîte taine, cîte frumuseți, cîte farmece văd ochii copilului, cu cîtă dibăcie viața prinde acest început de mirare și-l tot amăgește, și-l tot duce înainte ; pe semne, fără

aceste sfinte minciuni, fără joacă, nici viața nu se leagă, nici focul în cuptor nu se poate face.

În urma copilăriei umblă tinerețea să-i fure locul, căci, zice ea, cine știe ce-o fi mai încolo ? Vin vîrstele mari, dau buzna peste tine și atunci cu ce rămîne ea, tinerețea ? Copilăria se duce rușinoasă, iar tinerețea se zbuciumă de la bun început, căci tinerețea e sfînta vîrstă a nedumeririlor. Ar părea că totul e simplu : ici e cuptorul cu lemne, colo vine cahlă, pe unde iese fumul afară, căci mare lucru nu e la mijloc, dar focul vrea să le afle singur pe toate. Ba se lasă pe spate și se uită în întunericul nopții, ba miroase vînt venit de afară, ba se ridică în vîrfurile labelor, se chiorăște sus prin cahlă și, înfricoșat de cele văzute, se întoarce înapoi. Își vede cumincior de treburi, dar nu poate uita că a fost undeva și a văzut ceva. Se tot apropie de cahlă, se tot porăie pe acolo, apoi deodată — hup ! — și nu mai arde focul. A fugit afară. Onache pipăie chibritele în buzunar, dar nu se grăbește — știe el jocul ista.

Cîteva despicături, tivite cu scînteii pe la margini, luminează prin întuneric, ca flacăra să-și poată găsi cuibarul la întoarcere. Și, într-adevăr, încă o dată — hup ! — și iar e lumină în casă, iar arde focul. De data asta însă flacăra, simțindu-se vinovată de fuga sa, devine harnică nevoie mare și tot adună, tot leagă despicăturile una de alta. E o muncă grea, istovitoare pentru o făptură atît de fragedă, dar ea muncește din răsuputeri, muncește pentru că-i drag să muncească, și în truda cea mare nici nu prinzi de veste cînd s-a dus tinerețea.

Acum cuptorul e numai pară, numai vuiet, numai spuză fierbinte și scînteii. Despicăturile stau întregi, dar focul se zbate ca o mare, le cuprinde și începe a le topi. Nemărginita lui putere se desface din băierile sale și cuptorul urlă, geme, e numai dragoste, numai ură în măruntaiele lui, iar el se plînge că nu-i ajunge nici dragoste ca să-l mistuiască, nici ură ca să piară.

Onache Cărăbuș stă la pîndă. Cu ochii larg deschiși, cu sufletul oprit a mare mirare, urmărește cuptorul tinătă. Vrea să vadă ce se va alege pînă la urmă. A vrut totdeauna să afle cînd, și cum, și încotro se duce puterea ; era, poate, una din cele mai mari taine ce nu se lăsau prinse de mintea lui. Se întreba de fiecare dată : o să rămîna în picioare puterea asta ori o să piară, se va altoi ceva din dragostea și ura ceea, ori se va duce totul pe cahlă ?

Slavă Domnului, focul arde. S-a dus flacăra. s-au dus împreună cu ea lemnele. Abia mai fumegau pe la margini cîteva cioturi, dar cuptorul e numai jărat. Nu arde nimic, ca să zici că arde, dar frige amarnic. Acum focul s-a făcut mare, s-a copt, a dat de fund. Pretutindeni e o fierbințeală nemaipomenită. S-au trecut furtunile lumii, zguduirile veacului. O cunună de cărbuni căliți zace pe vatră — ba se întunecă. ba iar se ațîță, dar iată că, printr-un joc ciudat al luminii și umbrelor, din cununa ceea de cărbuni fierbinți se desprinde chipul drag, chipul credincios al vrednicului tovarăș de altădată...

— Măi, măi, măi !

Molda șade cuminte, șade frumos încolăcită pe vatra pe care a tot copt Tincuța pîne de și-a ținut casa ; Molda șade așa cum a șezut ea cîndva în pragul casei. Cu coada uitată la împlinire, cu botul pe labe, cu ochii triști, cu fruntea îngîndurată. Atîta credință ș-atîta tristețe a zămislit Domnul într-însa, că ți se topește inima de dragoste, și mîna bătrînului Cărăbuș se ridică de pe gînunchi, pornește spre Molda cu o ultimă mîngîiere, dar nu se poate, vai, nu se poate, că acolo unde-i ea, e numai foc și pară...

— Hai, vin' la tata...

Onache suspină adînc, fericit de această întîlnire. Iaca, scris i-a fost s-o mai vadă o dată. Curg șiroaie de lacrimi pe obrazul zbîrcit, nebărbierit, pentru că drumul a fost lung și viața a fost mare. Două războaie mondiale, o revoluție, un Nistru revărsat de primăvară, un cîmp trudit

din primăvară și pînă toamna tîrziu, an de an, o vrednică și cuminte femeie, trei copii, — și toate acestea în numai o singură viață de om !

Iată însă că în toiul cugetărilor, în ultima clipă ră-sare — nici că mai știi de pe unde ! — un fluturaș negru. Se repede așa, din zbor, prin gura cuptorului și, de fierbințeala cea mare, prinde a se zbate. Ba se lasă pe-o ureche, ba pe coada mult pătimitei Molde. Cinele își tremură blana, scutură fluturele, dar parșivul zboară cît ce zboară și iar se lasă pe dînsa. Îngrijorat, Cărăbuș se gîndeste cum ar face ca să-l scoată de acolo, dar, pînă se chitește cum să apuce mai bine vătrarul, mai apare un fluture. Se întilnesc, se miroase, se împerechează pe-o margine de cărbune fierbinte. Într-o clipă fată, își cresc pui, iar cînd te uiți mai bine, cuptorul e numai fluturi negri. Au împresurat cu aripioarele lor și botul, și grumajii, și coada Moldei, acum ea nu-i mai poate scutura. Au îngropat-o, sărmana, de vie. Onache se repede cu vătrarul în ajutorul ei, dar focul încet, treptat-treptat, se stinge. Se face liniște, și întuneric, și pustiu în casă.

— Ia te uită, bre !

Era o poveste veche de cînd lumea : toate vin și toate trec, dar lui Onache i s-a părut că n-a înțeles ce s-a întîmplat. Ce-i cu fluturașii ceia ? De unde s-or fi luat, cine-s ei la urma urmei ? Prietenii sau dușmanii noștri ? ! Nedumerit, iese în tindă, mai aduce un braț de despicături, și totul începe din nou. Zburdă fericit un pui de flacăra, pe urmă vine tinerețea, apoi în cuptor e numai muncă grea, și cînd focul ajunge la dezlegare, cînd pare că nimic nu se mai poate asemăna cu dînsul, vin niște fluturi și totul sfîrșește. Munți să-i fi cărat acelui foc, că i-ar fi aprins, mări să-i fi adus, că le-ar fi înghițit, dar vine o batjocură de fluture și îl acoperă, și îl înăbușă, și tîtul sfîrșește de parcă nici nu ar fi fost.

Asta de acum i s-a părut ciutoreanului prea din cale afară. Pe semne că n-o fi prins cu ochiul vreo mișcare,

și bătrînul iese în tindă, bijbiie prin întuneric, dar lemnele pe care le-a avut pregătite din vreme s-au sfîrșit. Nu se mai putea însă opri, și mai toată noaptea a făcut focul. A cărat în cuptor gârduceanul dinspre drum, poarta cea mare, portița și cele cîteva laite pe care le avea în casă. Despicături uscate, bune pentru foc, ori măcar vreascuri, ori măcar bețe de răsărită — asta a fost ultima lui rugăciune către cer, dar cerul de foc nu i-a dat. De-ar mai fi găsit două-trei scinduri, el, te pomenești, ar fi răzbătut prin noaptea ceea umedă și rece, dar nu le-a avut și focul s-a stins.

Cam pe după miezul nopții s-a stins focul, iar pe la aprinsul zorilor s-a stins și Onache. A murit pe același scăunaș josuț, cu vătrarul în mînă, cu fața spre cuptor. Și chiar mort fiind, el mai rămînea să stea pe scăunaș și numai fruntea îi scăpătase jos pe piept, de parcă bătrînul făcea ultima încercare de a pătrunde în miezul aceste minuni — te aprinzi dintr-o nimica toată, topești o lume cu flacăra sufletului tău, dar vine un fluture negru și te stinge, și te îngroapă, și te duci și nu mai ești.

*

Cîmpia Sorocii...

O fi fost cîndva pe aici, cu mii și mii de ani în urmă, o mare limpede și blîndă. O fi secăt încetul cu încetul, s-o fi călătorit prin alte părți, dar s-a tot dus, lăsînd cîmpiei moștenire chipul larg cît o suflare de cer, cu valuri abia-abia însemnate.

Or fi crescut pe aici, odată demult, păduri adînci și dese. Le-o fi ars vreun pojar, le-o fi pustiit vreo furtună, dar s-au dus, și numai largul cîmpiei mai mustește un dor străbun după ele, cercînd în fiecare primăvară să lege un freamăt verde peste trupul său pîrjolit.

S-or fi înălțat pe aici, cîndva demult, un cîrd de munți cu crestele cărunte, răcorite sus în albăstrimea cerului. Vremea i-o fi măcinat, cutremure mari de pămînt le-or

fi crăpat temeliiile, dar s-au dus munții, și numai pășările cîmpiei rătăcesc zile întregi undeva sus printre nouri, căutînd piscurile mîndre de altădată.

Cîmpia Sorocii...

O zare rotundă de horboacă albastră, întinsuri largi, fermecătoare, o soartă grea și încurcată, un suflet blind, împovărat de propria sa bunătate — atîta primește cîmpeanul în ziua nașterii sale, atîta poate porunci pe patul de moarte, căci — vede sfîntul Dumnezeu — nici mai mult n-a avut, nici mai puțin n-a vrut să aibă.

1961 ; 1967 ; 1984 Chişinău. Moscova.

CUPRINS

[illegible]

Lector : ECATERINA TARALUNGA
Tehnoredactor : VASILE CIUCA

Bun de tipar : 25.02.1992
Coli ed. 11,30. Coli tipar 7

Tiparul executat sub comanda nr. 10489
Regia Autonomă a Imprimeriilor
„Imprimeria „CORESI“ București
ROMANIA

Lucrare tipărită pe hirtie produsă de
S.C. „Letea“ Bacău S.A.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

